

I. JEDYNA *pśn*: Jedyná, jedyná, Prze-piło sie – ni má; Przepiły sie grose, Z dziew-cynom po trose *n-tar Zb XII 213*. **RK**

II. Jedyna *zob. JEDYNY*

III. Jedyna *zob. I. JODYNA*

JEDYNACKI *przym od jedynak w zn I'*: Śuhaj jo se, śuhaj jedynecki, Bede se wybiyroł b^uogate dziywecki. Kieś ty jedynocek, śuhaj jedynocki, Nie h^uodź ze ty d^uo nos, b^uo nos tu jest m^uocki [*pśn*] *n-tar [Orawa] Mika 28–9; Kasz LPW I 305*. **RK**

***JEDYNACTWO**

JEDYNACZEK *ekspr 'jedynak w zn I (zob.)'*: muj ty jedynocku kořany! *piń 9; iże jedynocek wiel 6; ny można było udeżyć, bo to saverco [nw], jedynacek, a wyrosło ćord_ýy co! bial-podl I; pd-zach ok Kato-wic Nik 19; lubl I; klucz AJŚ IV s 56; nam jw m 691; Śl SGŚ XIII 151; n-tar KąśPodh IV 267; [pśn] n-tar [Orawa] Mika 29; opocz RŁTN XXII 257; łuk 12; kar 3; wej 3; Kasz pn-wsch LPW I 305; Kasz Ram 61*.

Por. JEDZINACZEK **RK**

JEDYNACZKA *Formy: typ jody-naczka: [pśn] Kiel Kiel II 165; ~ typ jedo-naczka: [pśn] chrzan MPKJ VII 377*.

Znaczenie: 'jedyna córka w ro-dzinie': jo je sama na roże, jo ni móm ańi siostry, ańi brata, jo je jedinočka ryb 13; jedynocko beya i tak szczęśo ni maúa, f kuj-cu vysúa za starego kawalera koniec 12; maú curke jedynacke ji strażne byua u-rodna łuk 4; jedynockum niedobże być kal 24; jedinačka je bogata tcz 3; Nie pojedę do ni(ěj), nié mám štyrech kóni, óna jody-nacka, wymawiałyby mi [pśn] Kiel Kiel II 165; ciesz SGŚ XIII 152; biel jw; pszcz jw; rac jw; prud jw; koziel jw; gliw jw; Ruda Śl jw; tar-gór jw; strzel-opol OIW 74; opol SGŚ XIII 152; lubl jw; oles jw; klucz jw; syc jw; n-tar KąśPodh IV 267; jas 3; kroś 9; rzesz 8; [pśn] chrzan MPKJ VII 377; dąb-tar 5; kolb 3; zam 4; kraś 9; piń 9; ra-domsz RŁTN XXII 257; włosz 4; kiel RŁTN

XXII 257; itż jw; chłm 9; opocz RŁTN XXII 257; sier 5; łącz PJPAN 37 s 346; skier RŁTN XXII 257; gar 20; bial-podl 1; siem 3; biel-podl 1; sierp 7; mław 1; ostroł 9; białos 1; suw 3; nidz SGOWM III 92; Olsz jw; lesz AJŚ IV s 56; koniń 14; n-tom 2; ryp 2; złotow B II 35; sęp-kraj 1; n-miej 1; szt GMalb II 1 s 143; chojn 4; kar 3; wej 3; Kasz Ram 61. **RK**

JEDYNAK 1. *'jedyny syn w rodzi-nie'*: syn mo syna jedynoka, to może mu moż nakupić! *ciesz 15; jedynok ni mo brata, a jedynocka ni mo siostry. maúam syna jedynoka, ale pomar kolb 3; najgor-se to te jedynaki! bial-podl 1; z jedina-ka to abo pýies, abo sobaka [przysł] ostroł 9; xyndryg byu v rożińe gożżuv jedynokim koniń 14; ja bõu jedina-ka, a tak same šostri szt GMalb II 1 s 143; pszcz AJŚ IV m 691 s 56; ryb 13; gliw AJŚ IV m 691 s 56; Za-brze 1; tar-gór 4; strzel-opol OIW 74; lubl AJŚ IV m 691 s 56; oles jw; Śl SGŚ XIII 152; n-tar KąśPodh IV 267; n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 385; myślen PJPAN 11 s 256; jas 3; kroś 9; jaros 1; rzesz 8; krak PJPAN 11 s 256; będz AJŚ IV m 691 s 56; dąb-tar RŁTN XXII 257; tarnob MPKJ II 288; tom-lub 1; piń 9; zaw RŁTN XXXV 89; ra-domsz jw XXII 257; włosz 4; kiel 22; koniec 12; itż RŁTN XXII 257; włod 7; puław LL XVIII 3 s 63; kozien PIJP XXVIII m 150; rad jw; opocz RŁTN XXII 257; wiel AJŚ IV m 691 s 56; sier 5; łas RŁTN XXII 257; brzez PIJP XXVIII m 150; łącz PJPAN 37 s 346; kut PIJP XXVIII m 150; tow RŁTN XXII 257; raw-maz PIJP XXVIII m 150; skier jw; grój jw; gar jw; łuk jw; radz-podl jw; sied jw; miń-maz jw; Otwock jw; pias jw; prusz jw; gr-maz jw; soch jw; gtnń jw; n-dwor jw; wołom jw; węgr jw; sok-podl jw; siem jw; biel-podl jw; wys-maz jw; os-maz jw; pułt jw; płoń jw; płoc jw; sierp jw; mław jw; ciech jw; przas jw; mak-maz jw; tom jw; białos jw; suw 3; Mr i Wr SGOWM*

III 92; olsz jw; Ostródz jw; os-wp AJŚ IV m 691 s 56; kal 24; krot AJŚ IV m 691 s 56; lesz jw; n-tom 2; tor 3; złotow B II 35–6; sęp-kraj 1; tcz 3; chojn 4; kar 3; wej 3; Kasz Ram 61.

2. 'stodoła mająca tylko jeden sąsiek': ok Bochni Zb I 42.

3. 'bliżej nieokreślona odmiana fasoli': Rozróżnia się groch tyczny, okrągły, jedynak, siarkowy, włókę, piechotny itp. kolb I. **Po jedynaku** 'w pojedynkę, tu: o zaprzęgu jednokonnym': śtelwaga, orcyk, dyśouki; jak po jedynaku, to jes taki ćongar nidz SGOWM III 92.

Frazeologia: jedynak z kierdela żart 'jedyne żyjące dziecko w rodzinie': jedynok s k'erdela n-tar 17 [Orawa].

Por. **JEDZINAK** RK

Jedynaki zob. **JEDNAKI**

Jedynakowy zob. **JEDNAKOWY**

JEDYNAKSZY 'tylko jeden, tylko ten, niemający poza sobą innego; jedyny': Ale kej dybisz na mojan ptaszynan, na mojan ceruchneczkan jedynakszo, to mi za to drogo zapłacić musisz! koziel ŚmKl 37.

Jedynakszy w użyciu rz 'ukochany, najdroższy': Mój jedynakszy, mój jedyny, roztomili! koziel jw 15. RK

JEDYNASZEK 'jedynak w zn I (zob.)': to je jeđinoušek prud PlutaDzierż 57; ok Prudnika SGŚ XIII 152.

Por. **JEDZINASZEK** RK

JEDYNASZKA 'jedynaczka (zob.)': prud PlutaGłog I 83. RK

JEDYNATKA 'jedyne piskłę z gniazda, które przeżyło': jedynátka (o gąsiátku słydziałem, które z 12 jaj posadzonych jedno wychowało się) krak 8. RK

JEDYNAŃCY 'tylko jeden, tylko ten, niemający poza sobą innego; jedyny': rawic PKJP VIII 66; tor MacŚl 209.

W połączeniu: **Jedynący Jezu** 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': jedynŃcy jęzu rawic PKJP VIII 66.

Frazeologia: jedynący jeden 'bezwzględnie jeden, sam jeden, jeden jedyny': jedynoncy jedyn wąg PKJ VI 133; Poz K II 245; ≈ wziąć i w jedynącej koszuli 'ożenić się z kimś, wyjść za mąż za kogoś, kto nie ma żadnego majątku': O majątki nie stoi. Jak raz postanowi, tak weźmie i w jedynącej koszuli Wp Kaspr 11. RK

JEDYNCZNY 'taki sam, niczym się nieróżniący; jednaki, jednakowy': ńiceńice jedyncne byli, puoża to byuą zawdy inso pis SGOWM III 92. RK

JEDYNCZY 'tylko jeden, tylko ten, niemający poza sobą innego; jedyny': jedynča rada Kasz LPW I 305. RK

JEDYNECKI pśn 'związany z jedynakiem, odnoszący się do jedynaka': Śuhaj jo se, śuhaj jedynecki, Bede se wybiyroł b^uogate dziywecki n-tar [Orawa] Mika 28. RK

JEDYNECZKA ekspr 1. 'stopień w szkole w dawnej skali ocen': tarnob Wiśta XI 27.

2. 'przewisko dziewczynki, która przechwalała się, że otrzyma dobrą ocenę': Jed y n e c k a [...]. A latego sie z ni wyśmięwają, ze zjechała, bo sie piérwy chfáliła, ze bedzie miała dobry stopień, a pokazywała dzieciom, jak sie ji pytały, jaki będzie miała stopień, to pokazywała jednem palicem (zn. palcem) i mówiła ze bedzie miała jed y n e c k e tarnob jw. RK

JEDYNEŃKI ekspr 'jedyni (zob.)': Jabym miała ciebie bić? Mój ty synusiu j[jedyneńki] bl SW II 165. RK

JEDYNI *Forma*: typ jodynini: [pśn] krot Pozn IV 65.

Znaczenie: 'tylko jeden, tylko ten, niemający poza sobą innego; jedyny': Masz ty moje kochanie – Hej kochanie kochanie jedynie Na świecie – bom ja sie zakochał jak w różowym kwiecie [rym] ok Krakowa Lud XIII 44–5.

Jedynia w użyciu rz 'ukochana, najdroższa': Powiem ci nowineczkę, ale niedobłą,

a już tę naszą jodynię (jedyną) do ślubu wiozą [pśn] *krot Pozn IV 65*; A gdzieżeś Jasiu – pobawiał, żeś tak konika – marnował. A u Kasiuli – jedyni, wiła mi wianek – z leluji [pśn] *ok Mogilna jw 224*; [pśn] *szub jw*.

Por. **JEDYNY, JEDZINY** RK

Jedynia zob. JEDYNI

JEDYNIACZEK *ekspr 'jedynak w zn I (zob.)': n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 386; sokół PIJP XXVIII s 63.*

Por. **JEDZINIACZEK** RK

JEDYNIACZKA *'jedynaczka (zob.)': ryb 4; ostroł PIJP XXVIII s 63; koln jw; łom jw; sokół jw 63–4; graj jw 63; aug jw 63–4; os-wp 9; rawic AJŚ IV s 56; gtn PFP XXIII s 9.*

Por. **JEDZINIACZKA** RK

JEDYNIAK *'jedynak w zn I (zob.)':*

A zaś dziywcont było wyncy, to zaś je poparli tam do tego jedyniaka, ka jest jedyniak *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 386*; moi jedińák *juxe puscau kōńom ostroł 10*; ryb *SGŚ XIII 152*; *rac AJŚ IV s 56*; *prud SGŚ XIII 152*; *opol jw; N-tar RWF X 283*; *biel-podl PIJP XXVIII m 150*; *koln jw; łom jw; białos jw; sokół jw; graj jw; aug jw; rawic AJŚ IV m 691 s 56*; *kościan 17*; *Wp pd JP XVII 89*; ~ *'też w odniesieniu do dziecka płci żeńskiej': sokół PIJP XXVIII s 64.*

Frazeologia: jedyniak z kierdla *'jedyne żyjące dziecko w rodzinie'*: Jedyniak z kyrdla *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 386.*

Por. **JEDZINIAK** RK

JEDYNIĄCY *'jedyni (zob.)': m^łęfi teg^o jedyn^oćęg^o s^oyna i p^ont na v^oęnie złotow B II 36; inow PF V 752.*

Frazeologia: jeden jedyniący *'bezwzględnie jeden, sam jeden'*: m^łęfi jano^e ta jedna jedyn^oć^o cōżrka złotow B II 36.

RK

JEDYNICA *'jedynaczka (zob.)': m^ł ino jedn^om jedyne maryne, j^łedyńice n-tar*

ZNUJ 98 s 21; Tyś wte z jej ojcem ukwallował, toś sie jej tak nie przypatrził. – Bo mi jom wte rajel, ze je jedynica i strasnie jom wywianuje, zebyk sie ino zenił *Zakopane Wierchy VI 72*; Oleśka Terescyná nie była urodziwá, jacy ze zazracnie bogatá. Za takom jedynicom i paradnicom choćktó poziyráł, nale ona wybiyrála i przebiyrála w parobkak jako w drobnyj rzepie *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 386*; Keby j^ł se była sama jedynica, e^ł byłaby na m^łe jedbavná spodnica [pśn] *N-tar RWF X 283.* RK

JEDYNICZEK *'jedynak w zn I (zob.)':* Dziś tu było smutno. Janicek, jej jedynicek, był na muzyce *n-tar [Spisz] JOp 69.* RK

JEDYNICZKA *'jedynaczka (zob.)':* Piékne tyz to béło wesele, piékne, bo i Jasiiek hłop bogaty i Kramarzowa dziewka jedynicka tyz niebiedno ona była *n-tar PorJ 1948, I s 24*; Zostawił pieniązki w lesie u jedlicki, Posed sie zalécać do ty jedynicki [pśn] *n-tar Zb XII 217.* RK

*JEDYNIE

JEDYNIEC *'jedynak w zn I (zob.)':* Jednego majom! Chłop jak domb, ino do roboty lewy! Jedyniec to ozciačkany, gwiozdke z nieba by mu dali, bo ino jego majom! *n-tar KąśPodh IV 266*; de^ł m^e, matko, de^ł m^e, kany s^om jedyneć, syroká obora, vélgi kyrdel ovec [pśn] *N-tar RWF X 283.* RK

JEDYNIK *'jedynak w zn I (zob.)':* A córka bogatego gazdy na wydaniu, jedną ją mieli. – To była jedynica, to była bogácka. – A jak był chłopák sám? – A to jedynik *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 386*; *n-tar [Spisz] JOp 68*; *N-tar KąśPodh IV 267.* RK

JEDYNKA 1. *'cyfra oznaczająca liczbę jeden'*: Była jedynka napisano krydom *n-tar KąśPodh IV 267*; j^łako to f^łicba tu pise? – jedynka ośw 3; jedynke napis! *bial-podl 1*; *Cieszyn [Cz] Kell II 186*; *strzel-opol OIW 74*; *jas 3*; *opocz RLTN XXII 257*; *Kasz Ram 61.*

2. 'niedostateczna ocena szkolna': уun nie dviuke, ale jedynke dostou, takom poe na puu struny łęcz PJPAN 37 s 346; piž uadnie, bo dostañez jedynke za pisaie koniñ 14.

3. 'numer, rozmiar, kategoria róznych rzeczy oznaczona numerem pierwszym': opocz 3; a. 'miara objętości naczynia': W Łukowie i Łążku jedynka oznacza jeden garniec, to jest jedną „sztukę garncarską”, dwójka – połowę garnca [...], dwunastka – dwunastą część garnca Łuków MPTL XVIII 1 s 81; kraś jw; b. 'pierwsza klasa gruntów ornych': f caým uyntšyckim poveće jedynki ni ma łęcz PJPAN 37 s 346; c. 'kwalifikacyjna jakość zwierząt hodowlanych': do jedynki nom go (šfyñoka) załicyli łęcz jw; d. 'rozmiar obuwia': jas 3; e. 'pierwszy program telewizji': Teraz juz sie gušlorze wyrodzajom. On se tak mlyko šciongoł, jak jo teraz telewizor oglondom. Chcym na jedynke, to na jedynke [now] n-tar KąšPodh IV 26.

4. 'naczynie o określonej objętości (pół garnca lub dwa garnce)': Objętość ich [donic] wynosi 1/2 albo też jeden garniec i w zależności od tego nazywa się je albo jedynkami, albo dwójkami. Donice jedynki (mniejsze) spotyka się w większych ilościach w ośrodkach wschodnich Lub MPTL XVIII 1 s 77; Na kopę garnków według przyjętej w Łążku zasady składa się: 60 jedynek o pojemności około 6–8 l (2 garnce) kraś Garn 103.

5. 'zaprzęg jednokonny': kšyžaki – na dwa koñe, na jedynke ni ma krojclejne węgorsz SGOWM III 92.

6. 'strzelba o jednej lufie; pojedynka, jednorurka': Było nas trzech myśliwców, a mieliśmy ino jedynke fuzyję Krak Krak IV 308; Lit K II 249.

7. 'przedmiot kształtem przypominający cyfrę jeden': kulka to tako jedynka do ubirania zyta sier 5; i chočyg može być z drutu tako jedynka międzych 5.

Na jedynkę 'o sposobie składania czegoś: jeden raz': pšišet, prošiu o žělasko; štop, tak daleko nie, pan zuožy na jedynke, cy na podviuke (o szmacie mającej zastąpić pieluszkę) Nidzica SGOWM III 92.

W jedynkę 1. 'pojedynczo, samotnie; w pojedynkę': prud ZNUJ 114 s 192.

2. 'o sposobie szycia: dając materiał pojedynczo, bez podszewki': Chašnicy, płatni głównie w pieniądzech, dostawali prócz tego zazwyczaj tylko kierpce i nową koszulę, ale szytą w jedynkę (bez podszewki) i nie wyszywaną Ciesz pd ASL III 3 s 17. RK

JEDYNKOWO 'tak samo, niczym się nie różniąc, w ten sam sposób; identycznie, jednakowo': noga mužu, mužu i košla, jedynkowo muwo, cy tylna, cy pšednia olsz SGOWM III 93. RK

JEDYNKOWY 1. 'taki sam, niczym się nieróżniący; jednaki, jednakowy': mawa jedynkowe łobleki olsz SGOWM III 93; tu pšut byli fšysko varmñajaki, fšysko jedynkove luže olsz jw; Wr MPKJ III 475.

2. 'pojedynczy, niezłożony': kšis oknowy, tu jedynkove (okno?) jest nidz SGOWM III 93.

3. 'o drodze: przeznaczona dla jednego pojazdu': ostródz SWM II s 13. RK

JEDYNNY 'jedyny w zn 1 (zob.)': wej LPW I 305. RK

JEDYNO zaimek rzeczowny 'to samo': stōp – litr, jedyno to jest resz SGOWM III 93. RK

JEDYNORNY 'pojedynczy [?]': bl Mrong 253. RK

Jedynować zob. JODYNOWAĆ

JEDYNY 1. przym 1. 'tylko jeden, tylko ten, niemający poza sobą innego': to bōu jedyny covek ve fši, co to moū lubl 1; Myšlym o tym, coby i w tym roku pojechać pomodlić sie i popić tyj cudownyj wody od Matusi Ludźmierskiyj. Przecie to cheba jedyne lykarstwo, co nie podrozało n-tar Kąš-Podh IV 268; podobno la iji to ius jedyny

lyk biał-podł 1; tylko jedyni raz będęam v varšaje ostroł 9; muj ʰoćec ńau jedyno šostre giż SGOWM III 93; jedyny ɣalinski [nw], co umou take ukna robić koniń 14; Cieszyn [Cz] AJŚ IV m 691; ciesz jw; Ciesz MPTL XV 2 s 135; pszcz AJŚ IV m 691; ryb jw; rac jw; koziel jw; tar-gór jw; strzel-opol OIW 74; niem AJŚ IV m 691; opol jw; oles jw; brzes-śl; klucz jw; syc jw; Śl SGŚ XIII 152; Orawa [Śl] ZNUJ 72 s 65; żyw AJŚ IV m 691; wad jw; częs jw; kłob jw; kozien RŁTN XXII 257; wiel AJŚ IV m 691; łącz PJPAN 37 s 346; mław 1; olec SGOWM III 93; Mrąg jw; pis jw; Nidz jw; olsz jw; os-wp AJŚ IV m 691; krot jw; rawic jw; gtn jw; lesz jw; złotow B II 36; szt GMalb II 1 s 143; pd-zach ok Kościerzyny LPW I 305; Kasz pd jw; wej jw; Kasz pn-wsch jw; Kasz jw; ~ 'w połączeniu z wyrazem sam podkreśla wyłączość odniesienia stanu rzeczy, o którym mowa': ja^u byu sama jedinau, ni mōm ńikōg klucz ME V 227; W okolo Dunaju Koło bystrěj wody Poszła dziewczyna Sama jedyna Zbierać jagody [pśn] Ryb Rog 64; Puk, puk, w okienecko: Wydże, Maryś, kochanecko sama jedyna [pśn] sand Sand 113; [pśn] Pszcz Rog 178; [pśn] zam BartJęz 53; [pśn] ostroł SkierP II 97; [pśn] koln jw 204; [pśn] etc LL III 3-4 s 67-8; [pśn] Mr i Wr SGOWM III 93.

2. 'niemający sobie równego; najwłaściwszy, najlepszy': te byuty na žime jedyne, no ci godom, pšejedyne, ćepuo v nođi i ńiz ńe śliskje gor 4; s tego robijli zachy na lato, to byu jedyne, bo to goruńc tor MacŚł 204; Z tego Franka tło jedyny cłowiek (że jest dobry i dobrze się wyrozo) lim 16; Jedyne dziecko, tak go pán nazwał, bo wszystko ʰumię, bardzo je pilny i dobrze sie ʰucy tarnob Wisła XI 30; łącz PJPAN 37 s 346; [pśn] Mr i Wr SGOWM III 93; [pśn] olsz StefZ III 55.

3. 'najmilszy ze wszystkich; ukochany, najdroższy': bo jaśen [nw] jedyny pojeże

do inny i beże go sanovać [pśn] sand 13; Pis SGOWM III 93; Nidz jw.

4. 'stanowiący jedność': oj, sirota jo, sirota, ale ńe kaźdemu, tylko bogu ʰoju w trōjcy jedynemu [pśn] Mr i Wr jw.

II. zaimek przymiotny 1. 'odnoszony do zbioru elementów i wskazujący, że nie ma w tym zbiorze poza tymi elementami żadnych innych elementów': cuońek jedynej dobroci, ʰon by ci krfi s palca dau, ńic ńe pozauije miń-maz 1.

2. 'wskazujący, że nie istnieje osoba, rzecz, sytuacja itd., której to dotyczy; żaden': o, jedyny sūomy ńe ma, madrace mamy giż SGOWM III 93.

Jedyna w użyciu rz 'ukochana, najdroższa': Co to za jedyna, Co to za dziewczyna Jedzie z panami? [pśn] Ryb Rog 67; Powiedz mi, dziewczyno, powiedz mi, jedyno, czy mnie kochasz, czy nie? [pśn] tarnob MPTL XXVI 86; tam żeńcyna, tam jedyna napasala pafka [pśn] zam BartJęz 53; [pśn] bił jw 88; [pśn] Stradom-Częstochowa Zb XVII 32; [pśn] lubar BartJęz 126; [pśn] opocz MPTL VII 222; białos Kudz 151; [pśn] Mr i Wr SGOWM III 93.

Jedyny w użyciu rz 1. 'ukochany, najdroższy': Mój jedynakszy, mój jedyny, roztomily! koziel ŚmKl 15; ʰo muj ty jedyny! koniń 14.

2. 'w religii chrześcijańskiej: pierwsza osoba Trójcy Świętej; Pan Bóg': Przeżyłimy zime jako tako dobrze, przy pomocy sýćkik janiolów, nasýk patronów i Jedynego n-tar KąśPodh IV 268.

W połączeniach: **Boże jedyny** 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': Boże jedyny, jak uwarzyła takiej rzepcyny i to z łupinami, wysuli to na takie korytko n-tar [Orawa] KąśŚł II 1 s 49; Zakopane KąśPodh I 351; N-tar jw; mław 1; ostroł 9; Kasz Ram 61.

O mój Boże jedyny 'jw': o mōj boze jedyni! take żywy še ʰucýć! giż SGOWM III 93.

Frazeologia: jeden jedyny 'bez-względnie jeden, sam jeden': A jołch bóla ta jedna jedyna, cołch je [pszczoły] musiała kołždy wieczór rachować koziel *ŚmKl* 12; tos otponiij sobe, jeden jedyny żyń, a t'ło stale piše i piše *bial-podl* 1; jedin jedyny nieχ mi ostawili *mrag* *SGOWM* III 93; mǎł ino jednóm jedyne maryne, i'ledyńice *n-tar* *ZNUJ* 98 s 21; *n-tar* [*Spisz*] *LL* III 5–6 s 108; *łęcz* *PJPAN* 37 s 346; *mław* 1; *ostroł* 9; ~ jedyny jeden 'jw': jedyna jedna ostała *przew* 3; jest jedne zabudowańe, ale ino jedine jedne, v okěńku špatuo *nidz* *SGOWM* III 93; *mław* 1; *ostroł* 9.

Por. **JEDYNI, JEDZINY** *RK*

JEDYTA w przyspiewie: Goralu, wieślaku, matuś ci umarła, Jedyta, weredyta, wczoraj kluski żarła *krak Lud* XI 45. *RK*

JEDZA 1. *blm* i *rzd lm* 'wszystko, co służy do jedzenia; żywność, pożywienie': Dali tej maści do jedze *n-tar* [*Orawa*] *KqśSł* II 1 s 386; kazdum jeze można ukrośić *czar* 2; możim ta serota do sebe vžōść, bo jezi nōm starci *Koc SKoc* II 56; Takie małe dziecko tyle jedzy zjadło *Wp BW* 1864 I 270; Starzy o jedzę niewiele dbają *bl Star-Przysł* 31; *Ciesz* [Cz] *RWF* XII 92; *ciesz Hoff* 40; *os-wp PFP* XXIII s 64; *lesz AJW* I m 107; *sulech jw*; *wolsz jw*; *kościan jw*; *n-tom jw*; *międzyrz jw*; *międzych jw*; *szam jw*; *ob* 8; *mog AJW* I m 107; *wąq jw*; *chodz jw*; *szub AJK* I m 49; *byd AJW* I m 107; *wyrz jw*; *złotow B* II 36; *sęp-kraj AJK* I m 49; *tuch jw*; *świec jw*; *st-gdań jw* i s 136.

2. *blm* 'jedzenie, spożywanie pokarmów': my musēfi dać do jeze pyryi *międzyrz* 1; dva, čy tyg^oodnie fežōm [sery], a iu sōm d^obre pote do jeze *sulech SobWp* 115; żalta brukēv jestaj lepša do jezi něž bała *Koc SKoc* II 56; *wolsz* 7; *kościan* 9; *wąq* 13; *czar SobWp* 30; *wyrz* 2; *złotow B* II 36; *tuch AJK* I s 136.

3. 'potrawa, danie': na večēžu paru ježōf: groχ pod rosōu, kruški zes čarñinō,

braune pivo sulech NT II 208; pūotym pšyšuy jaguyi – za jaguami ješy pšyšua kapōsta [...] nō ii ješy byua jedna jeza *wolsz SobWp* 170; Po cošmy się tu zgomadzili do tego domu weselnego, czyli do aktu weselnego. Czy na jakie tańce, czy na jakie jedze? *kościan Pozn* II 100. *RK*

JEDZAK 'człowiek': a. 'który je': ervin je strašne dobry ježok, ōnymu dycki šmakuje kaźde jezyńi *Cieszyn* 2 [Cz]; *kepski* a. *suaby ježok biel* 6; b. 'osoba do wykarmienia': mo tela a tela ježokōf *ciesz* 18; nastala teš tako moda na jedno, dva, trši žeći v rožińe, toš ani nie było tela ježokōf, χleba na stole tag^{ne} ubywało *Cieszyn* [Cz] *BMJP* XIV 70; c. 'który duzo je': Ale s niego jydzok, pełny talyrz kołoczy zjod *Ciesz SCiesz* II 139; živej še, jak i tyn ježok mo vėlgi bymbyn *pszc* *SGŚ* XIII 152; tyn ježok mo vėlki bašor *Lubliniec jw*; Narychtuj wyncyj na wieczero, bo przidōm same jydzoki *Śl jw* 152–3; *Cieszyn* 2 [Cz]; *Ciesz* [Cz] *SGŚ* XIII 152; *ciesz* 18; *ryb* *SGŚ* XIII 152; *koziel jw*; *strzel-opol jw*; *ośw* *SKJ* IV 23; d. 'który je mało i niechętnie, jest wybredny': Wasza Ania to tyž taki jydzok – durś wydziwio, to niy, tamto niydobre *Śl* *SGŚ* XIII 153; *lubl jw*. *RK*

JEDZACY 'nadający się do jedzenia; jadalny': Tego wež, to je grzyb dobry, jadowity, [...] jedzący *N-tar* *SKJ* V 363. *RK*

Jedzelina zob. **JADZELINA** [*Supl.*]

JEDZENIE *Formy*: *typ* jedzenie: *ośw* 3; *iż* *RŁTN* XXII 257; *etc* *SGOWM* III 93; *Węgorz jw*; *Giž jw*; ||- *Mrag jw*; *pis jw*; *szczyc jw*; *Wr jw*; *koniń* *AJW* I s 144; ~ *typ* jadzienie: ||- *Mrag* *SGOWM* III 93; ~ *typ* śmiedzenie: *puław RŁTN* XXIX 126; ≈ *M lp* jedzenia [końcówka fleksyjna ž]: *suw* *PKJP* II 2 s 94.

Znaczenia: 1. *blm* i *rzd lm* 'wszystko, co służy do jedzenia; żywność, pożywienie': jezyńi, jak prawym, było baržo dobre i moc

Cieszyn [Cz] BMJP XIV 73–4; bez tyžěn mōmy ňezerski ježěni ryb 4; ježyño to ňe masce, buo ňi mōm cym gor 2; ňot pytlu zouondek še kuly, zašlyχtuje še ňo• tyχ delykatnyχ ježeñ kolb 3; tu mos ježyñe jì zañešez je na pole, bo tam seko uoēs piñ 9; cý čí gustuje te ježěne? ostrot 9; napardosiła tam takego ježeña, ňe mōg ješć suw 1; jek te šfěnto byuo ňopyχozune, to f kazdēm dōmu šikovano ježeñe i fsyscy dostali pšyieñće pis SGOWM III 93; pšy roboće mušom luže miz dobre ježyñe koniñ 14; ježyño na tym veselu buuo v brōt n-tom 2; ježěni je fardiš (jest gotowe) wej 3; oggw; ~ 'tež dla zwierzqt lub tylko dla zwierzqt': krýpa to kedy f χliže koñe i krový majo ježeñe giž SGOWM III 93; miel RŁTN XXII 257; jęd jw; radomsz jw; konec jw; iłž jw; opocz jw; p-tryb jw; wiel jw; sier jw; łas jw; łódz jw; raw-maz jw; płoc 4; włoc 4; lip 1.

2. 'spożywanie pokarmów': potēm večōr juš po ježěnu, to dajōm na jedēn stōu na dv'anášće osōp tši taki dužē tē kouače ciesz BMJP XIV 28; ňy mōmy juz ňic do ježyño lubl 1; na ježyñe tys ča znalyž kf'ilke ošw 3; co to za ježyñe take, lejēs še jì lejēs po tym fartuχu piñ 9; mloskoš pšy ježyñu kej ta šf'iña opocz RŁTN XXIV 247; muuo, ježeñe to letka robota, a my pudłoge ukladafi, to suχe coła, a tera še spočifi bial-podl 1; p^{uo} ježaņu pōžam zdrućić fōra žýta złotow B II 36; uon ňi māt ňic do ježeña e ňic do pičā Kasz LPW I 308; oggw; ~ w przyst: Jaki do jedzynio, taki do roboty Ciesz MPTL XV 2 s 83; Jaki do roboty, taki do jedzynio Ciesz jw; Przi jedzyniu sie spocić, to je grzych, ale przi robocie, to ni ma grzych Ciesz jw 174; ňn je taki do roboty, jāk do ježyño ryb 13; gze kuχaři žěvčā jedno, tam do ježeña je vjedno Kasz S II 98.

3. 'potrawa, danie': a i šešćoro ježeña dāvafi tēm babōm ciesz 7; ve vilijā [...]

ževýñž ježyñā-my mēfi, a při tym je-sce uoplatki z młodym Orawa [Sf] ZNUJ 169 s 263; To downo, to tamto pojedli, kwaśnice i to wyncyj tam moskoli napiekli, no pote to juz kanapki były na weselu, nie było takik jedzyñ jak tyroz n-tar KąśPodh IV 270; duza ježeñuv na veselu iłž 4; Czaca [Sf] ME I 398; Orawa KąśSt II 1 s 386; brzoz 1; lub 21; łęcz PJPAN 37 s 346; gar 18; bial-podl 1; koniñ 14.

4. 'całodniowe wyžywienie; wikt': d^{uo}-bře my še tam mēfi, ježyñi d^{uo}bre ciesz 7; pšez dva mēsonce robeča na ježeñe konec 12; ciesz AJS V m 810; pszcz jw; syc jw; wad jw s 19; zaw jw m 810; czēs jw; os-wp jw; Mrq SGOWM III 93; szczyc jw; Mr zach jw; Olsz jw.

Frazeologia: nie ma komu łyžki jedzenia podać 'nie ma nikogo, kto by pomógł': tylko iyχ, a ňy ma komu łyski ježeña podać! bial-podl 1. RK

JEDZIAK 'człowiek, który je': Nietęgi z ciebie jedziak Ciesz Hoff 40. RK

Jedzić się zob. **JADZIĆ (SIĘ)**

Jedziela zob. **NIEDZIELA**

Jedzenie zob. **JEDZENIE**

JEDZIN zaimek przymiotny 'jedziny (zob.)': jōu ješće ježin, co mōm plompą prud 12.

Por. **I. JEDEN** RK

Jedzina zob. **JEDZINY**

JEDZINACZEK ekspr 'jedynak w zn 1 (zob.)': Cieszyn [Cz] Kell II 186; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 153; prud PlutaGłog I 83.

Por. **JEDYNACZEK** RK

JEDZINAK 'jedynak w zn 1 (zob.)': Cieszyn [Cz] Kell II 186; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 153; tom PIJP XXVIII s 63.

Por. **JEDYNAK** RK

JEDZINASZEK ekspr 'jedynak w zn 1 (zob.)': jāk je ježinyj synek, to padōmy ježinoušek prud PlutaDzierz 57; niem SGŚ XIII 153.

Por. **JEDYNASZEK** RK

JEDZINIACZEK *ekspr* 'jedynak w zn I (zob.)': Dyć to przeca mamulczin i tatulków jedzinioczek *Ciesz SCiesz II 137*.

Por. **JEDYNIACZEK** *RK*

JEDZINIACZKA 'jedynaczka (zob.)': No, mamó, mie sie tesz nie chce przistać na lecy jakim, dyć jech tesz nie lecy co – fojtowo jedzinioczka *ciesz Prob 7*; Kole jedzinioczki trzeja było pięknie skokać, coby jóm dostać *Ciesz SCiesz II 137*.

Por. **JEDYNIACZKA** *RK*

JEDZINIAK 'jedynak w zn I (zob.)': mǫzou s tej izby byu jeżińok, a my byli šty-řo *ciesz 7*; Jo był jedziniok, toch wszecko musioł sóm robić *Ciesz SCiesz II 137*; *prud PlutaGłog I 83*; *niem DobrzNiem II 51*.

Por. **JEDYNIAK** *RK*

JEDZINIE *partykuła* 'tylko, wyłączenie': A jedzinie tyn mie móg wyswobodzić *Cieszyn [Cz] KadGaw 178*; Wszystko mu zgorzało [...], jedzinie mu pozostało to, co miał na sobie *Ciesz SGŚ XIII 153*; jeżińie uobróćić še umi sama *pszcz jw*; *Ciesz [Cz] jw*; *strzel-opol OIW 76*.

Por. **JEDYNIE** *RK*

JEDZINY 'tylko jeden, tylko ten, niemający poza sobą innego; jedyny': Jeszcze tyn jedziny roz pójdym do Haniczki *Ciesz SCiesz II 137*; ze fšyskiř žeći jeżiny frańcik, co o řauupa dbo ryb *13*; Jedzino nadzieja moja w Tobie, o Pani nasza *ciesz Prob 15*; tyn graŭv mǫu caraŭ jeżinaŭ, co juź mǫgua še wydać *prud PlutaGłog II 112*; jeżinygo synka ješče ji na wojńe zażyli *koziel SGŚ XIII 153*; jeżine buty [...] jeżiny ancuk *Cieszyn [Cz] AJŚ IV s 56*; *Ciesz [Cz] RWF XII 92*; *biel AJŚ IV m 691*; *pszcz SGŚ XIII 153*; *głub AJŚ IV m 691 s 56*; *pd-zach ok Katowic Nik 29*; *strzel-opol OIW 74*; *niem DobrzNiem I 77*; *opol ZNUJ 18 s 48*; *ŚI SGŚ XIII 153*; *Czaca [Sř] AJŚ IV m 691*; ~ 'w połączeniu z wyrazem sam podkreśla wyłączenie odniesienia stanu rzeczy, o którym mowa': A ty myślisz, żeś jest sóm je-

dziny, A was tela jak w polu kóńcziny [*psn*] *Cieszyn [Cz] PieśniŚI II 188*; sama jeżinou *prud PlutaDzierż 57*.

Jedzina w użyciu rz. 'jedyna córka w rodzinie; jedynaczka': *niem 3*.

Jedziny w użyciu rz. 'jedyny syn w rodzinie; jedynak': *niem 3*.

W połączeniach: Miły Boże jedziny 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': Miły Boże jedziny, jako tu se mną bédzie *ok Opolo ME VIII 174*.

Mój Boże jedziny 'jw': *Cieszyn [Cz] Kell II 186*.

Por. **JEDYNI, JEDYNY** *RK*

JEDZIONECZKA 'szpilka do zdobienia jajek na Wielkanoc': te jeżõnecki, co take sò z uępkańi, tak jek ĩguŭ ostroł *JP LVII 293*. *RK*

Jedziro *zob. I. JEZIORO*

JEDZKA 'przełyk [?]': *sied Cyran 53*. *RK*

JEDZKAĆ *dziec* 'jeść': no, jećkaj, co urosńeś *st-gdań 9*; o, jak naša cõrečka potrafi jeżkać *Koc SKoc II 56*; jeżkǫj le, zecko *Kasz S II 98*. *RK*

JEDZONECZKO *ekspr* 'jedzenie w zn I (zob.)': Wzion skałke, ozpolył w ognioiu, wrucił do wody w kapelusiu, kie zawrzała, nasuł monki owsianyj, posolył, zamiysoł scelinkom, juz było jedzonecko *n-tar KąśPodh IV 269*. *RK*

JEDZONKA 'ziemniak przeznaczony do jedzenia': mušim se nabić nove jeżõnki *Koc SKoc II 56*; mǫ momǫ połovǫ sażõnkõv, a połovǫ jeżõnkõv *pog Kościer, Chojn i Byt S II 98*; *pog Wej i Lęb jw*. *RK*

JEDZONKO *ekspr* 'jedzenie w zn I (zob.)': take dobre jeżunko, a ty ñe xeż jeś? *koniń 14*; A co ludzie jedli, jako przechowywali jedzonko, miyso, maślo, kie nie było lodówek? *N-tar KąśPodh IV 269*. *RK*

JEDZU 'w okrzyku przywołującym krowę w czasie pasienia': na krowǫ to vouõmy: jeżu, jeżu, jeżu *prud PlutaDzierż 57*. *RK*

JEDZUCHNO *ekspr* 'jedzenie w zn 1 (zob.)': našykovaŭaž juž jezuchno dla kotkuf ok Sieradza RŁTN XXXI 90. RK

JEDZYSKO *ekspr* 'jedzenie w zn 1 (zob.)': dęb K II 249; ok Bochni Zb I 42. RK

JEDŹ 1. 'jad': gażina ma jic lubacz 1.
2. 'przełyk [?]': jęc, jętka sied Cyran 53. RK

Jedźma zob. **WIEDŹMA**

JEE 'okrzyk wyrażający lekceważenie': Ale kie sie zeżli [wiatr], kie nie zakrynci skałom, nie wyrwie hrubego buka z korzyniami! Jej, jej! Wtej sie chowomy pod pierzine, abo mamie pod skrzydła. Cheba ze dziadek uspokoji: – Jee, taki wiatr. Za moik casow to był wiatr! *n-tar KąśPodh IV 270.* RK

Jefrejter zob. **GEFRAJTER**

Jeftować zob. **I. HAFTOWAĆ**

Jegel zob. **JEGIEL**

Jegelnik zob. **IGIELNIK**

Jegelka zob. **IGIEŁKA**

Jeger zob. **JEGIER**

Jegerek zob. **JEGIEREK**

Jegerhaus zob. **JEGIERHAUS**

Jegerka zob. **JEGIERKA**

Jegerski zob. **JEGIERSKI**

JEGI *lm* 'druciane haczyki stanowiące część zapinek – haftek': giż SWM XII s 42; pis jw. RK

JEGIEL *Forma*: typ jegel: sied Cyran 137.

Znaczenia: 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*)': węgr AGM VI m 259; graj jw; **b.** 'jodła pospolita (*Abies alba*)': na jeglu, jegel sied Cyran 137; tuk jw. RK

JEGIELKA 'świerk pospolity (*Picea abies*)': sierp AGM VI m 259. RK

Jegielnica zob. **IGIELNICA**

Jegielniczka zob. **IGIELNICZKA**

Jegielnik zob. **IGIELNIK**

Jegielny zob. **IGIELNY**

Jegieleczka zob. **JAGIEŁECZKA**

Jegielka zob. **IGIEŁKA**

JEGIENA 'wyzwisko': Ty Jegieno! *Krp Ziemia V 219.* RK

JEGIER *Formy*: typ jeger: Cieszyn [Cz] Zwrot 347 s 40; Olec SGOWM III 93; Giż jw; mrag jw 94; pis jw; Pis jw 93; szczyc LL III 3–4 s 59; nidz SGOWM III 93; Mr zach jw; olsz PF XXII 252; Olsz SGOWM III 93; Wr Stęśł 50; ostródz SGOWM III 94; szt GMalb II 1 s 143; ~ typ jejger: prud PlutaDzierz 57; gliw SGŚ XIII 154; opol jw; ~ typ jejer: Słup LPW I 303; ~ typ legier: myślen MPKJ V 346; krak ME VI 57; Krak Krak IV 311; ≈ C lp jegierowi: Ostródz SGOWM III 93; poza tym jegrowi; ~ Msc lp jegrowi: Cieszyn [Cz] Zwrot 347 s 39; ~ M lm jegrzy: Ciesz [Cz] SGŚ XIII 154; Zakopane Wierchy XV 56; *n-tar Lud XLI 637; N-tar pd-wsch ASL V 15 s 26; poza tym jegry; ≈ forma niepozwalająca rozstrzygnąć o postaci jeger czy jegier: syc LL II 1 s 41.*

Znaczenia: **1.** 'myśliwy': pýrvy jej-gry mēli v lejše káž zvéžiny opol SGŚ XIII 154; ma jino sceśće, co tēn jeger nau pflinte nauadowano ptašim śrutem i go ne zdzużyu zabżić nidz SGOWM III 93–4; jęgry śli na jegerka olsz PF XXII 252; jeger v leše stšēlaŭ zajōnce, sarni i je spšedavaŭ szt GMalb II 1 s 143; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 154; [pśn] ciesz jw; prud PlutaDzierz 57; gliw SGŚ XIII 154; strzel-opol jw; Zakopane Wierchy XV 56; krak ME VI 57; Olec SGOWM III 93; Giż jw; mrag jw 94; pis jw; Pis jw 93; [pśn] szczyc LL III 3–4 s 59; Mr zach SGOWM III 93; Olsz jw; ostródz jw 94; Słup LPW I 303.

2. 'żołnierz wyszkolony w strzelaniu z broni palnej; strzelec': Bo tyn jeger jednacze, był to wojok, rozumioł tymu dobrze, że to je wybuch Cieszyn [Cz] Zwrot 347 s 40; syŋki byŭy ve wojne dva, to ty jedyn bōŭ pši jęgraŭ ryb BMJP XIV 104; sŭzŭč

em suuzýu, f scýtné kole jegruf em buų pis SGOWM III 94; Cieszyn [Cz] Zwrot 347 s 39; koziel SGŚ XIII 154; syc LL II 1 s 41; Śl SGŚ XIII 154; myślen MPKJ V 346; Krak Krak IV 311.

3. 'uzbrojony strażnik celny na granicy Galicji i Węgier za czasów Austro-Węgier': We wsi stali jegrzy, to chodzili po wsi i wónchali. Jak seł jegier, to chłopi zaroz fajki wyciongali z gemby, zeby nie było cuć madziarskiego tabaku *n-tar Lud XLI 637*; Ale na zokryncie patrzy, a tu wyn-gierskik jegrów tako ćma. Grzejom sie przy watrze, pijom borowicke kwortami *n-tar KąśPodh IV 270*.

4. 'strażnik leśny': a tan tšeci pošet za jęgra *olsz SGOWM III 94*; iyger zatšimuváu luži, ježi bez pozvolajstfa zbžyrali jegodi f królefskam leše *Wr StefŚl 50*; iygri abo pšarki to byli pšmocníki leśnygo świec 4; syc SGŚ XIII 154; *n-tar KąśPodh IV 270*; *N-tar pd-wsch ASL V 15 s 26*.

5. 'urzędnik pobierający podatki': *N-tar SKJ V 354*.

Por. **JAGIER** RK

JEGIERCZYK *Forma*: typ legierczyk: *myślen MPKJ V 346*.

Znaczenie: 'przewisko człowieka służącego jako strzelec w wojsku': *jw. RK*

JEGIEREK *ekspr Forma*: typ jege-rek: *myślen GórPod I 254*; ~ typ jejerek: *Štup LPW I 303*.

Znaczenia: 1. 'myśliwy': A w Góronckowam lesie, W tam leśnam bagnie, Bylic tam jégierki Bardzo niezgrabne [*pšn*] *olsz StefZ II 97*; *Štup LPW I 303*.

2. *pšn 'żołnierz wyszkolony w strzelaniu z broni palnej; strzelec'*: Jeszcze ci ja była matusi za pasem, kiej mi sie spodobał jege-rek z pałasem *myślen GórPod I 254. RK*

JEGIERHAUS *Forma*: typ jegerhaus: *n-tar KąśPodh IV 270*.

Znaczenie: 'domek myśliwski': Tam, kany mos dziś młyniska, stoł downij kró-

lewski młyn, był przy potoku jegerhaus – wiyw to od dziadka *jw. RK*

JEGIERKA *Forma*: typ jegerka: *mrąg SGOWM III 94*; *olsz PF XXII 252*.

Znaczenia: 1. 'polowanie': jęgry śli na jęgerka *olsz jw.*

2. 'myślistwo, łowiectwo': *Wr Barcz 79*.

3. 'rodzaj kurtki': jęgerka – ĵupa na žime dla mešćis, taka tšićferćova kurtka *mrąg SGOWM III 94*.

Por. **JAGIERKA** RK

JEGIERSKI *Forma*: typ jegerski: *olsz StefJ 36*.

Znaczenie: 'przym od jegier': Ozdobą kapeluszy najnowszego typu są jegierskie piórka z brody jeleniej. Przynieśli je jegrzy (straż leśna) *N-tar pd-wsch ASL V 15 s 26*; pši uožu pouožuua jęgo uobleka jęgersko *olsz StefJ 36. RK*

Jegijon zob. **LEGION**

JEGLA 'drzewo': a. 'świerk pospolity (*Picea abies*): u vas, muši, jęgli to ni ma suw *LP VIII 340*; potem cferki nazivali, a po mazursku to še nazivaou jęgle giž *SWM XI s 19*; *rad AGM VI m 259*; *brzez jw*; *raw-maz jw*; *grój jw*; *gar jw*; *sied jw*; *miń-maz jw*; *prusz jw*; *gtnń jw*; *n-dwor jw*; *wołom jw*; *węgr jw*; *os-maz jw*; *pult jw*; *plon jw*; *ploc jw*; *sierp jw*; *mław jw*; *ciech jw*; *przas jw*; *koln jw*; *łom jw*; *graj jw*; *mrąg SWM XI s 18 m 1*; *szczyc jw*; *resz jw*; *ryp AGM VI m 259*;

b. 'jodła pospolita (*Abies alba*): łuk Cyran 137; *wys-maz Maz V 47*; *białos jw*; *Aug K II 269*; *giž SWM XI s 17 m 1*; *mrąg jw*; *szczyc jw*; *resz jw s 16–7 m 1*; c. 'sosna zwyczajna (*Pinus sylvestris*): my mōvem ĵoĵa i jęgla giž *jw s 22*; *etć jw i m 2*; *pis jw. RK*

Jeglacz zob. **IGLACZ**

Jeglacze zob. **IGLACZE**

JEGLACZEK 'jakiś młode drzewo iglaste, prawdopodobnie świerk pospolity (*Picea abies*): jęglacek výkreńćuł s koże-ńańi (mowa o dawnym sporządzaniu sochy) *suw 7. RK*

JEGLACZKA 1. 'świerk pospolity (*Picea abies*): z jeglacki, s χoiki to kolki pis SGOWM III 94; pis SWM XI s 19 m 1.

2. 'choinka na Boże Narodzenie': mrąg SGOWM III 94. RK

I. JEGLAK 'świerk pospolity (*Picea abies*): graj AGM VI m 259. RK

II. JEGLAK 1. 'I. jeglarz (zob.): To te jeglaki nie rosno duże, to się je nazywa taka polska sielawa mak-maz LL VI 4–6 s 84.

2. '?: pχło kōšō jak j̄aylāk stup LPW I 303. RK

Jeglanka zob. **I. JAGLANKA**

I. Jeglanny zob. **IGLANNY**

II. Jeglanny zob. **JAGLANNY**

I. JEGLANY 'I. jeglasy (zob.): las na fso, las cý z liścańi, cý jeglany węgorz SGOWM III 32. RK

II. Jeglany zob. **IGLANY**

III. Jeglany zob. **JAGLANY**

Jeglarka zob. **IGLARKA**

I. JEGLARZ 'jakiś gatunek ryby, prawdopodobnie jelec pospolity (*Leuciscus leuciscus*): Brzamy i jeglasy albo jeglarze obfitowały jedynie w Narwi ostroł BHKM V 148. RK

II. Jeglarz zob. **IGLARZ**

Jeglarzenie zob. **IGLARZENIE**

Jeglarzki zob. **IGLARSKI**

Jeglarzów zob. **IGLARZOWY**

Jeglarstwo zob. **IGLARSTWO**

Jeglarzyć zob. **IGLARZYĆ**

JEGLAS 'jeglarz (zob.): Jeglasy (jelce) trzymają się gromady, uderzając nad nimi, głuży się kilka sztuk naraz nad Narwią Ziemia XIII 134; ostroł BHKM V 148. RK

JEGLASA 'świerk pospolity (*Picea abies*): giż SWM XI s 19 m 1. RK

JEGLASIAK 'mały świerk': suw 6. RK

JEGLASIUCZEK 'mały świerk': pōsażili jeglaśučki, bō nic tam ni rośło suw 3. RK

JEGLASIUK 'mały świerk': taki cęņki ten jeglaśuk suw LP VIII 340; opsażili fkoło jeglaśuki suw 3. RK

JEGLASKA *Forma*: typ jeglaska: Aug K II 269; suw 3, 11, LP VIII 340.

Znaczenia: **1.** 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*), niekiedy mały': take małe jeglaški tam rośli suw LP VIII 340; biuo dva sonśadōf. i ten jedēn poset do lasa i vlas na jeglaske olec BMJP XIII 69; graj AGM VI m 259; Aug K II 269; etc SWM XI s 19 m 1; giż jw; mrąg jw; **b.** 'jodła pospolita (*Abies alba*): suw 11; giż SWM XI s 17 m 1; mrąg jw; szczyr jw.

2. 'choinka na Boże Narodzenie': gže ni vyžēš, tyku śveco jeglaški suw 3; to ius jāk tak se pšymrocek robýi, co mozna ius χo-ijnke zaśfžččć – jeglaske u nas mōvēm, ne χoijnke pis SGOWM III 87; olec SWM VIII s 48; giż jw; mrąg jw.

3. 'gałaż drzewa iglastego': gauońś s kolkańi to jeglaska i χoina Giżycko SGOWM III 87.

Por. **JAGLASKA** RK

I. JEGLASTY 'związany z liściem drzew iglastych, odnoszący się do niego': koln BasStudia 127; lip jw. RK

II. Jeglasy zob. **IGLASTY**

Jeglaszka zob. **JEGLASKA**

Jeglaty zob. **IGLATY**

Jegłaćze zob. **IGLAĆCZE**

Jegle zob. **I. IGLE**

JEGLEINA 1. 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*): wys-maz PF IV 823; przas AGM VI m 259; koln jw; białos I; **b.** 'jodła pospolita (*Abies alba*): białos Kudz 151.

2. 'las jodłowy': białos jw.

3. blm 'drewno świerkowe': siem PIJP XXVIII s 89. RK

JEGLEJ 'świerk pospolity (*Picea abies*): biel-podl LS II A 203.

Por. **JAGLEJ** RK

JEGLEJA 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*): *siem K II 269; wys-maz PF IV 823; b.* 'jodła pospolita (*Abies alba*): *siem RWil I 114; wys-maz Maz V 47; białos jw.*

Por. **JAGLEJA** RK

JEGLEJKA 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*): *białos Kudz 151; b.* 'jodła pospolita (*Abies alba*): *białos jw.*

RK

JEGLENINA 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*): *raw-maz AGM VI m 259; wołom jw; b.* 'jodła pospolita (*Abies alba*): *gar Zb VIII 258.*

RK

JEGLEWIE zb 'liście drzewa iglastego; igliwie': *tuch AJK VII m 312 s 79.*

Por. **JAGLEWIE** RK

Jegli zob. **IGLI**

JEGLIA *Forma:* typ gliglia: *mław AGM VI m 259.*

Znaczenia: **1.** 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*): *mław jw; przas jw; ostroł jw; koln jw; b.* 'jodła pospolita (*Abies alba*): *Koc Pobł 153.*

2. zb 'drobne gałęzie sosnowe': *Koc jw.*

Por. **JAGLIA** RK

I. JEGLICA *Forma:* typ jeklica: *Śłup LPW I 307.*

Znaczenie: często *lm* 'liść drzewa iglastego; igła, szpilka': *kuřac rəbə jegləcamə Wej pn-wsch S II 93; wej LPW I 307; śłup jw; Śłup jw.*

Por. **II. JAGLICA** RK

II. Jeglica zob. **I. IGLICA**

III. Jeglica zob. **I. JAGLICA**

Jeglicowy zob. **IGLICOWY**

Jeglicze zob. **IGLICZE**

Jegliczka zob. **IGLICZKA**

Jegliczkowy zob. **IGLICZKOWY**

JEGLIJ *Forma:* typ leglij: *ostródz SGOWM III 94, SWM XI s 16.*

Znaczenie: 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*): *śosna [!], leglii, b'żoza, ješon ostródz SGOWM III 94;*

b. 'jodła pospolita (*Abies alba*): *ostródz SWM XI s 16.* RK

JEGLIJA *Formy:* typ eglija: *chojn AJK I m 50 s 138; ~ typ leglija: wys-maz LS II A 203; os-maz jw, Zd 103; ||- pułt LS II A 203; ||-mław jw 204; ciech I; przas AGM VI m 259; mak-maz LS II A 203; tom AGM VI m 259; giż SGOWM III 94; nidz SWM XI s 18; Mr LS II A 203; olsz SWM XI s 16, 18; Ostróda jw s 16; ostródz SGOWM III 94, SWM XI s 18; Chełmiń MPKJ III 389; n-miej LS II A 204; ||- grudz jw; szt GMalb II 1 s 209; mal AJK I m 50 s 138; kwidz jw; ~ typ gleglija: ||- pułt LS II A 203; płoc jw; sierp 7, AGM VI m 259; ||-mław LS II A 204; ciech AGM VI m 259; Ciech Wiśła XV 275; lip 2; ryp 1; wqb LS II A 204; n-miej 1; ||-grudz LS II A 204; ~ typ gliglija: *Ryp i Lip Zb II 7; lip LS II A 204; wqb jw; ~ typ giglija: pułt AGM VI m 259; płoń jw; grudz LS II A 204; ≈ N lm -oma: ostródz SGOWM III 94.**

Znaczenia: **1.** 'drzewo iglaste': *jegliijuf so štery zorty, a opruc tego χoina nidz jw; Ciech Wiśła XV 275; a.* 'świerk pospolity (*Picea abies*): *šfěrk ii gleglija to jedno sierp 7; leglije maiō iigui iak χōiki, a luže bieřō te leglije na legliiki na gvjastke szt GMalb II 1 s 209; wołom AGM VI m 259; biel-podl LS II A 203; wys-maz jw, PF IV 823; os-maz AGM VI m 259, LS II A 203; pułt AGM VI m 259, LS II A 203; płoń AGM VI m 259; płoc jw, LS II A 203; dział LS II A 204; mław jw; ciech I; przas AGM VI m 259, LS II A 203; mak-maz LS II A 203; ostroł AGM VI m 259; koln LS II A 203; tom AGM VI m 259, LS II A 203; suw LS II A 203; giż SGOWM III 94; mrqg SWM XI s 18; pis jw; szczyc jw; nidz jw; Mr LS II A 203; resz SWM XI s 18; olsz jw; ostródz jw; lip 2, LS II A 204; ryp 1; tor LS II A 204; Chełmiń MPKJ III 389; wqb LS II A 204;*

n-miej 1, LS II A 204; grudz LS II A 204; mal AJK I m 50 s 138; kwidz jw; chojn jw; b. 'jodła pospolita (Abies alba)': jeglŷje, ^uu nas ma^o os-maz 10; przas 1; ostroł 10; mrąg SWM XI s 17; szczyc jw; olsz jw s 16; Wr StefSł 50; Ostróda SWM XI s 16; Ryp i Lip Zb II 7; c. 'sosna zwyczajna (Pinus sylvestris)': szczyc SWM XI s 21 m 2; wej 3.

2. 'choinka na Boże Narodzenie': jeglijo jest, tedy śfęcki zaśfęcne, peśni godne śpševane olsz SGOWM III 94; na godi še śfīci leglija, pfererku^y mamy i potym ĵapka i nysy, o^ze^zxy ostródz jw; Mr i Wr jw.

3. 'gał^z drzewa iglastego': na zaduśny to še opkrŷje dŷxt jeglijo^{ma}, dŷxt ca^o mo^{gi}u^a jeglijo^{ma} ostródz jw 95; d^om wy-strojony jeglŷjami i br^ama tako, dva tŷcki ob^zite jeglŷjami i ŷelonam olsz jw.

Por. JAGLIJA RK

JEGLIJAK 'las': a. 'świerkowy': jegli^jak – jegli^jowy las olsz SGOWM III 95; b. 'jodłowy': mak-maz PJIP XXVIII m 182 s 87. RK

JEGLIJASA 'drzewo': a. 'świerk pospolity (Picea abies)': gi^z SWM XI m 1; mrąg jw s 19 m 1; b. 'jodła pospolita (Abies alba)': mrąg jw m 1. RK

JEGLIJINA *Forma*: typ jeglijna: Mrągowo SWM XI s 17.

Znaczenia: 1. 'drzewo': a. 'świerk pospolity (Picea abies)': Na jeglijinie (świerkach), jak są duże szyszki – będzie tęga i śnieżna zima ostroł ChŻycie 75; d^omp, klun, grabi^jina, ĵażembŷina, ŷoina, jegli^jina, lescina mrąg SGOWM III 95; suw LS II A 203; b. 'jodła pospolita (Abies alba)': mrąg PorJ 1972 s 530; Mrągowo SWM XI s 17; pis PorJ 1972 s 530.

2. 'las świerkowy': sied PIJP XXVIII s 87; biel-podl jw; wys-maz jw; ostroł jw; koln jw; łom jw; białos jw; szczyc SGOWM III 95.

3. blm 'drewno świerkowe': z jegli^jiny roga^z do so^zy^z dobry. jegli^jina v z^ene ni ma zadny tŷfŷy, zgⁿije uo rok ostroł 9; szczyc SGOWM III 95.

4. zb 'gałęzie świerkowe': jegli^jina to tlo so te g^au^en^ze mrąg jw. RK

JEGLIJINKA 'choinka na Boże Narodzenie': ŷec^or jegli^jinka bi^ua stroi^on^a, a u jedn^ez to bu^u k^erc szczyc BMJP XIII 63. RK

JEGLIJKA *Forma*: typ legli^jka: przas AGM VI m 259; ostródz SWM XI s 16; szt GMalb II 1 s 209; kwidz jw.

Znaczenia: 1. 'drzewo iglaste': Wr StefSł 50; a. 'świerk pospolity (Picea abies)': mław AGM VI m 259; przas jw; ostroł jw; łom jw; pis SzyfZw 20; szczyc SWM XI s 18 m 1; nidz SzyfZw 20; resz SWM XI s 18 m 1; olsz SzyfZw 20; szt GMalb II 1 s 209; b. 'jodła pospolita (Abies alba)': jegli^jki to so te, co ma^o take kŷŷy^zki, take plaske so nidz SGOWM III 95; szczyc SWM XI s 17 m 1; ostródz PorJ 1972 s 530.

2. 'choinka na Boże Narodzenie': o^z ka^z-d^ez ŷkole by^ua jegli^jka ustroi^ona do ŷe^{ci} olsz SGOWM III 95; na w^ec^or legli^jka še stroi ostródz SWM XI s 16; na legli^jce pal^eli ŷw^ecki szt GMalb II 1 s 209; ostroł ZNUJ 269 s 212; kwidz GMalb II 1 s 209.

3. blm 'drewno świerkowe': Najbardziej dostępnym i najlepiej nadającym się do budowy gatunkiem drewna była sosna, chojka, a także świerk, jegli^jka Mr i Wr SGOWM III 95.

4. 'gał^z drzewa iglastego': Placmistrz [...] wygłaszał orację zapraszającą na wesela [...]. W ręku miał jegli^jkę przybraną wst^azkami Mr i Wr jw.

Por. JAGLIJKA RK

Jegli^jna zob. JEGLIJINA

JEGLIJOWY *Formy*: typ legli^jowy: szczyc SGOWM III 95; olsz jw; szt GMalb II 1 s 209; ~ typ glegli^jowy: n-miej 1.

Znaczenia: 'przym od jeglija' **1.** w zn Ia: jegl^lijowe i χ^oijowe šiš^ečki resz SGOWM III 95; košik z glegl^lijovix i sosnovix kožeñi n-miej I; to s^o legl^lijove j^liguy [...]. v legl^lijov^ex lasax rosn^o legl^lije szt GMalb II 1 s 209; kl^eščka ('narzędzie do robienia sieci') z legl^lijovego drevna olsz SGOWM III 95; siem PIJP XXVIII s 87; wys-maz jw s 89; od Pułtуска po Ostrów Maz Żyw 216; ostroł 9; nad Narwią ChSpław 107; koln PIJP XXVIII s 89; tom jw; białos jw; graj jw; szczyz SGOWM III 95; olsz jw; Wr StefŚł 50.

2. w zn Ib: jegl^lijovy b^or os-maz 10; Wr StefŚł 50.

3. 'wykonany z drewna świerkowego': Do dylów weznę całowe deski jeglijowe olsz SGOWM III 95.

Por. JAGLIJOWY RK

Jeglik zob. IGLIK

JEGLIN *Forma:* typ jeklin: Słup LPW IV 1395.

Znaczenie: 'jałowiec pospolity (Juniperus communis)': j^egl^lyn [...]. j^ekl^lyn jw. RK

I. JEGLINA *Forma:* typ gleglina: ok Przasnysza SKJ V 108.

Znaczenia: **1.** 'drzewo iglaste': jeglina to p^ekne d^zevo graj I; **a.** 'świerk pospolity (Picea abies)': d^zeva inacy nazywane – co vy mużiće sosny, to my χ^oijina, a na te śp^erki – j^egl^lina szczyz SGOWM III 87; a na śferek to j^egl^lina giż jw; gar AGM VI m 259; pułt jw; mław jw; mak-maz jw; koln LS II A 203; tom AGM VI m 259; graj LS II A 203; [pśn] suw Maz V 227; olec SWM XI s 19 m 1; elc jw; mrąg jw s 18–9 m 1; pis jw s 19 m 1; **b.** 'jodła pospolita (Abies alba)': j^egl^lyna, d^zevo j^eguove, to añi śf^erek, añi χ^ojak, tak na meble miñ-maz I; jeglina to j^es kolcate d^zevo j^eguove podobne do s^fyrka w^egr I; luk AWK I 53; sied Cyran 17; olec PorJ 1972 s 530; elc jw; giż SWM XI s 17 m 1; mrąg PorJ 1972

s 530; pis jw; szczyz SWM XI s 17 m 1; **c.** 'sosna zwyczajna (Pinus sylvestris)': giż jw s 22 m 2; **d.** 'jałowiec pospolity (Juniperus communis)': Wej S II 105.

2. 'choinka na Boże Narodzenie': co na boze narożeñe – j^egl^lina Olecko SGOWM III 88; sierp LS II A 204.

3. 'las iglasty': i v našy^j j^egl^line roсно g^zyby suw 3; ok Przasnysza SKJ V 108; **a.** 'świerkowy': biał-podł PIJP XXVIII s 87; biel-podł jw; graj jw; suw jw; **b.** 'jodłowy': luk 12.

4. blm 'drewno': **a.** 'świerkowe': biel-podł PIJP XXVIII s 89; Aug K II 269; suw LP VIII 340; **b.** 'świerkowe lub jodłowe': χ^oijina nalepsa do budowaña j^egl^lyna giż SGOWM III 88; nidz jw.

5. zb 'gałęzie': **a.** 'świerkowe': j^egl^lina to t^eš^ečy, j^ak pałi śe, te skry tak leco suw LP VIII 340; **b.** 'jodłowe': w^eñce z j^egl^liny (kłada na grobach) luk 12.

6. zb 'igliwie': j^egl^lina na j^eglasce Giżycko SGOWM III 88; Wej S II 105.

Frazeologia: jak jagliny w lesie 'bardzo duzo': tego tam t^eli j^e j^ak j^egl^lena v lese Wej jw.

Por. II. JAGLINA RK

II. Jeglina zob. IGLINA

JEGLINIANY 'jałowcowy': j^egl^loñan^e d^zewa Kasz S II 105. RK

JEGLINKA 1. 'świerk pospolity (Picea abies)': j^ena gau^unska z j^egl^linki giż SGOWM III 88.

2. 'choinka na Boże Narodzenie': j^el^lij^o to j^es, to my j^egl^linke ustroj^em, podarki byłi j^ećom davane, p^eś^es s^psevalim, zaśfeciłim to j^egl^linka, u wa^u s^fyrk mrąg jw.

3. 'las iglasty': za to j^egl^linko sa^zim to-baka suw 3.

4. zb 'gałęzie świerkowe': Jeglinka – latorośle świerku drobno porąbane do potrząsiania [!] podłóg i dziedzińców itp. podczas uroczystości kościelnych Aug K II 269.

Por. JAGLINKA RK

Jegliń *zob.* IGLIŃ

I. JEGLISTY 'I. jeglasy (zob.): běfi dževa jegliste, rozmaĩte gatunki *st-gdań 11*.
Por. JAGLISTY RK

II. Jeglisty *zob.* IGLISTY**Jegliszcze** *zob.* IGLISZCZE**Jegliście** *zob.* IGLIŚCIE

JEWLIWIE *zb* 'liście drzew iglastych; igliwie': *tuch MAGP XII m 551*.

Por. JAGLIWIE RK

JEWLIWINA 'świerk pospolity (*Picea abies*): *mrqg SWM XI s 19*. RK

Jeglnik *zob.* IGLNIK

JEWLOWY 'przym od jegła' **1.** *w zn 1a*: kosyk plećony s kożeńi jeglowyχ z dōsko, na kartofle *aug 2*; to jeglova χoĩa suw *LP VIII 340*; χoĩowy las, a na sferki to jeglowy las *giz SGOWM III 95*; (drewno) χoĩowe y jeglowe najlepše do budowańa *mrqg jw; koln PIJP XXVIII s 89; białos Wiśta XV 9; sokół PIJP XXVIII s 87; graj jw; Węgorz SGOWM III 95*.

2. *w zn 1b: sied Cyran 137*. RK

I. JEWŁA **1.** 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*): *sied AGM VI m 259*; **b.** 'jodła pospolita (*Abies alba*): *łuk Cyran 137; sied jw*; **c.** 'sosna zwyczajna (*Pinus sylvestris*): na gōře roscō dwe jegłō wej *S II 93*.

2. *podano w lm 'liśc drzewa iglastego; igła, szpilka': wej AJK VII m 312 s 76*.

Por. **II. JEWŁA** RK

II. Jewła *zob.* I. IEWŁA**III. Jewła** *zob.* I. JEWŁA

I. JEWLOWY 'I. jeglasy (zob.): jegłyna, dżewo jeguove, to ańi sfęrek, ańi χoĩa, tak na męble *miń-maz I*; jeglina to jes kolcate dżewo jeguove podobne do sfyrka *węgr I*. RK

II. Jewłowy *zob.* IEWLOWY**Jewłwie** *zob.* JEWŁWIE**Jegnak** *zob.* **III. JEDNAK****Jegniaczalek** *zob.* JAGNIACZALEK**Jegniaczek** *zob.* JAGNIACZEK**Jegniaczy** *zob.* JAGNIACZY**Jegniak** *zob.* JAGNIAK**Jegnica** *zob.* JAGNICA**Jegniczka** *zob.* JAGNICZKA**Jegniuczek** *zob.* JAGNIUCZEK**Jegniuk** *zob.* JAGNIUK**Jego** *zob.* JUGO**Jegocina** *zob.* JAGODZINA**Jegoda** *zob.* JAGODA**Jegodka** *zob.* JAGÓDKA**Jegodnik** *zob.* JAGODNIK**Jegodobranie** *zob.* JAGODOBRANIE**Jegodowy** *zob.* JAGODOWY**Jegodziara** *zob.* JAGODZIARA**Jegodziarka** *zob.* JAGODZIARKA**Jegodziarz** *zob.* JAGODZIARZ**Jegodzina** *zob.* JAGODZINA**Jegodzinowy** *zob.* JAGODZINOWY
JEGOMOŚCICZEK *ekspr* 'ksiadz':

Stasek i Hanka smówili pociorze u jegomościćka *N-tar ZborŚt 137*; Mój jegomościćku, kiebyście bez teli roki z takim niedorajdem przezyli, to byście sie ta nie cudowali, co sie kcem ozwodzić żyw *MiesPog 57; wad Zb VI 34*; Miała ja se, miała, ci-sawom cielicke, Co mi uciekała księdzu na psenicke, Mój jegomościćku, nie bijze ji bardzo, Bo to głupie ciele nic nie wie, gdzie lazło [*pśn*] *n-tar Zb XII 103*. RK

JEGOMOŚCIENIEK *ekspr* 'ksiadz': mōj syń vōs kýza [...]. uōn mōvō: uo k^uoχany jegōm^uościńku *rawic SO XXVI 116*. RK

JEGOMOŚCIK *ekspr* 'ksiadz': Prose jegomościćka *ok Kraśnika PF V 752*; Ksiadz pociagnoł za ogun, a un krzycy: Co jegomościćk robi *ok Przasnysza Chetch I 47; Lim*. RK

JEGOMOŚCIN 'należący do jegomościća – księdza': jegomościćcine kōńe pasō še na paĩskem żyw *RamŚl 23*; to je jeguomoscin pĩes *Kasz Ram 62*. RK

JEGOMOŚCINEK **1.** *ekspr* 'ksiadz': Moj [!] złoty jegomościćku, powiyecie mi

tez, bardzo was pięknie pytom, jako długo jesce tego bicio bydzie? żyw *MiesPog* 62.

2. 'tytuł grzecznościowy używany w odniesieniu do księdza, pana, gospodarza itp.': Dobry wiecór, scodry wiecór Jegomościemkowi! Dobry wiecór, scodry wiecór Kej cá^uemu domowi! [rym] *od Sandomierza po Kolbuszową Zb XIV* 162. RK

JEGOMOŚCIOWY *Forma*: typ jegomościów: *n-tar KąsPodh IV* 271; *Kasz S II* 94.

Znaczenia: 1. 'należący do jegomości – księdza': Józek prasnon sie do butów jegomościowyk i zacon beceć: – Jegomościemku, ratujcie! *n-tar KąsPodh IV* 271; jegomoscova səkńa *Kasz S II* 94.

2. 'związany z jegomościem – osobą, w stosunku do której używany jest tytuł grzecznościowy': *vižauex ta, co jegomościowym ojcem jegomości starym kańeńe woźli [!]* a jesce *iž* bicem biłi *Michałkowice-Siemianowice Śl ME V* 175. RK

Jegomościów *zob. JEGOMOŚCIOWY*

JEGOMOŚCIULEK *ekspr* 'ksiądz': naš jegomościulek je *χori Koc SKoc II* 55; jeg^uom^uosc^ul^uk^u, ja teyo tak nie znają *wej LPW I* 307; żyw *RamŚl* 23; *ok Przasnysza SKJ V* 110; *Wejherowo Hilf* 140; *Kasz pn-wsch LPW I* 307; *Kasz S II* 94. RK

JEGOMOŚĆ *Formy*: typ jagomość: *n-tar KąsPodh IV* 184; ≈ *D lp* -ścia: *koziel SGŚ XIII* 157; *strzel-opol OIW* 75; *n-tar KąsPodh IV* 272; *n-tar [Orawa] KąsŚl II* 1 s 387; żyw *RamŚl* 23; *łęcz PJPAN* 37 s 346; *Wr StefŚl* 50; *Koc SKoc II* 55; *kar S II* 94; *Kasz jw* 93; -ści: *Michałkowice-Siemianowice Śl ME V* 175; [pśn] *N-tar Zejsz* 53; *brzes-mp PGaw* 80; [pśn] *łęcz Łęcz* 120; [pśn] *ciech Wisła XV* 17; [pśn] *Mr Kętrż* 94; [pśn] *Mr i Wr SGOWM III* 96; *olsz jw*; ~ *B lp* -ścia: [pśn] *Mr i Wr jw*; -ści: [pśn] *ostródz BMJP XIII* 58; ~ *C lp* -ściu: *lim ME XI* 43; -ści: [rym] *krak Lud XI* 137; ~ *N lp* -ściem: *Wr StefŚl* 50; -ścią:

Opocz LL X 2–3 s 45; [pśn] *suw Maz V* 216; ~ *M lm* -ści: [pśn] *Wp Lip* 176; [pśn] *włoc Kuj II* 64; [pśn] *Gdań i Byd pn-wsch* 35; *Kasz pd-wsch LPW I* 307; *Kasz S II* 93; -ściowie: *n-tar KąsPodh IV* 271.

Znaczenia: 1. 'człowiek, najczęściej starszy, nieznanomy; osobnik, gość': Gazdo, jakisi jegomość chce z wami mówić *Cieszyn [Cz] KadGaw* 140; pśyşed jakiz jegomoż ii se pytoū uo uubespęcyńe *łęcz PJPAN* 37 s 346; uun se ni mug doćekać, ten jegomość *ryp MacŚl* 164; *n-tar KąsPodh IV* 272; [pśn] *suw Maz V* 216; *tor MacŚl* 164.

2. 'tytuł grzecznościowy używany w odniesieniu do księdza': Jegomość mieli gware do pijoków, coby ślubili od gorzołki *N-tar ZborŚl* 137; Pošli do ksiyndza jegomości *n-tar [Orawa] KąsŚl II* 1 s 386; jegomoś tero za dobże se nie cujom *łęcz PJPAN* 37 s 346; mqs se stažuū do jegomości, do pastura *olsz SGOWM III* 96; jegomość, ja *χćałom* dać na *mša śvanta Koc SKoc II* 55; *oles MPKJ IV* 297; *Śl SGŚ XIII* 157; *Orawa [Śl] ZNUJ* 72 s 45; *n-tar KąsPodh IV* 184, 271; [pśn] *N-tar Zejsz* 53; żyw *RamŚl* 23; *myślen Zb V* 248; *lim ME XI* 43; [żart] *gor* 4; *brzes-mp PGaw* 80; *Lub LL X* 2–3 s 104; *chłm RŁTN XIV* 262; *Opocz LL X* 2–3 s 45; *kęp ME VIII* 130; *Aug K II* 249; *siem RWil I* 90; [pśn] *ciech Wisła XV* 17; *ok Przasnysza SKJ V* 110; *Szczyc SGOWM III* 96; [pśn] *Mr i Wr jw*; *Wr zach StefO* 8; *Wr StefŚl* 50; *rawic PKJP III* 3 s 241; *lesz LL IX* 2–3 s 59; *ok Kościana Pozn VI* 309; *brod* 2; *Kasz pd-wsch LPW I* 307; *kar S II* 94; *Kasz jw* 93.

3. 'tytuł grzecznościowy używany w odniesieniu do osoby pochodzenia szlacheckiego, szczególnie dziedzica, pana': pŕyvŕj v *žuχovę* [nw] byū jegomość i mŕyşkou v *zomku rac SGŚ XIII* 157; *mojścinka* byli dobři, ale jegomościća se *fşyiscy* boułi *koziel jw*; *tęra jegomościćof* ni ma *tcz* 3; *Zaprosiła*

państwo, państwa jegomości, a pijcie, a jédzcie z mego kozła kości [pśn] *włoc Kuj II 64*; Bogaty też nie chcę, Bo ma rada gości, Książęta panięta, Wielkie jegomości [pśn] *Wp Lip 176*; *Michałkowice-Siemianowice Śl ME V 175*; *strzel-opol OIW 75*; [rym] *krak Lud XI 137*; [rym] *od Sandomierza po Kolbuszową Zb XIV 162*; *zaw ME VIII 208*; [pśn] *Stradam-Częstochowa Zb XVII 43*; [pśn] *Łęcz Łęcz 120*; [nieuż] *Płoń Wiśła XVII 681*; [nieuż] *Płoc jw*; *etc NP III 312*; [pśn] *Mr Kętrz 94*; [pśn] *Mr i Wr SGOWM III 96*; *olsz jw*; [pśn] *ostródz BMJP XIII 58*; [pśn] *jaroc Pozn II 210*; *Koc SKoc II 55*; [pśn] *Gdań i Byd pn-wsch Łys 35*; *Kasz pd-wsch LPW I 307*; *Kasz S II 93*. RK

Jegorgina zob. **GEORGINA**

Jegoruca zob. **REWOLUCJA**

JEGOZNA 'własność mężczyzny, o którym mowa': to je moijzna, to je tvoijzna, a to je jegozna *pog Wej i Lęb S II 93*. RK

Jegódeczka zob. **JAGÓDECZKA**

Jegódka zob. **JAGÓDKA**

Jegrowa zob. **JEGROWY**

JEGROWY *Forma*: typ jegrów: *Stup LPW I 303*.

Znaczenie: 'należący do jegra, właściwy jegrowi – myśliwemu': *ĵāyrōw pēs Stup jw*.

Jegrowa 'żona jegra – myśliwego': *Stup jw*. RK

Jegrów zob. **JEGROWY**

JEGRZYSKO *ekspr* 'jegier w zn 3 (zob.)': Utepa w te casy béta na ludzi: jegrzyska, filance; to ci do chałupy wesel i pokuju nie doł *Zakopane Lud XVI 395*. RK

Jegwent zob. **ADWENT** [*Supl.*]

Jegwient zob. **ADWENT**

Jegzekutarz zob. **EGZEKUTARZ** [*Supl.*]

Jegzekutor zob. **EGZEKUTOR** [*Supl.*]

Jehalt zob. **GEHALT**

***JEHOWA**

Zob. **ŚWIADEK**

JEHOWIEC *Forma*: typ wjehowiec: *tor MacSł 247*.

Znaczenie: 'członek grupy wyznaniowej – świadków Jehowy; jehowita': kuzden ĵexuvec ma tyšonž złotyĵ na mešonc bial-podl I; ktoś mōvōiōu, že ĵexofce žeš tam pokredli coš *st-gdań 9*; *suw 3*; *tor MacSł 247*. RK

JEHOWISTA 'jehowiec (zob.)': Jakosi za czynsto zaczynajóm nas jehowišci nawiydzać *ciesz SCiesz II 137*. RK

JEHOWSKI 'związany ze świadkami Jehowy': A jako ty sekty sóm rozmaite sabaciarski, spirytuski, a jehowski, a diaboł wiy co *Cieszyn [Cz] KadGaw 309*. RK

JEHOWY *Forma*: typ wjehowy: *ryp MacSł 247*.

Jehowy w użyciu rz. 'jehowiec (zob.)': *ryp jw*.

Zob. **MATKA**, **OJCIEC** RK

JEINGA 'wysoka fala na morzu, przyływ i odpływ morza': *ĵlōiinga ĵuyzi puy muŷyřō Wej pn-wsch S II 95*; *wej jw*. RK

JEIZNA 'własność kobiety, o której mowa': ta ĵejizna né je takā wélga *pog Wej i Lęb S II 93*. RK

I. JEJ 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne, np. radość, podziw, zdziwienie, zaskoczenie, żal': *ĵag* budowałi kolyĵ [...], to še luże lećeli żywać: *ĵej*, żeleźnica *ĵeže!* *ciesz BMJP XIV 35*; *Ná* zabawak tu sie bijali, *ĵej!* *n-tar [Orawa] Kąśł II 1 s 386*; *ĵĵi*, co śa robĵi *tcz 3*; *ĵej*, je to pākne! *Kasz S II 95*; *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 55*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 157*; *Ciesz jw*; *głub PJS I 93*; *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 103*; *n-tar KąśPodh IV 272*; *myšlen PJPAN 11 s 291*; *krak jw*; *Łęcz PJPAN 37 s 347*; *konĵ 14*; *wrzes SobWpśr 157*; *n-tom 3*; *złotow B II 36*.

W połączeniach: **Ach jej (jej)** 'jw': *aĵ ĵej Cieszyn [Cz] Kell II 186*; *aĵ ĵĵi, ĵĵi!* *złotow B II 36*.

A jej 'jw': a *ĵej*, to my še narobowałi *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 51*. [*Por. ajej*]

Ha jej 'jw': *Cieszyn [Cz] Kell II 186.*

Ho jej 'jw': *χο jej, jek či ne žal tak sfoje žeči vigináč olsz StefJ 71–2.*

Jej kandy 'jw': *ciesz 4.*

Jej kany 'jw': Jej kany, do diaska, joch pinióndze zapómnioł dóma leżeć na stole *Cieszyn [Cz] Zwrot 270 s 30; véla še f tej kolyyce vykolybaŭo żecek, jej kany! ciesz 9.*

Jej kochany 'jw': jej koχany, co tero byže? *łęcz PJPAN 37 s 347; łow PF XIV 359.*

O jej (jej) 'jw': ɯo jej, jej, co my bez ni zrobimy? *łęcz PJPAN 37 s 347; take mam mokre štréfle – o jej jej nidz SGOWM III 96; Cieszyn 8 [Cz]; n-tar KąsPodh IV 272; n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 45; myšlen MPKJ V 332; kroś 9; boch 12; koniec 12; skier RLTN XXV 226; biał-podl I; Mr Plon 10; Kasz S II 95. [Por. ojej]*

O jej, o jej 'jw': ɯo jej, ɯo jej, jak tyž me čiško bolało! ɯo jej, jaŭ jo lubaŭam pšy lne robić! *koniń 14.*

O jeju (jeju) jej 'jw': a v^uo^ody¹ ně ma, o^u jej, jej, o^u jej, jej, jej *złotow B II 36.*

Uj jej 'jw': ɯj-jej jaķesmy do šebe naliželi *ryp PIJP VII 128.*

Frazeologia: že jej (kochany) 'bardzo': kuپیam dvajśca kaček, take pyņkne kaki že jej *sier RLTN XXXI 93; a b^uože, te žeči to bęuy tag zjaduy ze jej k^uoχany lim JP LIX 49–50. RK*

II. Jej zob. ON

JEJA 'I. jej (zob.): Żalonym głosem zawołał na mamuleczka: jeja *Śl SGŚ XIII 157; ciesz jw; Ciesz SCiesz II 137; koniń 14.*

W połączeniach: **Jeja kany** 'jw': Jeja kany, dyć to je už połednie! *Ciesz jw.*

Jeja kochany 'jw': jej^a koχany, czy še tam aby pyrki ně pšegotowauy *koniń 14.*

O jeja 'jw': o jej^a, ščego żyć? *Cieszyn [Cz] Kell II 186. [Por. ojeja]*

O jeja kany 'jw': *Cieszyn 8 [Cz].*

O jeja kochana 'jw': ale stryncyty tyn groχ, ɯo jej^a koχano, jaŭ mi še zroži^u *sier 5. RK*

JEJBOGU 'okrzyk używany w celu potwierdzenia prawdziwości wypowiedzianych słów; słowo daję, dalibóg': *białos Kudz 151. RK*

JEJBOHU 'jejbogu (zob.): *białos Kudz 151. RK*

Jejca zob. **JAJCE**

JEJCIU 'I. jej (zob.): *dąb-tar 5.*

W połączeniu: **O jejciu** 'jw': o jejⁱcu, ze ja ɯo tem ně vēža^u *dąb-tar 5. RK*

JEJE 'I. jej (zob.): jej^e, jaķi duģi *opol SGŚ XIII 158; jej^e, co še tu sta^uo lubl jw; jej^e, una či to da^ua? myšlen PJPAN 11 s 291; Bytom PF V 752; niem SGŚ XIII 158. W połączeniach:* **Ho jeje** 'jw': myndruje śy, zarozumauy tyn c^uo^ovek, *χο jej^e wiel 6.*

O jeje mój 'jw': Jak ja będę cór^{kę} miała, o jeje mój, W co ją będę powijała? o jeje mój [pśn] *PszcZ PieśniŚl I 500.*

Frazeologia: že jeje jeje 'dužo': troχę se naspra^vau ksoć, ma^u indyk^of, kaček, kur ze jej^e, jej^e *myšlen PJPAN 11 s 291. RK*

Jejecznica zob. **JAJECZNICA**

Jejecznik zob. **JAJECZNIK**

JEJEJ 'I. jej (zob.): *bus 10; Mr Plon 10.*

W połączeniu: **O jejej** 'jw': ɯo jej^ej, baba tam so *bus 10. RK*

JEJEJEJ 'I. jej (zob.): jej^ejej^e, tag luži by^uo na kerχo^ve *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 55; graju tam na tym veselu, jej^ejej^e! kraś 9. RK*

Jejer zob. **JEGIER**

Jejerek zob. **JEGIEREK**

JEJEŚCI 'I. jej (zob.): jej^eści, co za v^ačsisko! *myšlen PJPAN 11 s 291. RK*

Jejger zob. **JEGIER**

Jeji zob. **ON**

JEJKA – tylko w połączeniu: **O jejka** 'I. jej (zob.): a tam, o jej^aka, sobe pačše, a v a^utobuše nⁱkogo ně ma *Sokoł^ow Podl GPodl 93. [Por. ojejka] RK*

Jejko zob. **JAJKO**

JEJKU 'I. jej (zob.): jejku, tako uliŕa, pšeca nõm ȝaupa zatopì, bo voda juš pšibyro ryb 13; jejku, coš ty zrobuu! lubl 1; Jejku, kie-lob to juz rokõw tymu, ktõ by to syćko bácõ! n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 386; jejku, iake tyš to pěkne rzesz 8; jejku, co moz zañar s tego robić? – jesce ñe vem konec 12; jejku, pali ša tcz 3; Ciesz SGŚ XIII 158; opol jw; oles jw; Śl jw; n-tar KąsPodh IV 273; wad SKJ IV 24; myšlen PJPAN 11 s 291; gor 4; kroš 9; dąb-tar 5; bus 10; konec 12; opocz 3; olsz SGOWM III 96; Kal K II 242; koniñ 14; złotow B II 36; Kasz S II 95.

W połączeniach: **Ach jejku** 'jw': złotow B II 36.

A jejku jejku 'jw': Kal K I 7.

Jejku kandy 'jw': jejku kandy, tu je płytko, płyćutko Cieszyn 2 [Cz]; Jejku kandy, to je pojyntny chłapiec! Ciesz SCiesz II 137; Ciesz [Cz] OndrGod 199; ciesz 4.

Jejku kany 'jw': Nale, jejku kany, toście wy są tyn Francek Gibas Ciesz [Cz] SGŚ XIV 78; Ciesz jw XIII 158.

Jejku mój kandy 'jw': Ciesz MPTL XV 2 s 93.

Jejku mój kany 'jw': Cieszyn 8 [Cz].

Jejku mój no jezeryja 'jw': Cieszyn 8 [Cz].

O jejku (jejku) 'jw': uo jejku, alem še urażõu f_palec gor 4; o jejku, co iã narobiła! bial-podl 1; ðe jejku, jejku! Kedy zapõmõnym wrzes SobWpšr 156; o, jejku, cobõ mu są co ñe stało! Kasz S II 95; wad SKJ IV 24; wiel 6; kęp ME VIII 132; skier RŁTN XXV 226; os-wp ME VIII 132; wolsz 7; n-tom SobWpšr 226; szam jw 18; wąg PKJ XVI 133; złotow B II 36; szt GMalb II 1 s 143; Kasz S II 95. [Por. ojejku]

O jejku kochany 'jw': szam SobWpšr 19.

Frazeologia: że jejku kandy 'bardzo': A mokro było wtedy, jako po deszczu, że jejku kandy! Cieszyn [Cz] Żwrot 15 s 14; ~ że jejku rety 'jw': tag-ym še ćiško pšeliŕkua že jejku rety! koniñ 14. RK

JEJKUM – tylko we *Fraz*: jejkum polejkum 'niedbale, niestarannie': Jejkum polejkum – ledwie i byle jako co zrobić, niedbale sand 17. RK

JEJKUSIE 'I. jej (zob.): Jejkusie! A dyć ono ma włosy? Opol SGŚ XIII 158; oles jw. RK

JEJKUSIENKU 'I. jej (zob.): bus 10. RK

JEJKUSIU 'I. jej (zob.): bus 10. RK

JEJMOŚCINEK ekspr, pšn 'tytuł grzecznościowy używany w odniesieniu do gospodarza': Mam różge z barwinka, dãm ci jejmościnku, dãm ci ją, dãm dęb Zb XIV 79. RK

JEJN – tylko w połączeniu: **Jejn jejn** 'I. jej (zob.): Kal K II 242. RK

I. JEJO – tylko w połączeniu: **O jejo** 'I. jej (zob.): tak se tam iěšnuuy ['lśniły'] te liñe, uo jejo n-tom SobWp 201. [Por. ojejo] RK

II. Jejo zob. **JAJO**

Jejsz zob. **I. JESZ**

Jejszcze zob. **I. JESZCZE**

Jejszczy zob. **I. JESZCZE**

Jejter zob. **JETER**

Jejtrować zob. **JETROWAĆ**

JEJTUŚ – tylko w połączeniu: **O jejtus** 'I. jej (zob.): o jejtus! lim 15. RK

JEJTY 'I. jej (zob.): jejty, iaki strasny syrsõj! myšlen PJPAN 11 s 291; jejty, ȝeba ñe bede maõa casu pšynz_do ćebe konec 12.

W połączeniu: **Och jejty** 'jw': lim 15. RK
JEJTYŚCI 'I. jej (zob.): jejtyści, ale koj! jejtyści, deŕze mi spokõ! myšlen PJPAN 11 s 291. RK

JEJU 'I. jej (zob.): jeju, ale vy iyyće! bial-podl 1; ciesz SGŚ XIII 158; kęp ME VIII 132; os-wp jw; Kal K I 7; złotow B II 36.

W połączeniach: **A jeju jeju** 'jw': Kal K I 7.
O jeju (jeju) 'jw': kęp ME VIII 132; os-wp jw; ob 5; wąg PKJ XVI 133. [Por. ojeju]

O jeju (jeju) jej 'jw': a v^oedý ně ma, o^o iěju, iěj. o^o iěju, iěju, iěj *złotow B II 36*.

Frazeologia: że jeju jeju 'dužo': v budovnaž to son [!] šury, tego robactfa to as by-uy že jeju jeju *ostródz SGOWM III 96*. RK

JEJUSI 'jej (zob.)': a v autobuše níkogo ně ma, iějuši, z našej grupy *Sokołów Podl GPodl 94*. RK

Jejzdoro zob. **I. JEZIORO**

Jek zob. **II. JAK**

Jeka zob. **JAKA**

JEKAĆ 'szydzić, drwić': *Stup LSW I 387*. RK

Jekby zob. **JAKBY**

Jeki zob. **JAKI**

Jekikolwiek zob. **JAKIKOLWIEK**

Jekiś zob. **JAKIŚ**

Jekiścić zob. **JAKIŚCIĆ**

Jekiż zob. **JAKIŻ**

Jeklak zob. **HEKLAŁ**

Jeklica zob. **I. JEGLICA**

Jeklin zob. **JEGLIN**

Jeklować zob. **HEKLOWAĆ**

Jeko zob. **JAKO**

Jekoś zob. **JAKOŚ**

Jekości zob. **JAKOŚCI**

Jekość zob. **II. JAKOŚĆ**

JEKOWAĆ 'szydzić, drwić': *Stup LSW I 387*. RK

Jekónóm zob. **I. EKONOM**

Jekós zob. **JAKOŚ**

Jekra zob. **I. IKRA**

Jekro zob. **I. IKRO**

Jekrut zob. **REKRUT**

JEKS 'okrzyk używany przy odpędzaniu świń': *n-tar KąsPodh IV 273*; *myślen PJPAN II s 78*. RK

JEKSIU 'jeks (zob.)': *n-tar [Orawa] KąsSł II I s 386*. RK

Jekurat zob. **AKURAT**

Jekuratnie zob. **AKURATNIE**

Jekże zob. **JAKŻE**

I. JEL 'drzewo – jodła pospolita (*Abies alba*): *białos Kudz 151*. RK

II. JEL 'jakaś ryba, prawdopodobnie jelec pospolity (*Leuciscus leuciscus*): *kościel LPW I 307*. RK

III. Jel zob. **HYL**

Jela zob. **ILA**

JELAK 'człowiek chory na żółtaczkę [?]: *iłlak je taký żały štup LPW I 303*. RK

Jelarka zob. **ILARKA** [*Supl.*]

Jelasty zob. **ILASTY**

Jelaty zob. **ILATY**

JELATKO 'młode jelenia': *kar LPW I 307*. RK

JELCZAK *Forma*: typ jalczak: *rac SGŚ XIII 100*.

Znaczenie: 'ryba z rodziny karpio-watych – jelec pospolity (*Leuciscus leuciscus*): *jw*. RK

JELCZYK 'jelczak (zob.)': *rzesz 8*; *pult 5*. RK

I. JELE *przystów* 'ledwo': Jelech łozpoczón, a tukej łode grobli, łod Łostro-wio take brónne zdrzybióntko prziskołkuje [...]. A kopytoma kopie tak, iże jele lyj-ce trzimóm *niem ŚmKl 40*; Na bezrok to można i przindan po cia, boś już stary dziełd i piyłań jele dzierzysz! *opol jw 62*; *Wilno [Lit] SLit 207*. RK

II. JELE 1. *spójnik* 'przyłącza zdanie lub wyrażenie o treści niezgodnej z tym, co można wnioskować na podstawie zdania poprzedzającego; *ale*': Pote wzion zmowiać pociorze, a roz kiela cos przezegnować całom chałupe. Jele wnetki zacyno mu sie i kotwić, i ziajało sie mu. A strasoków jak ni ma, tak ni ma! Jele on nic, ino ceko końca *n-tar KąsPodh IV 273*; *Zakopane jw*.

2. *wykrz*: *jele!* – *e!* *n-tar MPKJ I 73*. *W połączeniu*: **Jele że** 'wprowadza zdanie lub wyrażenie wnoszące jakąś informację, zastrzeżenie w stosunku do treści zdania poprzedniego; *tylko że*': Straśnie sie prali, ciupagami, stołkami, cim fto zdołoł. Jele ze ta rzodko kogo na śmierć zatłukli

N-tar ZborP I 487–8; Zakopane KąsPodh IV 273. RK

JELEC *Formy*: typ jedlec: *bl SW II 167*; ~ typ jalec: *Cieszyn [Cz] Kell II 185; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 158; prud PlutaDzierż 56; siem 2; świec 4; st-gdań 10; kościer LPW I 323*; ~ typ jolec: *chojn S II 109*; ~ typ lalec: *Cieszyn [Cz] Kell II 185; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 158; ciesz jw; Ciesz SCiesz II 174.*

Znaczenie: 'ryba z rodziny karpio-watych': **a.** 'niewielka, silnie bocznie spłaszczona, o srebrzystym ubarwieniu, żyjąca głównie w wodach słodkich (*Leuciscus leuciscus*)': *Franuś chycił pore jalców ciesz SCiesz II 137; jalcia χυόου prud PlutaDzierż 56; jalcie žijō najwianci v bježōncyγ vodaχ świec 4; jalec je troχa mjiejši ot kleńa st-gdań 10; Cieszyn [Cz] Kell II 185; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 158; ciesz jw; Szczepanowice-Opole jw; n-tar KąsPodh IV 273; siem 2; pułt 5; chojn S II 109*; **b.** 'kleń (*Squalius cephalus*)': *W Bobrowce my chytali pidle i lalce Ciesz SCiesz II 174; n-tar 21*; **c.** 'leszcz (*Abramis brama*)': *n-tar 21*; **d.** 'płoc (*Rutilus rutilus*)': *kościer LPW I 323*; **e.** 'bliżej nieokreślony gatunek ryby słodkowodnej': *myślen 23; lim 8; boch 9.* RK

Jelegancki *zob. ELEGANCKI*

Jelek *zob. ILEK*

Jelektryka *zob. ELEKTRYKA [Supl.]*

Jelemożny *zob. WIELMOŻNY*

Jelen *zob. JELEŃ*

JELENA 'nazwa krowy': *Cieszyn [Cz] Kell II 186.* RK

JELENEK [?] *ekspr 'jelen' (Cervus)*: *bl SW II 167.* RK

JELENI *Forma*: typ leleni: *opol SGŚ XIII 158; zaw 1.*

Znaczenie: 'związany z jeleniem, odnoszący się do jelenia': *Gdo se doł zrobić bóty z jelyni skury, tyn móg moc-*

ka chodzić, nigdy nie czuł, żeby go nogi bolały Ciesz [Cz] Zwrot 292 s 32; co to žišej jes jaki jelyni ryk abo jakaś polovańy lubl SGŚ XIII 158; lełińi ruk zaw 1; te jelińie rogi mummy ješcy po žatku kal 24; to jelińa skōra szt GMalb II 1 s 143; na sńegu vízoc bało jelińe šlaya Kasz S II 95; ogp.

Zob. GRZYB, HUBKA [Supl.], JEZYK, KROWA, OZÓR, ROŻEK, SKOK, ZĄB RK

JELENIA 1. 'samica jelenia; tania': *wej 3.*

2. 'nazwa krowy z wygiętymi rogami': *ciesz PIJP IV 80.* RK

JELENIACKO 'młode jelenia': *Bukowina [Rum] PJPAN 60 s 57.* RK

JELENIACZY 'jeleni (zob.)': *jelińače mięso biel-podl 1.* RK

JELENIAK *Forma*: *M lm typ leleniaki: tar-gór 4; Śl PEŚ II 119.*

Znaczenia: **1.** 'drewniana foremka na ser pozwalająca nadać mu kształt jelenia': *n-tar KąsPodh IV 274.*

2. 'ser o tym kształcie': *Jelynioki to były takie maluckie oscypecki, co sie rozdawało babom, dzieciom, jak sie już schodziło z redyku jesiynnego n-tar jw.*

3. 'grzyb – goździeniec żółty (*Clavaria flava*)': *strzel-opol OIW 75.*

Jeleniaki 'spodnie ze skóry jelenia lub innej': *Na nogi wdziewa włościanin sukienne, granatowe galoty, jelenioki z żółto wyprawnej skóry Rozbark-Bytom PEŚ II 76; Oprócz galot parcianych noszono tzw. jelenioki, szyte z irchy lub jej imitacji opol BHKM XII 289; prud SGŚ XIII 159; Ruda Śl PEŚ II 83; tar-gór 4; oles SGŚ XIII 159; Śl PEŚ II 119.* RK

Jeleniaki *zob. JELENIAK*

JELENIARKA 1. 'drewniana foremka na ser pozwalająca nadać mu kształt jelenia': *N-tar PTP IV 182; n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 386.*

2. 'ser o tym kształcie': *n-tar KaśPodh IV 274.* RK

JELENIARZ 'człowiek, który poluje na jelenie': *prud PlutaGłog II 34.* RK

JELENIASZEK *Forma*: typ leleniaszek: [pśn] *Szombierki-Bytom SGŚ XIII 159.*

Znaczenie: *ekspr 'jelen w zn 1 (zob.)'*: tam jęleńašek zariķnon [pśn] *prud NT I 22*; Wylecioł mi lelenioszek, wylecioł mi rano wczas [pśn] *Szombierki-Bytom SGŚ XIII 159*; Pockáj ty jelyniásku na chwile, na chwile, zakiela se karabinek nabije, nabije [pśn] *n-tar [Orawa] KaśSt II 1 s 386*; *Orawa [Sł] jw.* RK

JELENIATKI *lm, pśn Forma*: typ leleniatki: *opol ŚmKI 16.*

Znaczenie: 'jakiś gatunek grzybów': W czornym lejsie, pod strómóma Chtóž to grziby sołdzuje? Lelyniotki, Muchorotki, Jedne szare, Dryge mare, Smakowite, Jadowite *jw.* RK

JELENIATY 'o maści bydła: łaciata': *os-maz PIJP XXVIII s 90.* RK

JELENIATKO *Forma*: typ leleniatko: *opocz RŁTN XXIV 163.*

Znaczenie: *ekspr 'mate, młode jelenia; jelonek'*: karno jęleńi z jęleńotkami přebęgło přez drogą Kasz *S II 95*; *opocz RŁTN XXIV 163.* JK

JELENIC 'jelen w zn 1 (zob.)': *wej LPW I 307.* JK

JELENICA *Forma*: typ lelenica: *lubl SGŚ XIII 159*; *oles jw*; *sand RŁTN XXIV 163*; *piń jw*; *jęd jw*; *zaw 1*; *radomsz RŁTN XXIV 163*; *kiel jw*; *iż jw*; *puław jw*; *kozien jw*; *rad jw*; *opocz jw*; *p-tryb jw*; *wiel jw*; *sier jw*; *Nidz SGOWM III 96*; *lip 4.*

Znaczenia: 1. 'samica jelenia; łania': jęlańica to można powiężić sam^hica jęlańa świec 4; jęlańica ni ma rogoŕ tcz 3; zastšęloŕ jęleńice, co mńaŕa mŕode szt 7; Jelenica bujała, młoda dziewczka płakała [pśn] *wys-maz PBTN III 147*; *prud Pluta-*

Dzierż 57; *niem 3*; *lubl SGŚ XIII 159*; *oles jw*; *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 103*; *n-tar [Orawa] KaśSt II 1 s 386*; *miel RŁTN XXII 258*; *tarnob jw*; *niż jw*; *sand jw XXIV 163*; *piń jw*; *jęd jw*; *zaw 1*; *radomsz RŁTN XXIV 163*; *kiel jw*; *iż jw*; *puław jw*; *kozien jw*; *rad jw*; *opocz jw*; *p-tryb jw*; *wiel jw*; *sier jw*; *biel-podl 1*; *Nidz SGOWM III 96*; *pis PF XXI 36*; *czar SO XIV 114*; *lip 4*; *byd 6*; *Mal RŁTN XIII 48*; *itaw GMalb II 1 s 143*; *chojn 9*; *kościer 6*; *wej LPW I 307*; *Bukowina [Rum] PJPAN 60 s 57.*

2. 'skóra jelenia': *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 159.* JK

JELENIC SIĘ 'spieszyć się': *ńe jęleń są tak, mę to zrobimę, žęń je dłuęi kar S II 95.* JK

I. JELENIEC *pśn 'miejsce, gdzie zbierają się jelenie'*: *radz-podl Pleszcz 57.* JK

II. JELENIEC 'jakaś roślina o właściwościach leczniczych': *jęleńcu še zařcało, jęgo kedyś na baęenku roślo suw 1.* JK

JELENIEK 1. 'mate, młode jelenia; jelonek': *Jak juž wracał nazadź, dały mu jęleńka wad ME IV 249*; *maŕi jęlan ję jęlańkam tcz 3*; *prud PlutaGłog II 8.*

2. 'drewniana foremka na ser pozwalająca nadać mu kształt jelenia': *żyw PIJP IV 80–1.*

3. 'ser o tym kształcie': *Zrobić małego jęlyńka n-tar [Orawa] KaśSt II 1 s 386*; *żyw PIJP IV 80–1.* JK

JELENIE 'mate, młode jelenia; jelonek': *taď jidę ęebje stōre z jęleńoti do stōvku Kasz Ram 62.* JK

JELENIOSZEK 'mate, młode jelenia; jelonek': *Wej LPW I 307.* JK

Jeleniowa *zob. JELENIOWY*

JELENIOWY *Formy*: typ leleniowy: *zaw 1*; *~ typ wjeleniowy: włoc Kuj II 8.*

Znaczenie: 'odnoszący się do jelenia, związany z jeleniem': *ruk tyn jęleńowy był pšyroŕony do ty łaski biel-podl 1*; *lefińuf ruk zaw 1*; *jęleńová sk^hōra pn-wsch*

*Kasz LPW I 307; Jednemu dała: głowy za-
bolinie [...]. Trzeciemu dała: w-jeliniowe
rogi (jelenie) [pśn] włoc Kuj II 8; [pśn]
n-tar KąsPodh IV 274; tarn MPKJ I 31;
Łań ME VI 295; Olsz SGOWM III 97.*

Jeleniowa w użyciu rz. 'samica jelenia':
lelińovo – samica jelenia zaw 1. JK

JELENISZCZE 'miejsce, gdzie zbiera-
ją się jelenie': chojn S II 95. JK

Jelenk zob. **GELENK**

JELENKA *Forma*: typ lenka: sier
RŁTN XXIV 164.

Znaczenie: 'samica jelenia; łania':
jw. JK

JELEŃ *Formy*: typ jaleń: *ostroł*
ChŻycie 110; Szczyc SGOWM III 97; ~ typ
jelen: klucz AJW II m 221; syc jw; krot jw;
rawic jw; gtn jw; kościan jw; śrm jw; ja-
roc jw; poz jw; szam jw; wąg jw; wyrz jw;
~ typ leleń: St Wieś-Pszczyna SGŚ XIII
169; ryb jw; Racibórz jw; koziel ŚmKl
73; gliw 4, SGŚ XIII 169; Bytom PieśniŚl
II 157; pd-zach ok Katowic Nik 29; tar-
-gór ME V 184; strzel-opol ŚmKl 73; opol
jw 53; lubl 1; oles PKJP X m 37; Śl SGŚ
XIII 169; n-tar PIJP IV 80–1; myślen 12;
dęb ME VII 115; brzes-mp MPKJ VII
46; będz 3; boch MPTL X 1 s 190; krak
PJPAN 11 s 71; chrzan SPAU I 5 s 7; olk
RŁTN XXIV 163; miech jw; miel AWK III
328; kolb LS I A 149; tarnob 4; niż PJPAN
46 s 80; bił 1; zam 3; kras 3; kraś RŁTN
XXIV 163; sand jw; opat jw; bus jw; piń
jw; jęd jw; zaw 1; częs Zb XVII 18; kłob
PKJP X m 37; radomsz RŁTN XXIV 163;
włosz jw; kiel jw; koniec jw; iłż jw; puław
jw; kozien jw; rad jw; opocz jw; p-tryb 5,
RŁTN XXIV 163; wiel jw; kęp AJW II m
221; sier 5, AJW II m 221; łas RŁTN XXIV
163; łódz jw; łęcz PJPAN 41 s 486; łow
Zd 103; raw-maz 11, RŁTN XXIV 163;
skier RŁTN XXIV 163; grój jw; gar jw, Zb
VIII 249; łuk Cyran 44; sied jw; miń-maz
BasStudia 64; ok Otwocka Zd 103; pias

BasStudia 129; gr-maz Zd 103; gtnń 2;
wołom Maz III 122; węgr Cyran 44; pułt
Zd 103; sierp 6, 7; mław Zd 103; ciech
1; przas BasStudia 129; Nidz SGOWM
III 97; Olsz jw; ostródcz jw; os-wp AJW
II m 221; kal jw; jaroc jw; tur jw; koniń
jw; mog jw; al-kuj jw; włoc PKFP XIV 2;
lip Zd 103; Kuj PKFP XIV 2; ~ typ len:
wiel AJW II m 221; sier 5; os-wp AJW II
m 221; kal jw; jaroc jw; gnieź jw; chodz
jw; ~ typ lejeń: łas RŁTN XXIV 162; sied
Cyran 46; sok-podl jw; os-wp AJW II m
221; ~ typ lejen: os-wp jw; ~ typ eleń: ryb
MPKJ IV 186; prud jw; strzel-opol jw;
oles jw; nam jw; syc jw; piń Wista XI 266;
ostroł 10, Zd 103; koln Zd 103; tom jw;
~ typ leluń: p-tryb RŁTN XXIV 163; ~ typ
wjelen: kols Kuj II 284; inow jw 21.

Znaczenia: 1. 'duży ssak, mający
przeważnie brązowopłowe ubarwienie
i rozgałęzione poroże u samca (*Cervus*
elaphus): uvažej, bo u naz v leše lotajom
lelyńe St Wieś-Pszczyna SGŚ XIII 169;
lelyń je veľki i mo pykne rogi ryb jw; jelyń
tjo tjoobi [...] skuode: 'uogryza j'edlicki
bez zime Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 127;
Jednego dnia przistrzegliśmy sie wcas rano
na skraju polany, ka bywały jelynie n-tar
KąsPodh IV 274–5; dovni tu byy stada
jeleni, ale bez vojne vymarnaay kolb 3;
u nos davni žikuf, jelyni, sor to pšexoži-
uo barzo duzo iłż 1; leleń ma take uadne
rogi sierp 7; v nasej pusci biyi eleńe z ro-
gami jek gauaže ostroł 10; jelyne žyjum
v viŋkšyž baży lasaž kal 24; jelańe sō jīŋ-
še jī sarny teš sō jīŋše st-gdań 9; uon χcał
bāteŋ^o jelańa zastřeloc Kasz LPW I 307;
oggw; ~ w por: māua rogi jak lelyń tar-gór
ME V 184; mā takō χybkoš v nogak jakby
jelyj žyw RamŚl 21; Skocz jak jelyń! Ciesz
MPTL XV 2 s 184; čazac jak na jeleńu Kasz
S II 95; ~ w przysł: Jak bajków nastrojā, to
z mysy lelenia ubierzā, a z ziaby kukawke
gar Zb VIII 249.

2. 'samiec sarny': take som lefiny jąg źrubki sier 5; uo nos to jeleńi ni ma piń 9; Orawa [Sł] *Vážny* 149; n-tar 11, 21; gor 2; będz 3; zaw 1; lub 9; p-tryb 5; raw-maz 11; płoc 4; sierp 6; dział 1; aug 1; lip 1; ryp 5; brod 2; świec 5.

3. 'krowa z rogami rosnącymi w górę podobnie jak u jelenia': Koc SKoc II 55; kościel S II 95.

4. 'człowiek': a. 'naiwny, dający się wykorzystywać': to jez dopyro jelyń pszcz SGŚ XIII 160; b. 'leniwy': Śl jw; c. 'kędzierzawy': Jeleń albo sar, dlatego, że ma włosy kędzierzawe tarnob Wisła XI 701; d. 'w wyzvisku kierowanym do człowieka': uo ty lelyńu taki, jaby tak ta tfoja nażycōna vēžaūa, že ś cēbe jes taki uośou lubl SGŚ XIII 160; Ciesz MPTL XV 2 s 159; koziel SGŚ XIII 160.

5. 'drewniana foremka na ser pozwalająca nadać mu kształt jelenia': W biołyj izbie, pod półkom stoły konewki i rajtoki z mlyke, na sosrymbie oscypki, kacki i jelynie Zakopane KąsPodh IV 275; n-tar PIJP IV 80–1.

6. 'ser o tym kształcie': robiłi v formak podługovate oscypki, grańate jeleńe żyw jw 81; to poty ten syr śe zbere, a s tego syra moze robić i 'oscypki, śerca, j'eleńe, co kce, to do formy Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 111; robiłi kogutki, jeleńe, uoscypki lim 25; n-tar PIJP IV 80–1; n-tar [Orawa] jw.

7. 'motyw zdobniczy': Jelyń pasuje do gór, lew zasz jyny dólankom, tzn. Wałaszkom zamieszkującym Pogórze Śląskie Cieszyn [Cz] PEŚ III 180.

Frazeologia: robić z muchy, myszy jelenia 'przesadzać, wyolbrzymiać': ląze zarã robō z muży jeleńa Kar S II 95.

Geografia: Forma leleń niemal oggw, oprócz Kasz, rzd na Maz. JK

JELEŃKA *Forma*: typ leleńka: bus RŁTN XXIV 163; gar jw; sierp 7.

Znaczenia: 1. 'samica jelenia; łania': to samńica leleńa sierp 7; rac SGŚ XIII 160; bus RŁTN XXIV 163; łas jw XXII 258; gar jw XXIV 163.

2. 'chrząszcz – jelonek rogacz (Lucanus cervus)': ciesz 9. JK

JELEŃKOWY 'odnoszący się do jelenia, związany z jeleniem': buksy to skużane spodńe, lelańkovo skura byua tor MacŚl 161. JK

JELEŻNOŚĆ 'okazja, sposobność': mńał jeleżnosc z ným p^ogadac. brat mē to rãz přō jeleżnoscō uobiasnył Kasz zach LPW I 307; Kasz LKasz 31.

Por. **LEŻNOŚĆ** JK

JELI *Formy*: typ eli: pszcz SGŚ XIII 176; ryb 13; rac SGŚ XIII 176, 177; głub PJS I 83; prud PlutaDzierz 38; koziel AJŚ VI m 1020, SGŚ XIII 176, 177; gliw AJŚ VI m 1019, SGŚ XIII 176, 177; Siemianowice Śl; Zabrze 1; tar-gór AJŚ VI m 1019; strzel-opol jw m 1020, OIW 49, 428; opol AJŚ VI m 1019; lubl 1; oles AJŚ VI m 1020, PKJP X 87; brzes-śl NT II 70; nam AJŚ VI m 1020; syc LL II 1 s 43; rawic GruchGwKr 23, PKJP III 3 s 59, 216, 243; lesz AJŚ VI m 1019, 1020; międzyrz GruchGwKr 23; ~ typ dleli: wąg Pozn VI 18; ~ typ heli: ok Pińczowa Zb IX 54; ~ typ wjeli: klucz ME V 232.

I. spółnik 1. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku; jeżeli': jeli tam bańże, to mu to pońaj strzel-opol OIW 428; poįada, eli stana z uōška pszcz SGŚ XIII 176; eli ny mauś pińynzi, to ci poįščōm głub PJS I 83; To kiebyś mi przyniosła tej wody, to bych wyzdrowiała, ale jeli jej nie dostanę, to musę umrzeć klucz SGŚ XIII 176; ryb 13; rac SGŚ XIII 176; prud PlutaDzierz 38; koziel SGŚ XIII 176; gliw AJŚ VI m 1019; Siemianowice Śl; Zabrze 1; strzel-opol OIW 49; tar-gór AJŚ VI m 1019; niem jw; opol jw; oles PKJP X 87; brzes-śl NT II 70; syc AJŚ VI m 1019; ok Pińczowa Zb IX 54; częs AJŚ VI m 1019;

wiel jw; rawic GruchGwKr 23, PKJP III 3 s 59; lesz AJŚ VI m 1019; sulech Gruch-GwKr 114; wąg Pozn VI 18; międzycz jw 23; Tuch PKFP VII 1 s 23.

2. 'wprowadza zdanie podrzędne dopełnieniowe; czy': nie van, eli to prouda strzel-opol OIW 428; nie wym, eli żyjom rawic PKJP III 3 s 216; Na wodan poglondo, Jeli co niy płynie, I rybeczki se rachuje W głambokyj głambinie [pśn] niem ŚmKl 38; nie vq, eli to je dobre koziel SGŚ XIII 177; ryb 13; rac SGŚ XIII 177; głub PJS I 83; gliw SGŚ XIII 176; syc LL II 1 s 43; rawic GruchGwKr 23; międzycz jw.

II. partykuła 1. 'rozpoczyna zdanie pytające lub ekspresywne mające formę zdania pytającego; czy': ryb AJŚ VI m 1020; koziel jw; tar-gór jw; strzel-opol jw; lubl jw; oles jw; nam jw; lesz jw.

2. 'wprowadza pytanie zależne; czy': spytej go, eli pśiže. uobejži, eli uón tam ies lubl I; zajži tam, jěli nie idóm tar-gór I; A uóna mu pado: jo^u sie mocno boja. A czy-mu? Glóndóm, eli Sobczyk za mną nie leci syc LL II 1 s 43; i vypytova^u jěi se, jeli co nie uosta^a komu dužna uod dovny^x lo^ut strzel-opol PJPAN 6 s 185; pŕyžoži zaždreć, jeli w pra^uvže vaři klucz ME V 234; głub jw 86.

W połączeniach: **Jeli... albo nie** 'czy... czy': I on król tej sużacej swojji powiedział, żeby zajźdrzała, je-li już ón zjad(ł) ten owies, albo ni (nie) ok Opola jw VIII 203.

Jeli... czy 'jw': Miarkowali tyż, jako pogoda, jeli dyszcz, czy suchota opol ŚmKl 21.

Frazeologia: eli ja, eli nie 'czy tak, czy nie': gliw SGŚ XIII 177. JK

JELIBY partykuła *Forma*: typ eliby: opol ZNUJ 18 s 35.

Znaczenia: 1. 'wyraża pragnienie lub życzenie; gdyby': eli byśće go spotkafi opol jw.

2. 'wprowadza pytanie zależne; czy': Prosiłbym wás, jelibyście mi nie usłuzyli

i nie zanieśli mojej dziewczki do kościoła [żeby ją ochrzcić] os-wp Pozn II 215. JK

I. JELICA *Forma*: typ jolica: pog Kościer, Chojn i Byt S VII 108; Kar jw.

Znaczenie: 'ryba słodkowodna – jelec (*Leusicus leusicus*): mąso joləcə je səxě i mǎ véle ščežlǒv pog Kościer, Chojn i Byt jw; [rzd] Kar jw. JK

II. Jelica zob. **ILICA** [Supl.]

JELICIANKA *Forma*: typ lelicianka: koziel SGŚ XIII 160.

Znaczenie: 'wywar po gotowaniu kaszanki, też zupa przygotowana na tym wywarze': Po uwarzonych jelitach została w garcu pyrdelónka abo jeliciónka Cieszyn [Cz] Zwrot 85 s 11; dostałimy krupń^uok^uv i lelicónki uot sąsada koziel SGŚ XIII 160; opol jw; Śl jw. JK

JELICIANY 'odnoszący się do jelita, związany z jelitem': Jelicianá stróna n-tar [Orawa] Kąśt II 1 s 386. JK

Jelija zob. **LILIA**

JELINIEC 'miejsce, gdzie przebywa-
ją jelenie': tǔ mušsi bəc jelińc, bo tǔ same łepate ('rogi jelenia') ležom [st] kar S II 95. JK

Jelinis zob. **LENINIZM**

JELINKA 1. 'samica jelenia; tania': Mrąg SGOWM III 97; chojn 4; Kasz AJK VIII s 108.

2. 'chrząszcz – jelonek rogacz (*Lucanus cervus*): ciesz Lud XVIII 219. JK

Jelisty zob. **ILISTY** [Supl.]

JELIT *Forma*: typ lelit: szam 8.

Znaczenie: 'jelito w zn I (zob.)': ona ma^ua xory jelit jw. JK

Jelita zob. **JELITO**

Jelitka zob. **JELITKO**

JELITKI blp 'wnętrzości': bl SW II 168. JK

JELITKO *Forma*: typ lelitko: rac AJŚ III m 491; głub jw; koziel SGŚ XIII 160; tar-gór AJŚ III m 491; strzel-opol jw; lubl jw; n-tar ME IX 111; żyw Zb XVII

209; rzesz *ME X 324*; *dęb KotZn 50, Zb X 139*; ryp *MacSł 168*; tor jw.

Znaczenia: 1. *ekspr 'jelito w zn 1 (zob.): Świąty Mikołaju, pasterzu dobyt-ku! Niceś wczoraj nie jadł, Nie masz nic w jelitku [pśn] dęb KotZn 50; koziel AJS III m 491; lubl jw.*

2. *zwykle lm 'wędlina wyrabiana z krwi, kaszy, czasem z innymi dodatkami, w ostonce z jelita; kiszka kaszana': Babucia zabijemy i narobiemy mocka jelitek Cieszyn [Cz] OndrProza 30; Na świąże jelitka to jo sie dycki piszym Ciesz SCiesz II 137; jelitko s prośyńca najlepšy smakuje rac SGŚ XIII 160; ziaud_dwa lelitka koziel jw; jak jelitko smakuje? jelitko || kaśanka niem 3; ciesz AJS III m 491; rac jw; głub jw; prud jw; tar-gór jw; strzel-opol jw; Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 160; Śl jw.*

3. *'jakiś chwast rosnący w zbożu': prud jw.*

4. *zag: a. 'czótenko tkackie w krośnie': Leci ptásek popod dasek, lelitko sie za nim wlece? żyw Zb XVII 209; n-tar ME IX 111; dęb Zb X 139; od Sandomierza po Kolbuszową jw XIV 248; b. 'plug': Leci kurek popod murek, jelitko się za nim wlece n-tar jw I 119; c. 'płomień': Cerwone lelitko bije cárne sitko rzesz ME X 324.*

Jelitka *ekspr 'jelita w zn 1 (zob.): koziel AJS III m 491; lubl jw; ryp MacSł 168; tor jw.* JK

JELITO *Formy: typ lelitto: ciesz 18; biel AJS III m 491; pszcz jw, PF V 780; ryb AJS III m 491; rac jw; Racibórz PF VI 696; głub AJS III m 491; koziel jw; gliw jw; Rozbark-Bytom SGŚ XIII 160; pd-zach ok Katowic Nik 29; Ruda Śl SGŚ XIII 160; tar-gór AJS III m 491, ME V 184; strzel-opol AJS III m 491, SGŚ XIII 161; opol PJPAN 6 s 63, SGŚ XIII 161; lubl 1; Śl PWroclA XIV 76; mil [Lub] MPTL XXV 2 s 24; Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 29, 126, AJPP 250; Spisz [Sł] AJPP 250; n-tar ME*

IX 192; n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 526; żyw 5; myślen MPKJ V 341, PJPAN 11 s 147, 168; n-sqd 6; jas 1; kroś 9; łań PJPAN 46 s 80; rzesz 8, ME X 207; dęb PJPAN 46 s 80; boch 9; ok Bochni i myślen Świąt 701; krak Krak IV 21, PJPAN 11 s 147, 168; pd ok Chrzanowa MPKJ VII 342; będz AJS III m 491; olk RŁTN XXIV 164; miech jw; kolb PJPAN 46 s 80; tarnob 5; niż 9; sand Sand 263; bus 10; piń 2; jęd RŁTN XXIV 164; zaw AJS III m 491; częs jw; kłob jw; włosz 7; kiel 13, 22; koniec RŁTN XXIV 164; itź 4; puław 11; rad RŁTN XXIV 164; opocz jw; wiel 6, RŁTN XXVIII 171; sier RŁTN XXII 97; łas jw XXIV 164; tęcz PJPAN 41 s 486; łow AGM VIII s 126; skier jw; gar 21, Warchoł 55, 112; sied Cyran 110; miń-maz AGM VIII s 126; pias jw; prusz jw; gtnń 2; wołom AGM VIII s 126; płoń jw; płoc jw; sierp 7; mław AGM VIII s 126; ciech jw; ostroł 9; rawic RWF IX 133; koniń 14; n-tom 2; szam 7; wąg PKJP XIV 145, Pozn VI 14; ryp MacSł 168; tor jw; Chetmiń i Świec pd-wsch Krasn 305; ~ typ elito: sied Cyran 110; chosz [Wilno Lit] PF XX 294; ~ typ eleto [ślęto]: pd-zach ok Kościerzyny LPW I 10; ~ typ leluto: gar Warchoł 55; ≈ M lm -y: pias AGM VIII s 126; miń-maz jw.

Znaczenia: 1. *'część przewodu pokarmowego u człowieka i zwierząt w jamie brzusznej: długi przewód w kształcie rury znajdującej się w jamie brzusznej między żołądkiem a odbytem': puotym je [świnię] 'uozřeze, vlybere ś nej vnuře: to sám ľelita, řerce aji vantrobe aji pluca Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 29; podobno mo řore jelyta konec 12; lelitka mle bolo włosz 7; vřody mjou na ľelitax, vyćińi mu pořove lelit tęcz PJPAN 41 s 486; ta krovo mo řyba ĵaki řore ľelita ryb SGŚ XIII 161; Idzie [baba] ďalej, a tu wisi takie ďługie lelitto krak Krak IV 21; Ciesz MPTL XV 2 s 171; biel AJS III m 491; pszcz jw; rac jw; głub jw; ko-*

ziel jw; gliw jw; pd-zach ok Katowic Nik 29; Ruda Śl SGŚ XIII 16; tar-gór AJŚ III m 491; strzel-opol jw; niem 3; opol PJPAN 6 s 63; lubl 1; oles PKJP X 79; otaw ZNW-SPOp H III–IV 271; klucz PKJP X 79; mil [Lub] MPTL XXV 2 s 24; n-tar ME IX 192; n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 526; żyw 5; wad AJŚ III m 491; jas 1; kroś 9; tań PJPAN 46 s 80; rzesz 8; dęb PJPAN 46 s 80; brzes-mp 18; ok Bochni i myślen Świąt 701; pd ok Chrzanowa MPKJ VII 342; bądź AJŚ III m 491; kolb PJPAN 46 s 80; niż 9; kras 3; bus 10; piń 2; zaw AJŚ III m 491; częs jw; kłob jw; kiel 13; puław 11; rad RŁTN XXIV 164; opocz jw; wiel jw; kęp PKJP X 79; sier RŁTN XXII 97; gar Warchoł 55, 112; ostroł 9; rawic RWF IX 133; gtn AJŚ III m 491; lesz jw; wolsz 7; wąg PKJ XIV 145; czar SO XIV 107; lip 2; złotow B II 36; Chełmiń i Świec pd-wsch Krasn 305; chosz [Wilno Lit] PF XX 294; ~ w por: Ta Zosia Ciślanka jak końskie lelito [pśn] rzesz ME X 207.

2. 'oślonka wędliny z poszczególnych jego części': z lefit kebasy robo itż 4; v lefita mięso pxałi kiel 22; r'ubime kiski z lefit. [...] tjo še nażeje duo tyg lefit, a še tjo 'uwaři Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 126; Kielbase robimy z wieprzowiny i cie-lynciny [...]. Pote mieliemy przez masinke [...]. Puźnij to wyrobiom jak ciasto i dziejym do jelit n-tar KąśPodh IV 273; Teraz som i śtucne jelita n-tar jw; n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 526; kroś 9; ~ 'z dodatkowymi określeniami dotyczącymi części jelita użytego do wyrobu wędliny (grubego lub cienkiego)': lefita cýnke krak PJPAN 11 s 147; ~ lefita grube krak jw; berą farbą (ze śfyńi), lentke [...] i kaśe, napyxaia jelyta grube i robą jaśńnicę kolb 3; ~ Kielbasiane jelita to te cinykie n-tar KąśPodh IV 429; myślen PJPAN 11 s 147; rzesz 8; krak PJPAN 11 s 147; ~ Kiścone lefita rzesz 8; ~ Nejlepi sie nalywo odrzitm jelito Ciesz SCiesz II 216; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 161.

3. zwykle lm 'wyrób spożywczy w oślonce z jelita': a. 'z krwi, wątroby i kaszy; kiszka kaszana': krupńoky abo lefita rac jw; zrobimy vynci jelit pśy zabijańu głub PJS I 93; Z chlebym bydziesz ty jelita jod, rozumisz! Cieszyn [Cz] OndrProza 30; te kref to dovońy do tej kaśe, to še 'uwaři na ty jelita ciesz 15; Při zabijaczce łwarzónóm i przyprawiónóm kasze dowoło się do strzew i robiło się fajne jelita Ciesz SCiesz II 137; Cieszyn [Cz] AJŚ III m 491; Ciesz [Cz] PIJP I 61; ciesz 18; biel AJŚ III m 491; pszcz PF V 780; ryb AJŚ III m 491; Racibórz PF VI 696; prud PlutaDzierż 57; Śl G PWrocław LVII 85; Rozbark-Bytom SGŚ XIII 160; pd-zach ok Katowic Nik 29; tar-gór ME V 184; strzel-opol OIW 75; niem 3; Śl SGŚ XIII 160; Czaca [Sł] AJŚ III m 491; ~ 'z dodatkiem bułki zamiast kaszy': Cieszyn [Cz] Kell II 186; strzel-opol OIW 75; ~ 'z dodatkowymi określeniami precyzującymi gatunek tej wędliny': Nakupiła starych żymeł ['butek'] a kajzerek na biote jelita Cieszyn [Cz] Pieg-Koz 83; ~ kaśne jefita Cieszyn [Cz] Kell II 191; ~ kaśove jefito Cieszyn [Cz] AJŚ III s 8; ~ Kiscane jelita n-tar KąśPodh IV 443; ~ krupanne jefita Cieszyn [Cz] Kell II 203; ~ žymla-ne jefito Cieszyn [Cz] AJŚ V s 27; b. 'z odpowiednio doprawionych ziemniaków': Pożywieniem świątecznem są „jelita”, czyli kiszki, napelniane tarte-mi ziemniakami i słoniną. Kiszek tych nie gotuje się, lecz smaży w smalcu na rondlu Ciesz WMŚ I 6 s 38; Pieczone „jelita” (kiszki) z ziemniaków ciesz MPTL VI 103; Czaca [Sł] AJŚ III m 286 s 8.

4. 'zagrabione na kształt wału siano, zboże po koszeniu': jefito śana abo rojśikõnu prud PlutaDzierż 57; pśet sfo-żyńy robymy lefita strzel-opol SGŚ XIII 161; została yny mjyrwa. [...] seimuje grabij i zaczyna grabać na ścyrńisku. [...] na końcu zgrabuje jefita na kupky głub ResO

9–10; tsa zgroubać śano v lelita opol SGŚ XIII 161; skulej śano na jelita rac jw.

5. 'coś obwisłego, powyciąganego, sflaczatego': Jelito – sweter powyciągany na końcach *lim* 16.

6. 'coś bez wartości': Pómbóczek zapłać za ty jelita, alechmy chcieli inaksze *Ciesz* MPTL XV 2 s 171.

7. 'człowiek wysoki i chudy': prud SGŚ XIII 161; koziel jw.

Jelita 1. 'narządy trawienne w jamie brzusznej u człowieka i zwierzęcia': f kazube som jefita iż RLTN XXIII 175; Jelita mu vylazų z bżuŷa! rzesz 4; vnyčności: le-lita, kiski wiel 6; jak še krove pšebijie, to vilžžō lelita sierp 7; vuz gu pšejexou i lelita z něgu vyšų koniń 19; lelita som v_bżuŷu n-tom 2; Prosili nas na wesele, zabili byka, druchenki zjadły pieceń, druzbowie lelita (wnętrznosci) [pśn] sand Sand 63; všatki ałeta v nym drżała pd-zach ok Kościerzyny LPW I 10; Cieszyn [Cz] AJŚ III m 491; ciesz 15; biel AJŚ III m 491; pszcz jw; ryb jw; rac jw; głub jw; prud jw; koziel jw; gliw jw; pd-zach ok Katowic Nik 29; tar-gór AJŚ III m 491; strzel-opol jw; niem jw; opol jw; lubl jw; oles jw; klucz jw; syc jw; Śl PWroclA XIV 76; Orawa [Sł] AJPP 250; Spisz [Sł] jw; wad AJŚ III m 491; myślen MPKJ V 341; n-sqd 6; kroś 9; tań PJPAN 46 s 80; rzesz ME X 207; tarn AJPP 250; boch 9; krak PJPAN 11 s 168; ośw AJPP 250; będz AJŚ III m 491; olk RLTN XXIV 164; miech jw; kolb PJPAN 46 s 80; tarnob 5; niź 9; zam Pelc II m 48; kraś jw; jęd RLTN XXIV 164; zaw AJŚ III m 491; częs jw; kłob jw; koniec RLTN XXIV 164; lub Pelc II m 48; rad RLTN XXIV 164; opocz jw; sier jw XXII 97; łas jw XXIV 164; łow AGM VIII s 126; skier jw; grój jw; gar 21; sied Cyran 110; miń-maz AGM VIII s 126; ok Otwocka jw; pias jw; prusz jw; gr-maz jw; n-dwor jw; wołom jw; pułt jw;

plon jw; płoc jw; mław jw; ciech jw; łom jw; rawic AJŚ III m 491; gtn jw; lesz jw; wąg Pozn VI 14; ryp MacŚ 168; tor jw; ~ 'tylko u zwierzęcia': Jefita ve zvéžeću, f cuoŷeku kiski iż 4; Kiski c^uoŷek to ma ve śrotku, a bydfe to mǎ Jefita kiel 22; le-lito – lelita, to je to fšystko, co zvéžok mo f śrotku gtnń 2; pułt 5; ryp MacŚ 168; tor jw.

2. 'płuca': szam 7.

3. 'mięka część czegoś ostniona skórką, zwłaszcza warzyw i owoców; miąsz': bańa mo skure na výšų (kożusek), a f śrotku lelita i żarno wiel RLTN XXVIII 171.

Frazeologia: wracane jelita 'o czymś niechcianym': Przidóm wracane jelita *Ciesz* MPTL XV 2 s 174; ≈ dziwać się jak filip do jelit, na jelita 'patrzeć się na coś bezmyślnie, tępo': *Ciesz jw* s 59; ~ ogolić się jelim 'mieć brudną twarz': *Ciesz jw* s 155; ~ śmiać się jak filip na jelita 'śmiać się głupio, bezmyślnie': *Ciesz jw* s 194; ~ wyglądać jak przerwane jelito 'mieć na sobie skąpe ubranie': wyglōgoś jak pšervane jelito ryb 13. JK

JELNA 'samica jelenia; łania': Kasz AJK VIII s 108. JK

Jelniaczek zob. **JEDLNIACZEK**

Jelniak zob. **JEDLNIAK**

Jelniczka zob. **IGIELNICZKA**

Jelnik zob. **JEDLNIK**

I. JELOCH st 'nazwa wołu o płowym, podobnym do jelenia umaszczeniu': Chojn pn-zach S II 95. JK

II. JELOCH st 'okrągły piec żelazny na trzech nogach': chojn S II 95. JK

JELON 'nazwa wołu o płowym, podobnym do jelenia umaszczeniu': wej LPW IV 1393. JK

JELONECZEK ekspr 'jelonek w zn I (zob.): Jeloneczek wyniknół Ziolniecek wykrzyknół [pśn] Mr i Wr SGOWM III 97; Kasz Ram 62. JK

JELONEK *Forma*: typ lelonek: pszcz SGŚ XIII 161; ryb 4; Racibórz PF VI 696; oles SGŚ XIII 161; Śl jw; piń 2; itż 4, PJPAN 35 s 67; opocz 3.

Znaczenia: 1. 'jelen, zwykle młody': j̄elōnkōf̄ już u naz ni mo ryb SGŚ XIII 161; A na stanclowskiej granicy stoi jelōnek i ryczy [p̄sn] resz StefZ I 71; Cieszyn 13 [Cz]; pszcz SGŚ XIII 161; ryb 4; Racibórz PF VI 696; oles SGŚ XIII 161; Śl jw; n-tar KąśPodh IV 274; koniec RŁTN XXII 258; itż 4; rad RŁTN XXII 258; opocz 3; Kasz Ram 62.

2. 'nazwa wołu o płowym, podobnym do jelenia umaszczeniu': Wejherowo LPW I 307.

3. 'motyw zdobniczy w hafciarstwie w kształcie jelenia': vyx̄aftovaŋam dva j̄elunĳi kal 24.

4. 'chrząszcz': a. 'którego samiec ma żuwaczki przypominające poroże jelenia; jelonek rogacz (Lucanus cervus)': lelonek to taki duży robok z rogami itż PJPAN 35 s 67; uzar m̄e j̄elonek Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 161; pszcz jw; ryb jw; opol jw; lubl 1; tarnob Wiśła XI 31; itż 4; opocz 3; siem 3; b. 'biedronka siedmiokropka (Coccinella septempunctata)': piń 2.

5. 'w wierzeniach ludowych: jakiś pasożyt wywołujący jątrzenie się ran': Jeżeli rana kilkanaście lat trwa, może się w niej wylądź robak, jelonek, który zagojenia nigdy nie dopuści Krak Krak III 165.

6. 'serek w kształcie młodego jelenia': Na te mniyjsze oscypki sie godo redykołki barzuj: jelonki, kohutki n-tar KąśPodh IV 274. JK

JELONKA *Forma*: typ lelodka: ryb 4; piń 2; kiel RŁTN XXIV 164; rad jw; raw-maz jw.

Znaczenia: 1. 'samica jelenia; łania': piń 2; zaw 1; kiel RŁTN XXIV 164; koniec 12; rad RŁTN XXIV 164; raw-maz jw.

2. 'wyprawiona skóra z jelenia': ryb 4; ostroł 10.

3. 'krótkie, wierzchnie okrycie męskie z jeleniej skóry': obuĳ j̄elōnka, ĳak ĳiżeś, bo żimno żiś Koc SKoc II 55; v j̄elōnce m̄e je n̄lepe do gąbō [st] Kasz S II 95; Borowiacy noszą ponad to kurtki skórzane, czyli jelonki Tuch ASL I 2 s 9.

4. 'chrząszcz – biedronka siedmiokropka (Coccinella septempunctata)': piń 2. JK

JELONKOWY *Forma*: typ lelunkowy: koniń 14.

Znaczenie: 'o kolorze: beżowy, płowy, podobny do umaszczenia jelenia': mama m̄aŋa k̄šožečke v lelunkovy ŋopraŋe koniń 14; Były one [spodnie skórzane] jelonkowe, tzn. w barwie naturalnej skóry o tonacji beżowej Kasz ASL I 2 s 30; Wp Pozn IV 7. JK

JELOSZKA 'nazwa krowy o płowym, podobnym do jelenia umaszczeniu': Chojn pn-zach S II 96. JK

Jelska zob. HELSKA

Jeltka zob. HELTKA

JELŻYCA *Forma*: typ jałzyca: Kasz LPW IV 1387.

Znaczenia: 1. 'jarząb zwyczajny, jarzębina (Sorbus aucuparia)': Śtup LSW I 393.

2. 'owoc czeremchy': Kasz LPW IV 1387; Śtup jw I 303. JK

Jeł zob. IŁ

Jeła zob. IŁA

JELCZEĆ *Formy*: typ j̄iłceć: ciesz 15; ~ typ jałceć: Kasz S VII 105.

Znaczenie: 'o tłuszczu: rozkładać się, psuć się i nabierać nieprzyjemnego smaku oraz zapachu': masŋo ĳiŋceĳe ciesz 15; na taki goron-ce to masŋo roz dva j̄euceĳe łęc̄z PJPAN 37 s 347; czemu va ŋe j̄eta tego śm̄ātu, on le stoi i ĳiłceĳe Kasz S VII 105; lubl 1; Śl SGŚ XIII 161; biał-podl 1. JK

Jełeczka zob. JOŁECZKA

Jełek zob. IŁEK

Jelka zob. **JODŁKA**

JEŁKI *Forma: typ ilki: ok Augustowa i Suwałk Maz V 57; Podole [Ukr] PF IV 201.*

Znaczenie: 'o tłuszczu: zjętcały': Kupiłam masła, ale taka jelka Wilno [Lit] SLit 207; Masło ilkie (stare) nie jest im bynajmniej wstrętnem ok Augustowa i Suwałk Maz V 57; białos Kudz 151; Podole [Ukr] PF IV 201. JK

JEŁKOŚĆ 'gorzki smak charakterystyczny dla zjętcałego tłuszczu': Lit K II 250. JK

Jełkowaty zob. **IŁKOWATY**

Jełkowy zob. **JODŁKOWY**

Jełmużna zob. **JAŁMUŻNA**

Jełocha zob. **JAŁOCHA**

Jełochna zob. **JAŁOCHNA**

Jełomiucha zob. **JEMIOŁUCHA**

JEŁOP 'człowiek nierozgarnięty, ograniczony, głupi, też jako wyzwisko': był ȳ nos taki naũcyćel, co na żeći ȳture tam cego ńe ȳmaũy godou: ty jeũope piń 9; ty by ćiȳo šeżał, jeũope jakiś! biał-podl I; tęcz PJPAN 37 s 339; węgř AGM IX s 81; płoń jw; białos Kudz 151.

Por. **JOŁOP** JK

JEŁOPA 'jełop (zob.)': jak še mo ȳũopa jeũope, to doũero beda opocz RŁTN XXII 258; ostroł 9.

Por. **JOŁOPA** JK

Jełozka zob. **JAŁOSZKA**

Jełowa zob. **JAŁÓWA**

Jełowaty zob. **IŁOWATY**

Jełowcowy zob. **JAŁOWCOWY**

Jełowiak zob. **JAŁOWIAK**

Jełowica zob. **JAŁOWICA**

Jełowiczka zob. **JAŁOWICZKA**

Jełowiczny zob. **JAŁOWICZY**

Jełowiec zob. **I. JAŁOWIEC**

Jełowity zob. **IŁOWITY**

Jełowizna zob. **JAŁOWIZNA**

Jełownik zob. **JAŁOWNIK**

Jełowy zob. **JAŁOWY**

Jełoweczka zob. **JAŁÓWECZKA**

Jełówek zob. **I. JAŁÓWEK**

Jełówka zob. **JAŁÓWKA**

Jełucha zob. **JAŁUCHA**

Jełuchna zob. **JAŁUCHNA**

Jema zob. **JAMA**

Jembier zob. **IMBIR**

Jembryk zob. **IMBRYK**

JEMIEL 'roślina – jemiota pospolita (Viscum album)': bl SW I 444.

Por. **JEMIOŁ** JK

JEMIELCE *Forma: typ imielce: krak 8.*

Znaczenie: 'choroba – ospa (prawdziwa lub wietrzna)': jw. MB

JEMIELE *Forma: typ aniele: olsz SWM XI 55.*

Znaczenie: 'krzew – jemiota pospolita (Viscum album)': jw. JK

JEMIELINA *Forma: typ amielina: sier 5.*

Znaczenie: 'krzew – jemiota pospolita (Viscum album)': jw. JK

JEMIELNICA *Formy: typ giemielnica: bl SW I 822; ~ typ lemielnica: n-tar [Orawa] KąśŚt II I s 538; ~ blp typ imielnice: myślen PJPAN 11 s 186; bl SW II 169; ~ blp typ niemielnice: n-tar [Orawa] KąśŚt II I s 701.*

Znaczenie: 'choroba': a. 'ospa (prawdziwa lub wietrzna)': n-tar [Orawa] KąśŚt II I s 538; b. 'jakaś dziecięca objawiająca się wysypką': bl SW I 822.

Jemielnice 'choroba – ospa (prawdziwa lub wietrzna)': Jemielnice, imielnice bl jw II 169; n-tar [Orawa] KąśŚt II I s 701; myślen PJPAN 11 s 186. MB

Jemielnice zob. **JEMIELNICA**

JEMIELUCH *Formy: typ imieluch: gliw SGŚ XIII 161; tar-gór jw; ~ typ anieluch: Wp pn-wsch Pozn III 43.*

Znaczenia: 1. 'prawdopodobnie jemiota pospolita (Viscum album)': Na ś. Jana lipę, a raczej anielucha (tj. pęki

lipowego kwiatu późno wyrastające na drzewie – jemiolę?), i takową zatykają w słomę u strzechy *Wp pn-wsch jw*.

2. 'ptak – jemioluszka (*Bombycilla garrulus*): gliw SGŚ XIII 161; tar-gór jw.

Por. **JEMIOŁUCH** JK

JEMIELUCHA *Formy*: typ imielucha: tar-gór 4; strzel-opol OIW 72; ~ typ anielucha: lub PF V 692; tur 7; kols 9; koniń 2; ~ typ wamnielucha: ryp MacSt 54; ~ typ wanielucha: tur 4; ~ typ jemienucha: n-tar 21.

Znaczenia: 1. 'krzew – jemiola pospolita (*Viscum album*): ańeluxa kols 9; lub PF V 692; Maz K II 250; tur 4, 7; koniń 2; ryp MacSt 54.

2. 'ptak – jemioluszka (*Bombycilla garrulus*): ymneluxa kiel 3; tar-gór 4; strzel-opol OIW 72; n-tar 21.

Por. **JEMIELUCHA, JEMIOŁUCHA** JK

JEMIELUSZ *Forma*: typ imieleusz: myślen PJPAN 11 s 71.

Znaczenie: 'jemioluszka (zob.): ciesz 9; myślen PJPAN 11 s 71. JK

JEMIELUSZA 'jemioluszka (zob.): ciesz 9. JK

JEMIELUSZKA 'jemioluszka (zob.): ciesz 9.

Por. **JEMIELUSZKA, JEMIOŁUSZKA** JK

JEMIELUCHA *Formy*: typ jemięłucha: Kasz Hilf 166, LPW I 307; ~ typ imielucha: kiel RŁTN XXII 258.

Znaczenie: 'ptak': a. 'jemioluszka (*Bombycilla garrulus*): kiel jw; b. 'drozd (*Turdus viscivorus*): Kasz LPW I 307; c. 'kulik (*Numenius arquata*): Kasz Hilf 166.

Por. **JEMIELUCHA, JEMIOŁUCHA** JK

JEMIELUSZKA *Formy*: typ imieluszka: iłż RŁTN XXII 258; ~ typ mieluszka: konec jw XXIV 235.

Znaczenia: 1. 'jemioluszka (zob.): jimełuska pšyxoži na veľgi mrus iłż jw XXII 258; konec jw XXIV 235.

2. 'roślina, chwast – ostróżka polna (*Delphinium consolida*): lubar Pelc III m 34.

Por. **JEMIELUSZKA, JEMIOŁUSZKA** JK

Jemieniny zob. **IMIENINY**

Jemieniucha zob. **JEMIELUCHA**

Jemię zob. **IMIE**

Jemięłucha zob. **JEMIELUCHA**

JEMIOŁ *Formy*: typ imioł: biel AJŚ II m 197; Ruda Śl SGŚ XIII 162; zaw 1; włosz 4; ~ typ nabioł: Cieszyn [Cz] AJŚ II m 197.

Znaczenie: 'jemiola w zn 1 (zob.): imoū take jagody mo, take listka zaw 1; imoū – to jęz na sośnie, jedna gouōska tag jęz jagby śe na guoŕe kouun zbiū włosz 4; Cieszyn [Cz] AJŚ II m 197; biel jw; Ruda Śl SGŚ XIII 162; dqb-tar 3. JK

JEMIOŁA *Formy*: typ jemiola: N-tar PTP IV 207; ~ typ jemniola: syc SGŚ XIII 162; os-maz 10; olsz SWM XI 55; ~ typ jeniola: resz jw; ~ typ jamiola: prud AJŚ II m 197; będz jw; kolb 3; opat 13; kozien RŁTN XXII 246; siem 3; ~ typ jamniola: ryp MacSt 54; tcz 3; ~ typ janiola: resz PF XXI 34; olsz SWM XI 55; st-gdań 15; ~ typ imiola: Cieszyn [Cz] Kel II 183; ciesz 18; pszcz AJŚ II m 197; ryb jw i s 59; rac jw m 197; tar-gór 4; strzel-opol AJŚ II m 197; opol jw; lubl jw; oles jw; klucz SGŚ XIII 162; żyw AJŚ II m 197; wad jw; myślen PJPAN 11 s 71; n-sqd PPodegr 194; zaw AJŚ II m 197; częs jw; kłob jw; opocz 3; p-tryb RŁTN XXV 130; wiel AJŚ II m 197; łącz PJPAN 37 s 348; ~ typ amioła: kozien RŁTN XXII 246; gar 20; ~ typ anioła: węgr 1; nidz SGOWM I 127; olsz jw III 97; szt 6; ~ typ anniola: Mrągowo SWM XI 55; mrąg 8; ~ typ niemioła: lubl AJŚ II m 197 s 59; ~ typ nieniola: przas FrKurp 65; ostroł 2; tom Zd 103; pis SWM XI 55; szczyc jw; ~ typ niebioła: Cieszyn [Cz] Kel II 183; niem AJŚ II m 197; syc jw.

Znaczenia: 1. 'nieduży zimotrwały krzew pasożytny na drzewach liściastych i iglastych (*Viscum album*): jēmńioŭa jes dobrą na lykarstfo, na čišnie kŕi syc SGŚ XIII 162; ħimioła zabero soki ħinnym dżewom opocz 3; jyrńioŭa to rośnie na sośnie ħi jagotki mo take boŭe radomsz 5; ańioŭa – take żeleńutke, pševaźnie na sośnie, topoŕi; žima, lato nie mēni koloru gar 20; jēmńioŭa to jest žele take, ħono vyrasta tak na dżewaŭ os-maz 10; jēmioła rośnie na bżoże sokól 2; meŭ na scępsie rośnie, na klunaŭ rosno ańioŭy nidz SGOWM I 127; na tan keš, co je na dżewje, mōvĭjim ħańioŭa st-gdań 15; jēmioła na dąbaŭ majō bālē jagōda Kasz pn-wsch LPW I 307; Cieszyn [Cz] Kell II 183; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 162; ciesz 18; pszcz AJŚ II m 197; ryb jw i s 59; rac jw m 197; prud jw; koziel SGŚ XIII 162; tar-gór 4; strzel-opol AJŚ II m 197; niem jw; opol jw; lubl jw; oles jw i s 59; klucz SGŚ XIII 162; n-tar KąsPodh IV 275; N-tar PTP IV 207; żyw AJŚ II m 197; wad jw; myślen PJPAN 11 s 71; n-sqd PPodegr 194; kros 9; boch MPTL X 1 s 198; będz AJŚ II m 197; kolb 3; opat 13; zaw AJŚ II m 197; częs jw; kłob jw; kiel 22; kozien RŁTN XXII 246; p-tryb jw XXV 130; wiel AJŚ II m 197; łącz PJPAN 37 s 348; bial-podl 1; węgr 1; siem 3; przas FrKurz 65; ostroł 2; tom Zd 103; Mrągowo SWM XI 55; mrąg 8; szczyc SWM XI 55; resz jw; olsz jw; rawic AJŚ II m 197 s 59; koniń 14; ryp MacŚł 54; tcz 3; szt 6; kościer 6; wej 3.

2. 'jakiś organizm pasożytny na drzewach, najprawdopodobniej grzyb huba (*Polyporus*): ħeńioŭa – na bżeźińe grżibi so, jek us stara, jek ona suŭo pis SWM XI 55; ańioŭa – na fiścatyŭ žżewaŭ olsz SGOWM III 97.

3. 'ptak – jemioluszka (*Bombycilla garrulus*): n-sqd PPodegr 197; rzesz 8. JK

JEMIOLECZKA *ekspr* 'jemiola w zn 1 (zob.): skunt še tu na nasy tupoŕi jēmiołeczka wżena? bial-podl 1; lub BartJęz 151. JK

JEMIOŁEK *Formy*: typ jamiółek: czar SO XIV 119; ~ typ aniołek: ob 5; Tarnopol 1 [Ukr].

Znaczenie: 'jemiola w zn 1 (zob.): ob 5; czar SO XIV 119; Tarnopol 1 [Ukr]. JK

JEMIOŁKA *Forma*: typ aniołka: ostródz SWM XI 55.

Znaczenie: 'jemiola w zn 1 (zob.): ańiołki take, co jest taki źęńec na drzewe ostródz jw; ħa čebe zańeńiłam w jēmiołke lub 2. JK

JEMIOŁKI *Forma*: typ imiołki: myślen MPKJ V 343; bl SW II 169.

Znaczenie: 'choroba – ospa (prawdziwa lub wietrzna): Jemiołki, imiołki bl jw; myślen MPKJ V 343. MB

JEMIOŁOWY *psn* 'związany z jemiolą, odnoszący się do jemioly': Grochu nie tłukie, ni prosa, Jęcieniu nie ruse ni kłosa, Jemiolowo stucko zyje, Zamiast wode rose pije, Po trawie, po trawie Mr Kętrz 80. JK

JEMIOŁÓWKA 'jemioluszka (zob.): n-tar KąsPodh IV 275. JK

JEMIOŁUCH 'jemioluszka (zob.): iż 4.

Por. **JEMIELUCH** JK

JEMIOŁUCHA *Forma*: typ jemiolucha: Sanoc ME IX 268.

Znaczenia: 1. 'jemioluszka (zob.): ħil [jest] v veľkości jēmiołuŭy; jēmiołuŭa ħnaźži še v lasaŭ gar 20; ħamħōuŭxi sō fĕjne ptaki tcz 3; kiel 22; puław 4; Sanoc ME IX 268; siem 3.

2. 'jemiola w zn 1 (zob.): Kasz LPW IV 1393.

Por. **JEMIELUCHA, JEMIELUCHA** JK

JEMIOŁUSZKA *Formy*: typ jemioluszka: łuk 12; ~ typ imiołuszka: opocz 3; węgr 5; ~ typ nieniołuszka: ostroł 10; ~ typ lełomuszka: Ciesz [Cz] Zwrot 292 s 32.

Znaczenie: 'nieduży ptak, ciemnobrązowy, na końcu ogona żółty, z czubkiem na głowie (*Bombycilla garrulus*):

będe ći pšynośić ptoški, ĵemiołuški *lub* 2; ĵimiołuška to ptak *opocz* 3; *v* źirńe to tylko ĵile i ĵymiołuški ĵest *bial-podl* 1; ĵemiołuški vykuluńei še i zaceju fatać [*'machać'*] skšiduańi *ostroł* 10; Jak wczas na ĵesiyń przileciały lełomuszki [...], to to pokładało na pieknóm ĵesiyń *Ciesz* [Cz] *Zwrot* 292 s 32; *ciesz* 15; *Śl SGŚ XIII* 162; *kiel* 22; *konec* 12; *gar* 20; *tuk* 12; *węgr* 5; *tcz* 3.

Por. **JEMIELUSZKA, JEMIELUSZKA**

JK

JEMKI *Forma*: typ *jomki*: *suw* 3, *PKJP II* 2 s 85.

Znaczenia: **1.** 'ostry, dobrze tnący': *ĵiła* i *kosa*, i *śikera jomka suw* 3.

2. 'wygodny w użyciu, poręczny': *jomki suw PKJP II* 2 s 85.

JK

JEMNIE 'jemno (zob.)': *Kasz Ram* 93; *Stup LPW I* 307.

JK

Jemnioła zob. **JEMIOŁA**

JEMNIUTKI **1.** 'miękki, delikatny, przyjemny w dotyku': tako *jymnutko voda*, tako *mynko biel SGŚ XIII* 162.

2. 'zwinny, gibki': *ciesz* 9.

JK

JEMNO 'przyjaźnie, życzliwie, uprzejmie': *uēn tak jemno gōdō Kasz Ram* 93; *pon gādā do me tak jemno Stup LPW I* 307.

JK

JEMNOŚĆ 'dobroć, taskawość, życzliwość': za *ĵegue jemnoc wšęcĵ gue kuęajō Kasz Ram* 63; *tān pon nas pĵōjōl z vālgō jemnocō Kasz pn-wsch LPW I* 307; *Stup jw.*

JK

JEMNY *Formy*: typ *jamny*: *lim* 23; *Kasz Hilf* 166; ~ typ *jomny*: *ciesz* 18.

Znaczenia: **1.** 'miękki, delikatny, przyjemny w dotyku': *Pomacej jako tyn sztof ['tkanina wełniana w dobrym gatunku'] je jymny Ciesz SCiesz II* 139; taki *jymny f palcaŵ, taki myńki biel SGŚ XIII* 163; ta *materia je jymno ciesz* 15; *ruośne u nās ĵis, to zaŵ jemnā t'ecyna ['igliwie']*, *ze je myńkā, ŵe źuĵe Orawa [Śl] ZNUJ*

151 s 100; ciesz 18; *pszcz SGŚ XIII* 162; *lim* 23.

2. 'wygodny w użyciu, poręczny': *mōm tako jymno k^uopacka lubl* 1; *Śl SGŚ XIII* 163.

3. 'gietki': *Prynty se przed plecymim posortujym: zhrubka, zdelka. Ty nejdel-szi a taki jymne dōm łosobno, a taki hrube a krōtszi sōm na stojoki Cieszyn [Cz] Zwrot* 378 s 63.

4. 'smaczny, dobry': *tyn kououć je jymny opol SGŚ XIII* 163.

5. 'o koniu: żwawy, dobrze chodzący w zaprzęgu': *ĵemny kōń ciesz* 6.

6. 'o człowieku': **a.** 'pracowity': *ośw* 3; **b.** 'przyjaźnie, życzliwie usposobiony, dobry, taskawy': *barzo jemny pōn Stup LPW I* 307; *Kasz Hilf* 166; **c.** 'zachłanny, chciwy': *ĵemny, taki ĵĵivy ciesz* 6; **d.** 'zwinny, gibki': *To dziywczacko było jymne w tańcowaniu Ciesz SCiesz II* 139; *ĵyndoĵi, taki jymny, taki skoĵny do fšystkiego, ĵyntki, taki spryⁿżysty ciesz* 9.

JK

Jemościn zob. **IMOŚCINY**

Jemość zob. **IMOŚĆ**

Jempet zob. **IMPET**

JEMSKI 'duży, okazały': *Cieszyn* 8 [Cz].

JK

Jemszczyk zob. **JAMSZCZYK**

I. JEN I. *spōjnik 'łączy dwa zdania lub dwie części zdania, z których drugie, druga uściśla lub ogranicza to, o czym była mowa wcześniej; tylko'*: *Pijcie chłopczy, pijcie, płacić nie będziecie, jen mie do dziewczyny mojej psewieziecie [!] [pśn] Mp pd Pauli* 202; *Bo mōj Maciek bardzo łebski, jen u niego rozum kiepski [pśn] gtn Pozn V* 120; *chodz SobWppn* 64.

II. *partykuła* **1.** 'komunikuje, że treść zdania stosuje się do wskazanej rzeczy, wielkości, cechy, do wskazanego miejsca, czasu, sposobu itd. i nie stosuje się do niczego innego; tylko, jedynie, wyłącznie': *to ĵen buōo do zbožo^u. do trovy ŵe poĵeba szub SobWppn* 78.

2. 'komunikuje, że ilość, zakres, napięcie czegoś jest mniejsze niż można by się spodziewać: jedynie, zaledwie': Nie dostatekci z nią bogactwa wiele, jen chudego wołka [pśn] Cieszyn [Cz] Wisła XIX 382. JK

II. Jen zob. **I. JEDEN**

III. Jen zob. **ON**

I. JENA 1. partykuła 'komunikuje, że ilość, zakres, napięcie czegoś jest mniejsze niż można by się spodziewać: jedynie, zaledwie': łon mǎ jena 16 lǎt, a juź razem ze staremǐ łożes siecze olsz SGOWM III 39; Giź jw.

2. 'okrzyk wyrażający różne emocje, np.: podziw, zdziwienie, przerażenie': jena, cǎż sǎ stało! Kasz S II 96.

W połączeniach: **Jena kochany** 'jw': jena koχani, cǎż sǎ nǐ zeje! Kasz jw.

O jena jena jena 'jw': o, jena, jena, jena! Kasz jw.

Frazeologia: co jena na świecie 'wszystko, bardzo wiele': upęcym barzo pęńkny χlyp – umymy pyc – i placeg, i co jena na šveće czar 2. JK

II. Jena zob. **JEDNA** [Supl.]

Jenach zob. **III. JEDNAK**

I. Jenacz zob. **INACZ**

II. Jenacz zob. **JEDNACZ**

Jenacze zob. **I. INACZE**

Jenaczej zob. **I. INACZEJ**

Jenaczej zob. **II. INACZEJ**

Jenaczek zob. **I. INACZEK**

Jenaczka zob. **I. JEDNACZKA** [Supl.]

Jenaczki zob. **INACZKI**

Jenaczy zob. **II. INACZEJ**

Jenaczy zob. **I. INACZY**

Jenaczyć zob. **JEDNACZYĆ**

Jenać zob. **JEDNAĆ** (SIE)

I. Jenak zob. **II. JEDNAK**

II. Jenak zob. **III. JEDNAK**

Jenaki zob. **JEDNAKI**

I. Jenako zob. **I. JEDNAKO**

II. Jenako zob. **II. JEDNAKO**

Jenakówo zob. **II. JEDNAKOWO**

Jenaksze zob. **I. INAKSZE**

Jenakszej zob. **I. INAKSZEJ**

Jenakszy zob. **I. INAKSZY**

JENALIJA w męt: Raz dwa trzy, panna w krosna patrzy, przyleciała, gruchotała jenalija, gromelija – buf! Wr Barcz 55. JK

Jenastny zob. **JEDENASTNY**

Jenaście zob. **JEDENAŚCIE**

Jenaściorak zob. **JEDENAŚCIORAK**

Jenaścioraki zob. **JEDENAŚCIORAKI**

Jenaścioro zob. **JEDENAŚCIORO**

Jenbryczek zob. **IMBRYCZEK**

Jenbryk zob. **IMBRYK**

JENCIE 'okrzyk wyrażający różne emocje, np.: podziw, zdziwienie, przerażenie': Jeden, dwa [...] – Jencie, co to chłop! [...] będzie cało kopa! [rym] chojn Derd 20; jencie, to tǎ mje χceš zaćić! Kasz Ram 63. JK

Jenczary zob. **JANCZARY**

JENCZKI 'krzewy owocowe – porzeczki (Ribes), też ich owoce': kar LPW IV 1391. JK

Jencyj zob. **INSZY**

Jendor zob. **INDOR**

Jendora zob. **INDORA**

Jendorek zob. **INDOREK**

Jendorka zob. **INDORKA**

Jendorzyć się zob. **INDORZYĆ SIĘ**

Jendór zob. **INDOR**

Jenducha zob. **INDUCHA**

Jendwient zob. **ADWENT**

Jendy zob. **INDY**

Jendyca zob. **INDYCA**

Jendych zob. **INDYK**

Jendyczak zob. **INDYCZAK**

Jendyczek zob. **INDYCZEK**

Jendyczę zob. **INDYCZĘ**

Jendyczka zob. **INDYCZKA**

Jendyczuchna zob. **INDYCZUCHNA**

Jendyczy zob. **INDYCZY**

Jendyczyć się zob. **INDYCZYĆ SIĘ**

Jendyk *zob.* **INDYK**

Jendyka *zob.* **INDYKA**

Jendzierz *zob.* **INŻYNIER** [Supl.]

JENE I. spójnik 'przyłącza zdanie lub wyrażenie, za pomocą którego mówiący koryguje czyjąś opinię, zastępując ją nowym sądem uważanym za prawdziwy': povežǎu, ize to nie baoguoova, ĩene ʘotrok klucz *ME V 230*; aze na věřxu gōry ušǎd, ale tą ogña nie buo, ĩene veľke ztoete žvǎři opol *jw 191*.

II. partykuła 'podkreśla zależność między treścią zdania podrzędnego i nadrzędnego': Juž jene po umacku pizsam, žebech wám juž biálego papiéra nie posłała *Proswice-Racibórz PF V 752*.

III. 'okrzyk wyrażający różne emocje, np.: podziw, zdziwienie, przerażenie': *Kasz S II 96*.

W połączeniach: **Jene kochany** 'jw': ĩene kořani! *Kasz jw*.

Jene pane haj 'jw': wej *jw. JK*

JENECZKI 'jene III. (zob.)': ĩenečki, ale tan ʘobras je pǎanjny! *tcz 7. JK*

JENECZKO *zob.* **CO** [Supl.]

Jenen *zob.* **I. JEDEN**

Jenenaście *zob.* **JEDENAŚCIE**

Jenepalczasty *zob.* **JEDNEPALCZASTY**

Jeneral *zob.* **GENERAL**

Jeneralnie *zob.* **GENERALNIE**

Jeneralski *zob.* **GENERALSKI**

Jeneralstwo *zob.* **GENERALSTWO**

Jenerał *zob.* **GENERAL**

Jenerała *zob.* **GENERALA**

JENĘ 'jene III. (zob.)': ĩena, caž tə gǎdǎš! *wej S II 96. JK*

JENGLA *st* 'wygięta półokrągła płoza przy kołysce; biegun': *stup MPKJ VI 200; Stup LPW I 303. JK*

Jengrest *zob.* **AGREST**

Jenica *zob.* **JEDNICA**

***JENIEC**

Jeniecki *zob.* **NIEMIECKI**

Jenik *zob.* **JEDNIK**

Jeniola *zob.* **JEMIOŁA**

JENIU 'jene III. (zob.)': *dqb-tar 5. JK*

JENIUCHNO 'przed chwilą, dopiero co': *Kuj II 271. JK*

Jenkasent *zob.* **INKASENT**

Jenkast *zob.* **INKAUST**

JENKI 'jene III. (zob.)': ĩenki! co ĩǎ zrobýł! *pd-zach ok Kościerzyny LPW I 308; [rym] chojn Derd 20; Kasz Ram 63. JK*

JENKIE 'jene III. (zob.)': ĩenke, co to ǎłopa! *chojn LPW I 307. JK*

Jenkorka *zob.* **RANKORKA**

Jenszy *zob.* **INKSZY**

JENKU 'jene III. (zob.)': ĩenku, tak ǎutko va ĩesta nazed! *Kasz S II 96; ĩenku, ĩu pǎe nas! Kasz Ram 63. JK*

Jenkubator *zob.* **INKUBATOR**

Jennak *zob.* **III. JEDNAK**

Jennaki *zob.* **JEDNAKI**

Jennako *zob.* **I. JEDNAKO**

Jennakowy *zob.* **JEDNAKOWY**

Jennerał *zob.* **GENERAL**

Jennoralnie *zob.* **GENERALNIE**

Jennoręczni *zob.* **JEDNORĘCZNI**

Jenność *zob.* **I. JEDNOŚĆ**

Jenny *zob.* **INNY**

JENO *Forma:* typ eno: *pszcz BMJP XIV 111, PJS IV 12; ryb 13, BMJP XIV 106, 108, 110, SGŚ XIII 29; rac SGŚ XIII 30; prud BMJP XIV 131, DobrzNiem I 84, PlutaDzierż 54; koziel BMJP XIV 112–3, ME V 129, 130, SGŚ XIII 29; gliw SGŚ XIII 29, 30; Katowice-Bogucice JLigP 89; tar-gór SGŚ XIII 29, 30; niem BMJP XIV 137, 139, 142, 143; Zakrzów-Opole SGŚ XIII 30; opol JP XLI 211, SGŚ XIII 29; lubl SGŚ XIII 29, 30; oles jw 29; oław BMJP XIV 151; żyw 6; pog Grój i Pias Kozł 358; gar 4; sierp MAGP X s 63; dział NT I 201; ostroł MAGP X s 63; etc Wisła III 569; giż PF XXII 266; mraq SGOWM III 40; nidz jw 39; Mr Plon 7; olsz BWM 129, SGOWM III 40; Wr Stefł 30; ostródz SGOWM III*

39, 40; *Ostróda jw* 40; *ryp MacSł* 212, *PIJP VII* 96, 112; *tor MacSł* 212; *n-miej BMJP XIII* 49, *NT I* 217; *świec NT I* 167; *Koc Pobł* 153; *szt 4, BMJP XIII* 46.

I. przystówek 'przed chwilą, dopiero co': *ni ma go doma, uon jano višet do šoišada Wr StefSł* 51; *třep^uoceš so skřýdákami, χ^uoc słońš^uo vχ^uozý jeno Kasz pn-wsch LPW I* 308; *Koc Pobł* 153; *wej LPW I* 308.

II. spójnik **1.** 'łączy dwa zdania lub dwie części zdania, z których drugie, druga uściśla lub ogranicza to, o czym była mowa wcześniej; tylko': *zaros puída, yno se vezna χleba ryb SGŚ XIII* 29; *čekei no kfíla, yno se uoblyka opol jw; nig go ne vižál, jyno cuři jęgo głos Orawa* 8 [Sł]; *Za mały cas drzewo było ściynte i na wóz wyložone, jeno sie do chałupy brać n-tar KąšPodh IV* 275; *Pánjehus nic mu nie pedziál, jono kázál mu [św. Piotrowi] kosić za tégo kosiárza wad Lud XX* 247; *pšoži dųug ne zmarńou, jak se spuaciuo, to byuo, jono mušou spuacić żyw NT II* 109; *to jest to samo, eno po mazursku šle, a po polsku pušorki ostródz SGOWM III* 40; *baubam gisu ne puejexou, jeno cuk mou uopuzneńe kar I; ni mom žalu do nikogo, jeno do samęgo sebe pog Kościer, Chojn i Byt S VII* 107; *Cieszyn [Cz] MPKJ IV* 298; *biel jw; pszcz jw; rac SGŚ XIII* 163; *prud BMJP XIV* 131; *koziel SGŚ XIII* 29; *gliw jw; Katowice-Bogucice JLiGP* 89; *tar-gór SGŚ XIII* 163; *strzel-opol OIW* 48; *niem BMJP XIV* 137; *lubl SGŚ XIII* 29; *klucz ME V* 234; *n-tar [Orawa] KąšSł II* 1 s 387; *n-sqd Dul* 99; *kroš* 9; *brzoz* 4; *Rzesz ME X* 335; *kolb NT II* 157; *tarnob* 5; *bił JP XLII* 225; *kraš NT II* 161; *włosz* 4; *lubar NT II* 165; *bial-podl* 1; *płoc NT I* 170; *graj* 1; *pis SGOWM III* 41; *Mr jw; resz jw; olsz BWM* 129; *lesz NT I* 138; *lip* 2; *ryp PIJP VII* 96; *wyrz PKJP II* 1 s 127; *złotow jw; sęp-kraj jw; tuch BMJP XIII* 25; *chełmiń NT I* 162;

brod jw 170; *n-miej BMJP XIII* 49; *świec NT I* 167; *Koc SKoc II* 53.

2. 'łączy dwa zdania lub dwie części jednego zdania przeciwstawne, skontrastowane w treści; lecz, ale': *ne śmauo być f_košćele tam uotprařano po polsku, yno po męmęcku opol JP XLI* 211; *dovni my nigdy rzy ne vożyli, yno meżyli na marki ryb* 13; *χožot [do szkoły], jeno pišaž ne urne jas* 4; *ne muvi se zlovi, jeno zlape kras* 3; *a ta zmora ne zuaži, jeno jaže dali płoc NT I* 177; *tero ne muvomy najonć, jyno żyžavić wolsz* 7; *a tu curka – ne vnučka, eno curka, ta žeńata – tyš maua zdažeńe ryp PIJP VII* 112; *ta'pałem ribi! no, a došć zeš nałapał – pita se nežývěć? o, došć, enom ne porežil jix přińěšć dział NT I* 201; *Nie na tom ci stawál, zebyš wybijała, jenom na to stawál, zebyš tańcowała [pśn] Rzesz ME X* 98; *ale uon m^u nic ne dál, jeno g^uo vřučýł Kasz pn-wsch LPW I* 308; *ciesz ZNUJ* 495 s 115; *Ciesz SCiesz II* 139; *pszcz BMJP XIV* 111; *prud NT I* 20; *strzel-opol KwOp XIII* 2 s 93; *niem BMJP XIV* 143; *brzes-sł NT II* 69; *n-tar KąšPodh IV* 275; *n-tar [Orawa] KąšSł II* 1 s 387; *lim* 8; *n-sqd PPodegr* 196; *[pśn] jaros* 1; *tarnob* 8; *niž NT II* 160; *tom-lub Wiśta XV* 731; *lub* 7; *[pśn] etc Wiśta III* 569; *giž PF XX* 266; *pis SGOWM III* 41; *nidz jw; ostródz jw; Mr i Wr NT I* 202; *[pśn] wąg PKJ XVI* 139; *wyrz PKJP II* 1 s 127; *złotow jw; sęp-kraj jw; świec NT I* 164; *st-gdań jw* 203; *Koc SKoc II* 53; *szt BMJP XII* 46; *[pśn] Mal Wiśta III* 75; *Kar S VII* 107; *Kasz pd-wsch jw; wej LPW I* 308.

3. 'wprowadza zdanie podrzędne, informuje, że to, o czym jest mowa w zdaniu podrzędnym, działo się niewiele wcześniej niż to, o czym jest mowa w zdaniu nadrzędnym; ledwo, zaledwie': *Jeno zašli ka na zábawe, syndy bitka, zwybijane okna, okropnie sie bijali n-tar [Orawa] KąšSł II* 1 s 387; *jenom pšyšeų, zara mě d^uo r^uob^uoty*

kroś 9; Jenóm sie napiéła, Jasiéjku, twojégo, Zaraż-sie zmiéniéło Uod-razu jednégo [pśń] *tarnob AE XVIII 85*; tak eno še začéno rozvjidńać, baržo buąśaąa *tor MacSł 212*; *n-tar KąśPodh IV 275*; *ryp MacSł 212*.

4. 'komunikuje, iż to, o czym mowa w zdaniu poprzedzającym, osiąga wysoki stopień intensywności; aż': to jeno śa kos ruąaŭ z ném [tak grał] *olsz SGOWM III 41*.

III. *partykuła 1*. 'komunikuje, że treść zdania stosuje się do wskazanej rzeczy, wielkości, cechy, do wskazanego miejsca, czasu, sposobu itd. i nie stosuje się do niczego innego; tylko, jedynie, wyłącznie': ón by yno za żouųmni Iotoų *ryb SGŚ XIII 29*; jeno spodńi ni ma, to čša puś kupić ci *kraś 7*; ale antek yno maųnõn ryńkõm *lubl SGŚ XIII 29*; davńi to te uoberki jeno doko-ua *graj 1*; ijno sukńa byąa jedvabna wąg *PKJ XVI 134*; mi vjõzjelz te žito rěncami; jěno vjika i groų běli na grõmatki skulńěnte *szt BMJP XIII 44–5*; b^uõg v nēbe je jěno jedån *Kasz pn-wsch LPW I 308*; *Cieszyn [Cz] Wiśła XIX 381*; *ciesz ZNUJ 340 s 250*; *pszcz SGŚ XIII 163*; *rac jw*; *koziel ME V 129*; *tar-gór SGŚ XIII 29*; *strzel-opol jw 163*; *opol jw*; *oles jw*; *brzes-śl jw*; *Śl jw*; *n-tar KąśPodh IV 275*; *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 387*; *tarnob 8*; *konec 19*; [pśń] *opocz MPTL VII 243*; *gar 4*; *biel-podl 2*; *tor BMJP XIII 34–5*; *tuch jw 26*; *Koc SWes 30*; *chojn 5*; *Kasz pd-wsch S VII 107*; *wej LPW I 308*.

2. 'komunikuje, że ilość, liczba, zakres, natężenie czegoś jest mniejsze niż można by się spodziewać: jedynie, zaledwie': jěšce mu ijno ptaśigo mlyka tšeba *biel 6*; yno mu dva zostaų *gliw SGŚ XIII 29*; tą yno byųy dŭe baby [pśń] *koziel jw*; nēžŭeų sko-cuų, urvåų dŭe, a vilk jěno jedną *opol ME V 208*; Já jeno kawaleček chleba z masłym zjym, albo bułečke *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 387*; *troųå jono vysy żyw 13*; zańim do-sųam, to jus fsystko rospšedauų, vystaųam

še jeno i níc nē kupiųam *lub 12*; zostaų jåno dvoje: cõrka ji syn za nõm *niž NT II 158*; z dvunåstu jåikuf vilanguo śa ano uośõm *Wr StefSł 30*; ja mam ěno tši morgi, ten budŭnecek to mńe še naleųy *etc SGOWM III 39*; to jeno koštåjå pęc złotåų *Kasz S VII 107*; *Cieszyn [Cz] PamSł XVI 219*; *ciesz 18*; *ryb BMJP XIV 108*; *rac JP XXXI 33*; *prud PlutaDzierż 54*; *Siemianowice Śl ME V 176*; *strzel-opol OIW 51*; *niem BMJP XIV 137*; *oles SGŚ XIII 29*; *otaw BMJP XIV 151*; *klucz ME V 236*; *syc BMJP XIV 159*; *wad JP XXXVII 133*; *kras 2*; *kraś 5*; *płoc NT I 171*; *olec SGOWM III 39*; *etc jw*; *mrąg LL III 3–4 s 77*; *nidz SGOWM III 39*; *ostródz jw*; *os-wp 5*; *krot 17*; *czar 2*; *ryp PIJP VII 49*; *złotow B II 36–7*; *tuch RŁTN XXII 15*; *st-gdań 9*; [pśń] *Koc SWes 30*; *szt 4*; *chojn 5*; *Kasz S VII 107*.

3. 'nawiązując do jakiejś sytuacji lub do czyjejś opinii, wprowadza sąd polemiczny w stosunku do wypowiedzianego wcześniej; przecież, wszak': Ale jeno se nie rõbcie telo starości prze nás, dy my juz przecie powiecerzali *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 387*; No dy, to jyno nie grzych sie zapytać, przecõ tak po dõmak chodziecie, jesce wiecõr *n-tar [Orawa] jw 394*.

4. 'komunikuje, że stan rzeczy, zdanie itp. mają, miały miejsce mimo określonych przeciwności; jednak, mimo wszystko': No toście sie jeno dockali, strynå, ze jaz z Krakowa przijechali wase kobierce obziyrać *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 387*; Juz piyknieście to, panie Kazku, wytlõmacõł, nale ja jyno nie wierzym, cõby ci Ruski tak jacy nás niechali *n-tar [Orawa] jw 394*.

5. 'wyraża stosunek emocjonalny mówiącego do sytuacji': Ci piekielnicanie, ci sie jeno rozumieli na muzyce, iście tradycyjo tako majo muzykancko *n-tar [Orawa] jw 387*; To jes jyno głupie stworzynie ta kura *n-tar [Orawa] jw 395*; Prawdziwy

z ciebie duch! Jano cia duchem nazwać!
Koc SWes 39.

6. 'komunikuje, że mówiący ogranicza swoją prośbę lub życzenie do minimum; chociaż, przynajmniej': A no toć wej już cas [na źniwa]. [...] Eno żeby Pan Bóg pogode dał, żeby można psięknie i sucho zebrać *Mr Plon* 9; Kieby jano ta sztudera-cyjá teraz nie buła taká trudná *Wr Bar* 47.

7. 'wyraża twierdzącą odpowiedź na pytanie o rozstrzygnięcie; tak': *Cieszyn* 7 [Cz]; *tarnob MAGP XI* s 25; *Łow PF XIV* 360; *koniń MAGP XI* s 25.

8. 'używana w zdaniach wyrażających groźbę': jěno nie pšyž na čas, to cě tak zuo-je, że popańentoš *kroś* 1; iąno iá ce χuicá *Tuch PKFP VII* 1 s 108; jeno tə mé tą vlezə, to uuzdřyš, co nastąpý *Kasz pn-wsch LPW* I 308; *wej jw*.

9. 'używana przed czasownikami w celu wyróżnienia komunikowanej czynności lub komunikowanego stanu': tak to jyno buχuo biel 6; A pon uczyciel jyno sie skryncił na stołku i kozoł mu siadaj *zyw ZarP* 14; Granaty i kulki eno wyły nade mno *n-miej NT* I 217; *ryb* 4; *klucz ME* V 207; *Lim*; *krak Wisła* XIV 269; *tarnob LL* XIX 3 s 35; *mrąg SGOWM* III 40; *ostródz jw*; *gnież SobWpśr* 110; *tuch JP* IX 57.

10. 'używana z czasownikami w trybie rozkazującym wzmacnia życzenie, prośbę, polecenie lub rozkaz': yno pšiž na čas *gliw SGŚ XIII* 30; leć yno do ćotki francki tam, ńny majōm tako maść na noga *lubl jw*; jěno zaroz vrocej *kroś* 1; uon muvi do niχ: jěno nie lenkajće še! *bił* 7; woło še: χ'óc jeno tu! *kras* 3; χuopše, χoż eno ale prentko *olsz SGOWM* III 40; Jeno nie ró b zara krzyku *Mr* i *Wr* *SGOWM* III 40; pōž jyno sa tutej *wąg PKJ* XIV 134; iž jeno po te uaxy *czar PFP* XII 132; ianō nēχ tu pšinže *tcz* 3; iano tam nie χoż vancě *Koc SKoc* II 53; jeno nie z oči zǵiń! *pog Kościer*, *Chojn* i *Byt* S VII 107; [pśn] *ciesz PieśniŚl* III 70; *pszc PJS*

IV 12; *rac SGŚ XIII* 30; *prud DobrzNiem* I 84; *koziel SGŚ XIII* 163; *Ligota-Katowice PieśniŚl* III 60; *tar-gór SGŚ XIII* 30; *strzel-opol jw* 163; *Zakrzów-Opole jw* 30; *oles jw* 163; *żyw* 6; *kozien* 17; *pog Grój* i *Pias Kozł* 358; *gar* 4; *sierp MAGP X* s 63; *ostroł jw*; *Mr Plon* 7; *Wr Bar* 50; *Ostróda SGOWM* III 40; *koniń* 29; *złotow* 3; *Koc MPKJ* III 253.

11. 'używana z inną partykułą, innym spójnikiem lub zaimkiem, zazwyczaj po nich, aby podkreślić zależność między treścią zdania podrzędnego i nadrzędnego': latojš eymy mēli baržo ćysko ze źniwōma, bo yno padoų desc niem *BMJP* XIV 142; źěma sě zapadu, co jěno kto stanōų *kroś* 9; ftedi lis, iá iąno pšišli do iązora kážau vīilkovī fsažić uogōn do vodi *chojn PKFP VII* 1 s 133; pšipōmniauo ji se, że ramža [nw] ji kedyś zdrażyu, że uńonego ny da se inacy za bić, jak yno lipovym kosturym *ryb BMJP* XIV 110; Któ jest jeno w chałpie, to kozdy musi robić *n-tar* [*Orawa*] *KąśŚl II* 1 s 387; to kedyś to zavdy po vosce iexałi fšyske gospodaže i fšyske, kto jeno buų, i tak źoske dokoųa objexałi *nidz SGOWM* III 40; mōf, bapka ni ma nič do roboti, nēχ χoc iano pēže *st-gdań* 9; *niem BMJP* XIV 139; *żyw Mies-Pog* 9; *brzoz NT* I 102; *świec jw* 172.

IV. w przyspiewie: Hola jeno, hola – malowane drobno, dobrze ci sie pasie – Hanusiu nadobná? Hola la! *lim Zb* V 114; Hosa jeno hosa, Na trzewiczku rosa *olk jw* X 324; Tudom jeno tudom, Mam dziewcyne chudom *n-tar jw* XII 171.

W połączeniach: **A jeno** 'wyraża wzmocnionę twierdzenie': *kroś Lud* VI 42; *brzoz* 1.

Ba jeno 'jw': *brzoz* 1.

Ba jeno jak 'jw': *kroś PF* XIV 126.

Ba ta jeno 'jw': iak^oosi tak sęži i sęži, niż ny r^oobi: c^oosi iⁱ musi być. – ba ta jyno! *kroś* 5.

Jeno tylko *intens* 'tylko': mne nie byuo nič a nič, jeno tylko vuosy opaliuem *ryp PIJ* VII 100.

Jeno wej 'podkreśla intensywność czynności, o której mowa': ěno věj, ěm še došć namaḡaḡa ostródz SGOWM III 40.

Jeno že 'tyle że': ten dešč byu dobry, ěno že ěgo byu pšydužo ryp PIJP VII 92; ale to nie była zādńa stvora, to był řecyvišće nas řes, ěno ze, ěakŏ to kavalěřa, ěa tyz byl p'ot Źumorěm n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 29; to bežemy godać, ěag my za vŏde pšegańali krovny [...]. ěno ze ěsće cěmno byu, to ěuz mē bužili, a ŏojćež ěus s krovańi pot puote n-tar JP XLVIII 50; sierp FrMaz 219.

Nie jeno... ale 'nie tylko..., ale': faktyćnie, zdroy florek [nw] ņy yno gynšŏm, ale i kurŏm ņy darovou, podušy i do plecaka potkou ryb BMJP XIV 106.

No jeno 'wyraża twierdzenie; tak': brzoz I; dąb-tar 5; kolb I; sand 9.

F r a z e o l o g i a: jeno co 'przed chwilą, dopiero co': ěano^s c^{ŏo} ŏo^s dĵaḡali zŏtow B II 37; ~ jeno jeno jeno 'bardzo blisko, tuż tuż': ěušč syfycenie [tonącej dziewczyny] za reńke byu ěušč ěno ěno ěno – a ěa zaćunem še bać, bo še zavre i ěa ryp PIJP VII 97; ~ že jeno 'w wysokim stopniu, bardzo': dužo bĵeguf robĵu, tak zajmaju že ěno tor 3; ≈ jeno patrzeć 'za chwilę, w najbliższym czasie': Les i stękaj, bo tu jeno patrzyć tych, co następujo i nastajo na moje życie ok Przasnysza Chetch I 79.

Zob. **CO, GDZIE, KEJ** JK

Jeno(-) zob. **JEDNO(-)**

JENOĆ I. przystówek 'komunikuje, że do osiągnięcia pewnego celu wystarczy wykonanie jakiejś czynności lub zaistnienie jakiegoś stanu; tylko': Już nasz tłomok spakowany, Już na stoliku leży, jenoć go wziąć na ramienie I wynieść go za dźwierze [pśn] Lubl Rog 5.

II. partykuła 'komunikuje, że treść zdania stosuje się do wskazanej rzeczy, wielkości, cechy, do wskazanego miejsca, czasu, sposobu itd. i nie stosuje się do ni-

czego innego; tylko, jedynie, wyłącznie': Kaczmotreczka jym nalywo i szpotawóm gambóm sie ušmijcho. Aly nalywo jynoć tŏm lewóm rankóm, iže tako s niyj majkuta opol ŚmKl 66. JK

JENOK spójnik 'łączy dwa zdania, równoważniki zdań lub wyrażenia, przy czym część zawierająca spójnik przedstawia warunek w istotny sposób ograniczający lub uściślający zakres odniesienia poprzedniego zdania, równoważnika zdania lub wyrażenia; tylko': Já tyz tak myślał, jak pán, jenok sie nie kciałek panu naprzykrzać wad Zb VII 38.

F r a z e o l o g i a: jenok raz 'szybko': ěy-ńuok ros zmusu ['zjadła z apetytem'] to ěapko lim 16. JK

Jenórko zob. **JEDNÓRKO**

I. Jenóz zob. **I. JEDNÓŻ**

II. Jenóz zob. **II. JEDNÓŻ**

Jenralski zob. **GENERALSKI**

Jenralstwo zob. **GENERALSTWO**

Jenrał zob. **GENERAL**

Jenrała zob. **GENERALA**

Jenrałów zob. **GENERALOWY**

Jensień zob. **JESIEŃ**

Jenspektor zob. **INSPEKTOR**

Jenstrument zob. **INSTRUMENT**

Jenszy zob. **INSZY**

Jentałek zob. **ANTAŁEK**

Jenteligencja zob. **INTELIGENCJA**

Jenteligencyj zob. **INTELIGENCYJ**

Jenteligent zob. **INTELIGENT**

Jenteligentnie zob. **INTELIGENTNIE**

Jenteligentnik zob. **INTELIGENTNIK**

Jentencja zob. **INTENCJA**

Jenteres zob. **INTERES**

Jenteresować (się) zob. **INTERESOWAĆ (SIĘ)**

Jentkorka zob. **RANKORKA**

JENU 'okrzyk wyrażający różne emocje, np.: podziw, zdziwienie, przerażenie': ěenu, co ti robziš? daj tamu poku! Wr StefŚl 51.

W połączeniach: **Ach mój jenu pśn** 'jw': I w stodole mom nie ziele, I na górze, ach mój jenu, A dziód z jizby nie wyjedzie, Aż mu w torbzie przybandzie *olsz StefZ III 64*.

A jenu 'jw': a jenu, co to čuožek mušáu vitřimać! *olsz StefJ 79*.

Mój jenu 'jw': Deska sia zlámała, za mocno ji dáł. Mój jenu, co teraz bziédák mniáť robić? *Wr SGOWM III 98*.

Jenwalidztwo *zob. INWALIDZTWO*

Jenwentarz *zob. INWENTARZ*

I. JENY *Forma: typ eny: Cieszyn 2, 7 [Cz], BMJP XIV 58, Kell II 94, PIJP I 45, ZNUJ 495 s 107, Zwrot 106 s 14; ciesz BMJP XIV 26, 29, ME IV 25; pszcz JLigP 73; ryb 4, 13, BMJP XIV 94, 96; rac PorJ 53 z 9 s 38; gľub NT I 15, PJS I 70, 74, 78, 92; prud PlutaDzierz 54, SGŚ XIII 36; koziel ME V 142, SGŚ XIII 36, ŚmKl 10; gliw BMJP XIV 112.*

I. przysłówek 'komunikuje, że do osiągnięcia pewnego celu wystarczy wykonanie jakiejś czynności lub zaistnienie jakiegoś stanu; tylko': takigo mizeroka to yny polna v pysk i už leży ryb 13.

II. spójnik **1.** 'łączy dwa zdania lub dwie części zdania, z których drugie, druga uściśla lub ogranicza to, o czym była mowa wcześniej; tylko': Tata mój prawili, że to była prawda. Jyny jo w taki czary nie wierzim *Cieszyn [Cz] Zwrot 92–3 s 15*; zaś pošu na wěsady, na obmowy. tam še níz še robi na wěsaday, yny obmovo jednego kole drugigo ryb 13; to tyn zajõnček še tak pšitulõu ku jęgo mańe [...], a to uõna go tak pšikroõa [...] ale še tõm pęzinõm, ta jag_jo će pšikryvo, ęny õna go tak sobõm pšikryõa gliw *BMJP XIV 112*; jinačy być še może, jęny tak, jak nõ bõg všęymogoncy objaviu koziel *ME V 118*; f tim dńu kroyy še dały mlyka, yny kref gľub *NT I 15; Cieszyn [Cz] BMJP XIV 58; ciesz ME IV 25; biel BMJP XIV 41; pszcz JLigP 73; rac PorJ 53 z 9 s*

38; żyw *NT II 74–5; wad 19*; ~ w przysł: Dobre bylo, jyny mało, na repete nie zustało *Ciesz MPTL XV 2 s 50*; Každó dziołcha do, jyny nie dycki, nie wszyńdzi i nie každymu *Ciesz jw 104*; Baba chłopu nie umrze, jyny dziecióm matka *Ciesz jw 21*.

2. 'łączy dwa zdania lub dwie części jednego zdania przeciwstawne, skonstrastowane w treści; lecz, ale': Maryjka nivy špiywała, yny patrzała przed sia koziel *ŚmKl 10*; bo tam še praviłi „jizba”, yny „kõmora” *ciesz BMJP XIV 29*; pšędać še čćał, jęny darõvać koziel *ME V 92*; jęxou aj přez moře jakiši, yny přez jaki jo už zapõmõõa *Cieszyn [Cz] PIJP I 45*; teraz še uviži kõńščka pola, yny same stavěna *Cieszyn [Cz] Kell II 94; prud PlutaDzierz 54*; ~ w przysł: Chłopa nie cyganić, jyny mu tež wszytškigo nie prawić *Ciesz MPTL XV 2 s 30*.

3. 'wprowadza zdanie podrzędne, informuje, że to, o czym jest mowa w zdaniu podrzędnym, działo się niewiele wcześniej niż to, o czym jest mowa w zdaniu nadrzędnym; skoro tylko, zaledwie': jęny pšišõetõ na sataš, tõžex še bał *ciesz BMJP XIV 25*.

III. partykuła **1.** 'komunikuje, że treść zdania stosuje się do wskazanej rzeczy, wielkości, cechy, do wskazanego miejsca, czasu, sposobu itd. i nie stosuje się do niczego innego; tylko, jedynie, wyłącznie': jyny v něżele my dycki šadovałi v alkyřu *ciesz 15*; ty byž yny papinki žyraõa ryb 13; jęny jim třeba gořaũki [rym] *pszcz ME V 7*; a žaũden němi še śmõu jęchać jęny õn koziel *jw 116*; tojš yny ti mõg vžõšć, bo inšęgo tu še bylo gľub *PJS I 92*; Śwynty Jozefku, dyć jo jyny ciebie mioł nejradšy *Cieszyn [Cz] OndrProza 14; Cieszyn [Cz] PIJP I 45*.

2. 'komunikuje, że ilość, zakres, natęczenie czegoś jest mniejsze niż można by się spodziewać; jedynie, zaledwie': Jo mõm jyny koszulym na siebie, a ni ma mi zima *Ciesz SCiesz II 139*; co by męfi za roži-

ce p̄moc, ĵagby bylo ųeųyńc synk̄of a yny d̄ve ųouųy *Cieszyn* [Cz] *ZNUJ 495 s 107*; bo yny k̄osek pola st̄sakały *głub PJS I 70*; i tag ĵuų ųe byuo eny tr̄i *koziel ME V 142*; na ĵedyn rog yny stoũo *prud PlutaDzierų 54*; maj̄om ĵyny ĵedn̄om cere *ciesz 9*; ųe uų ĵyny dva ųote z̄ostaũy *ciesz 7*; ĵo p̄ųyce, pańe, ĵeny tag ĵenym ʘokem v̄ize *chodz SobWppn 49; Zakopane Lud VII 183*; ~ *w przyst*: Chłop mo dziesiyńc sił, baba ĵyny ĵedn̄om, a to jescze na poły z b̄lech̄om *Ciesz MPTL XV 2 s 31*.

3. 'używana z czasownikami w trybie rozkazującym wzmacnia życzenie, prośbę, polecenie lub rozkaz': doček! ĵyny ųe byĵ taki ĵipki, ųebyų potym ųe ųaouou *ciesz 9*; ĵyny ųe bydų taki pewny siebie! *Ciesz SCiesz II 139*; A dwa ryński? – Dostaniesz, ĵyny naprz̄ot powiy! *Cieszyn [Cz] Zwrot 55 s 9*; na d̄yc, ĵyny čakej: ʘon č̄i tam tego nauali, ųe ańi tego ųe uńeseų *ciesz 4*; ųe ogl̄adej se, ĵeny ĵių *głub ME V 86*; p̄oc sam yny *ryb 4*.

4. 'wzmacnia wypowiedź, podkreślając zakres, intensywność komunikowanej czynności lub komunikowanego stanu': A tyn sie ĵyny przewraco [z bólu] a kulo *Cieszyn [Cz] PamSt XVI 216*; a ĵyny bisaguĵe i nių ųe robi *Cieszyn 7 [Cz]*; tak ųe to ĵyny čerw̄yńało *ciesz 6*; yny čkaũ a ųy moųe se naćkać *głub PJS I 78*; Głowa sie mu ĵyny zatoczyła, i pras! Do krzipo-py *ryb JP XXXI 172*; ta krova yny buči v ĵlewe, bo ųce ųrać *głub PJS I 74*; a to tr̄faũo doųć d̄ũgo i pan z bryčki ĵeny vygl̄odaũ *gliw ME V 163; koziel jw 112*.

5. 'używana z inną partykulą, innym spójnikiem lub zaimkiem, aby podkreślić zależność między treścią zdania podrzędnego i nadrzędnego': ųna muųi meć f̄ųysko, co se yny spobogn̄e ['zauwaųy'] *Cieszyn [Cz] AJų V s 81*; uų tak f̄ųyskiego moų, co yny by duųyčka račyua, a eųe s pragliuoųi pazury vyc̄ońgoų, ųeby coų v̄z̄ońų *ryb 13*;

doũotka – co ĵyny f k̄oųcel̄e ųyųaduĵe, ųe barųo p̄boųna *jaros 1*; počekj, ĵag ĵyny slezym *Cieszyn 2 [Cz]*; A chto yny na ta ḡora wejzdrzoł, to mu sie zarozki lynųy-ki loĵniste pokozzowały i musioł p̄ońųc precz *strzel-opol ŚmKl 80*; Dała t̄emu kucharzoũi złote ĵapko, aby ĵom tam ĵeny puųcił *Cieszyn [Cz] ME IV 78*; moĩ ĵuop ĵest meųońček – tak ųn v̄ųycko v̄yųveći, ųočby ĵeny do k̄ońtka za p̄ec *koziel jw V 103*; Niechby ĵuų bylo, ĵak chćiało, ųeby ĵyny ųe padało *Ciesz MPTL XV 2 s 141*. *W pot̄aczeniach*: **Jeny iųe** 'tyle ųe': tak ųn ĵak se uų tam dostaũ [...], ĵeny iųe ųe moĵ do tyų vr̄oť se dostać *ciesz ME IV 8*.

Jeny tylko *intens* 'tylko': tag ųn ųe pot̄rebov̄aũ ųic ĵinųeĵo, ĵeny tylko ĵego syn u se-ųe ut̄ymov̄aũ – amen *koziel jw V 119*.

Jeny ųe 'tyle ųe': zvyųyńcu se teų ųćigo, ĵak č̄uoũekoũi, yny ųe godaų ųe uńi *ryb 13*; ųe na nių ųe poũe, ĵeny ųe to ųni te v̄ųycke řečy vyrobili *koziel ME V 145*.

O jeny (jeny) 'okrzyk wyrażający różne emocje, np.: podziw, zdziwienie, przerażenie': ʘo ĵeny, ĵeny, čymu ty ųe leųyų, ino f̄stajeų? *koniń 14*; o ĵeni, kto p̄ųiųet! *st-gdań 9*; o ĵeni, ĵa ųe zar̄noũ! *sz 12*; o, ĵen̄e, ĵen̄e! ųe ĵen̄e! *Kasz Ram 63*.

O jeny kochane 'jw': o ĵeni k̄oũane! *n-miej 1*.

Frazeologia: co ĵuų teų jeny 'bardzo duųo r̄oųnych rzecz̄y': zbyrali co-uų teų ĵyny, aųe ųic ųe p̄moũgo *ciesz 7*.

Zob. **GDZIE, KAJ, KANY, KTO JK**

II. Jeny zob. II. INY

JENYSIEJE 'okrzyk wyrażający przerażenie lub podziw': ĵen̄oseiã, ĵe ĵu dva-ńaųtã, a ĵã ĵeų do pãłńa ųe vstaũi! ĵen̄oseiã, ĵe to naųe ųecko ųis ustroiońe! *Wej S VII 107*. MB

JENYSKA 'okrzyk wyrażający przerażenie': *Kar S VII 107*. MB

JENYSKU 'jenyska (zob.)': ĵen̄osku, caų sã ųe ųeje! *Kar S VII 107*. MB

JENYSKUJKU *'jenyska (zob.)'*: j̄enəs-kuj̄ku, j̄a są p̄relak̄la! χto vě, cəž to bəlo? *wej S VII 107.* MB

Jenzinier *zob.* **INŻYNIER**

JENŃ *zob.* **INŃ**

JENŃCA *'jeniec'*: j̄enca [...], poj̄many umar śmierćo guodowō *pis SGOWM III 98.* MB

Jeńczary *zob.* **JANCZARY**

Jeńdor *zob.* **INDOR**

Jeńdyczka *zob.* **INDYCZKA**

JEO *zag '??'*: Stoi dąb, na dębie konary, na konarach jeo (?), na jeo partyi, na partyi gać? (człowiek) *Łow ME VI 260.* MB

Jeometra *zob.* **GEOMETRA**

Jeorgina *zob.* **GEORGINA**

Jeoryna *zob.* **GEORGINA**

Jeómetra *zob.* **GEOMETRA**

Jepeczko *zob.* **JABŁECZKO**

JEPKI – *tylko we Fraz*: kozie jepki *'stare buty z odciętymi cholewami'*: [now] chojn *AJK V s 141.* MB

Jepko *zob.* **JOPKO**

JEPS *przew.*: W gadce tak nazywa djabel starego chłopa, mówiąc: jak ten stary jepś zacōn ućekać, tagēm g^o ni m^og dog^onić *brzes-mp MPKJ VII 41.* MB

I. JER *Forma: typ ir: Krak Krak I 185.*

Zn a c z e n i e: 'ptak z rodziny trznadłowatych (*Emberizidae*)': Szczygły, czeczotki [...], trzandle, iry (rodzaj trznadli mniejszych) *jw.* MB

II. JER *pśn, powtórzone 'w naśladowaniu rechatania żab'*: Płaczmy teraz: Jer, jer, jer, jer, jer! *Ryp i Lip Zb II 114.* MB

III. Jer *zob.* **I. IR**

JERAŁASZ *'gra w karty – połączenie wista z preferansem bez atutów'*: *bl K II 254.*

Por. **GIERAŁASZ, GIERYŁASZ, JERYŁASZ** MB

Jerbarka *zob.* **ERBARKA**

I. Jerbarz *zob.* **ERBARZ**

II. Jerbarz *zob.* **I. GARBARZ**

Jerbata *zob.* **HERBATA**

Jerbować *zob.* **ERBOWAĆ**

JERC *'ryba podobna do płotki, być może jelec (Leuciscus leuciscus)'*: j̄yrc – rzeczna, podobna do płotki, ma płetwy białe *śrm 8; poz 17; Oborniki.* MB

I. JERCHA *'człowiek niechętny ludziom, niezycyliwy'*: j̄ęrch̄a – ktoś słaby a zły *ostroł 9; mław 1.* MB

II. JERCHA *'bujna czupryna'*: jak će χyce za te j̄yrχe, to ci f̄yske w̄osy vytargōm *gor 2.* MB

III. Jercha *zob.* **IRCHA**

Jerchacz *zob.* **IRCHACZ**

JERCHAĆ SIĘ 1. *'mierzwić się, wichrzyć się'*: j̄yrχać śe kolb 2; j̄yrχać śe || kudłaćyc śe *brzoz 1.*

2. *'czesać się niestarannie'*: ktōrym to śe ḡżeb̄yńym j̄yrχoś? *brzoz 1.* MB

JERCHATY *'zmiertzwiony, zwichrzony'*: cośi tako j̄yrχato ta p̄śenica, ni m̄uz j̄i sk̄upić *gor 2; J e r c h a t e* – stworzenie (np. żrebie) mające na skórze liczne wiry ułożone z szerści, co poczytywane jest za oznakę dobrego gatunku i zdrowia *białos 1.* MB

JERCHOL *'dziecko lub zwierzę domowe nierosnące odpowiednio szybko'*: zakabzōu tyn naž j̄yrχol i nie rośne (mowa o dziewczynce 14-letniej). bo to vorto tego j̄yrχola t̄smać, j̄ag uun tag nie χce roś (mowa o cielęciu) *łecz PJPAN 37 s 333.* MB

Jerchować *zob.* **IRCHOWAĆ**

Jerchowy *zob.* **IRCHOWY**

JERCHY *'zmiertzwione fragmenty sierści żrebięcia lub cielęcia'*: Jerchi – wiry z włosów na skórze żrebiąt i cieląt *białos 1.* MB

Jerczać *zob.* **IRCZAĆ** [*Supl.*]

Jerczanie *zob.* **IRCZANIE** [*Supl.*]

Jerczeć *zob.* **IRCZEC**

Jerczenie *zob.* **IRCZENIE**

JERDOŃ *'dół z wodą'*: piń *RŁTN XXII 259.* MB

JERDYCZYĆ 'przeklinać': *N-tar Kąś-Podh IV 276.* MB

JERDYK 'wyraz używany w przekleństwach': *Mówi się w złości: jerdyk tobie Wojtek – djabłóweś ty oprął! albo: jerdyk tobie stary dziadu, zjés ty ozpálonom skałe N-tar SKJ V 363–4.* MB

JERDYKAĆ (SIE) 'przeklinać': *N-tar SKJ V 363.*

Jerdykać się 'o dzieciach: gonić się w zabawie': *tak še jerdykajō lim 16.* MB

Jereczka zob. **RECZKA**

JEREMIADA *Forma: typ jereminda: opol KoszPog 20.*

Znaczenie: 'sensacyjne wydarzenie, afery': Tak się skończyła ta cała jereminda jw. MB

Jeremiasz zob. **REMIJASZ**

Jereminda zob. **JEREMIADA**

Jeremko zob. **JARZEMKO**

JERENPRYS 'roślina – mikołajek nadmorski (*Eryngium maritimum*): *wej LPW I 308.* MB

Jerębina zob. **JARZĘBINA**

Jerganista zob. **ORGANISTA**

Jerganki zob. **ORGANKI**

Jergany zob. **ORGAN**

Jergaty zob. **WIERZGATY**

Jergina zob. **GEORGINA**

Jerginia zob. **GEORGINIA**

Jerginie zob. **GEORGINIA**

Jergiń zob. **GEORGIŃ**

Jergotać zob. **JARGOTACĆ (SIE)**

Jerka zob. **II. JARKA**

Jerlik zob. **JARŁYK**

Jerlyk zob. **JARŁYK**

Jermaczek zob. **JARMARCZEK**

Jermaczny zob. **JARMARCZNY**

Jermak zob. **JARMARK**

Jermakarz zob. **JARMARKARZ**

Jermałek zob. **JARMARK**

Jermałk zob. **JARMARK**

Jermarczyk zob. **JARMARCZNY**

Jermarczyk zob. **JARMARCZYK**

Jermarek zob. **JARMARK**

Jermark zob. **JARMARK**

Jermarckzysko zob. **JARMARCZY-SKO**

Jermaryja zob. **ALMARIA** [*Supl.*]

Jermiak zob. **ARMIAK** [*Supl.*]

Jermo zob. **JARZMO**

Jermoń zob. **HARMOŃ**

Jermońka zob. **HARMOŃKA**

Jermułka zob. **JARMUŁKA**

Jermus zob. **I. HERMUS**

JERNICZKU 'okrzyk wyrażający przestraszenie, zdziwienie': *Śl SGŚ XIII 165.* MB

JERNIK *przekl: ryb 13.* MB

JERNIKA *przekl: jernika ni, dovej pozor na te gyjši, bo puđdōm do zegrōdki ryb 13; prud SGŚ XIII 165.* MB

Jerny zob. **JURNY**

JERODOWAĆ 'o zbożu: plonować': *'võuf^us [owies], ten je poččas dixt 'tõuñi, ale ga vōn šlaχ jerō'đuje, tō vōn bze barzō drō'ći štup MPKJ VI 156.* MB

JEROMBOL *przekl: jerumbol, zaś mne zaražiya rymom ['katarēm'] rac SGŚ XIII 165.* MB

Jeromie zob. **JERONIE**

JEROMIN *przekl: prud SGŚ XIII 165.* MB

JEROMSIE *przekl: jerōmse, aleś to zrobōu ryb 4; strzel-opol OIW 75.* MB

JERONA *przekl: Jerōna, zaś żeś chycił pana! Śl SGŚ XIII 165.*

W połączeniu: Jerona kandego przekl: jerōna kandego! już ni moga sōm spokopić, skōn še f teį pevñicy voda vžyna ryb 13; gliw SGŚ XIII 165. MB

JERONECZKU *przekl: jerōnečku, coś ty zrobiu biel SGŚ XIII 165.* MB

JERONIE *Forma: typ jeromie: strzel-opol OIW 75.*

Znaczenie: 1. przekl: jeruñe, ale paže opol SGŚ XIII 165; jeroñe, już me to mo gliw jw; strzel-opol OIW 75.

2. 'wyzwisko': jerońe, perońe, jak mi tam ješće roz vlečiš Zabrze SGŚ XIII 165; jerońe, kajś to vlos! ryb jw; iouχ ée bezmaiž rog ně vížou, a éebe še zrobõya takou srogoū glaca, jerońe strzel-opol jw; koziel jw. MB

JERONIEĆ 'przeklinać': io jerońyua gliw SGŚ XIII 165; jerońyua na jasne gliw jw. MB

Jeroplan zob. AEROPLAN [Supl.]

Jeropłan zob. AEROPLAN [Supl.]

JEROSZ st 'nazwa wołu': kar S II 96. MB

Jerowy zob. JAROWY

JEROZOLIMA zob. DROGA

Jerschnać się zob. JERZCHNAĆ (SIĘ)

Jerschnienie zob. JERZCHNIENIE

JERUCHA przekl: jeruχa, pouožyš to na sfoji mjeisce ryb SGŚ XIII 165; Jerucha, niy nerwuj mie terazki! Śl jw; koziel jw; strzel-opol OIW 75.

W połączeniach: **Jerucha jasnego** przekl: gliw SGŚ XIII 165.

Jerucha kandego przekl: jeruχa kandego, kaj to še stračõuo strzel-opol jw. MB

JERUCHU przekl: jeruχu, dej mi pokuj! ryb 13; jeruχu, kto to pšišou koziel SGŚ XIII 165; strzel-opol OIW 75. MB

JERUZALEM zob. DROGA

JERUZALEMKI 'odmiana śliwek': ryp MacSt 56. MB

JERUZALEMSKI zob. CESTA

JERUZALEMY 'odmiana wczesnych ziemniaków': Kóńcym marca my sadzili jeruzalymy ciesz SCiesz II 137. MB

JERY rym 'okrzyk wyrażający smutek, żal': Lajzer kozoł go popusec, a tej krzeknąn: – Jere! chojn Derd 52.

W połączeniu: **Jery kochane** 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': wiel 6. MB

Jerychcman zob. GERYCHTSMAN [Supl.]

Jerycht zob. I. GERYCHT

JERYŁASZ 'jeratasz (zob.)': bl K II 254. Por. **GIERAŁASZ, GIERYŁASZ, JERAŁASZ** MB

I. JERYNA – tylko w połączeniu: **Jeryna kandy** 'okrzyk wyrażający zdziwienie, zachwyt, niepokój': Jeryna kandy, slazuj z tej drabiny, bo spadniesz! Jeryna kandy, toście szumnóm chałupe wystawili! Ciesz SCiesz II 138; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 165. MB

II. Jeryna zob. JARZYNA

Jerynisko zob. JARZYNISKO

Jerys zob. IRYS

Jerytować zob. IRYTOWAĆ (SIĘ)

Jerza zob. JARZA [Supl.]

JERZAĆ SIĘ [wym. jer-zać] 'kołysać się': ně ierzai še – nie kołysz się, np. na krześle biel-podl 1. MB

Jerzab zob. JARZAB

Jerzabatka zob. JARZABATKA

Jerzabaty zob. JARZABATY

Jerzabek zob. JARZABEK

Jerzabina zob. JARZABINA

Jerzabka zob. JARZABKA

Jerzapina zob. JARZABINA

Jerzba zob. JARZBA

Jerzbina zob. JARZBINA

Jerzbinia zob. JARZBINIA

Jerzbinowy zob. JARZBINOWY [Supl.]

JERZCH Forma: typ jirzch: międzych AJW IX m 756 s 154; tuch AJK VI s 62.

Znaczenie: 'tarto ryb – okres składania jaj przez samicę i zapładniania ich przez samca; okres godowy u ryb': jak ribi sõ v jěrχu, ně optaci śa łović [st] Koc SKoc II 55; bo to tak te stare luže mõvjiõ, na jěršχu, še jěršχne riba [st] st-gdań 19; ja zara mõvjiẽuõm, že to sõ z ijkrami, že to sõ na jěršχu. ale tera, na iyšχu? st-gdań 9; ribi še jěršχnõ. to še mõvji, že do jěršχu riba iije. čõngnie do jěršχu tcz 6; międzych AJW IX m 756 s 154; szam jw; tuch AJK VI s 62.

Por. **JERZK, NIECHRZ** MB

JERZCHAĆ (SIĘ) 'o rybach: odbywać tarło; ikrzyć się': *świec AJK VI s 59.*

Jerzchać się 'jw': ribi še iěšχajō. vjizauōm, riba tag z vodi viskoči, poskoči tak troxa nad voda ji ve voda vlejići nasat – to še iěšχa tedi tcz 7. MB

JERZCHANIE 'forma rzeczownikowa cz jerzchać': tedi s tix iikrōf ji mlěčōf po tim tam... iěšχañax sō naripki tcz 7. MB

JERZCHLIĆ SIĘ 'o rybach: odbywać tarło; ikrzyć się': ryba še iěšχfi szam 8. MB

JERZCHLIŠKO st 'miejsce tarła ryb': tu ribi majō svoje iěřχlisko Koc SKoc II 55.

Por. **NIERZCHLIŠKO** MB

JERZCHNAĆ (SIĘ) *Formy: typ jirzchnać (się): międzych AJW IX s 152; ~ typ jerszchnać się: czar SO XIV 70; szt 6; typ wjerszchnać: złotow AJK VI s 59.*

Znaczenie: 'o rybach: odbywać tarło; ikrzyć się': iěšknō || iěšχnō świec jw; né tše, eno iěšχne st-gdań 19; poz AJW IX m 152; n-tom jw; międzych jw; szam jw; czar jw; złotow AJK VI s 59; tuch jw.

Jerzchnać się 'jw': Przedkładam czasownik jerszchnać się, tj. składać ikrę. Tak mówią o rybach na Malborskiem i w guberni płockiej zachodniej, i to lud, i warstwy wykształcone *Mal ZTor IV 71*; bo to tak te stare luże mōvīō, na iěšχu, še iěšχne riba. né tše, eno iěšχne st-gdań 19; ribi sa juž iěřχnō *Koc SKoc II 55*; zañim ribi bandō m^{ny}c mūode, mušō še iyšχnōñc *świec 4; Maz pn ZTor IV 124; Ostrōdz jw; międzych AJW IX s 152; szam jw; czar SO XIV 70; chodz AJW IX s 152; Krajna ZTor IV 124; Tuch jw; Chełmiñ jw; tcz 6; szt 6; chojn ZTor IV 124; kościer jw; Kasz pd-wsch S II 96.*

Por. **JERZKNAĆ (SIĘ), NIECHRZNAĆ (SIĘ), NIERZKNAĆ** MB

JERZCHNIĆ SIĘ *Forma: typ jirzchnić się: szam AJW IX s 152.*

Znaczenie: 'o rybach: odbywać tarło; ikrzyć się': szam jw; ob jw. MB

JERZCHNIENIE *Forma: typ jerszchnienie: szt 6.*

Znaczenie: 'odbywanie tarła przez ryby': mlěčak po iěřχñeñu n'i ma žadněgo mlěču szt 6; szam 8.

Por. **JERZKNIENIE, NIERZCHNIENIE** MB

JERZCHNIĘCIE *Forma: typ jirzchnięcie: tuch AJK VI s 62.*

Znaczenie: 'jerszchnienie (zob.)': čas ijšχñe^Aca. iěšχñeñce jw.

Por. **NIERZCHNIĘCIE** MB

JERZCHOWISZCZE 'miejsce, gdzie ryby odbywają tarło': u nas v řěce je vele iěřχovišča, tam baze vele rib wej S II 96. MB

Jerzeje zob. **WIERZEJA**

JERZEŁKI pśn '?': Nāniošly vām w wāklice, donice, āž je jerzełkami mierzacie *Mr Kętrz 82.* MB

Jerzemko zob. **JARZEMKO**

Jerzemnik zob. **JARZEMNIK**

JERZEŃ 1. 'rozżarzona cząstka ode-rwana od czegoś, co płonie; iskra': i y ž e Ń – iskra pożarowa *myślen MPKJ V 344*; jerszynie, irze – iskry w górę lecące od watri, lotny popiół *N-tar SKJ V 364.*

2. zb 'rozżarzone węgle': iěřeñ – żarzące się węgle po przepaleniu się drzewa *wad RWF XXVI 379*; Potem zaś uważają, jak się te węgle będą dopalać. Te, które palą się czerwono aż do końca, rokują nieurodzaj, te zaś, na których porobią się białe jerzenie i całkiem pokryją je z wierzchu, wróżą wielką obfitość płodów, które przedstawiają w tym razie *n-tar Wiśła II 101.*

Por. **IRZEŃ, JARZEŃ** MB

Jerzėba zob. **JARZĘBA**

Jerzėbaty zob. **JARZĘBATY**

Jerzėbek zob. **JARZĘBEK**

Jerzėbina zob. **JARZĘBINA**

Jerzėbinowy zob. **JARZĘBINOWY**

Jerzėbowy zob. **JARZĘBOWY**

Jerzgotić się zob. **JARGOLIĆ (SIĘ)**

JERZK 'jerzch (zob.): iyšk st-gdań AJK VI s 62; tuch jw; świec jw.

Por. **JERZCH, NIERZK** MB

JERZKNAĆ (SIE) *Formy*: typ jirz-knąć się: kościer AJK VI s 59; ~ typ jich-knąć: tuch jw.

Znaczenie: 'o rybach: odbywać tarło; ikrzyć się': ięšknõ || ięšxnõ świec jw; tuch jw; st-gdań jw; kościer jw.

Jerzknąć się 'jw': chojn ZTor IV 124; kościer AJK VI s 59.

Por. **JERZCHNAĆ (SIE), NIECHRZNAĆ (SIE), NIERZKNAĆ** MB

JERZKNIENIE 'jerzchnienie (zob.): kościer AJK VI s 62.

Por. **JERZCHNIENIE, NIERZCHNIENIE** MB

JERZMAK 'chłop pańszczyźniany': Krp EP II 221. MB

Jerzmica zob. **JARZMICA**

Jerzmię zob. **JARZMIĘ**

Jerzmik zob. **JARZMIK**

Jerzmo zob. **JARZMO**

Jerzmować zob. **BIERZMOWAĆ**

Jerzmowy zob. **JARZMOWY**

Jerzny zob. **JARZNY** [Supl.]

Jerzwo zob. **JARZMO**

JERZY – tylko we *Fraz*: nabożny jak świętego Jerzego koń 'bezbożny': Ryp i Lip Zb II 176. MB

JERZYĆ (SIE) 'świecić mocnym światłem': Jerzący dęb WW 187.

Jerzyć się 'wydawać z siebie iskry': myślen MPKJ V 344.

Por. **JARZYĆ (SIE)** MB

JERZYK *Forma*: typ język: opocz RŁTN XXII 263; wiel jw.

Znaczenie: 'ptak': a. 'wyglądem przypominający jaskółkę, o smukłej budowie i długich wąskich skrzydłach (*Apus apus*): jeżyg mou gnoúzdo f skarpje opol SGŚ XIII 166; jeżyki to take jak te vruble wiel 6; jezyg mo kravat pot spodem jag jaskuuka

wiel RŁTN XXII 263; ciesz 15; oles AJŚ IV s 12; koniec 12; opocz RŁTN XXII 263;

b. 'z rodziny jaskółkowatych': a. 'oknówka zwyczajna, jaskółka oknówka (*Delichon urbicum*): N-tar SKJ V 364; n-sąd PPodegr 197; b. 'jaskółka dymówka (*Hirundo rustica*): Opol SGŚ XIII 166; d. 'brzegówka zwyczajna, jaskółka brzegówka (*Riparia riparia*): niem DobrzNiem II 40; g. 'bliżej nieokreślony': Jaskółkę szanować należy. [...] Nie stosuje się to do jaskółki białej, czyli jeżyka [!], ścielającej gniazdo pod murami lub strzechami Kielce Kiel II 205; Jerzyk a[lbo] Sierpik Aug K II 255.

Por. **JURZYK** MB

JERZYN przekł: ryb 13. MB

I. JERZYNA 'rozżarzona cząstka oderwana od czegoś, co płonie; iskra': Wtedy w szalacie jest czysto, je r z y n y – iskieyki, popiół nie latają n-tar [Orawa] JostPast 142; iżyyny ze suomy Lim. MB

II. JERZYNA 'jakaś choroba owiec': n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 387. MB

III. JERZYNA przekł: jeżina, tóż nie byżeš posuešny? ryb 13. MB

IV. Jerzyna zob. **JARZYNA**

V. Jerzyna zob. **JEŻYNA**

Jerzynek zob. **JARZYNEK** [Supl.]

JERZYNIĘ przekł: jeżyńe, ależ pospa-ua opol SGŚ XIII 166; Jerzinie, gdzie jo to tu wylazła Śl KwOp XV 3–4 s 87; Śl SGŚ XIII 166.

W połączeniu: **Jerzynie jeden** 'wyzwis-ko': jeżińe jedyn, tyż me ocygańny, joχ se myślou, że to provda ryb 13. MB

Jerzynny zob. **JARZYNNY**

Jerzynowy zob. **JARZYNOWY**

JERZYSKO 'miejsce, gdzie ryby odbywają tarło': ribi iyšxnõ sa v iżyzisku świec 4. MB

Jes zob. **GIEZ**

JESI *Formy*: typ esi: Cieszyn 8 [Cz], AJŚ VI m 1020; ryb SGŚ XIII 175–6; gliw jw; ~ typ si: Cieszyn [Cz] ME IV 67.

Znaczenia: **I. spójnik 1.** 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku; jeśli': Jesi mie puścicie, co tam dostanym, dóm wóm połówkym z tego Cieszyn [Cz] *KadGaw 117*; ěesi ěeš, možeš se to vžďňć *ciesz 9*; Jesi možeš, to przidž na zebrani *Ciesz SCiesz 138*; Bože wóm dej szczyńsci, jesi ni z kija, to z pinyńci *Ciesz MPTL XV 2 s 26*; Esi mosz, to dej! *Cieszyn 8 [Cz]*; *pszcz ME V 3*; *Proszowice-Racibórz PF V 753*; *gliw SGŚ XIII 175–6*.

2. 'wprowadza zdanie podrzędne dopełnieniowe': Jo nie wiy, esi ón przidzie *Cieszyn 8 [Cz]*; ěa ěe vem, ěesi še vām to uzďa *Ciesz [Cz] RWF XII 72*; Jeszcze se rozwáz, dzieweczko, Jeszcze se rozwáz; Jesi bedzie z tego Jáńka Dobry gospodarz [pśn] *ok Cieszyna Zb IX 191*; rano, ěak še rozvídńiyo, posuáli panové sũuge napřďd, coby uobáčyũ, ěesi ten voják živy *pszcz ME V 6*.

II. partykuła 1. 'wprowadza pytanie': **a.** 'niezależne; czy': *Cieszyn [Cz] AJŚ VI m 1020*; *ciesz jw*; **b.** 'zależne; czy': Pyto sie go, jesi nie potkoł jejich szymła *Cieszyn [Cz] Zwrot 10 s 14*; Teraz mu było trzeba leciďž do Zemana, jesi mo počie szpyrki z wyngierskich šwiń *Cieszyn [Cz] jw 92–3 s 17*; spyteĵ še go, ěesi tam beže *ciesz 9*; Zónďž do potki i spyteĵ sie, jesi nóm mogóm pojczac grabi *Ciesz SCiesz 138*; pytali še, ši ěom zabiũ *Cieszyn [Cz] ME IV 67*; Idzie na masztale, Krzyczy na pacholka, Jesi je rzezanka [pśn] *ok Cieszyna Zb IX 263*; *pszcz SGŚ XIII 175–6*; *ryb jw*.

2. w zdaniu przeczącym 'informuje, że wielkość tego, o czym mowa, nie przekracza miary wskazanej przez mówiącego': Dyć ich (snopów) ni ma jesi 18 (najwyżej, nie więcej jak 18) *Ciesz*.

W połączeniu: **Že jesi** 'wprowadza pytanie zależne; czy': přišeu (těn zuoŷyi) za rok na těn sauaš, že ěesi ěe tam těn uofčor, co tam byũ před rokěm *Cieszyn [Cz] Kell II 119*. MB

Jesianka zob. **I. JESIONKA**

I. Jesiań zob. **I. JESIEŃ**

II. Jesiań zob. **II. JESIEŃ**

JESIBY *Formy*: typ siby: *Cieszyn [Cz] ME IV 67*; ~ typ esiby: *Cieszyn 8 [Cz]*.

Znaczenie: partykuła 'wprowadza pytanie': **a.** 'niezależne (tu w funkcji prośby lub polecenia); czy': Esibyš tesz tam nie zaszeł do tego? (także jest delikatne zlecenie, ale czasem: śmiałbyš nie zónšć!) *Cieszyn 8 [Cz]*; **b.** 'zależne; czy': spyteĵ taty, ěesiby nóm ěe přišli ěorač *ciesz 7*; pytaũ ěiž, šiby ěom tam ěe přenocďvali *Cieszyn [Cz] ME IV 67*. MB

JESIECIARZ 'człowiek sprzedający rzeszota': ěešićaš *szam 10*. MB

JESIEĆ *m i ž Formy*: ≈ *rodz m*: *poz PFP XXIII m 107 s 94*; ~ *rodz ž*: *krot 9*; *gtń AJW I s 117*; *lesz jw s 118*; *sulech jw s 117*; *šrm PFP XXIII s 94*; *šr-wp I*; *poz AJW I s 117*; *n-tom jw*; *szam jw s 118*; *ob jw s 117*; *czar jw*; *wyrz jw*; *poza tym rodzaju nie podano*.

Znaczenie: 'sito do przesiewania zboża; rzeszota': ěešićym uošyvali *poz PFP XXIII m 107 s 94*; žotko^m ěešić, ěešyc – bõya grańato^m *šrm jw s 94*; *krot 9*; *gtń AJW I s 117*; *lesz jw s 118*; *sulech jw s 117*; *šr-wp I*; *poz AJW I s 117*; *n-tom jw*; *szam jw s 118*; *ob jw s 117*; *czar jw*; *wyrz jw*; *košciań I*. MB

JESIENEK 'jesień, zwłaszcza jej początek': *wej S II 99*.

Na jesienku 'w porze jesiennej, w czasie jesieni': na ěesinku teĵ ěa ce kupą obuceĵ, sinku [przysł] *wej jw*. MB

Jesieni zob. **I. JESIEŃ**

I. JESIENIAK 1. 'zwierzę hodowlane urodzone jesienią': *ciesz 9*; *n-tar KąšPodh IV 277*.

2. 'jakiś gatunek grzybów': ěešeńoki *raw-maz RLTN XXII 259*.

3. 'pole po raz pierwszy orane jesienią, po raz drugi – wiosną, przeznaczone pod wiosenne zasiewy': Pod proso, len, kapuste, ziemniaki orki odbywają się dwu- lub trzykrotnie; pierwsza w jesieni, pozostałe na

wiosnę. Wiosną rolę, która została zorana przed zimą, odorują, a następnie wyorują i przystępują do właściwej uprawy roślin. Pole tak uprawione, a przeznaczone pod jarkę, nazywają w Zarzęcinie jesienniokiem *opocz* MPTL XIII 31.

4. 'roślina': a. 'kwiat ogrodowy o kwiatach niebieskich lub białych, kwitnący późną jesienią, wykorzystywany do robienia suchych bukietów, sadzony często na grobach': *n-tar* [Orawa] KąśŚt II 2 s 388; *n-tar* KąśPodh IV 277–8; b. 'wrzos zwyczajny (*Calluna vulgaris*)': *n-tar* jw 277. MB

II. JESIENIAK 'dorastający chłopak': *chojn* AJK I s 80. MB

JESIENIARKA 1. 'jesienny wypas owiec': *N-tar* ZborŚt 137.

2. 'owca': a. 'wypasana też jesienią': *N-tar* jw 138; b. 'dająca mleko do późnej jesieni': *N-tar* KąśPodh IV 278. MB

Jesienią zob. I. JESIEN

JESIENIE *n* 'pora roku między latem a zimą; jesień': *kar* LPW I 309. MB

JESIENIE *blp* 'grzyb – mleczaj chrząstka (*Lactarius vellereus*)': *ciesz* PJPAN 42 s 94. MB

JESIENIEC *st* 'wiatr wiejący jesienią': *kej* ěsieńc zaŕeĵe, teĵ vřatko muři bać zrobońe na polu, bo są zeńa ma do spańa *Kasz* S II 99; *vater*, co přež ržaskuĵ přełeci, to ĵu ne ĵe vater, le ĵes'ieńc [przysł] *wej* jw; *vavřieńc* zvatstaje ĵes'ieńc [przysł] *wej* jw; *par'obk* tańcaje z pannu, a ĵes'ieńc z łestamu [przysł] *wej* jw. MB

JESIENINA 1. 'drewno jesionowe': Surowcem, z którego bywa ono [łyko] obecnie sporządzane, jest przeważnie „dębina”, rzadziej „jesienina” lub „klinina” (klon) *ok* Biłgoraja MPTL XVIII 1 s 159; *puław* RŁTN XXII 259.

2. *zb* 'drzewostan jesionowy': oblecała ĵešeńina *biel-podl* 1. MB

JESIENIOWANIE 'jesienny wypas owiec': *n-tar* [Orawa] KąśŚt II 2 s 388. MB

JESIENIOWISKO 1. 'jesienny wypas owiec': Jeżeli pogoda sprzyja, wtedy nieliczne stada owiec idą jeszcze w góry w niższe hale na parę tygodni na jesieniowisko *N-tar* Lud VIII 47; Kie owce idom z hol na jesieniowisko, to sie sytko sprzonce, całom dziedzine obchodzi baca i kadzi *n-tar* PTP VII 182.

2. 'nisko położone pastwisko w górach, wykorzystywane podczas jesiennego wypasu owiec lub krów': *n-tar* KąśPodh IV 278. MB

I. JESIENIOWY 'jesienny (zob.)': zboże ĵešeńove *niem* 3. MB

II. JESIENIOWY 'wykonany z drewna jesionowego': *ok* Biłgoraja Mazur II 153. MB

JESIENKA 1. 'jesienny wypas owiec': Jedyne na Żywiecczyźnie spotykamy tzw. jesienkę, czyli jesienny wypas we wsi, związany z koszarowaniem ziemi uprawnej *Żyw* EP VI 326; Pod koniec września, zwykle na św. Michała, następuje „rozwiązanie hali”. Teraz idą owce na jesienny wypas *zw[any]* „jesienką”, czego podejmuje się jeden z gospodarzy za odpowiednim wynagrodzeniem *Żyw* Orli Lot XXII 54; Niektórzy gospodarze urządzają dla owiec po zakończeniu szałasu jesiienki *Żyw* PIJP IV 81.

2. 'wełna z jesiennego strzyżenia owiec': *ostroł* 9. MB

JESIENNIAK 'zwierzę hodowlane urodzone jesienią': ĵokrõm tego melfi u'o-şymnos şf'ień: [...] ş'eż ĵeşynńokõv ĵi ştyry voşńoki *ciesz* NT II 42; *ostroł* 9. MB

JESIENNY *F o r m y*: *typ* jesienny: *kar* LPW I 309; *wej* jw; *Kasz* jw; ~ *typ* wjesienny: *Şłup* LSW II 1290.

Z n a c z e n i e: 'dotyczący jesieni, związany z jesienią': *żiki* bes – tak baõo kř'itńe, a ĵeşenno poro carne korale *siem* 3; ĵeşinny *dysc* wiel RŁTN XXII 259; dwa razy do roku ĵermark buõ w olşinie – wõsnowy i ĵeşanny *olsz* SGOWM III 98; na mantle

jeśanne kupujō terās take parχate štofi Wr *Stęśł* 106; jeśenně povětře. jeśinně jabka *Kasz S II* 99; *ciesz* 18; *Cieszyn* [Cz] *Kad-Gaw* 143; *ryb* 13; *prud* *PlutaGłog II* 108; *strzel-opol* *OIW* 75; *nam* *AJS II* s 27; *n-tar* [Orawa] *Kąśł II* 2 s 388; *n-tar* *KąśPodh IV* 278; *myślen* *PJPAN* 11 s 42; *jas* 3; *kroś* 9; *rzesz* 8; *krak* *PJPAN* 11 s 42; *dąb-tar* 5; *niż* *NT II* 159; *tom-lub* 3; *zam* 6; *piń* 2; *zaw* 1; *konec* 12; *iż* *RŁTN XXII* 259; *włod* *CzyżAG* m 119; *kozien* *RŁTN XXII* 259; *rad* jw; *opocz* jw; *wiel* 6; *las* *RŁTN XXII* 259; *łęcz* *PJPAN* 37 s 347; *gar* 18; *bial-podl* 1; *mław* 1; *ostroł* 9; *etc* *SGOWM III* 98; *giż* jw; *pis* jw; *nidz* jw; *kal* 24; *koniń* 14; *złotow B II* 37; *tcz* 3; *kar* *LPW I* 309; *wej* jw; *Kasz* jw; *Stup* *LSW II* 1290; ~ w przysł: *śfynta anna to jeśynna panna bial-podl* 1. **Po jesiennemu** 'w sposób typowy dla jesieni': *jakos po jeśynnemu ius na polay bial-podl* 1.

Zob. **GRZYB, KWIAT, SUROJESZ-KA**

MB

JESIENY 'jesienny (zob.): jeśēne borufki tero sum *wiel* *NT II* 192; *pojada* i *kupa* *p'alita jeśena* *Lit PJPAN* 98 s 106. MB

I. JESIEŃ m i z *Formy*: *typ* *jasień*: *brzes-mp* *MAGP IV* m 196; *włoz* jw; *sied* *Cyran* 17; [sporad] *olsz* *SGOWM III* 98; ~ *typ* *jensień*: ||- *puław* *MAGP IV* m 196 s 130; ~ *typ* *jesiań*: *żyw* jw m 196; ||-*puław* jw i s 130; *łuk* jw m 196; *myślen* jw; *lim* jw; *n-sąd* jw; *kolb* jw; *tarnob* jw; *niż* jw; *kraś* jw; *lub* jw; *kozien* jw; *gar* jw; *węgr* jw; *os-maz* jw; *ostroł* jw; *olsz* jw; *lip* jw; *byd* jw; *świec* jw; ~ *typ* *esień*: [sporad] *pis* *SGOWM III* 98; ~ *typ* *osień*: *głog* [gor] *Kup* s 125; *gor* jw; *sanoc* jw s 121; *białos* *MAGP IV* m 196; *bial-podl* jw; *biel-podl* *Kup* s 125; *sulech* *GruchGwKr* 141; *międzyrz* jw; *draw-pom* [Wilno Lit] jw; *śław* [Grodno Bruś] jw; ~ *typ* *wjesień*: *gar* 1; *chojn* 3; *kościer* *LGP II* 559; *byt* 2; *kar* *LGP II* 559; *wej* jw; *Kasz* *Hilf* 187, *LPW III* 938; *shup* *MAGP IV* m 196; *chojeń* [Tar-

nopol Ukr] jw; ~ *rodz* m: *Cieszyn* [Cz] *Kell II* 187; *rac* *AJS VI* m 1095; *prud* jw; *koziel* jw; *opol* *ZNUJ* 18 s 48; *oles* *AJS VI* m 1095; *strzel-opol* *MAGP IV* s 129; *syc* *MPKJ IV* 297; *kłob* *AJS VI* m 1095; *zaw* *RŁTN XXIII* 95; *kęp* *MPKJ II* 297; *wej* *LPW I* 309; *poza tym* *rodz* ż lub *rodzaju* nie podano; ~ *D lp* *jeśni*: *Kasz* *LPW III* 938; ~ *Ms lp* *jeśniu*: *kęp* *MPKJ IV* 297; ~ *D lm* *jesien*: *Kasz* *LPW III* 938; *jeśni*: *Kasz* jw.

Znaczenia: **1.** 'pora roku między latem a zimą': *Jesiny* nie bywajōm teraz tak *piekne* jak *downij* *Cieszyn* 4 [Cz]; *maśłoki* ku *jeśyńi* ius *ginom* *zaw* 1; po *łaće* *jeśēń*, a potem *żima* *ostrōdz* *SGOWM III* 98; *śerpńowe* *węčory* iuż *baży* *χudne*, bo *coroz* *bliży* *jeśińi* *kal* 24; *latos* *mə* *məmə* *barzo* *ceplō* *jeśēń* *Kasz* *LPW I* 309; *oggw*; ~ w *przysł*: *Jesień* na *pstrej* *kobyłe* *jeździ* *Bytom* *MPTL XV* 1 s 54; *Oto* *miesiōnc* *wrzesiń*, *bydzie* *blisko* *jesiń* *Ciesz* jw 2 s 156; *vřesēń* *provaży* *jeśēń* *Kasz S II* 98; *jakı* *pyrśy* *vřesyń*, *tako* *caŭo* *jeśyń* *ciesz* 15; ~ z *określeniami* *dotyczącymi* *jej* *cech* *charakterystycznych*: *bapska* *jeśēń* ['*ciepła*, *stōneczna*'], *co* *bađe* *łato* *fruvã*, *takã* *pajecyna* *iż* 4; ~ *Ciepła* [*późna*] *jesień* *oleś* [Tarnopol Ukr, *syc*] *Kup* s 125; *strźń* [Tarnopol Ukr] jw; *bus* jw; *lubar* jw; *miń-maz* jw; *gr-maz* jw; *kal* jw; *kołob* [chłm] jw; ~ *Duga* *jesień* *strzel-opol* jw; *długa* *os'eń* *śław* [Grodno Bruś] jw; *pszcz* jw m 14; *oles* jw; *strźń* [Tarnopol Ukr] jw; *śr-śl* [Tarnopol Ukr] jw; *wałb* [Tarnopol Ukr] jw; *trzeb* [Łuck Ukr] jw; *żag* [Tarnopol Ukr] jw; *żar* [Tarnopol Ukr] jw; *kroś-odr* [Grodno Bruś, *Polesie* *Bruś* i *Ukr*] jw; *n-tar* jw; *wad* jw; *lim* jw; *sanoc* jw; *dęb* jw; *brzes-mp* jw; *boch* jw; *osw* jw; *piń* jw; *sier* jw; *grój* jw; *miń-maz* jw; *pułt* jw; *suw* jw; *białos* jw; *aug* jw; *szczyc* jw; *os-wp* jw; *st-gdań* [Tarnopol Ukr] jw; *chosz* [Tarnopol Ukr] jw; *wałec* [Grodno Bruś] jw; *draw-pom* [Wilno Lit] jw; *szczecinec* [Lwów Ukr] jw;

kotob [chtłm] jw; *bar* [Wilno Ukr] jw; *bran* jw; *kęć* [Grodno Bruś] jw; ~ *Dłucka jesień* *brzes-mp* jw s 125; ~ *Dobra jesień pszcz* jw; *strzel-opol* jw; *boch* jw; *łow* jw; ~ *Głucho jesień* *N-tar KąsPodh III* 366; ~ *woża os'eń biel-podl* *Kup* s 125; ~ *Ładna jesień: łódz* jw; *prusz* jw; *sulech* jw; *jaroc* jw; ~ *Ostra jesień włod* jw; ~ *Piękna jesień lim* jw; *łow* jw; ~ *Pogodliwa jesień śr-śl* [Tarnopol Ukr] jw; ~ *pużna jeśin*, jak długo jest, to muwo polska jeśin *przem* jw; jak som take pękne dnie ve vžeśnu, f pażżerniku, to še muvi, ze ies tako polsko jeśij *piń* 2; p^holską jeśeń ['wczesna, słoneczna'] *iż* 4; ~ *pużna os'eń biel-podl* *Kup* s 125; *oggw* [Kup m 14]; ~ *tag na tfardy jeśińi zuorouym łącz* *PJPAN* 37 s 347; *o ius na kfardy jeśińi wykopouem kartofle* *łow* *Kup* s 125; *Mp* jw m 14; *Maz* jw; *ryp* *MacSł* 36; *tur* *Kup* m 14; *międzyrz* [Tarnopol Ukr] jw; *szam* jw; *mog* jw; *sęp-kraj* jw; ~ *zabito jeśań – iuz zima pšyżę* *gar* 20; ~ *Zimna jesień* *graj* *Kup* s 125; *żniń* jw; *kościer* jw; *byt* jw; *wej* jw.

2. 'zboże ozime': *wośin* *sulech* *Gruch-GwKr* 141; *międzyrz* jw.

3. 'jakiś grzyb podobny do mleczaja biela (*Lactarius piperatus*)': *byl* – *baŭy*, mo drobne zbyry ['blaszki'], jağ mo grube zbyry, to jeśyń *ciesz* 6.

Bez jesień 'w porze jesiennej, w czasie jesieni': to byuo bez jeśyń *ryb* 4.

Jesieni 'jw': a jeśeńi no to żimjoki znof kopjo *piń* 17; *niem* *AJŚ* VI m 1095; *opol* jw; *lubl* *MPKJ* IV 199; *oles* *AJŚ* VI m 1095; *klucz* *MPKJ* IV 199; *nam* jw; *olk* *AWK* I 93; *miech* 15; *dąb-tar* *RŁTN* XII 259; *sand* jw; *opat* *AWK* I 93; *bus* jw; *jęd* jw; *radomsz* *RŁTN* XXII 260; *kiel* jw; *iż* *AWK* I 93; *p-tryb* *RŁTN* XXII 260; *kęp* *MPKJ* IV 199; *sier* 3; *łas* *RŁTN* XXII 260; *łódz* jw; *brzez* jw; *wiel* jw; *siem* *RWil* I 114; [st] *rawic* *AJŚ* VI m 1095; *gtn* jw; *lesz* jw; *złotow* *B* II 37.

Jesienią 'jw': jeśyńom je čas deščovny *ryb* 13; *żike* *kački* jeśyńom pšylatujo *rzesz* 8;

lubl *SGŚ* XIII 166; *n-tar* 17 [Orawa]; *n-tar* *Wisła* VI 144; *jaros* 1; *miech* *AWK* I 93; *bus* *RŁTN* XXII 259; *jęd* 6; *radomsz* *RŁTN* XXII 259; *włosz* 7; *konec* *RŁTN* XXII 259; *rad* jw; *sier* jw; *wiel* jw *XXIII* 144; *łas* jw *XXII* 259; *raw-maz* *AWK* I 93; *grój* jw; *gar* 1; *bial-podl* 1; *resz* *SGOWM* III 98; *n-tom* 2; *międzzych* 5; *złotow* *B* II 37; *Kasz* *S* II 99.

Jeśniu 'jw': *kęp* *MKPJ* IV 199.

Na jesieni 'jw': na jeśińi tša byże to zrobić *łącz* *PJPAN* 37 s 347; *śmęcuga* *špivo* na jeśińi *kras* 3; *n-tar KąsPodh* VI 343; *boch* *NT* II 120; *dąb-tar* *AWK* I 93; *tarnob* *NT* I 112; *kras* *RŁTN* XXII 259; *bus* jw; *piń* jw; *radomsz* jw; *konec* 19; *iż* *RŁTN* XXII 259; *jęd* *AWK* I 93; *rad* jw; *opocz* jw; *p-tryb* *RŁTN* XXII 259; *wiel* jw; *łas* jw; *łódz* jw; *raw-maz* jw; *bial-podl* 1; *miń-maz* 2; *mław* *JP* XLIV 115; *graj* 1; *sierp* 7; *mław* 1; *ostroł* 9; *sokól* 2; *nidz* *SGOWM* III 98; *koniń* *JP* XXXVI 300.

Na jesieniu 'jw': na jeśińu to zafse take sum psoty *zaw* *RŁTN* XXIII 95.

Na jesień 'jw': na jeśyń bydōm kopać *kartofle* *pszcz* *SGŚ* XIII 166; Na wiosne *putnia* *deszcza* – *łyżka* *blota*, na jesiyń *łyżka* *deszcza* – *putnia* *blota* [*przysł*] *Ciesz* *MPTL* XV 1 s 139; [*przysł*] *Cieszyn* 8 [Cz]; *ryb* 13; *biel* *BMJP* XIV 39; *n-tar KąsPodh* VI 343; *miel* 9; *zaw* 1; *konec* *AWK* I 93; *rad* jw; *opocz* jw; *bial-podl* 4; *międzzych* 5; *chosz* *PorJ* 1969 s 157.

Ob jesień 'jw': *Kasz* *S* II 98; *Słup* *LSW* II 1362.

Pod jesienią 'w porze zbliżania się jesieni': jeć pod jeśeńo [...], to pošlim *caue* *škouy* na *wożęj* *szczyc* *SGOWM* III 98.

Pod jesień 'jw': *Orawa* [Sł] *ZNUJ* 151 s 76; *n-tar KąsPodh* VIII 244; *n-tar* [Orawa] *NT* II 79; *zam* *JP* XL 305; *ostroł* 9; *olsz* *SGOWM* III 98; *Kasz* *S* II 98.

W jesieni 'w porze jesiennej, w czasie jesieni': v jeśyńi *byvajōm* *użyńorki* *ciesz* 7; v jeśeńi *padau* *desc* *kras* 7; v jeśeńi *mārka* *dysca* a *kwożę* *buota* [*przysł*] *myślen* *MPKJ*

V 344; *ú* *jeśyńi* zapusty, na *vosne śpijxš* pusty [przysł] *bial-podl 1*; Cieszyn [Cz] *BMJP XIV 43*; [przysł] *koziel MPTL XV 1 s 82*; *opol ZNUJ 18 s 48*; *syc MPKJ IV 297*; *Czaca [Sł] SPAU XLIII 82*; *n-tar ZNUJ 98 s 15*; *Orawa [Sł] jw 169 s 257*; *żyw 4*; *lim 2*; *brzoz 1*; *boch RŁTN XXII 259*; *krak PJPAN 11 s 42*; *olk AWK I 93*; *miech 9*; *kolb 3*; *zam 4*; *niż RŁTN XXII 259*; *sand AWK I 93*; *opat jw*; *bus jw*; *piń jw*; *radomsz RŁTN XXII 259*; *włoz AWK I 93*; *kiel jw*; *konec jw*; *ilż jw*; *lubar NT II 165*; *puław AWK I 93*; *kozien jw*; *rad jw*; *p-tryb RŁTN XXII 259*; *raw-maz AWK I 93*; *skier jw*; *gar jw*; *luk jw*; *bial-podl 4*; *sied 2*; *mrąg SGOWM III 98*; *resz JP XXIII 48*; *szam 8*; *lip 2*; *n-miej 1*; *szt GMalb II 1 s 144*; *złotow B I 37*; *Kasz S II 98*.

W jesieniu 'jw': *opol ZNUJ 18 s 48*.

W jesień 'jw': *rosem mnućećam sama*, *xeba v jeśin konec 19*; *raw-maz RŁTN XXII 259*; *bial-podl 9*.

Z jesieni 'jw': *uńi z jeśyńi spšedajo*, a na *vosne ny ma nic bial-podl 1*; [pśn] *ptoc LL V 3 s 20*.

Frazeologia: *spasiony*, *wypasiony* jak *miedza*, *łaka* na *jesień*, w *jesieni żart* 'o człowieku: *chudy*': A tyś co? *Spasioná* jak *miedzá* na *jesiyn n-tar [Orawa] KąśSł II 2 s 363*; *Wypasiony* jak *miedza* w *jesiyni n-tar KąśPodh XII 104*; *Wypasiony* jak *łónka* na *jesiyn Ciesz MPTL XV 2 s 225*; ≈ *być* w *jesieni* 'być u schyłku życia': *ja już v jeśeńi olsz SGOWM III 98*; ~ *jesień (komuś)* *oborać*, *obrobić*, *zasiać* 'wykonać *jesienną orkę*, *jesienne prace polowe*, *jesienny siew*': *jeśeń mńe ʔoboże ji zaśeje* (ten chłop) (wykona orkę i siewy *jesienne*) *ostroł 9*; *jeśeń* *obrobić* *ostroł 9*; ~ *mieć* *roboty* jak *cap* na *jesień* '?: *Móm* *roboty* jak *cap* na *jesiyn Ciesz MPTL XV 2 s 132*; ~ *pachnąć* *jesienią* 'zbliżać się do kresu życia': *Nasomprzód* *tycy* *się* *to* *tyk*, *ftorzi* *juz* *jesiyniom* *pochniym* *N-tar KąśPodh VIII 202*. MB

II. JESIEŃ *Forma*: *typ* *jesiań*: *tuch* *AJK XIV s 69*; *st-gdań jw*.

Znaczenie: 'drzewo – *jesion* (*Fraxinus*)': za *stodoł* rosnō dva *jejśyńy prud* *PlutaDzierż 57*; *jeśeń* *je* *dobri* na *koą* *szt GMalb II 1 s 144*; *głub* *Dejna I m 76*; *rac jw*; *prud* *AJŚ II m 213*; *koziel jw*; *gliw* *MAGP IV m 197*; *niem jw*; *Spisz [Sł] PKJP V 3 s 17*; [st] *tarnob* *MAGP IV m 197 s 132*; *miech* *RŁTN XXII 260*; *bił* *MAGP IV m 197*; *piń* *AWK I 5*; *p-tryb* *RŁTN XXII 260*; *olk* *AWK I 5*; *mal* *GMalb II 1 s 144*; *wyrz* *AJK XIV s 69*; *tuch jw*; *st-gdań jw*. **Por.** **JASIEŃ** MB

JESIEŃCZARZ 'pasterz zatrudniony przy *jesiennym wypasie owiec*': *Trudniący* *się* *pasieniem* *owiec* na *jesionce* (*trwającej* *do* *śniegu*, *tj.* *mniej* *więcej* *do* *św.* *Marcina*) *nazywa* *się* *jesieńcorz* *żyw* *PLJP IV 81*. MB

Jesieńny *zob.* **JESIENNY**

JESION *Formy*: *typ* *jesioń*: *będz* *AJŚ II m 213*; *oles* *PKJP X 10*; *n-tom* *MAGP IV m 197*; *czar* *SO XIV 117*; ~ *typ* *esien*: [sporad] *Nidz* *SGOWM III 98*; ~ *typ* *wjesion*: *gar* *Warchoł 85*.

Znaczenie: 'drzewo z rodziny *oliwkowatych*, *występujące* w *Polsce* w *kilkudziesięciu gatunkach* (*Fraxinus*), *spośród* *których* *najbardziej* *rozpowszechniony* *jest* *jesion* *wyniosły* (*Fraxinus excelsior*), *też*: *drewno* *tego* *drzewa*': *jeśun* *to* *take* *dżevo* *opocz 3*; *jeśonuf* *pare* na *smytażu* *jeśt*, *wysoke* *take* *bial-podl 1*; *z* *jeśuna* *berum* *dżevo* na *meble* *kal 24*; *jeśun* *jez* *barzo* *kfardy* *do* *obrupki* *kras 3*; *niemal* *oggw*, *zob.* *Geografia*.

Jesion biały 'gatunek *jesionu* (*Fraxinus*) o *jasnym drewnie*': *Górale* *żywieccy* *znają* *2 „gatunki”* *jesionu*: *jesion* *czarny* (o *ciemnych liściach*, *korze* i *drewnie*) oraz *jesion* *biały* *Żyw JP XXXV 192*.

Jesion czarny 'gatunek *jesionu* (*Fraxinus*) o *ciemnym drewnie*': *Żyw jw*.

Geografia: Niemal oggw, rzd Śl i Kasz (AJK XIV m 657; AJS II m 213; MAGP IV m 197).

Por. **JASION** MB

JESIONCZE 'dorastająca dziewczyna': zakochał się v jesōnčacu pog Chojn i Byt S II 99; Kar zach jw. MB

JESIONCZYNA 'stara, licha jesionka': un beže co żyń te jesōncyne, taka vysargana bial-podl 1; tom-lub PJPAN 79 s 45. MB

JESIONE CZEK ekspr 'mały jesion (Fraxinus)': te jesūnečki by rosuy, žeby iχ bydūo nie pšygryzayo koniń 14. MB

JESIONE CZKA ekspr 1. 'kura wylęgnięta jesieniā': jesūnečka tero nom nieše iojka koniń 14.

2. 'rodzaj ciepłego płaszcza noszonego głównie jesieniā i wiosnā': ładne jesūnecke sobe usył bial-podl 1; koniń 14.

3. 'chusta, przeważnie gruba, ciepła, służąca do okrycia pleców i ramion, czasem też głowy': kupiūam sobe ũadnom jesūnečke f kuńińe koniń 14; Kiel ASL V 12 s 87. MB

JESIONE CZNY 'dotyczący jesieni, związany z jesieniā': Wzion sie do siwu jesionečnygo ok Przasnysza Chetch II 120. MB

JESIONEK 'drzewo – jesion (Fraxinus)': giż SWM XI s 31; ~ 'mały': na jesōnku oblecało liśce bial-podl 1; N-tar KąśPodh IV 277; bial-podl 1; ostroł 10; koniń 14.

Por. **JASIONEK** MB

JESIONINA 'drzewo – jesion (Fraxinus)': Gatunki drzew, które się w lesie znajdują: chojak, brzezina, dębina, grabina, osa, lesycyna [...] jesionina gar Zb VIII 258; prusz FrMaz 171; os-maz jw 41.

Por. **JASIENINA** MB

I. JESIONKA *Formy: typ jasionka: boch Święt 510; ostroł 9; ~ typ jesianka: iłż RŁTN XXII 259; ~ typ wjesionka: Kasz LGP II 675; Słup LSW II 1302.*

Znaczenia: 1. 'pora roku między latem a zimą; jesień': niż MPKJ VII 224; ~ w przysł: na vavřōnka pērša jesōnka (pierwsze oznaki jesieni dają się zauważyć na św. Wawrzyńca) Kasz pd-wsch S VII 107.

2. 'przełom lata i jesieni': brzes-mp Kup s 125.

3. 'wełna owcza strzyżona jesieniā': n-sqd PIJP IV 81.

4. 'jakaś roślina kwitnąca jesieniā': a. 'o białych kwiatach': N-tar KąśPodh IV 277; myślen PJPAN 11 s 56; b. 'o jasno-liliowych kwiatach': rzesz 8.

5. 'grzyb – gaska naga (Tricholoma nudum)': Jesionki koniec PJPAN 42 s 94.

6. 'kura': a. 'wylęgnięta jesieniā': Jesionki nalepie sę niosā Kasz Pobł 27; p-tryb RŁTN XXII 260; Kal PF V 753; koniń 14; Kuj PF V 753; Wej pn-zach S II 99; b. 'sadzana na jajkach jesieniā': dąb-tar 5; c. 'znosząca jajka jesieniā': Kasz LGP II 675; Słup LSW II 1302.

7. rzd 'młoda jałowica urodzona jesieniā': χto bi sa spożał, že ta jesōnka χce już do bika Koc SKoc II 56; Wej pn-zach S II 99.

8. 'rodzaj ciepłego płaszcza noszonego głównie jesieniā i wiosnā': sukman to taka dūuga jesōnka pis SGOWM III 99; kupiū sobe takom f kratke jesōnke lęcz PJPAN 37 s 347; gor 2; tom-lub PJPAN 79 s 56; zam 6; bus 10; piń 9; zaw RŁTN XXXV 102; Kiel ASL V 12 s 49; koniec 12; iłż RŁTN XXII 259; opocz jw 260; radz-podl 13; sier 5; bial-podl 1; wołom MAGP XII s 60; sier 7; mław 1; ostroł 9; suw 1; kal 24; [nw] koniń 14.

9. 'chusta, przeważnie gruba, ciepła, służąca do okrycia pleców i ramion, czasem też głowy': jesōnka χustka takā gruba, grubaśnā iłż 4; jesūnki do ożēnio puūgrube p-tryb RŁTN XXII 260; W zimie oprócz zapasek naramiennych noszono [...] naramienne duże chustki wełniane zwane jesionkami czy wełniankami. Chustki te kobiety zarzucały na głowę, końce krzyżowały na

piersiach i związywały z tytu *Kiel ASL V 12 s 34*; Jesce pamiyntám, ze na wyrch prucnika to sie wdzywało tako chuste, có sie nazywała jesionka, a óna miała po sobie tako krátke, a kie było zimni, to zawdzywały zaś odziywacki *n-tar [Orawa] KąśŚl II 2 s 388*; *myslen PJPAN 11 s 200*; *rzesz 8*; *boch 22*; *Kraków 2*; *dąb-tar 5*; *kolb 3*; *niż 5*; *Sand ASL V 7 s 37*; *bus 10*; *piń 2*; *radomsz RŁTN XXII 260*; *koniec 12*; *chtm RŁTN XIV 262*; *opocz 3*; *sier 5*; *las RŁTN XXII 260*; *gar jw*; *luk 12*; *miń-maz ASL IV 8 s 36*; *os-maz 10*; *sied 6*; *koniń 14*.

Jesionki 'w porze jesiennej, w czasie jesieni; jesieniá': 5 lot mínelo jesionki *brzes-mp 15*. **W jesionki** 'jw': Na tych łakach pásali parobcy zazwycáj w jasionki konie *boch Świąt 510*.

F r a z e o l o g i a: dębowa jesionka *euf 'trumna': N Targ KąśPodh III 106*. MB

II. JESIONKA *F o r m a*: typ jasionka: *tcz AJK I s 80*.

Z n a c z e n i a: **1.** 'dorastająca dziewczyna': te jesionki níe nie robó, le są po drodze oprowázają *Wej pn-zach S II 99*; *st-gdań AJK I m 20*; *tcz jw i s 80*; *Kasz jw m 20*; ~ *pej*: *tcz jw s 80*; *wej jw*.

2. 'kij, palik': dostońes jesionkó, tej są naučiś *Wej pn-zach S II 99*; jesionki – paliki *bił 6*. MB

Jesionki *zob. I. JESIONKA*

JESIONKOWY 'o materiale: gruby, wełniany, charakterystyczny dla jesionki – chusty': p^hasc taki máu jesionk^hovom robotom (materiał tkany jak gruba wełniana chustka „jesionka”) *iż 4*. MB

JESIONNY 'jesienny (zob.):' wág *PKJ XVI 133*. MB

JESIONOWISKO 'jesienny wypas owiec lub krów': *n-tar KąśPodh IV 277*; *Zakopane jw*. MB

***JESIONOWY**

Por. JASIONOWY

JESIONYSZEK *ekspr 'mały jesion (Fraxinus)'*: i u noz by še jesionyški zašouy, ale tam še uože *koniń 14*. MB

JESIONYSZKA *ekspr 'kura wylęgnięta jesieniá'*: ta jesionyška jez maúo kurka, ale róšno *koniń 14*. MB

Jesioń *zob. JESION*

I. JESIORA *z 1.* *zwykle w lm 'ość'*: okunki maúo véle jesorov *pog Kościer, Chojn i Byt S II 99*; *tuch AJK IV m 154*; *st-gdań jw*; *kościar jw i s 45*; *chojn jw*; *byt jw m 154*; [rzd] *Kar S II 99*; *Gdynia AJK I m 154 s 45*; *wej jw*; *Kasz LPW I 309*; *Stup LSW I 395*; ~ *w por*: cenki jak jesora *pog Kościer, Chojn i Byt S II 99*. [*Por. osiory*]

2. 'rybi szkielet': *slezy uońy nie nalezlo, le véle jesor Karasz LPW I 309*; *chojn S II 99*.

3. *zwykle w lm 'rybia tuska'*: *kar AJK VI s 55*; *st-gdań jw*; *kościar jw*; *kar jw*; *Kasz LPW I 309*. [*Por. osiory*]

Wielka jesiora 'rybi kręgošup': *Kasz jw*; *Stup jw*. MB

II. JESIORA *lm 1.* 'ości': jlesora || ščežle *wej AJK IV s 45*; *chojn jw*; *byt I*.

2. 'rybie tuski': te jlesora *chojn AJK VI s 55*; *kar jw*. [*Por. osiory*] MB

I. JESIORKA *F o r m a*: typ jesiorka: *pog Kościer, Chojn i Byt S II 99*; *šup LPW I 309*.

Z n a c z e n i e: 'ość': uduńwjeł są takó móló jesorokó *Kasz Ram 63*; *pog Kościer, Chojn i Byt S II 99*; *šup LPW I 309*. MB

II. JESIORKA *F o r m a*: typ jesiorka: *chojn AJK I s 80*; *kar jw*; *wej S II 99*.

Z n a c z e n i e: 'dorastająca dziewczyna': ta tvoja jesorka ju są obžerá za mojim knápá *wej jw*; *chojn AJK I s 80*; *kar jw*; ~ 'chuda': *chojn jw*. MB

Jesioter *zob. JESIOTR*

JESIOTKA [?] *F o r m y*: typ jesiotka: *lesz AJW I s 118*, *PFP XXIII s 94*; ~ *typ osiotka*: *lesz AJW I s 118*.

Z n a c z e n i e: 'jesioto (zob.):' jesotka || ^hosotka || ^hosotka *lesz jw*; jesotka *boya* do uošyvańb *zb^hož* i *mõňki*; uošotka do *zbožb* *lesz PFP XXIII s 94*; uošyvałi jesotkõm *lesz AJW I s 118*. MB

JESIOTO [?] *Forma*: typ jesito: poz AJW I s 117–8.

Znaczenie: 'sito z dużymi otworami do przesiewania zboża': żešoto || šito || ješito poz jw; ješoto lesz jw 118. MB

JESIOTR *Formy*: typ jesioter: świec 4; tcz 6; Koc SKoc II 56; kar LPW I 309; Kasz Ram 63; Słup LPW I 309; ~ typ jasiotr: przew 3; puław 4; ~ typ jasioter: Wej pn-wsch S II 85; Kasz Hilf 166; słup LPW I 301; ~ typ lesioter: sier 5; ~ typ niesiotr: kraś Lub II 94; ~ typ osiotr: koniń 14.

Znaczenia: **1.** 'duża drapieżna ryba wędrowna o chropowatej skórze i wydłużonej głowie (Acipenser)': to je ješoter. ješotri to tu běfi tcz 6; ješotri só ve víšle Koc SKoc II 56; W Rozewiu straszą dzieci jesiotrem: néxle jasoter vińže z męęra ə cebe vezně! Wej pn-wsch S II 85; sobiraj upoovádu, že jag ježzių na tratfaų, to vížou uošotra koniń 14; Topczyk [...] przemienia się częstokroć w niesiotra (jesiotra), ale wtedy łeb zupełnie ma zaokrąglony i bez pyszczka kraś Lub II 94; przew 3; puław 4; sier 5; śrm 8; poz 17; świec 4; kar LPW I 309; Kasz Hilf 166, Ram 63; słup LPW I 301, 309.

2. pśn 'fantastyczna postać występująca w pieśni, prawdopodobnie towarzyszącej zabawie dziecięcej': Siedzi jesiotr w ganku W lelujowym wianku A my jego jesiotrzęta Musim skakać niebożęta Obkoło niego Mr Kętrz 87.

3. zb 'małe, białe chmurki, z których zwykle nie ma deszczu lub z których deszcz powstaje dopiero za kilka dni': jak take drobne χmurki, to muvo ješotr na něbe, beže dysc bus PJPAN 57 s 18.

4. 'taniec flisacki': Flisak v. Jesiotr miech Kiel II 34; Jesiotr (taniec flisaków) będz jw 48; krak Krak II 491. MB

JESIOTROWIZNA 'mięso jesiotra': Słup LPW I 309. MB

JESIOTROWY *Forma*: typ jasiotrowy: wej LPW I 301; słup jw.

Znaczenie: 'odnoszący się do jesiotra, związany z jesiotrem – rybą': jō mōm rōd jesotrove mięso Kasz Ram 63; jasotro- vě mąso wej LPW I 301; kar jw 309; słup jw 301; Słup jw 309. MB

JESIOTRZE pśn 'fantastyczna postać występująca w pieśni, prawdopodobnie oznaczająca dziecko biorące udział w zabawie, której ta pieśń towarzyszy': Siedzi jesiotr w ganku W lelujowym wianku, A my jego jesiotrzęta Musim skakać niebożęta Obkoło niego Mr Kętrz 87. MB

I. Jesiórka zob. **I. JESIORKA**

II. Jesiórka zob. **II. JESIORKA**

Jesiótka zob. **JESIOTKA**

Jesito zob. **JESIOTO**

Jeskinia zob. **JASKINIA**

Jeskoła zob. **OSKOŁA**

Jeskołka zob. **JASKÓŁKA**

Jeskorta zob. **ESKORTA**

Jeskowarnyczek zob. **SKOWRONY-CZEK**

Jeskowarnyk zob. **SKOWRONYK**

Jeskowarnyków zob. **SKOWRONY-KÓW**

Jeskowarński zob. **SKOWROŃSKI**

Jeskólak zob. **JASKÓŁAK**

Jeskólica zob. **JASKÓLICA**

Jeskóliczka zob. **JASKÓLICZKA**

Jeskóliczyn zob. **JASKÓLICZYNY**

Jeskólecza zob. **JASKÓLECZKA**

Jeskółka zob. **JASKÓŁKA**

Jeskracz zob. **JASKRACZ**

Jeskrawy zob. **JASKRAWY**

Jeskrować zob. **JASKROWAĆ**

JESKUSIE 'okrzyk wyrażający zdziwienie': ješkuše, žiwejće še, alojz už iže nazod z masta ryb 13. MB

Jesli zob. **JEŚLI**

Jesno zob. **II. JASNO**

Jesnota zob. **JASNOTA**

JESNY *Formy*: typ isny: *dęb K II 256; jęd Zb IX 19*; ~ typ izny: *dęb K II 256*; ~ typ istry: *jęd jw*.

Znaczenia: **1.** 'lubiący i mogący dużo zjeść; łakomy, żarłoczny': Isny – żerny, mogący wiele zjeść *dęb K II 256*; pšepažisty dużo zjy, jysny *myšlen PJPAN 11 s 192*; jisny byu z maŭa i tuusty *gar 20*; Miała matka ośmi synów, Przysła na nich gromada: A dejze mi, pani matko, piersego – piersego. A ten piérsky – bardzo jésny; – Nie chce go [*pšn*] *ok Bochni i myšlen Świąt 244*; Posed-ci drugi, był bardzo isny (jedzący) [*pšn*] *jęd Zb IX 19*; Krowa izna *dęb K II 256*; *lim 23*; *bus 10*.

2. 'odpowiedni, nadający się do jedzenia': j i s n e ž m ě k i, tj. sypkie, dobre do jedzenia *miel PKJ II 66*; j y s n y – dobry do jedzenia *niž 5*; I s t r y – jadalny, dający się jeść *jęd K II 256*.

3. 'taki, którym można się najeść; sycający': *lim 23*. MB

Jest zob. **I. BYĆ**

I. JESTA 'istnienie, egzystencja': *Kasz LPW I 309*. MB

II. Jesta zob. **I. JESZCZE**

Jeste zob. **I. JESZCZE**

Jestek zob. **I. ISTYK**

JESTESIU 'okrzyk wyrażający negatywne emocje': *jestešu! kajš tam vlos Katowice I*. MB

JESTKU *nodm* 'pożywienie, pokarm': *dalě nama dobre jestku ě pitku. tą bęta bōkadosc [bogatość] jestku Kasz Ram 64*; do jestku i pitku mōmā dosc. to le zis je takě bēdně jestku. dōm tobe jestku. χcala tō jestku? *Wej S II 98; Kasz pn-wsch LPW I 311; Kar S II 98; Štup LPW I 311*; ~ 'przy zwracaniu się do dziecka': *kar I; Kasz LKasz 31*.

Frazeologia: o to jestku mu chodzilo 'frazą używaną w odniesieniu do osoby skapej': *Wej S II 98; Kar jw*. MB

Jestli zob. **JESLI**

JESTNY *Formy*: typ istny: *bl SW II 171*; ~ typ istry: *bl jw 112*.

Znaczenie: 'lubiący i mogący dużo zjeść; łakomy, żarłoczny': o, to jestny *vēpšek kolb 2*; Ona była zawsze ista i jest ista *bl SW II 112*; *lub 3*; *bl SW II 171*. MB

Jestraž zob. **JASTRZĄB**

Jestraž zob. **JASTRZĄB**

Jestražbek zob. **JASTRZĄBEK**

Jestrzęb zob. **JASTRZĄB**

Jestrzębek zob. **JASTRZĄBEK**

Jesty zob. **I. JESZCZE**

Jestyk zob. **I. ISTYK**

JESUSIU – tylko w połączeniu: **Jesusu kochany** 'okrzyk wyrażający różne emocje': *prud SGŚ XIII 181*. MB

I. JESZ *partykuła* *Formy*: typ jejsz: *Kasz pd-zach LPW I 307*; *Kasz pd-wsch jw*; ~ typ jijsz: *wej jw 315*; ~ typ hejsz: *Kasz PF III 382*; *Štup Hilf 164*; ~ typ esz: *Kasz jw*; *štup Hilf 96*.

Znaczenia: **1.** 'sygnalizuje, że przedstawiony stan rzeczy nie zmienił się i wciąż trwa, choć można by oczekiwać, że sytuacja powinna lub mogłaby ulec zmianie': *tatk ješ né je doma. mō ješ mōmō vele robotō Kasz S II 99*; *uon ješ žōje Kasz pd-zach LPW I 307*; *uēn ješ né pšezvičaju sã wej 3*; *ješ mu mlěko kaŭe z brodō, a ju za žēvčatami podžerā Kasz S III 84*; *mojā (bałka) mō ješ dva ksāžōce do χoženā Kasz jw II 281*; *ješ sã taki né narozil, cobō všōtkim dogozil [przysł] Kasz jw II 99*; *zložēj sã ješ né vzbogacil [przysł] Kasz jw; Kasz pd LPW I 309; Kasz pd-wsch jw 307; wej jw 315, NT I 233; lēb jw 303; Kasz PF III 382; štup Hilf 96; Štup jw 164, LPW I 303*.

2. 'sygnalizuje, że coś stało się niedawno lub że od zdarzenia minęło niewiele czasu': *ješ bałce noģi né vōstōdō, a ju mu drōgō rajō [przysł] Kasz S II 99*.

3. 'sygnalizuje, że dana czynność lub dany stan możliwe do powtórzenia lub trwania w przyszłości są przedmiotem obawy, życzenia, prośby, nadziei, przewidywania, dez-

aprobaty, groźby': ĵemu ĵeš dupa zbeđneĵe, že on ĵeš cenko baże sraŃ *Kasz jw I 253*.

4. 'włacza do danego zbioru wyróżniony obiekt, fakt, wyróżnioną sytuację, sygnalizując dodatkowy charakter, uzupełnienie, powtórzenie czegoś; ponadto, oprócz tego, również, też, także, ponownie': daĵ mĵe ĵeš kōsk χleba! ĵeš rāz takŷ zārōbk, a ĵā bādā mĵāł dośc *Kasz pd-zach LPW I 307*; uoĵc ĵeš rāżyk głowā uunōs v g^hōrā *chojn jw II 166*; *Kasz pd jw I 309*; *Kasz pd-wsch jw 307*; *wej jw 315*; *Wej jw 309*; *łeb jw 303*; *Kasz jw II 165*; *Štup jw I 303*.

5. 'wyraz uwydatniający nasilenie przekraczające stan normalny': ĵā to věm ĵeš lepě *Kasz pd-zach LPW I 307*; mĵe sā rāz přĵtrafĵlo ĵeš vĵkšĵ nešĵescĵ *Kasz jw II 166*; A jak to je knōp, to to samo, ale jesz barzy z nim muszy biegac po wszesczych kaŃach *Kar Nadm 54*; χto vēle mā, χĵāłbā ĵeš vĵcĵ [przysł] *Kasz S II 99*; *chojn 3*; *byt 2*; *Kasz pd LPW I 309*; *Kasz pd-wsch jw 307*; *wej jw 315*; *Wej jw 309*; *łeb NT I 237*; *Štup LPW I 309*.

W połączeniach: **Choćby jesz tak** 'w zdaniu przeczącym: w ogóle': te zecā mĵe nĵe slōχaĵo, χocbā ĵeš tak. ĵā bā tam nĵe šed, χocbā ĵeš tak, bo χto tam ĵĵze, tego oñi oklapō *Kasz S V 315*.

Choćby jesz tako 'bez względu na to, jak; jakkolwiek': Tako cōrka placze, nā be to nōżenia [nowożenia] muszĵla miec kocbe jesz tako *štup Hilf 110*.

Jesz nie raz 'wyrażenie intensyfikujące dodawane do wykrzykników zaczynających się od *ala*, czasem używane też bez tego elementu': *ala pĵekle ĵeš nĵe rāz!* *Kasz S IV 248*; *ala kukoové ĵeš nĵe rāz!* *Kar jw II 291*; *porānové ĵeš nĵe rāz!* *Kasz jw IV 284*; *Kar zach jw II*; *Wej jw II 291*.

Jesz raz 'wyrażenie intensyfikujące dodawane do wykrzykników': do bĵesa ĵeš rāz! – zakłōł *Kasz jw 165*. MB

II. Jesz zob. II. JEŹ

Jeszaft zob. GESZEFT

I. JESZCZCE *Formy*: typ *jejszczce*: ||- *Kasz pd-wsch LPW I 307*; ~ typ *jejszczczy*: ||- *Kasz pd-wsch jw*; ~ typ *jeszczcy*: *niem AJŚ VI m 1023*; *opol jw, KoszPog 18, 27, 29, ZNUJ 18 s 48*; *ok Opola ME V 254*; *oles AJŚ VI m 1023*; *syc jw*; *bił 5*; *tom-lub 6, 3*; *hrub 4, 6*; *sand 13*; *kĵp ME VIII 130*; ||- *łĵcz PJPAN 37 s 347*; *Łĵcz PorJ 58 s 316*; *sied 3*; *mrag SGOWM III 100*; *szczyc jw 99*; *os-wp AJŚ VI m 1023, NT II 195*; *kal 24*; *krot 17, AJŚ VI m 1023, NT II 198*; *rawic 8, AJŚ VI m 1023, PFP XXIII s 49, PKJP III 3 s 128*; *gtĵ 5, AJŚ VI m 1023*; *sulech 3, PrzZach VII 3 s 441*; *koniĵ 14*; *śr-wp 16*; *n-tom 1, 3*; *miĵdzyrz 1*; *miĵdzych 5*; *szam 5*; *mog 11*; *wāg PKJ XVI 133*; *czar 2, SO XIV 120, 126*; *al-kuj PKJP XIV 2 s 107*; *byd 8*; *złotow B II 37*; *chojn LPW I 311*; *kościer jw*; *kar jw*; ~ typ *jeszczce*: *Wilno [Lit] SLit 208*; *Kowno [Lit] jw*; ~ typ *jeszszce*: *złotow B II 37*; ~ typ *jeszce*: *n-tar 36 [Orawa]*; *sulech 4*; *wyrz PKFP XVIII 3 s 35*; *złotow NT II 230*; ~ typ *jeszzy*: *sulech 4*; *wolsz 4*; *czar SobWppn 15, 30*; *złotow B II 37*; ~ typ *jeste*: *Orawa [Sł] ZNUJ 61 s 36, 72 s 39, 169 s 251, 252, 253*; ~ typ *jesty*: *rawic PKJP III 3 s 128*; ~ typ *jesta*: *czar Pozn IV 61*; ~ typ *jechcy*: *sulech OlChw 24*; ~ typ *jiszczce*: *wej LPW I 315*; *Kowno [Lit] SLit 208*; ~ typ *eszczce*: *Cieszyn [Cz] 2, AJŚ VI m 1023, KadGaw 275, Kell II 88, 187, MPKJ IV 153, NT II 49, PIJP I 48, ZNUJ 495 s 110, Zwrot 10 s 14, 62 s 10, 106 s 15*; *Ciesz [Cz] RWF XII 13*; *ryb 13, AJŚ VI m 1023, BMJP XIV 96, 99*; *rac AJŚ VI m 1023, ME V 40, PorJ 53, 9 s 38, 56 s 196, SGŚ XIII 168*; *głub ME V 55*; *prud PlutaDzierz 57, PlutaGłog I 105*; *koziel ME V 89, MPKJ IV 153, SGŚ XIII 168*; *Czaca [Sł] AJŚ VI m 1023*; *Liptów [Sł] BMJP XII 96*; *Orawa [Sł] I, 4, 5, JP XLVIII 129, ZNUJ 151 s 14, 72 s 17, 38, 55, 85, 169 s 256*; *n-tar [Orawa] Kąsłł II 1 s 387*; *chtłm BartJĵcz 115*; ||- *łĵcz*

PJPAN 37 s 347; łuk 4; sied 6; biał-podl 1; os-maz 5, 10, AGM V s 117; pułt 5; płoc NT I 180; mław 1, 7, JP XLIV 115; Ciech Wisła XV 212, XVII 37; ciech NT I 194; przas Chetch 21, 242, NT I 196, 198, Wisła II 131; ostroł 9, 20; koln LL VI 4–6 s 78; łom jw s 70, PBTN XVIII 65; graj AGM IV s 43; olec LL III 3–4 s 76, PBTN XVIII 41, PorJ 52, 7 s 36, SGOWM III 99; etc NT II 302; giż SGOWM III 100; mrąg jw, PorJ 1955 s 116; pis BMJP XIII 67, SGOWM III 99, 100, SWM IV 161; szczyc BMJP XIII 61, SGOWM III 99, 100; nidz BWM 56, SGOWM III 99, 100; Mr SGOWM III 99, SWM IV 158; olsz SGOWM III 100; Wr zach StefOp 16, 34; Wr SGOWM III 99, SWM IV 158; ostródz PKFP XVIII 4 s 47, SGOWM III 100; gni 5; sulech 4; szam 1; czar 2; lip 1; ryp 2, PIJP VII 99; złotow NT II 299; tuch 6; n-miej 1, NT I 217; tcz 3; Koc SKoc I 82, 127, SWes 29; szt BMJP XIII 44, GMalb II 1 s 144; mal BMJP XIII 47; Mal Wisła III 736; goł SGOWM III 100; chojn LPW I 11; kościer jw 181; Kasz pd-wsch S I 275, II 202, IV 277; kar LPW I 181; ~ typ eszczy: bił 5; tom-lub PorJ 70 s 330; międzych 5; chojn LPW I 181; Kasz pd-wsch S I 275; ~ typ aszcze: n-miej 1; ~ typ esze: biał-podl 1; ~ typ szcze: chojeń [Tarnopol Ukr] NT II 375, 376; Lwów [Ukr] Zb I 76; Tarnopol I [Ukr] JP XXXVI 37; ~ typ szczy: ||- sulech 4; ~ typ sze: Stanisławów [Ukr] NT I 258, 259; ~ typ szy: ||- sulech 4.

I. przystówek 1. 'dodany do przymiotnika w stopniu najwyższym komunikuje, że mówiący ocenia dany przedmiot z punktu widzenia charakteryzowanej cechy jako stosunkowo niezły na tle innych przedmiotów tego samego rodzaju': pszeńca ładna? – jesce nie najgorsza ostroł 9; mław 1.

2. 'stosunkowo, względnie': a co tam żiśoił luże sō? – te starsze to tam jeśče, ale ta młōżes [!] kras 3; to jesce dobrý chuop ostroł 9; żimna to tak, można poweżić jesce

śrédńa jest, ale uōńki to marne mamy radz-podl FrMaz 224; mław 1.

3. 'uprzednio, wcześniej': a eśče niż żniwa bėli, mi torf kopeli, co ńn visyńie szt BMJP XIII 44.

II. 'zaimek liczebny nieokreślony': A jak nam nie stanie [jajek] Przyjdzimy po jeszcze [pśn] łódz Kal I 91; Ten, co te jajca kupił, chcioł jeszcze rac KwOp XVIII 1 s 134; dodające mu jesce, bo za mało łuk 8.

III. spójnik 'wprowadza zdanie okolicznikowe czasu, gdy, kiedy': A jesce jakego młodygo zikarego przysłali, to Maryna to s kurcakiem, to ajwu z syrem, to masłym, to jajeckim pod pachō juz na plebanije pędzi przas PorJ 63 s 157; o! śczemu (jeszcześmy) tu pšyijjali – tozmu mńeli jedyn rok kukuruzy chojeń [Tarnopol] NT II 375.

IV. partykuła 1. 'sygnalizuje, że przedstawiony stan rzeczy nie zmienił się i wciąż trwa, choć można by oczekiwać, że sytuacja powinna lub mogłaby ulec zmianie; dotąd, dotychczas': jeśče dyrżōm ty chuopy Cieszyn [Cz] Kell II 187; taki wėlki paçouek, a eśče nuplik cycko, gańba! ryb 13; ta figurka jeśče caouu strzel-opol OIW 17; Hłopokowi juz pięc rokōw wysłō, ba jesce sypoli N-tar ZborSł 137; Była juz dwana-sta, alek sie jesce nie zoblekła n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 387; żadek jesce w nogi i v rānce mocny, jesce sece żyto, travā. jo nie syyçom, zeby tu kto jesce robiu tkafto kolb 3; uoēc wisi, ale jāsce se nie zaduśul puław 4; uńi jesce pańetnri cuówek so, ońi dobry pańeci jesce so sand 13; v nelišu stare chłopy jeśče muwo sklonka, bańoczek, gorček zam 10; jus po mateuuśe, a ty jesce f kapeluśe? [przysł] Wiel PKJP X 204; jesce smrut ś cebe, za małyż do kosy os-maz PIJP XXVIII s 51; muśi nie jest tak późno, kedy jeśče taka šarōfka suw 1; i tyn kamnyn można jeśče žiś iść i zobaćić rezz BMJP XIII 57; my jeśczy mummy lėn na polu, byżem gu rvać n-tom 1; eśče sōm [ziemiaki] maue,

ale čeba byj truxę dopuoduokuopuovać, gže tak sòm vnykše *gtn* 5; tero majòm iešy tyš te ko^uvrotki *czar SobWppn* 15; dugo mummy ieščy čekać? *kal* 24; ešči on je *χori Kasz pd-wsch S I* 275; *oggw*.

2. 'sygnalizuje dawnosć wystapienia jakiejś sytacji, która późnij uległa zmianie, albo też, że sytuacja aktualna trwa od dawna': dyž mož iešče dvje gožiny času *ryb SGŚ XIII* 172; iesce za bajtla to sam cygōny pšiejžali *strzel-opol jw* 170; χaupa vybudovou iešče moj oupa *opol jw*; to jak pšišli pýrsi ^uosadnicy, to iesce f tyn cas byvauy vilki *zyw NT II* 74; puot t^uo take k^uouki plecone vėžbinom uoćež iesce pletli *miech* 18; panovi ižžili davno, za cara ieščy *hrub* 4; iesce za senecij byla (nauczycielka) *suw* 1; kedyš pšed laty, ne za moji esce pańeńci *ploc NT I* 180; ale ras iže muj moš, iešče kavalierem był *bial-podl* 3; moje žatki to iesce soχo uorali *os-maz AGM IV s* 32; pfer (mówili) mocny, a esce tak po prostamu to kšepki *pułt* 5; ja fstała iešče šarovato bylo *sokol* 2; moje rožice iesce *χožili* po polsku (do szkoły) *pis BMJP XIII* 66; pogřebna nežela – stare esce kedaj mowžily *szczyc SGOWM III* 99; dovni, ieščy za mojiχ storyγ i storki, to muvil bulvy, žisej pyrki *sulech* 3; šče, pamńentaš, twoj žažu mńeli takij kapeluz *Tarnopol I [Ukr]*; My jiszcze ruzmawialim pu polsku *Kowno [Lit] SLit* 208; *oggw*.

3. 'sygnalizuje, że coś stało się niedawno lub że od zdarzenia minęło niewiele czasu': iešče fčora bylo cepuo, a žiso juž momy žime *ciesz* 15; mńe noga rospužła, to ja iesce v listopaže ne mogła se uobuc *suw* 1.

4. 'z orzeczeniem zaprzeczonym sygnalizuje, że coś, co powinno już było nastąpić lub co nastąpi albo może nastąpić niebawem, aktualnie nie ma miejsca; na razie': tyn gospodoř je taki akuratny, iešče ańi roz ne scygańiū žodnego *ciesz* 15; juž je

końez moja, a tyž iešče ańi roz ne byua na majovym *ryb SGŚ XIII* 170; bogobońne žyc iešče žodnymu ne zaškožōuo *strzel-opol OIW* 11; no ale po take vec, jako ty ižes, to esce ne seł nik *Orawa I [Sł]*; Co Stasek powie za w imie ojca, to Kuba bez godzinie mamlo i jesce nie skōńcy *N-tar ZborSł* 137; gžešik stryka strasyło, ke iesce ne był uožeńony *n-tar [Orawa] NT II* 80; ne dvože mi po prožńicy, kek se iesce ne vydała *zyw RamSł* 11; ne ^uuńi iesce poćiza, myli se *rad RLTN XXIV* 272; oχ, kedy ja nic ne nagotovaam iešče! *chtm* 12; u stryka pseńica ju zułćeje, ale słoma iesce štibnosći ny ma *bial-podl* 1; kravez my iešče ne ušyū uobrańo *koniń* 14; iešče ne buam žisej f košcele *lip* 2; ešče ni ma obadu *Koc SKoc I* 127; *oggw*.

5. 'sygnalizuje, że dana czynność lub dany stan możliwe do powtórzenia lub trwania w przyszłości są przedmiotem obawy, życzenia, prośby, nadziei, przewidywania, dezaprobaty, groźby': popamnytoš se mńe dobre, ešče mi roz zrobiš takom gupote! *Cieszyn* 2 [Cz]; ty ji tag ne bōncekej, bo ji iešče nyrki ^uodbijesz *ciesz* 9; odmyc śnyg ot proga, bo iešče kery ukleuźne i zabije se *ryb* 13; počkej, iešče pogodōmy inakšy *gliw SGŚ XIII* 172; Hanka, coz tak pieres norymnie, potargos te dziady i jesce bedzies chodziyla goło *n-tar KąsPodh IV* 276; Probosc godoł, ze iesce Stasek bee pokutowoł skroś tej hutliwości ku dziewkom *N-tar ZborSł* 137; iešče jag beže pōnto curka, to će zabije *bił* 3; iešče se zašmardńeš pšy ty panie *radz-podl* 13; zamkńij kurńik na zascypke, bo esce se w nocy rostfoży *bial-podl* 1; iesce pšyžes dō mńe v uaske *ostroł* 9; iesce mu cuzyχ luži tšeba, mało svoijχ ma? *suw* 1; tu iešče byže muokro, byo s tegu sfetra ścykou *rawic* 8; tūo se ieščy i natcōngne *krot* 17; ešče ona to robi *Kasz pd-wsch S I* 275; *Cieszyn [Cz] ZNUJ* 495 s 107; *biel* 6; *opol ZNUJ* 18 s 48;

tom-lub 6; kraś 9, RŁTN XXII 260; itż jw XXIV 189; rad jw XXII 260; hrub 4; [pśn] zam BartJęz 146; chłm 16; włod 3; gar 4; sied 3; sok-podl 2; płoc NT I 180; mław 1; [pśn] ok Przasnysza Wiśta II 131; Olecko SGOWM III 101; Giż jw; Mrągowo jw; pis jw; resz jw; kal 24; sulech 4; złotow B II 37; chojeń [Tarnopol Ukr] NT II 376.

6. 'wskazuje na brak rozpoczęcia, trwania lub zakończenia spodziewanej czynności lub spodziewanego stanu; dotąd nie': Zesiekliście owsy? – jeśće miech 25; dąnko ius usyte, a kańa jęsce gar 1; Lit K II 263.

7. 'włącza do danego zbioru wyróżniony obiekt, fakt, wyróżnioną sytuację, sygnalizując dodatkowy charakter, uzupełnienie, powtórzenie czegoś; ponadto, oprócz tego, również, też, także, ponownie': Potym eszczech warsztat musioł mokrą szmatą nawilżyć Cieszyn [Cz] Zwrot 106 s 15; matka eśće rãż zavołała głub ME V 55; a jak poti povečeżomy, to zaś postrońomy, a jeśće štrykują abo co šyją koziel NT II 61; tera ně přiřdą, padom ci, jeśće še muřą uokompac strzel-opol SGŚ XIII 173; tak puotym jęste dyseł, vön je 'uokuty na kũncu Orawa [Sł] ZNUJ 61 s 36; Trza było tyz mojić podłaznicke, a i jęsce powałe my tyz możyli, zeby piyknie było n-tar KąśPodh IV 276; Złómoł noge, hycieła go dusnota, mało z tym, jęsce mu tórbke ukradli N-tar ZborSł 137; Có jęsce robili pannom? No, stawiali jedlicki, jedlicke stawioł parobek swoji dziywce, piyknie paradziół snurkami n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 387; naved byu tak, ze na vésne jęsce uorałi żimocysko piń 9; Jak še né puści, to beżemy jęsce ros prac konec 12; dąueš b^oze robić šeżecy, deże jęsce řezecy [przysł] kiel 22; na uobåt to byu bãsc, kasa, jęsce kapusta řuk 9; Esce i ciebie tu diabli majo? nidz BWM 56; a esce ja bym to pořeżała, jãk my w wejsuńe byli pis BMJP XIII 67; ^omo maşyńi čeba jeśće duopuoduoşyvaż_jag

radlički še zatkajom gńi 5; pşudy pańske robilim štyry dńi, a dva dńi sobi, šeĵ (jeszcze i) bili bukami. na mńe ři buki skasovali ['skończyły się'] Stanisławów [Ukr] NT I 258; oggw.

8. 'wprowadza informację będącą uzupełnieniem, komentarzem, wyjaśnieniem do tego, co zostało powiedziane; nawet, na dodatek, w dodatku, co więcej, i tak, mimo to, przynajmniej': Wylyśc ni mógli i ni mógli. Jeszcze szczyńsci, że nie wpadli do Stónofki Cieszyn [Cz] Zwrot 55 s 9; mĩauaĵ jeden ouövek, a jeśćeĵ go zuömaua rac SGŚ XIII 171; dałi my sucyne ['sukę'], i to jęsce ze psem [pśn] puław BartJęz 145; Na uobiad beła [...] kapusta z jagłemy ji z grochem [...], a maścieli jö ştukom ('śloniną'), dawniej to ji sadłem, jęsce starém, zeby beła cunjiejsa tarnob AE XVIII 30; vže voda ji kipi jeśće kraś 9; fsysko zjedłi, esce talyż wyřizali bial-podl 1; rovy nama zabrali i žiś jęsce skuatkuf od naju řco szczyc SGOWM III 101; na stare lata tak čuapje i eśće při kiju szt GMalb II 1 s 144; Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 110, NT II 49; ciesz 9; Ciesz MPTL XV 2 s 119; ryb 13; głub PJS I 72; Bytom ME II 185; opol ZNUJ 18 s 48; n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 388; Orawa [Sł] 5, ZNUJ 169 s 252; krak ME IV 99; sand 13; piń 2; zaw 1; itż 4; siem 3; suw 1; olec SGOWM III 101; Mr jw; Resz jw; koniń 14; [rym] Koc SWes 29; szt BMJP XIII 46; złotow B II 37.

9. 'dodana do przymiotnika lub przysłówka w stopniu wyższym podkreśla, że cecha, o której mowa, przysługuje danemu obiektowi w większym stopniu niż innym wskazanym obiektom': Głupi tyn, co dowo, a jeszcze głupszy tyn, co nie biere Cieszyn [Cz] Zwrot 129 s 15; Gdo sie żyni – dobrze czyni, a gdo sie nie żyni – jeszcze lepszy czyni [przysł] Ciesz MPTL XV 2 s 68; kedyż byu jeśće vřyncy zořiteg jãk teras ryb SGŚ XIII 172; Strańnie płono droga

do górzanów na Gładkom, ba na wiérk gubałowski jesce płońso *N-tar ZborSł 137*; tamto żyto byuó źle kościć, ale to ješče goży *bił 6*; mozusek – kósek ẏleba uqamanego, zuẏelek – jesce mńejsy *lub 8*; un še zrobił jesce bylso *bial-podl 1*; uot ẏauupy do ẏauupy (chodzili w mięsopusty), a gẏe pany [*panny*] to ješĉy vyncy grałi *międzych 5*; A jesce mi ij – jesta bardziej zál moji kochanecki [*pśn*] *czar Pozn IV 61*; *oggw*.

10. ‘wyróżnia coś względnie dobrego, pomyślnego na tle ogólnej źle ocenianej sytuacji’: *sap* [*podmokły grunt*] taki, to esce nie jest zȳa *sied 6*; gẏe v douku, to esce uroẏiuó še giż *SGOWM III 100*; suẏoty to mozna esce vygoiĉ *pis jw*; *mław 1*; *Mrqg SGOWM III 100*; *Mr zach jw*; *Olsz jw*; *Ostródz jw*.

W połączeniach: Ba jeszcze by też ‘wyraża aprobatę, podziw’: *koniń 14*.

Jeszcze by ‘wyraża odmowę, oburzenie lub protest’: Pójdzies ze mną wsędy, jesce mi das gęby. Jesce by? dać gęby; ja za swój wianeczek dam w zęby *ok Radomia Rad II 37*.

Jeszcze by czego ‘wyraża niechęć’: esce by cego, roboty na ẏisaj̄ ny męli *bial-podl 1*.

Jeszcze co ‘wyraża odmowę, oburzenie lub protest’: A drogi nas panie, rozsądz pan tę sprawę, kaz barana zabić, wesele wyprawić. – Jesce co? wesele, ja za swoje grose, mám takich wiele *ok Radomia Rad II 37*.

Jeszcze czego ‘wyraża, że coś, o czym mówi rozmówca, nie może się zdarzyć, jest wykluczone’: Cheba! Jesce cego! zeby mi Helyna ocy wydropała? *n-tar KąsPodh IV 277*.

Jeszcze jaki ‘wyraża podziw, aprobatę’: felko buty kupił i to jesce jakie! *bial-podl 1*.

Frazeologia: jak jeszcze ‘podkreśla rozmiary lub natężenie czegoś; bardzo’: *padõ*? – jak ješĉe! *złotow B II 37*; ~ jeszcze jak ‘*jw*’: *luĉis nęso?* – jesce jak! *ostroł 9*; ty jesce jak plakała v nocy, as ja słyssała! *bial-podl1*; *țecz PJPAN 37 s 338*;

mław 1; ~ jeszcze jeszcze **1.** ‘jako tako, ujdzie, nie najgorzej, da się wytrzymać’: cȳ duzo mokro? – nie suẏo, ale jesce jesce *ostroł 9*; un še ješĉe ješĉe staroȳ, a tyn to już niż zupeuńe *țecz PJPAN 37 s 347*; põki ja w uozu leze, to jesce esce (a jak wstanie, to źle się czuje) *szczyc BMJP XIII 61*; jescy jak popouem namaze, to jesce jesce, ale jak olejno farbo to zrobić? ẏoć ty uokno vybiĉ! *sied 3*; Zašpiywać, zatanc-ić to ta jesce jesce, ale do roboty to sie nie kce nie kce [*pśn*] *n-tar PPh II 73*; *mław 1*; **2.** ‘sporo, duzo’: uoi, jesce jesce kȳośiĉ maȳo, moze by kogo dostał (do pomocy) *suw 1*; ~ jeszcze ta jeszcze ‘jako tako, ujdzie, nie najgorzej, da się wytrzymać’: Je coz tyz ta na vos słychno, krzesny ojce? Zdrowicie? – [...] Jesce ta jesce *n-tar KąsPodh IV 277*.

Geografia: Wyraz rzadko poświęd czony na *Kasz*. *BG*

II. JESZCZE rz ‘przednia część szyi; grdyka’: Jak go wziął za (pod) jęszcze, to trząś niem na chwilę, a potem go rzucił na ziemię *Ciesz SGŚ XIII 173*. *BG*

JESZCZEĆ *Forma*: *typ* eszceć: *nidz SGOWM III 101*; [*pśn*] *Mr i Wr jw*.

Znaczenia: **1.** ‘jeszcze I (IV) w zn 1 (zob.)’: Jeszceć jest dość gospodarstw, które nie zapomniały wartości gnojenia *Mr Kal maz 147*.

2. ‘jeszcze I (IV) w zn 4 (zob.)’: jęszceć ja jašku tpoju nie byȳa [*pśn*] *Mr i Wr SGOWM III 101*; Jeszceć słónecko niy wzeszło *opol ŚmKl 17*.

3. ‘jeszcze I (IV) w zn 7 (zob.)’: zuoto-sȳna, rekećina, tšćina, šitõš, esceć jest do dȳaxȳa *nidz SGOWM III 101*.

4. ‘jeszcze I (IV) w zn 8 (zob.)’: ukro-ili glonek jek klonovy lȳstek, esceć še pȳtaȳo, cim go zȳaduȳa fsystem [*pśn*] *Mr i Wr jw*; stracęł ĉi ja dukat, cõm go matce ukrad, ješĉeć mi ĳi nie ẏcõ dać [...] dażõ õniĉ dażõ, ješĉeć odprovażõ [*pśn*] *st-gdań SKoc I 73*.

5. 'jeszcze I (IV) w zn 9 (zob.)': Jeszczeć by one [krowy] Piękniejsze były, Kiejby ta dziewczeczka tak zgniła nie była [pśn] *Ryb Rog* 206; *Radzionków-Bytom ME* V 185. W połączeniu: **Jeszczeć by też** 'wyraża odmowę, oburzenie lub protest': Eh, jeszczeć by też! Żeby taka mądra kobieta jak ja nie mogła dostać, czego zechce *chojeń Pozn VI* 163. BG

JESZCZEJ 1. 'jeszcze I (IV) w zn 1 (zob.)': złotow *B II* 37; *chojn LPW I* 309.

2. *pśn* 'jeszcze IV w zn 4 (zob.)': Mały jo, mały jo, jescey se nie urós *N Targ ZborP I* 528. BG

JESZCZEK *Formy*: typ jesczyk: *opol AJŚ VI m* 1023; *klucz ME V* 243; *syc AJŚ VI m* 1023; *radomsz MPCG VI* 10; *łęcz PJPAN 37 s* 348; *Łęcz PorJ 1958 s* 317; *włoc Wisła XVII* 364; *os-wp AJŚ VI m* 1023; *krot jw*; *gtń jw*; *lesz jw*, *NT I* 138; *kościąń 5*, *Brzez 28*, *Pozn VI* 173, 193; *śrm 8*; *n-tom NT II* 210; *szam 5*; *chodz SobWppn 63*; ~ typ jesczych: *radomsz MPCG VI* 4; ~ typ eszczyk: *międzych 5*.

Znaczenia: 1. 'jeszcze I (IV) w zn 1 (zob.)': Posiedzi jesccek pewnie uu [!] nich z chtóry tydzień *Łęcz PorJ 1958 s* 313; te pcoły [...], z ula nie wylatują, bo one jesccek śpią *tarnob 8*; je jesccek fcaśnie *konec RŁTN XXIX* 150; jesccek śe malujo *jed jw XXII* 260; jescceg do żiśa dña som ślady *radomsz jw*; f kościele som jesccek śłaxecke *uafki konec jw XXIX* 118; do kuńca jeźora buu ešcyk *kavou międzych 5*; *opol AJŚ VI m* 1023; *syc jw*; *żyw NT II* 108; *niż RWF XX* 428; *olk RŁTN XXII* 260; *sand jw*; *bus jw*; *radomsz jw*, *MPCG VI* 4, 10; *włoz RŁTN XXII* 260; *kiel jw*; *konec jw*; *iłż jw*; *rad jw*; *opocz jw*; *p-tryb jw*; *wiel PKJP X* 90; *sier Wisła XIII* 537; *łas RŁTN XXII* 260; *Łęcz PorJ 1958 s* 317; *łuk Was* 237; *Maz PorJ 1966 s* 72; *os-wp AJŚ VI m* 1023; *kal PF VIII* 95; *krot AJŚ VI m* 1023; *gtń jw*; *lesz jw*; *kościąń 5*, *Pozn VI*

60; *n-tom 3*; *chodz SobWppn 63*; *Kuj Kuj II* 284.

2. 'jeszcze I (IV) w zn 2 (zob.)': za uoica t^oo juz in^oo p^ood uogurki (orano na zagony), ale u cauka, zapaměntouem, jesccek pšed v^ooinom tag uoralⁱ miech 18; to muj uóćec ješcyg mou taki (pług) *wolsz 4*; byže ješceg uu noż ze tšy tygodnie *łęcz PJPAN 37 s* 348; *włoc Kuj I* 124.

3. 'jeszcze I (IV) w zn 4 (zob.)': Jesczyk nie uobo^ucz^o lesz *NT I* 138; jescceg nie vus żyw 5; jesccegeź nie uodvruč^u? (nie dokonałeś tzw. odwrotu, tj. drugiej orki) *miech 18*; Jesccek nie widzioł takiego nienroka jako ty *N-tar ZborSt 137*; ješcyg nie pšyieχou *łęcz PJPAN 37* 348; *opocz RŁTN XXII* 260.

4. 'jeszcze I (IV) w zn 7 (zob.)': poty śe ješcyk kymbuuf (Kębłowo) χcou staraż *wolsz 4*; jesccek jedno tam vycyta^uak *lubl 4*; som jescceg_nefki, grymki ('gatunki gołębi'). bžezo ('maś krowy') – b^ooki corne, gžbed bouy i jescceg_mo gžeź ('tu i ówdzie') boue uaty *miech 18*; Przyndź do mnie, a ja ci jesczek doradzę *ok Leszna Pozn VI* 10; Przyszed do izby i patrzy jesczyk róz tych sakwów *kościąń jw 193–4*; ceźne vžuco śe do vody i ksoz jesccek śfeći *konec RŁTN XXIX* 150; A tu szósci zbójców jesczek się dobija do okrasy do kómory *kut Kuj I* 326; *klucz ME V* 243; *kal KalSier 538*; *koniń Kuj I* 323; *włoc jw* 326.

5. 'jeszcze I (IV) w zn 8 (zob.)': źeckuo take zagnaa duo ruobotyⁱ, i ješcyg buua *n-tom NT II* 210; I przychodzi do matki, a matka się pyta: A ty głupi Gała, co ci Kasia dała? On: Sama mu sie dała, jeszcze-k obiecała *al-kuj Kuj I* 163; Łosinionka rano wstaje, rose otrzonso, otrzonso; Smordzewionka w piecu ligo, jesccek sie donso, da donso [pśn] *sier Wisła XIII* 537.

6. 'jeszcze I (IV) w zn 9 (zob.)': Franek sie nie doł i jesczyk wyynkszóm

porute mu zrobiuł *kościan Brzez* 28; mencynoska [*mecenaska*] *jesceg* lepsc jag mencynos *konec RŁTN XXIV* 228; Dobre, dobre *jágódecki Jescek* lepsc poziomecki [*rym*] *od Sandomierza po Kolbuszową Zb XIV* 221; List [*królewiczówna*] napisała, żeby *jeszczyk* róz większy bál wyprawiuł *kościan Pozn VI* 173; i tyn tvaróg vyćisnyłi – *ješčyg* dobže tag až dobže bõu vyćišnynty *sulech SobWp* 138; [*pśn*] *sier Wiśta XIII* 539; *gtn Pozn VI* 49.

W *połączeniach*: **Jeszczek czego** ‘wraża, że coś, o czym mówi rozmówca, nie może się zdarzyć, jest wykluczone’: *łęcz PJPAN* 37 s 348.

Jeszczek nie ‘w odpowiedzi na pytanie wskazuje na brak rozpoczęcia, trwania lub zakończenia spodziewanej czynności lub spodziewanego stanu; dotąd nie’: *Idzie [Kasia] od beczki do beczki, a tam jēj się coś odżywa w beczce: czy już?* – Ona odpowiadá: *jeszczé-g* nie *ok Poznania Pozn VI* 141; *ok Obornik jw.* BG

Jeszczeryca zob. **JASZCZERZYCA** [Supl.]

Jeszczó zob. **I. JESZCZE**

Jeszczor zob. **JASZCZUR**

Jeszczorka zob. **JASZCZURKA**

Jeszczur zob. **JASZCZUR**

Jeszczura zob. **JASZCZURA**

Jeszczurka zob. **JASZCZURKA**

Jeszczurkowy zob. **JASZCZURKOWY**

Jeszczy zob. **I. JESZCZE**

Jeszzych zob. **I. JESZCZE**

JESZCZYĆ (SIĘ) ‘narzekać, utyskiwać’: *Wiesielowi wypolili furtkóm, zagrodzili mu ceste, rozbroili. Baby otoczyły Ferfeckóm i jyszczóm: Toć stomilijónski surón Cieszyn [Cz] Zwrot* 120 s 11.

Jeszzyć się I. ‘kłócić, sprzeczać się z kimś, dokuczać sobie’: *Co sie tu bedziesz jyszczył z ludziami Cieszyn [Cz] KadGaw* 161; *ciesz SGŚ XIII* 173.

2. ‘robić coś z dużym wysiłkiem, męczyć się z czymś’: *Miała zrobić pańcoszki dla laleczki; ledwo jedną zrobiła, rzuciła robotą, mówiąc: ja się tam nie będę dłużej z tém jészczyć Ciesz jw.* BG

Jeszczyk zob. **JESZCZEK**

JESZCZYSZ [?] *Forma: typ eszczysz: Kar S I* 275; *Wej jw.*

Znaczenie: ‘niby, pozornie’: oñi le mē tak jješčiš zaprosəłə Wej jw; eščiš on go xvāli, a za očami gañi Kar jw. [Por. haszczysz [Supl.], juszczysz] BG

Jesze zob. **I. JESZCZE**

Jeszeft zob. **GESZEFT**

Jeszisz zob. **JEZUS**

JESZKA ‘owad z rodziny bąkowatych, najprawdopodobniej jusznicza deszczowa (*Haematopata pluivalis*)’: *czar SO XIV* 116. BG

Jeszle zob. **JEŻLE**

Jeszli zob. **JEŻLI**

Jeszliby zob. **JEŻLIBY**

Jeszogłówka zob. **JEŻOGŁÓWKA**

Jeszze zob. **I. JESZCZE**

Jeszy zob. **I. JESZCZE**

Jeszychta zob. **GESZYCHTA**

Jeszyszta zob. **GESZYCHTA**

Jeszysztowy zob. **GESZYCHTOWY**

I. JEŚCI ‘okrzyk wyrażający zdziwienie’: *n-tar [Orawa] KąśSt II* 1 s 389. BG

II. Jeści zob. **JEŚĆ (SIĘ)**

JEŚCIE **1.** ‘czynność jedzenia’: *on, jak pošet na pšexacke, sobe našikowaŋa i vžena še do jješća nidz SGOWM III* 101; *čfykeŋki do jješća lip* 6; *od razu to bęu z'jješōne, bo na druđi žaň to nē bęu do jješća st-gdaň* 5; *patřta, jak te bulvi latoš obroželi, banže do jješća došć i ešče na futer dla šviňōv starči Koc SKoc II* 56; *Mław PF IV* 275; *ok Przasnysza Chetč I* 56; *ostroł* 28; *Giž SGOWM III* 101; *Pis jw; Mr zach jw; olsz jw; Ostródz jw; ryp MacSt* 183; *tor jw; świec* 4; *chojn BMJP XIII* 28; *Kasz S II* 98.

2. 'to, co się je; pokarm, pożywienie': Jeście ni miol na zime nijakiego *n-tar KąsPodh IV 281*; nălepse jeście v glińanem gârku g^uotovane i drevńanô uyskom jezõne myślen *PJPAN 11 s 190*; bes jeśća, bes pśićća, bes spśiku mozna wiťšimać *ostrôl 10*; tygelek do jeśća gotowańa *szczyc SGOWM III 101*; pśińešli jeście: kapusti, rizu nago-tovanêgo, kluckôf s carńinô, ribôf smat, kuŕi *ostrôdz BMJP XIII 59*; tam fšistko dostau: topki, trigle, farina j̄i dobrygo jeśća *świec jw 39*; *mław 7*; *przas AGM VII m 321 s 65*; *Pis SGOWM III 101*; *nidz jw*; *ryp 4*; *sęp-kraj AJK I m 49 s 136*; *tuch jw*; *Chetmiń MPKJ 327*; *n-miej 1*; *st-gdań 3*; *Koc SKoc II 56*; *tcz 3*; *chojn LPW I 309*; *kościer jw*; *Kasz S II 98*. BG

Jeściurka zob. JASZCZURKA

JEŚĆ (SIĘ) *Formy*: typ jeć: *węgr 5*; ~ typ jeści: *Lit PJPAN 98 s 72, 103*; ~ 1 *os lp* czter je: *rac AJŚ VII m 1479*; *prud jw*; *koziel jw*; *strzel-opol*; *niem jw*; *opol jw*; *oles jw*; *klucz jw*; *nam jw*; ~ 1 *os lm* czter jema: *biel-podl 1*; jedzima: *al-kuj PKFP XIV 2 s 106*; ~ 3 *os lm* czter ja: *ciesz SGŚ XIII 173*; *rac jw*; *głub PJS I 74*; *prud SGŚ XIII 173*; *koziel jw*; *strzel-opol AJŚ VII m 1479*; *Niem DobrzNiem I 89*; *opol SGŚ XIII 173*; *oles jw*; *nam AJŚ VII m 1479*; jedą: *Sier Kal I 36*; *Kal jw*; *Kuj Kuj II 283*; ~ 3 *os lm* czprzesz mos jadli: *tom-lub 6*; *Węg JP LII 374*; ~ 2 *os lm* rozk jedcie: *Sier Kal I 36*; *Kal jw*; *Kuj Kuj I 257*; jeczcie: [rym] *gnież Pozn III 74*; jeście [jesce]: *śłup Hilf 95*; ~ *imws* jedzëcy: *Orawa [Sf] ZNUJ 169 s 264*; ~ *imup* jadłszy: *bial-podl 1*; ~ *imczyn* jedzący: [pśn] *Mr i Wr SGOWM III 102*; ~ *imb* jedziony: *giź jw*; jedzony: *Węgorz jw*; *Giź jw*; *Mrąg jw*; *Pis jw*; *Nidz jw*; *Ostrôdz jw*; *n-miej 1*; jedzono: *Węgorz SGOWM III 102*; *Giź jw*; *Mrąg jw*; *pis jw*; *Nidz jw*; jadły: *kar S II 97*; *wej LPW II 11*; *Kasz S II 97*; ~ *nieos jito* [jito]: *giź SGOWM III 102*.

Znaczenia: 1. 'spożywać pokarmy, przeżuwać i połykając': a. 'o człowieku': na śńodańi jot kaizerki z masuym *ciesz 15*; my byli guodńi i χćouo nõm še jeś, ale mamulka nõm nie dałi χleba, bo nie meli *ryb 4*; tata jom raŕi śvyŕy bravovy mynso *głub PJS I 74*; luŕe korpele jedłi, guomby jedłi, co kto mou, bo guodńi byli *zaw 1*; s talizuf tero, a dawni to z mńiskuf jedłi, ponałivali, jedłi z jedny mńiski fsyske *węgr 5*; co same jymo, to ŕecku dajem *biel-podl 1*; ja jam ras na ŕań ćepue *tcz 3*; moŕe tam guodny, jeść nie jat *ryp PIJP VII 37*; mō m'lušimō jesc, buē to cało z duŕo razem trime *kar S II 97*; stary jot mlyko *n-tar 15 [Spisz]*; cšeba jeś stojency, to nie beŕe kŕyŕ bołic *kras 3*; co ŕune zjedłi f puntek, to my jeŕjima v nieŕele *al-kuj PKFP XIV 2 s 106*; ućekali d^o stejne tyn muoskāl i'ezyncy tak χytr^o, zeby kruovy byly zyrne cały ruok *Orawa [Sf] ZNUJ 169 s 264*; ja nie jatŕy (nie jedząc), ŕył za to krolufko *biel-podl 1*; nic nie bało jadłē ańy pitē *wej LPW II 11*; *oggw*; ~ *J. czego*: zaŕŕy muŕaŕa jeść kaŕy *zam 1*; poŕty tego podŕvecorka łeść puław *NT II 164*; ŕerod jym tego *ciesz 4*; ~ *w por*: To przecie nie dlo niyj, ino dlo Franusia, bo sama jadła ani wrōbel *n-tar KąsPodh IV 281*; ~ *w przyst*: Gdo zbyt jy, zbyt pije, tyn w rozum nie tyje *Ciesz MPTL XV 2 s 70*; Jadłoby sie, jadło, gdyby z nieba spadło *Ciesz jw 81*; Kaj kucharek sześć, tam ni ma co jeść *Ciesz jw 102*; Nie bydziesz krod – nie bydziesz jod *Ciesz jw 140*; Jak się chce jeść, to i placek z owsa dobry *pszcz jw XV I s 51*; Jak jeść, to jeść, jak robić, to robić, a jak bić, to bić *tar-gór jw 50*; Drobnio orz, gesto siej, rzadko jedz, a bedzies gazdom *N-tar SKJ V 404*; jag_dajom, to jeś, jag_bijom, to ućekać *gor 4*; gŕe še robŕi, tam še j̄iē *ostrôl 21*; χto χutko jē, χutko robi *Kasz S II 97*; χto ŕele jē i piē v rozum nie_tije *Kasz pd-wsch jw*; jadło bō są jadło, kej bō z nieba spadło

Kasz jw; jak χto jě, tak robi *Kasz jw IV 331*; **b.** 'o zwierzęciu, często o krowie': zre koń, ji krova, bo krova v lepsym povazańu *kozien PJPAN 48 s 55*; z iivynytoža to aby jino krova ji, a tak to fšystko, kuń, šfyńok, pēs, koza, to fšystko χlo abo žre, jak χto voľi, tag muvi *łęcz jw 37 s 347*; krova nie χce jeść tēgo šana *ostroł 9*; Mama, šwinie žrum, prowda? A krowy jedzum, szak prowda? Bo krowy to czyste stworzynia *koniń 19*; krova nie žre, tylko iy, bo uona nie gryže tag jak koń, tylko fšystko uyko, naved_guežža uyknie, koń tegō nie zrobi. uēfca i kęza tyž iy, koń žre *n-tom 2*; žre koń, jě krova, bo daje mleko *ob PJPAN 48 s 55*; krova je, pščoŭa je, fšystko inne zre *olsz SGOWM III 101*; šfińa jadŭa pokšyvy, věcy nie byo do jadŭa dlo šfiń *sand 13*; iuš myšy ni bedu jadli mu zboža *tom-lub 6*; boćun roboki, žaby jii. kura žobe i jii *kras 3*; kōropatfy sŭ pozyteczne, jezo stonka *gar 20*; *oggw*; ~ 'przeżuwać': žongve iy *jaroc MAGP IX m 428 s 74*.

2. 'skarmiać, spasać': *J. kim*: a jak ońi zmarznu, to fteďy te kartofle su do ničego, to χyba jeno do gožalni, a ni – to byďuďem mušy jeść *ostródz SGOWM III 101*.

3. 'o owadach: kąsać, gryźć, kłuć, żądlić': bŭo tam [*na froncie*] výće, nās, ale pšebáč-e pańe, fsi jadły, bŭoš tam nie_vižāł niž_ino fsi a mužy *n-tar ZNUJ 98 s 10*; kumary go jezu *lubar 5*; zeby mole nie jedli *brzez RĚTN XXII 260*; A bo w polu baki jedza, A w chałupie gošcie siedza [*pšn*] *KunWes 96*; *jaros 1*.

4. 'niszczyć coś, drząc otwory, kanały; toczyć': robaki jezo dževo *mław 1*; *ostroł 9*. **Jeść w użyciu rz 1.** 'pokarm, pożywienie': pšišeu galan i potym važili mu jeść *rac BMJP XIV 81*; Baba jeść dawała masno, to i fnetki stŭsnon *N-tar ZborSł 138*; co pšyšli [*z pracy*], to ius ješ mefi ugotowane i nastrojone *chrzan MPKJ VII 391*; čša zańyšć ojcu jeść, bo ože za rožželyńem

bial-podl 1; dou sfojo bžouke zamurovać i tlo ji okenko zostažiu, co ji mogli jeść donošić *rez SGOWM III 101*; zańešeta košożom ježž na uońke *koniń 14*; pēs voŭo o ješ *lim 16*; zadaje še gažińe ješ *miech 9*; jic podajes byďdu *węgr 5*; *Cieszyn [Cz] Zwrot 75 s 10*; *Ciesz SGŚ XIII 175*; *ryb ZarŚl XV 1 s 52*; *prud PlutaDzierz 57*; *opol SGŚ XIII 175*; *brzes-śl jw*; *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 24*; *n-tar jw 98 s 59*; *ok Łañcuta ME VI 315*; *tarn PorJ 1964 s 164*; *kolb 3*; *tom-lub 3*; *hrub 4*; *zam 14*; *kraš NT II 161*; *sand 13*; *piń 17*; *kiel PJPAN 48 s 54*; *chłm 16*; *włod 7*; [*pšn*] *opocz MPTL VII 242*; *łęcz PJPAN 37 s 347*; *kut jw 48 s 54*; *radz-podl 13*; *białos PBTN XVIII 77*; *giž SGOWM III 101*; *mrqg jw 101–2*; *nidz jw 101*; *Mr i Wr jw*; *olsz jw*; *Ostródz jw*; *n-tom NT II 210*; *ryp PIJP VII 54*; *złotow B II 38*; *Kasz S II 97*; *Bukowina [Rum] JP XLVI 125*; *Lit PJPAN 98 s 103*.

2. 'utrzymanie': ja mam mocno dobře, tys mam ožńe j jeść *giž SGOWM III 102*; ońi mńe dazo jeść i puco podatki *mrqg jw*; *Olec jw*; *Wr jw*.

Jeść się 1. 'spożywać pokarmy': Jak sie tak jedli, tak tyn wasermón tesz prziszol na te trachte, jako na tōm gošcine *Cieszyn [Cz] Zwrot 65 s 11*.

2. 'nadawać się do spożycia': pęstraki še jezo (są jadalne) *n-tar 3*.

3. 'kłócić się': tak še jadŭy ze sobōm, ze as_straχ *gor 2*.

Frazeologia: siadaj a jedz 'człowiek uprzejmy, gošcinny': to je takā sadāi a jež od bałki; kei tō do ně přińžeš, to ona bæ ce nie vopuscała bez taski kavø. takęgo sadāi a jež jem ješ nie vižāł *wej S V 8*; ≈ chleb jeść na šwiecie 'żyć': tō nie jes vart, žebos χlěb jađ na svece *Kasz jw II 34*; ~ dawać jeść ptakom 'wymiotować': ptāxom davac jesc *wej jw IV 214*; ~ jeść, aź się (komuś) nos ogiba 'jeść zachłannie, łapczywie': Jy, aź sie mu nos ogibo *Ciesz MPTL XV*

2 s 101; ~ jeść, aż się (koms) uszy trzęsą 'jw': te žeci to jezo, aš se usy čšeso! *bial-podl 1*; tak jě te dobre kuži, aš mu še uši tšjšo szt *GMalb II 1 s 144*; *Kasz S II 97*; ~ jeść, aż się (koms) ślepie na wierzch głowy wyłazą 'jw': jōd, jaž mu ślepie na vjeřx głowy vřlazěłē *Kasz Ram 64*; ~ jeść całą gębą 'jw': Ozyń sie, Janicku, na Ora- wie z dziywkom, Bedzies se gazdowōł, jodoł całom gymbom [pšn] *n-tar KąšPodh IV 281*; ~ jeść chleb, chleba z niejednego pieca 'mieć duże doświadczenie życiowe': Ōn juž tam jod chlyb z niejednego pie- ca *Ciesz MPTL XV 2 s 160*; stefan to z niejednego pšeca χlep jot, maųo ve fši sežau *os-maz 10*; jesc z niejednęgo peca χlěb *Kasz S III 236*; z niejednęgo peca χleba jesc *Wej jw IV 244*; ~ jeść chleb miejski *pšn 'żyć w mieście'*: Jedna jadła chlěb zieski, A ta drugo chlěb mnieski *olsz Stefz III 63*; ~ jeść chleb wiejski *pšn 'żyć na wsi'*: *olsz jw*; ~ jeść do usru 'obżerać się': *Chetmiń i Świec pd-wsch Krasn 310*; ~ jeść dwoma łyżkami 'jeść zachłannie, łapczywie': *Kasz S III 19*; ~ jeść gminny chleb 'utrzymywać się z zapomogi gmi- ny': *Kasz jw I 328*; ~ jeść, jakby diabeł za (kogoś) jadł 'jeść zachłannie, łapczy- wie': *Kasz jw II 97*; ~ jeść, jakby kamienie zbierał na polu i ciskał na jedną gromadę 'dużo jeść': *Kasz jw*; ~ jeść, jakby (ktoś) siedem roków nie jadł 'jeść zachłannie, łapczywie': Jy, jakby siedym roków nie jod *Ciesz MPTL XV 2 s 101*; ~ jeść, jak- by (ktoś) snopy podawał 'jw': iy [...], jakbø snopy podāvāt *Kasz S II 97*; ~ jeść, jakby (ktoś) sztakował 'jw': iy [...], jakbø štakovāt ('snopy podawał') *Kasz jw*; ~ jeść, jakby za piec, za płot ciepał 'jw': Jy, jagby za piec ciepōł. [...] Jy, jagby za płot ciepōł *Ciesz MPTL XV 2 s 101*; ~ jeść, jakby (kogoś) z chlewa wypuścili 'jeść zachłannie i nie- chłujnie': uñi to jezo, jagby iyχs χly- va vypuścili *bial-podl 1*; ~ jeść jak nie

swoją gębą 'jeść bez apetytu': *Ryp i Lip Zb II 175*; ~ jeść jak prosię 'jeść w sposób budzący odrazę': jeść jak prošōn *Koc SKoc III 37*; jesc jak parsą *Wej S IV 172*; ~ jeść jak za wszystkich przyjacieli 'jeść bardzo dużo': Jy, jak za wszystkich przocieli *Ciesz MPTL XV 2 s 101*; ~ jeść jednym zębem 'jeść mało, niechętnie, bez apetytu': jě jednēm zěmbēm, nie smakuje mu *szt GMalb II 1 s 144*; *bial-podl 1*; ~ jeść krzyżową kaszę iron 'przeżegnać się i położyć się spać bez posiłku': *sied PF IV 211*; ~ jeść lekki chleb 'nieuczciwie zdobywać środki do życia': *Kasz S II 362*; ~ jeść lekko chleb 'utrzymywać się, wykonując lekką pracę': tero lino lentko χlyp iēs χco, pīr- vu na caųy żeń sųam do žneńco *kolb 3*; ~ jeść łokciami 'jeść zachłannie, łapczy- wie': *Zakopane KąšPodh IV 281*; ~ jeść (czyjaś) łyżką 'być na czyimś utrzymaniu': Chłopa mi z chałupy wyganiacie, a co to on wasom łyżkom jy? Kto wās pytał sie tu miysać? *n-tar [Orawa] KąšSł II 1 s 389*; ~ jeść (choć) oczami **1.** 'jeść z łakomstwa, a nie z potrzeby zaspokojenia głodu': do- pēre jěš očami, a teį bąžeš χori *Kasz S VII 107*; **2.** 'jeść zachłannie, łapczywie': ten χoc očami jě, tak on je χcøvi *Kasz jw III 101*; ~ jeść ordynaryjny chleb 'być na starość na utrzymaniu właściciela dworu': jesc ognarijni χlěb *Kasz jw III 294*; ~ jeść pełną gębą 'jeść zachłannie, łapczywie': *Cieszyn 2 [Cz]*; ~ jeść półgąbką 'jeść po- woli, niechętnie, grymasić': *Kasz S IV 125*; ~ jeść twaróg 'bać się': *tfarōk ijě ostroł 9*; *mław 1*; ~ jeść tylko oczami 'dopominać się o jedzenie, a nie móc jeść': uį, ty pe- plo, ty by tylko ocańi jat! *bial-podl 1*; ~ jeść w chłapki 'o świni: jeść łapczywie, głośno, potrząsając łbem': *myšlen 28*; *rzesz 13*; ~ jeść wielką łyżką 'wynosić się ponad stan': ti vėlgo łązkō jezo *Kar S III 19*; ~ jeść za dwóch, trzech 'jeść bardzo dużo': Jod za dwóch i pił za dwóch *Ciesz*

[Cz] *Zwrot 191 s 15*; olek to j¹y za čš¹ex bial-podl 1; ~ jeść za Martynków bat 'jw': ten myuže j¹osc za martinkyuv b¹ot *Kasz S III 49*; ~ jeść z jednej miski 1. 'spotykać się z kobietą lekkich obyczajów': nie lubą jesc z jedně miski *Wej jw 172*; 2. 'przyjaźnić się': *Kar zach jw*; ~ jeść z postem 'pościć': staży luže f p¹ontki i środy jedli s postem, bez myśa *bial-podl 1*; *mław 1*; *ostrot 9*; ~ jeść z wronami kaszę 'mieć brudny nos': jād z wronami kase – mówią o tym, który ma nos powalany *wad SKJ IV 23*; ~ nie chceć chleba jeść 'być bliskim śmierci': nie χcał χleba jeść i umar *Koc SKoc II 41*; *Kasz S II 34*; ~ nie jeść chleba za darmo 'pracować na utrzymanie': Nie jadł chleba za darmo *pszcz MPTL XV 1 s 85*; ~ nie jeść marcińskich klusków 'zrezygnować z pracy przed dniem św. Marcina': *pog Kościer, Chojn i Byt S III 49*; ~ nie z jednego pieca chleb jeść 'mieć duże doświadczenie życiowe': Nie z jednego pieca już ten człowiek chleb jadł *Śl MPTL XV 1 s 90*; uon nie z jedněw¹o peca χlěb jād *Kasz LPW II 3*; ~ przestać chleb jeść 'umrzeć': Gadajó, jak sia chto rodzi, žani i jak χlěb przestaje jeść *Koc SWes 45*; ~ robić za jednego, a jeść za trzech, siedem 'mało pracować a dużo jeść': Robi za jednego, a je za trzech *Śl MPTL XV 1 s 104*; robić za jedněgo, a jesc za sędem *Kasz S IV 331*; ~ robić za konia, woła, a jeść za strycha, wróbla 'dużo pracować, a mało jeść': za końa robic, a za stręxa jesc. robi za woła, a jě za wróbla *Kasz jw II 97*; ~ wiedzieć, czym się to je 'wiedzieć, jaka jest istota czegoś, na czym coś polega': Widzieli ony kany jakom komune? Wiedzom, cým sie to jadło? *n-tar KąsPodh II 303*; ≈ aż mory jedzą 'ktoś odczuwa dotkliwą przykrość z jakiegoś powodu': jāk mum wydać (pieniądze), to jaś mory jęzu *tor 3*; ~ (ktoś) będzie pod miską jeść, jak przyjdzie nieskoro 'kto się spóźnia, ten sam jest winien strat, które ponosi': byžeś pod miskom jęś, jāk pšiześ neskoro

ryb 4; ~ butom chce się jeść *żart 'o butach z odklejoną podeszwą'*: aly moš b¹oty, jęžž¹ ym śy kce, musiž zańyžž d¹o šefca ab¹o skl¹i¹ić *kroś 5*; ~ buty jeść pytają, wołają *żart 'jw'*: B¹oty pytajo jeś *n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 52*; te b¹uty jęž¹ vouajom, čša je skl¹i¹ić *gor 4*; ~ chce się (komsu) jeść jak głodnemu srać 'ktoś nie ma apetytu': jemu¹ še χce¹ jęść, jāk¹ głodnemu srać *bial-podl 1*; ~ chce się (komsu) jeść jak psu 'ktoś jest bardzo głodny': χce¹ my¹ śě jęść [...] jāk¹ psu *żłotow B III 184*; ~ dobryś gabryś, miałbyś, jadłbyś 'frazja adresowana do kogoś, kto chciałby coś mieć, wciąż o tym mówi, a nic nie robi, by to zdobyć': *Koc Pobł 151*; ~ ja z tobą z jednego korytka nie jadł 'frazja skierowana do kogoś, kto pozwala sobie na nadmierną poufalość': jād z tob¹ z jedněgo koratka nie jād *Kasz S II 209*; ~ (coś) jeść nie chce 'warto coś zatrzymać, bo może się przydać w przyszłości, a przechowywanie nic nie kosztuje': veś i te k¹oske, jęść nie χce! *bial-podl 1*; ~ już nie będzie komiśniaka jadł 'frazja używana, gdy mowa o śmierci żołnierza': Już nie bandzie konwiśnio¹ka jo¹dł! *ok Opola KwOp III 2 s 173*; ~ kolegami bądźmy, każdy swoje jedzmy 'należy płacić za siebie [?]': Kolegami bydzmy, każdy swoji jydzmy *Ciesz MPTL XV 2 s 107*; ~ oczy by jadły, a brzuch już nie może 'frazja wypowiedana w sytuacji, gdy ktoś jest syty': oč¹ b¹ jādł¹, ale b¹ř¹χ ju ni może *Kasz S II 97*; ~ oczy by jadły, ale gęba nie chce 'o człowieku niemającym apetytu': z nęg¹o jād¹ek, uo¹cy by jad¹uy, ale gęmba nie χce *kroś 9*; ~ (ktoś) potrafi więcej jak chleb jeść 'o kimś działającym na szkodę innego, mściwym, zajmującym się czarami': luže vanci potraf¹o, jāk¹ χlěb jęść *Koc SKoc II 56*; ~ takie proroki, co z miski jedzą, to nic nie wiedzą 'zwykły człowiek nie może przewidywać przyszłości': *bial-podl 1*; ~ to nie jest nigdy tak gorące jadło, jak to jest gorące gotowane 'nie taki diabeł straszny,

jak go malują: to nie je nigdā tak guerōcē jadłē, jak to je guerōcē guetōvōnē *kar S II 97*. RK

Jeśle zob. I. JAŚLE

JEŚLI *Formy*: typ eśli: *Cieszyn [Cz] MPKJ IV 297; łącz PJPAN 37 s 347; węgr Cyran 110; Mr i Wr SGOWM III 102; ~ typ jestli: Kowno [Lit] SLit 207; ~ typ jesli: Cieszyn [Cz] Kell II 187; sokół 2; ~ typ esli: Cieszyn [Cz] Kell II 186; ~ typ ześli: łow PF XIV 403*.

I. spójnik 1. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku': nō tōš, mējsca tam provē ni mōm žodnego, ale ješli še χece p̄sēpac f_šyŋku na pēcu, to čymu ni, možeće! *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 58; ješli iō, jašu, lubis, to se iō uod nos kupis [p̄sn] luk II; ješli p̄sēkazać mne beŋžeš, daľeko nie naježeš suw I; jāk na jedēn kōň, to orcyk, a ješli do pospouu na dva kōňe, to braka ostrōdz SGOWM III 102; a co byže, ješli še krufka ščyšlīve nie uoćeli? koniň 14; kura šeži na vajcaχ t̄ri tydne, a ješli sum dobre, tuš sum kuřynta *Cieszyn [Cz] Kell II 187; Jestli zapali sie, to bendzie najwienkszy ogieñ tam Kowno [Lit] SLit 207; Ješli głošny dzwon zawoła, idzie ojciec, matka do kościoła olec SGOWM III 102; Cieszyn [Cz] Kell II 186, MPKJ IV 297; ciesz ME IV 9; Ciesz MPTL XV 2 s 27; koziel ŚmKl 34; strzel-opol KwOp XII 2 s 92; Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 89; n-tar Zb XV 34; n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 63; Orawa KąsŚl II 1 s 389; radomsz RŁTN XII 261; iłż jw; puław 18; [p̄sn] rad Rad II 25; opocz RŁTN XII 261; łącz PJPAN 37 s 347; łow PF XIV 403; raw-maz RŁTN XII 261; gar 11; radz-podl NT I 206; węgr Cyran 110; sokół 2; szczyt SGOWM III 102; [p̄sn] Mr i Wr jw*.*

2. 'wprowadza zdanie podrzędne dopełnieniowe': jak p̄řišla do tego statku, tuž robić kazovoľ, ale jeść nie doľ. ješčē χcoľ vēžeć, ješli ōna nie iy *Cieszyn [Cz] Kell II 97; dževo, jāg je na žyñi, dobže tšeba*

zauuvožyc, ješli na tyχ stojōncyχ ny ma jākyj gaŋyži višyc, bo nie ros še stauo, že robotnik nie dou pozōr, gaŋyš spada, dostou bez guove, to zaros nebošcyk ciesz NT II 40; Górnik do roboty idzie, Nie wie, ješli nazot przyjdzie [p̄sn] Chorzów-Batory LL II 2-3 s 40; Wyjdzyj Jegomość na pole, Ješli ci sie orzembina nie chwijeje [p̄sn] Stradom-Częstochowa Zb XVII 43; Ciesz MPTL XV 2 s 148; [p̄sn] Rac Rog 11; koziel ME V 150; [p̄sn] gliw PieśniŚl II 24; strzel-opol KwOp XII 2 s 92; klucz ME V 237; [p̄sn] krak Krak II 47; [p̄sn] zaw Kiel I 123; [p̄sn] ostrōdz Kolb 22; [p̄sn] włoc Kuj I 296.

3. *p̄sn* 'przyłącza zdanie lub jego część określające podstawę porównania': lepej pana žuce ješli p̄sarcyka puław BartJęz 147; Wolāfabym jā sto talarōw złožyc, Ješli ojcu, matce [...] u nōg ležyc *kut Wiśta VIII 696*.

II. partykuła 'wprowadza pytanie; czy':
a. 'niezależne': Pytała się matka córki: – Ješli miała ronce? [p̄sn] oles ME VIII 147; Mój kochany, ješli ty nie wiēs, co to w tēm? *olk Cisz 262; Cieszyn [Cz] MPKJ IV 297; pszcz AJŚ VI m 1020; b.* 'zależne': spytej še, ješli juš p̄řišel *Cieszyn [Cz] Kell II 187; pytaū iēi še ksoz, ješli ślubowaŋa jinšemu koziel ME V 148; Powiydz mi, dzieucho, Ješli bedziesz moja [p̄sn] ciesz PieśniŚl II 96; Ukrajōć mi glōnek jek klōnowy listek I pytajōć mi sia, ješli go zjam wszystek [p̄sn] Mr i Wr SGOWM III 102; Cieszyn [Cz] MPKJ IV 297; [p̄sn] biel PieśniŚl II 96; pszcz jw; [p̄sn] Rac Rog 8; [p̄sn] Ryb jw 47; [p̄sn] ok Bytomia PieśniŚl II 666; Michałkowice-Siemianowice Śl ME V 167; tar-gōr jw 184; [p̄sn] Oles Rog 18; [rym] ok Chrzanna Krak I 275; [rym] ok Ołkusza jw; gñi Pozn II 300; śrm jw; jaroc jw. RK*

JEŚLIBY *Formy*: typ eśliby: *łącz PJPAN 37 s 347; ~ typ iśliby: kols Wiśta XVII 75*.

I. *spójnik 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku':* ješlibym vžďň poměšoť švīce, to juš ja nespravedlīve robe zam 11; a to carne take, ješliby na dwože, to stanoski olec SGOWM III 102; Cieszyn [Cz] Zwrot 363 s 55; pszcz SGŚ XIII 177; łącz PJPAN 37 s 347.

II. *partykuła 'wprowadza pytanie; czy':*
a. 'niezależne': Jedzie pán olantem: ale, co zrobiwszy, trzeba go zatrzymać: „Išliby [...] my nie zgodził za pasturza?”. A ten pán mówi: „I owszem – abyś był przyścipny” kols Wiśta XVII 75; **b.** 'zależne': to še pytoł, ješliby go χaća Cieszyn [Cz] Kell II 97; tam še u niχ meldovāu, ješliby go nie přyjeni za kupcyka i tak přyzvolili na to, že može być u niχ za kupcyka oles ME V 243; gliw jw 162. RK

Ješlicarz zob. JAŚLICZARZ

Ješliczkarz zob. JAŚLICZKARZ

Ješnić zob. JAŚNIC (SIE)

JEŚNIK 'roślina – maruna bezwonna (*Tripleurospermum maritimum*):' Wp Wiśta XIV 83. RK

Ješniu zob. I. JESIEŃ

I. JEŚNY 'o człowieku lub zwierzęciu: mający dobry apetyt, mogący dużo zjeść': jakiši še teraz i edek zrobōu ješnějśy tarn 5; ješno kura myślen MKJP V 344; Zakopane KąśPodh IV 281; n-tar jw; N-tar SKJ V 364. RK

II. JEŚNY *Forma:* typ wjeśny: Słup LPW III 940.

Znaczenie: 'jesienny': jw. RK

Ještrzęb zob. JASTRZĄB

I. JETA 'przetyk': jęta uod garžely, ze to ijy łuk 12. RK

II. JETA 'nazwa krowy': nęže, pėsku, nawrōc nā jęta wej S II 99. RK

JETELINKA 1. 'krzew ozdobny – tuja (*Thuja*):' Na kierchowie rosnóm jetelinki Ciesz SCiesz II 138.

2. *pśn 'jakaś roślina zielna':* Gdzie rośła szedym roczków trawa [...] A na

ósmy jetelinka zrośła, Jetelinka zrośła, Ale mi jóm kamratka spasła ciesz PieśniŚl II 439. RK

JETER *Formy:* typ jejter: prud Pluta-Dzierż 57; ~ typ ijater: prud 15.

Znaczenie 1. 'narzędzie do niszczenia chwastów i spulchniania gleby': tyj jęjtrą^u še jęjtruje prud PlutaDzierż 57; radličky – rodzaj pazurów przy pługu zw[anym] ijater do spulchniania ziemi prud 15; tar-gór 4.

2. 'maszyna lub urządzenie służące do opylania roślin preparatami chemicznymi': szam 8. RK

Jeternica zob. JATERNICA

Jeternit zob. ETERNIT

JETKA 'rodzaj sieci': Słup LPW I 311. RK

Jetrok zob. OTROK

JETROWAĆ *Forma:* typ jejtrować: prud PlutaDzierż 57.

Znaczenie: 'oczyszczać ziemię z chwastów za pomocą narzędzia nazywanego jetrorem': jetrovaž jada^u jw. RK

JETRUNIE *przekł:* koziel SGŚ XIII 177. RK

Jetrzeć się zob. JAŤRZEC (SIE)

Jetrzyć zob. JAŤRZYĆ (SIE)

JETY 'o człowieku lub zwierzęciu: mający dobry apetyt, mogący dużo zjeść': jakā^u byūa jita^u al-kuj PKFP XIV 2 s 106. RK

Jeuroplan zob. AEROPLAN

Jew zob. I. HEW

I. Jewa zob. I. EWA

II. Jewa zob. I. IWA

Jewangelia zob. EWANGELIA

Jewangelicki zob. EWANGELICKI

Jewangelik zob. EWANGELIK

Jewangelista zob. EWANGELISTA

Jewanielia zob. EWANGELIA

Jewanieliczka zob. EWANGELICZKA

Jewanielij zob. EWANGELIJ

Jewanielijek zob. EWANGELIJEK

Jewanielista zob. EWANGELISTA

Jewdab zob. JEDWAB

JEWEJ 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': ĵewej, dočekej coś to popoχου – zaros tata pšidõm, to ċi pokožõm ryb 13. RK

JEWEJKU 'jewej (zob.)': ryb 13. RK

JEWEJKUSIE 'jewej (zob.)': ĵewejkuśe, źivejće śe, alojż uź iże nazod z masta ryb 13. RK

Jewelb zob. GEWELB [Supl.]

Jewelp zob. GEWELB [Supl.]

Jewelta zob. HEWELTA

Jewentarz zob. INWENTARZ

Jewera zob. GEWERA

JEWERYNA 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': Jeweryna! Co sie to u was porobiło! Ciesz SCiesz II 138; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 177.

W połączeniu: **Jeweryna kany** 'jw': Jeweryna kany, tyn synek mi wszyckõm śmie-tonke wypił! Ciesz SCiesz II 138. RK

Jewica zob. EWICA

Jewicht zob. GEWICHT

JEWIR [?] 'kawatek drewna odtłupany przy ścinaniu drzewa': Jewir – trzaska oddzielająca się od pnia między dwoma zacięciami przy zrąbaniu drzewa Win-nica [Ukr] Roczn 203. RK

I. Jewka zob. EWKA

II. Jewka zob. IWKA

Jewnik zob. IWNIK

Jewoha zob. IWOHA

Jewor zob. I. JAWOR

Jeworeniek zob. JAWORENIEK

Jeworowy zob. JAWOROWY

Jewór zob. I. JAWOR

Jewrejta zob. GEFRAJTA [Supl.]

JEWTU zaimek wskazujący 'tu, tutaj': koniec RŁTN XXII 261; gar 12. RK

Jewyrc zob. GEWYRC

Jeza zob. EZA

Jezba zob. IZBA

JEZDER 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': pszcz SGŚ XIII 177; strzel-opol OIW 75; Śl SGŚ XIII 177. RK

JEZDERKIŚ 'jezder (zob.)': Śl SGŚ XIII 177. RK

JEZDERKU 'jezder (zob.)': Cojś ti to narobõł, jezderku, synek, synek koziel SGŚ XIII 178; jezderku, ĵako fajno oles jw; Jezderku, dyć jo blank zapomniãła, że mom tłucek, co umarłych wskrzeszo Opole jw; Racibórz jw; Śl jw. RK

JEZDERKUSIE 'jezder (zob.)': jezderkuśe, aleś śe zmaraśiũ! tar-gór 4; jezderkujśe, alejż mnie wystraśõu strzel-opol SGŚ XIII 178; Jezderkusie, stary, na co ci tyła piãniãdzów? Olesno jw; Jezderkusie, wszytka gorzoła mi z gowy wyparowała Śl jw; biel jw; pszcz jw; ryb jw; koziel jw; gliw jw; Janów-Szopienice jw; Ruda Śl jw; lubl jw. RK

JEZDERYNECZKI 'jezder (zob.)': biel SGŚ XIII 178. RK

JEZDESICZKUSIE 'jezder (zob.)': ĵездеjśiçkujśe, ty kužõnta na ti dyšču koziel SGŚ XIII 178. RK

JEZDESIU 'jezder (zob.)': ĵездеśu, ĵag gorko tar-gór SGŚ XIII 178; ĵездеjśu, douvej pozõr strzel-opol jw; biel jw; pszcz jw; prud jw; gliw jw; opol jw.

W połączeniach: **Jezdesiu dobry** 'jw': prud PlutaDzierż 57.

Jezdesiu kochany 'jw': prud jw. RK

***JEZDNIA**

JEZDNIANY *Forma*: typ jeźniany: kłob 1.

Znaczenie: 'przejezdny [?]': głõściñec to ino tako druga, co źżeva na ni rosnõm, ñe jes jeźnãno jw. RK

JEZDNIK 'człowiek jeżdżący konno; jeździec': Kasz Ram 63. RK

JEZDNY *Forma*: typ jezny: Lim; boch 17.

Znaczenia: 1. 'przeznaczony do przemieszczania się': ĵyzna drõga boch 17.

2. 'o koniu: dobry do zaprzęgu': jezny Lim.

3. 'konny': jezdny¹ ləze. jezdny¹ žaŋněře Stup LPW I 310; kar jw; Kasz Ram 63. RK

JEZDOWAĆ częst 'jeździć': Carnoksiężnik, co na smoku jezduje żyw MiesPog 69. RK

JEZDUWAĆ częst 'jeździć': kedyś to tak f kōmplementa jezduwali wys-maz PBTN XVIII 85. RK

JEZDYGA 1. 'krowa lubiąca biegać': myślen PJPAN 11 s 243.

2. 'kobieta lubiąca przebywać poza domem, włóczyć się': myślen jw. RK

JEZDYGOŃ 'chłopiec lubiący przebywać poza domem, włóczyć się': myślen PJPAN 11 s 243. RK

Jezela zob. **GEZELA**

JEZENDERYNO 'jezder (zob.)': Jezynderyno, dobrze, że prawisz, musim zaroz o tym moji ciotce powiedzieć Ciesz [Cz] Zwrot 360 s 64. RK

JEZENUSIE 'jezder (zob.)': jezynuśe, ti moŋš kopoty strzel-opol SGŚ XIII 178. RK

JEZER 'jezder (zob.)': strzel-opol OIW 75. RK

JEZERKUSIE 'jezder (zob.)': jezerkuiśe! strzel-opol OIW 75. RK

JEZERYJA 'jezder (zob.)': Jezeryja, gazdoszku, co je? co je? Cieszyn [Cz] Zwrot 18 s 8; Jezeryja, co tu grzybów! Ciesz SCiesz II 138; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 178; ciesz 17; Śl SGŚ XIII 178.

W połączeniach: **Jejku mój no jezeryja** 'jw': Cieszyn 8 [Cz].

Jezeryja kandy 'jw': Jezeryja kandy, dyć tam teraz nic ni ma, wszecko wytargane Ciesz [Cz] SGŚ XIII 178.

Jezeryja kany 'jw': Jezeryja kany, jak uóni wystroili to dziecko Ciesz SCiesz II 138. RK

JEZERYJKO 'jezder (zob.)': ciesz SGŚ XIII 179. RK

JEZERYNA 'jezder (zob.)': Jezeryna, toch cie sie wylynkała! Ciesz SCiesz II 138. W połączeniu: **Jezeryna kany** 'jw': Jezeryna kany, dyby tak z gąszczo wyskoczył wilk abo jelyń porwoł mie na rogi Ciesz [Cz] Zwrot 187 s 15. RK

JEZERYNKO – tylko w połączeniu: **Jezerynko kany** 'jezder (zob.)': Jezerynko kany Ciesz [Cz] SGŚ XIII 179. RK

JEZERYNO 'jezder (zob.)': No, jezeryno, każdego człowieka szkoda jest Cieszyn [Cz] KadGaw 140; Jezeryno, chłopach zastrzelił Cieszyn [Cz] Zwrot 229 s 23. RK

Jezgar zob. **I. JAZGAR**

Jezgarnik zob. **JAZGARNIK**

Jezgarz zob. **I. JAZGARZ**

Jezgiarz zob. **I. JAZGARZ**

Jezgrzóka zob. **JASKÓŁKA**

I. JEZI 'odnoszący się do jeża, związany z jeżem': Óna ze strachu puściła go, a tu ón skore z siebie zdjął jezie, powiesił na grzędzie, i z jeza zrobiel sie ładny chłopiec radz-podł Wiśła XVII 550. RK

II. JEZI *F o r m y*: typ ezi: ryb AJŚ VI m 1020, BMJP XIV 94; rac AJŚ VI m 1019, 1020; koziel ME V 101, 103; ~ typ lezi: rac MPKJ IV 297.

I. spółnik 1. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku': eżi vyχlistoś ta fšysko voda ze stofka, to ci dōm za to vīna ryb BMJP XIV 94; povéžau tēmu šynkeřovi, že mu go napravi, jezi mu dobre zapuaci rac ME V 13; Jezi mi sie przyślubisz, że mojum bydziesz, to se je nabier koziel SGŚ XIII 176; rac AJŚ VI m 1019, MPKJ IV 297; koziel ME V 101; Michałkowice-Siemianowice Śl jw 179.

2. 'wprowadza zdanie podrzędne dopełnieniowe': χcał véžec, jezi še to vypelniło koziel jw 109.

II. partykuła 'wprowadza pytanie; czy': a. 'niezależne': eziś go tą kady ne vižāt? koziel jw 103; Cieszyn [Cz] AJŚ VI m

1020; *ciesz jw*; *ryb jw s 6*; *rac jw m 1020*;
b. 'zależne': *pytāt ijx še, ježi ōni poražo*
 to vyskomač *koziel ME V 99*; *pytaueχ še,*
ježi tam ne ma čeleca předej Sobiszowice-
-Gliwice jw 162. RK

Jezibaba zob. **JEZIBABA**

JEZIBY *Forma*: typ *eziby*: *koziel ME V 101, 114.*

I. *spójnik 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku'*: *ežiby še dostāl ty vody napič, to mi běže lepši koziel jw 101.*

II. *partykuła 'wprowadza pytanie; czy'*:
a. 'niezależne': *a ježibyš ta ne vížāl, co ōn pšodāl? koziel jw 103*; **b.** 'zależne': *a ōn prošil, ježiby šlo keby jěno těn k^oožux ze šebe zmańčāl do ty kaži koziel jw 108; koziel jw 114.* RK

Jezica zob. **JAZICA**

JEZÍC SIĘ 'okazywać niezadowolenie, złościć się': *narut še ježiū; ježiūy še sier RŁTN XXII 261.* RK

JEZIERNY 'dotyczący jeziora, związany z jeziorem': *nawet sěrvitutu jěžěrnego ně mamy aug 6; štop LPW I 310.* RK

I. JEZIERO 'jezder (zob.)': *kar S II 102.* RK

II. Jeziero zob. **I. JEZIORO**

JEZIERSKI *Forma*: typ *jezierzki*: *Štop LPW I 310.*

Znaczenie: 'dotyczący jeziora, związany z jeziorem': *ježěrské vagoře wej S II 102; ježerská w^aoda. ježerske rəbə Štop LPW I 310.* RK

JEZIERZANY 'dotyczący jeziora, związany z jeziorem': *ježeřaná w^aoda Štop LPW I 310.* RK

Jezierzki zob. **JEZIERSKI**

JEZIERZYSTO 'przystów od jezierzysty': *k^oole nověvā ščecəna [nw] to je barzo ježeřəsto Štop LPW I 310.* RK

JEZIERZYSTY 'pełen jezior; jeziorzysty': *p^oom^oorškā [nw] je ježeřəstý krāj Štop LPW I 310.* RK

JEZIERZYSZCZE 1. 'duże jezioro': *Štop LPW I 310.*

2. 'miejsce, gdzie było jezioro': *Štop jw.* RK

JEZIOR *Forma*: typ *jeździor*: *rac SGŚ XIII 179.*

Znaczenie: 'jezioro w zn I (zob.)': *jak zamarznie ježžor, to byžymy ježžic [!] na šlińcuχax rac jw; Koniczku siwy, Pokaž mi dziwy, Przeplýń bez jezior, Nie zmočaj grzywy [pśn] rac PieśniŚl II 119; opol SGŚ XIII 179; klucz jw.* RK

JEZIORA *Forma*: typ *jeźziora*: *lip 2.*

Znaczenia: **1.** 'jezioro w zn I (zob.)': *ježzoro || jažzora 'duża woda' lip 2.*

2. 'bagno, mokradło': *jižzora 'moczar' p-tryb 5.* RK

JEZIORECZKO *zwykle pśn Formy*: *typ jezioreczko: kols Łęcz 240; inow Kuj II 45; al-kuj jw; lip Zb II 58; Wp Zb VIII 85; ≈ M lp jezioreczka [końcówka fleksyjna ž]: suw 3.*

Znaczenie: *ekspr 'jezioro, czasem małe'*: *ma własna ježzorečka suw 3; v tim mōłym ježzorečku sō vjełže rěbě Kasz Ram 63; Przez to bystre jezioreczko Drobne rybki drgają [pśn] opol PieśniŚl II 114; [pśn] myšlen Lud VIII 409; [pśn] tarn MPKJ I 49; opocz 3; [pśn] przas SkierP II 70; ostrot jw 143; [pśn] kols Łęcz 240; [pśn] inow Kuj II 45; [pśn] al-kuj jw; [pśn] lip Zb II 58; Wp Zb VIII 85; wej LPW I 310.* RK

JEZIOREK 'małe jezioro, płytki, niekiedy grząski staw': *ježzorki na uokax konec RŁTN XXVII 149; strzel-opol OIW 75; nidz SGOWM III 103.* RK

JEZIOREŃKO *Forma*: typ *jezioreńko*: *[pśn] lub BartJęz 146.*

Znaczenie: *ekspr 'jezioro'*: *u ježzoryńka žimna vodyńka [pśn] lub jw; Z tamtej strony jezioreńka jadą panowie [pśn] ostrot Kolb 201; opocz RŁTN XXII 261.* RK

JEZIORKO *Formy*: typ *jeziorko*: *hrub 4; radomsz LL VI 3 s 44; raw-maz*

RŁTN XXII 264; koniń 14; n-tom AJW IX m 760 s 165; mog Pozn IV 140; byd AJW IX m 758; n-miej 1; ~ typ ęziorko [iżorko]: żniń AJW IX m 758.

Znaczenia: 1. 'małe jezioro, płytki, niekiedy grząski staw': ńydaleko mojjii [!] bapki jes maue iżyorko pszcz *SGŚ XIII 179; No do tego mocynio trzeba było zawiyż te, te snopki, takie jeziorka były w polu, dzie woda przechodziyła n-tar KąsPodh IV 282; W lasku niedaleko Młynka znajdowało się jinziorko, całe prawie pokryte liściem zielunego buncywia radomsz LL VI 3 s 44; na bagnie [nw] pod raćnińcimy [nw] byuo take maue iżyorko i wyskųo koniń 14; staf to take mńeješe ieńżorko n-miej 1; Siwa gąska, siwa, po jezioru pływa [pśn] mog Pozn IV 140; Cieszyn 4 [Cz]; [pśn] ciesz ZarŚl III 1 s 77; n-tar [Spisz] ME VI 127; hrub 4; włosz 4; rad RŁTN XXII 261; opocz jw; raw-maz jw 264; aug 2; nidz SGOWM III 103; Mr i Wr jw; Olsz jw; ostródz jw; n-tom AJW IX m 760 s 165; żniń jw m 758; byd jw; chosz [Wilno Lit] PorJ 1969 s 210.*

2. 'ciecz rozlana na jakiejś powierzchni; kałuża': a skont te jeżorka na pudłozę, vy nalefi? bial-podl 1. RK

JEZIORNO 'przystów od jeziorny': tą tak všadě jezorno, jak na kašebaż Kasz Ram 63. RK

JEZIORNY 1. 'dotyczący jeziora, związany z jeziorem': Michoł jest głupi, ale powieść jego jakoby sakym z jeziornych leluich złowiono, – owioto była wonióm leśnej ziwice, – dy sie trómy łupióm [pśn] ciesz ZarŚl III 1 s 77.

2. 'pełen jezior; jeziorzysty': jeźorny krōj Kasz Ram 63.

Zob. **MIRTA, ŚLIMAK** RK

1. JEZIORO *Formy:* typ jezioro: sied Cyran 196; [sporad] Nidz SGOWM III 103; chojn AJK XIV s 155; byt jw; kar Bisk 27; wej AJK XIV s 155; Kasz S II 101; ~ typ eździorko [iżżoro]: ||- sulech

PFP XIV 94; ||- wolsz jw; ~ typ jeździorko [jeżżoro, iżżor^o]: prud PlutaGłog II 133; ||- [pśn] opol PJPAN 6 s 167; lesz MAGP IV m 198; ||- sulech PFP XIV 94; ||- wolsz jw; n-tom jw; międzyrz MAGP IV m 198; ~ typ jeździorko: sied Cyran 196; ~ typ jeździorko [ińżoro]: międzyrz 5; ~ typ jezioro [jeżoro, iżżoro, ińżoro]: oles PKJP X 53; klucz jw; syc AJW IX m 758; myślen PJPAN 11 s 31; sanoc MAGP IV m 198; lubacz 1; boch MPTL X 1 s 121; będz MAGP IV m 198; olk RŁTN XXII 264; kolb MAGP IV m 198; niż jw; bił jw; tom-lub jw i s 134; hrub 4; zam MAGP IV m 198 s 134; kras 3; kraś MAGP IV m 198; kłob PKJP X 53; radomsz MAGP IV m 198 s 134; koniec RŁTN XXII 264; iłż jw; lub MAGP IV m 198 s 134; chłm jw m 198; włod RŁTN XXVI 36; lubar MAGP IV m 198; puław jw; wiel PKJP X 53; kep jw; łącz MAGP IV m 198 s 134; kut MPCG VI 20; [pśn] raw-maz MPTL XIII 258; gar Warchoł 64; gtnń FrMaz 154; sierp MAGP IV m 198; [sporad] Mrąg SGOWM III 103; [sporad] Szczyc jw; os-wp AJW IX m 758; wolsz 7; śrm MAGP IV m 198; kols AJW IX m 758; koniń jw; wrzes MAGP IV m 198; śr-wp jw; poz AJW IX m 758; n-tom MAGP IV m 198; międzyrz AJW IX m 758; międzyrz MAGP IV m 198; szam jw; ob AJW IX m 758; gnieź jw; mog MAGP IV m 198; żniń jw; wąg jw; czar jw; chodz AJK XIV m 682; szub AJW IX m 758; inow MAGP IV m 198; al-kuj AJW IX m 758; włoc Kuj I 178; lip MAGP IV m 198; ryp MacŚl 30; tor MAGP IV m 198; byd jw; Kuj SKJ V 133; wyrz MAGP IV m 198; złotow B II 38; sęp-kraj AJK XIV m 682; tuch MAGP IV m 198; chełmiń AJK XIV m 682; n-miej 1; grudz AJK XIV m 682; świec MAGP IV m 198; st-gdań 1; tcz AJK XIV m 682; mal MAGP IV m 198; Lwów [Ukr] LS II A 61; ~ typ jezdoro: ||- [pśn] opol PJPAN 6 s 167; ~ typ jazioro: os-maz MAGP IV

m 198; *mław jw*; *ostroł jw*; *graj jw*; *świec AJK XIV s 155*; *st-gdań jw*; *tcz jw*; ~ *typ jaziero*: *biel-podl 1*; ~ *typ ężioro* [inżoro, inżoro, inżoro, iżoro]: *p-tryb MPTL XIII 154*; *ok Ciechanowa K II 263*; *koniń AJW IX m 758*; *szam MAGP IV m 198 s 134*; *ob AJW IX m 758*; *gnież 2*; *mog AJW IX m 758*; *źniń jw*; *wąg jw*; *czar jw*; *Szubin MAGP IV m 198 s 134*; *al-kuj AJW IX m 758*; *czar SO XIV 56*; ~ *typ ozioro*: *włod MAGP IV m 198*; ~ *typ ziezioro*: [sporad] *Giż SGOWM III 103*; ~ *typ niezioro*: *Lub Lub II 210*; ~ *typ wiezioro*: [pśn] *ok Ostródy Kolb 278*; ≈ *M lp jeziora* [końcówka fleksyjna ż]: *suw PKJP II 2 s 89*; *olsz* [Wilno Lit] *MAGP IV s 135*; *Wilno* [Lit] *jw*; *Lit PJPAN 98 s 64*; ~ *D lp -oru*: *giż SGOWM III 103*; ~ *Msc lp -erze*: *ciesz KwOp XIV 3–4 s 108*; [pśn] *ok Bochni i myślen Świąt 251*; *graj 1*; *suw 1*; *giż SWM X 24*; *szczyt SGOWM III 103*; *Mr i Wr jw*; [pśn] *olsz Stefz I 132*; [pśn] *ok Ostródy Kolb 278*; *Ostródz SGOWM III 103*; *wolsz 7*; *wyrz PKJP II 1 s 83*; *złotow B II 38*; *wej 3*; *Kasz LPW I 310*; *Lit PJPAN 98 s 64*; -erzu: [sporad] *ostródz SGOWM III 103*; -oru: *białos Kudz 152*; ~ *M lm -ory*: *prud PlutaGłog II 133*; *iż 1*; ~ *D lm -ór*: *bił 10*; *konec RĚTN XXII 264*; *ostroł 30*; *Kasz LPW I 310*; ~ *N lm -rmi*: *Kasz jw*.

Znaczeni a: 1. 'naturalne zagłębienie lądu tworzące zbiornik wodny': duży stouf to jez jezoro niem 3; Starzyk mi ^uopowiadał, że na Czantoryji su śpiunce rycerze. Kaj śpiun, stało jezioro i że na tym jeziorze było pełno kwiotków *ciesz KwOp XIV 3–4 s 108*; p^uo jezoże pywają źike kacki *dąb-tar 5*; jezorum to tu ny ma u nos zaw 2; ve śfice były rozmaite jżory *iż 1*; kojo tyż jezōr to cauke lato duzo, duzo, ogromnā śiua jes luži *ostroł 30*; a co v jezefe taka głēmboka voda to nazywajo wał *suw 1*; jakem se ozeniłi, tom tu pśysua zza jezoru *giż SGOWM III 103*; ^uni byli rybo^ukañi,

rybyⁱ spšedawali, na jezoro chozilfi, rybyⁱ uoifli *wolsz 7*; Goslaski hrabia to bogocz nad bogocze! Dwaścia foliwarków, styry gorzalnie, cukrownio, młyny a bory, a inziora! Loboga rety! I to mo jedyn człowiek! *koniń 19*; latem to te gzubi lejco do jezōra *st-gdań 1*; v jednim jezoře złapilo rōbācō vėlgo ščōka, χtarna bōla obroslā meχā *Kar S II 100*; mizo tōmý jezormý bēł las *Kasz LPW I 310*; Są w wiezierze ryby, a na boru grzyby, tem ci ja się wyżywie [pśn] *ok Ostródy Kolb 278*; *oggw*; ~ *w por*: mrōz, iaż jezora pākajō. mō tu lepē sezemō, iak rōbō v jezoře. on vācē v žacu vōpil, iak v jezoře ie vodā *Kasz S II 100*; on mē ie tak krevni iak naše jezoro z mořā *Kasz jw 254*.

2. 'mokradło': bagna i jezora; ne goñ tam, bo tam jezoro rzesz 8; jezoro, co mūoze tam źrudło iakē jes, ale iakem jino zapañentou, to uōno jes, ale terā to zamuluyo *włosz 4*; jżoro, i woda, i trawa po nim rośne, już bydle tam ne zaleze, gżēźne *lubacz 1*; *n-tar* [Orawa] *MAGP XI m 517*; *tarn jw*; *brzes-mp jw*; *boch jw*; *bił jw IV m 198 s 137*; ~ 'rozlewisko wody na łące': *Cieszyn* [Cz] *jw IV m 198 s 137*; *n-tar* [Orawa] *KąśSt II 1 s 389*; *boch MPTL X 1 s 121*; *tarnob MAGP IV m 198 s 137*.

3. 'ciecz rozlana na jakiejś powierzchni; kałuża': ja myśle fcoraj, co to načeknynte f śyñi, a to vy nalefi zupy do źuravego vādra i jezoro *biel-podl 1*; *n-tar KąśPodh IV 389*.

Frazeologia: jezioro się pali, a psy słomę noszą do gaszenia 'frazza wypowiedana, gdy ktoś wścibski wypytuje się o nowiny': *kar S II 100*; *wej jw*; ~ *rzcū* (coś) w jezioro 'nie wspominaj o czymś, bo nie warto': řac to v jezoro *Chojn pn-zach jw*; ~ *szmygnij* (coś) w jezioro 'jw': *Chojn pn-zach jw*.

RK

II. JEZIORO 'jezder (zob.): jezoro! ja są zląkła. jezoro! kamiñca są pāli! *kar S II 102*.

RK

***JEZIOROWY**

Zob. RÓŻA

JEZIORSKI *pśn* 'dotyczący jeziora, związany z jeziorem': Żebyś ty wiedziała, co za obiad mój. Pieczoneczka końska i woda jeziora, Strawa żołnierska *chełmiń* MPTL XVII 401. RK

JEZIORZYSKO *Forma*: typ jeziorzysko: *koniń* 14.

Znaczenia: 1. 'duże jezioro': gosufaſke [nw] to jez vélyne iżożysko *koniń* 14.

2. 'mokrądo': *koniń* 14; ok Szubina Pozn III 13. RK

JEZIORZYSTO 'przystów od jeziorzysty': niże nie je tak jezořesto jak na kaſebax Kasz Ram 63. RK

***JEZIORZYSTY**

JEZIORZYSZCZE 1. 'duże jezioro': Kasz Ram 63.

2. 'miejsce, gdzie było jezioro': Kasz jw. RK

JEZIÓR *Formy*: typ jeziór: *mil* i *trzeb* [Lwów Ukr] MAGP IV m 198 s 135; *zam jw*; *radomsz RŁTN XXII* 265; *puław jw*; *lip MAGP IV m 198 s 135*; *ryp MacSł* 30; *tor jw*; Lwów [Ukr] LS II A 61; ~ typ edziór [iż^o]: *luk Cyran* 196; ~ typ jeździór: *głub PJS I* 93; *prud PlutaGłog I* 120; *strzel-opol OIW* 75.

Znaczenie: 'jezioro w zn I (zob.)': na zadku pŷy yučnici jes kalabisöw jeiżžör *głub PJS I* 93; *prud PlutaGłog I* 120; *mil* i *trzeb* [Lwów Ukr] MAGP IV m 198 s 135; *zam jw*; *radomsz RŁTN XXII* 265; *kiel MAGP IV m 198 s 135*; *konec RŁTN XXII* 261; *iż MAGP IV m 198*; *puław RŁTN XXII* 265; *opocz MAGP IV m 198 s 135*; *brzez RŁTN XXII* 261; *luk Cyran* 196; *sied jw*; [sporad] *Szczyc SGOWM III* 103; *lip MAGP IV m 198 s 135*; *ryp MacSł* 30; *tor jw*; *Kamienny Potok-Sopot LPW I* 310; Lwów [Ukr] LS II A 61. RK

JEZIÓRECZKO *pśn* 'zdr od jezioro w zn I': s tãmtyj ströny jeżureka ježe

jaſecek, jaſecek, malováne ſãdeŷecko, vröny końcek, końceek *luk* 9; Druchny nie piły, nie piły, Ino sobie z jeziorecka wode nosiły *sier Wiſta XIII* 541; *Mr i Wr SGOWM III* 103. RK

JEZIÓREK 1. 'małe jezioro, płytki, niekiedy grząski staw': *wiel* 7; *brzez* 1; *inow AJW IX m 760 s 65*; *byt LPW I* 310.

2. 'mokrądo': tam v las, daleko, na jeżurek jido *miń-maz* 2; *radomsz* 7. RK

JEZIÓRKO *Formy*: typ jeziórko: *koniń AJW IX m 760 s 165*; *śr-wp* 5; *poz AJW IX m 760 s 165*; *ob jw*; *gnież jw*; *żniń jw m 758*; *wąq PKJ XVI* 133; *czar AJW IX m 760*; *lip* 2; *złotow B II* 38; *tuch* 6; ~ typ eziórko [iż^orko]: *wąq AJW IX m 760 s 165*; ~ typ jeździórko [iż^ozurko]: *n-tom SobWp* 201.

Znaczenia: 1. 'małe jezioro, płytki, niekiedy grząski, staw': take jeźórko stãuo iĵ tam stale voda byuo *włosz* 4; jeźurko – to, co nie ma pŷyçodu *pis SGOWM III* 103; głëboček to vĵenci jeźórko jak jeźoro *szt GMalb II* 1 s 145; *oleſ* [Równe Ukr] MAGP IV s 195; *kozien RŁTN XXII* 261; *łęcz PJPAN* 37 s 348; *raw-maz RŁTN XXII* 261; *gar* 1; *luk* 9; *radz-podl* 4; [sporad] *Giż* [SGOWM III 103]; [sporad] *Mrąq jw*; [sporad] *Nidz jw*; [sporad] *Olsz jw*; *rawic PKJP III* 3 s 42; *śrm AJW IX m 760 s 165*; *koniń* 17, *AJW IX m 760 s 165*; *śr-wp* 5; *poz AJW IX m 760 s 165*; *n-tom SobWp* 201; *ob AJW IX m 760 s 165*; *gnież jw*; *żniń jw m 758*; *wąq PKJ XVI* 133; *czar AJW IX m 760 s 165*; *chodz jw*; *lip* 2; *tuch* 2, 6; *złotow B II* 38; *Mal GMalb I* 71; *kar S II* 100; [pśn] *wej jw*; *Kasz jw*; *Słup LSW I* 396.

2. 'mokrądo': take jeźórko byuo, to nie byuo kſokuf iĵno taki *mex*, a terã jes *puole*, to kozdy mōvi: a na jeźórko iĵde uorać. tam byuy take *smuĵi*, take jeźurka *włosz* 4.

3. 'ciecz rozlana na jakiejś powierzchni; kałuża': uočekaua z ni v^ooda – p^ood no-gamy ſe zrobiuo jeźurk^o *piń* 2.

Ślepe jeziórko 'mokradło': oparcyska; ślepe jezurko to jus taka pšezva etc SGOWM III 103. RK

JEZIÓRNICA st 'w wierzeniach ludowych: żeński demon mieszkający w jeziorze': v i'ezoraχ kuole puet'agueva [nw] žła p'ěrvě n'a s'vece jez'örnica zlé i uekrútně, χ'ərna co rok muša mēc χuecbə jednā ue'arā kar S II 101. RK

JEZIÓRNIK 'człowiek związany w jakiś sposób z jeziorem [?]: ślup LPW I 310. RK

JEZIÓRNY 'dotyczący jeziora, związany z jeziorem': b'řěg jez'örný. jez'örnā g'łada pd-wsch ok Wejherowa LPW I 310; jā lubā jez'örně rəbə, te sō lepšě od morskiχ Kasz S II 102; białos Kudz 152.

Zob. **MIRTA**, **RÓŻYCZKA**, **TUCZEK**, **WŁOS** RK

JEZIÓRO *Forma*: typ jazióro: *tez* 3.

Znaczenie: 'jeziro w zn I (zob.)': v'e fśi je jažōro *tez* 3; [rzd] *Olec* SGOWM III 103; [rzd] *Giž* jw; [rzd] *Mrqg* jw; [rzd] *Pis* jw; [rzd] *Szczyc* jw; [rzd] *Olsz* jw; *kościer* 6. RK

Jezisz zob. **JEZUS**

JEZIŚ – tylko w połączeniu: **Jeziś Maryjka** 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': Jeziś Maryjka! Ono w tym brzusysku iście cosi tak jakby zabecało *n-tar KąsPodh* IV 283. RK

JEZIULANKA 'drzewko iglaste, tradycyjnie ozdobnie przybierane w okresie świąt Bożego Narodzenia; choinka': *n-tar KąsPodh* IV 283. RK

JEZURECZKU 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': *prud* SGŚ XIII 180. RK

Jezka zob. **GIEZKA**

JEZMER *przekł*: ŚI SGŚ XIII 180. RK

Jezny zob. **JEZDNY**

Jezofita zob. **JEZUITA**

JEZUCHERKUSIE 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': jezucher-

kuše, zaiž nabrožōu ve škole *prud* SGŚ XIII 180. RK

JEZUCHNA – tylko w połączeniu: **Mój Jezuchno** 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': a žišej, muj jezuchno, nażykaum, že žišej jez bida ok *Sieradza* RLTN XXXI 90. RK

***JEZUICKI**

Zob. **MARSZ**

JEZUIT 'jezuita (zob.)': Tam w Jerolimie jezuit spowiada, on ci tam przeze mie rozgrzeszenia nie da [pśn] *n-tar PPh* II 143; *strzel-opol* OIW 75. RK

JEZUITA *Forma*: typ jezofita: *kroś* LS I A 196.

Znaczenie: 'członek Towarzystwa Jezusowego – zakonu założonego w XVI w. przez Ignacego Loyolę': ksonž jezofita ślićnie muvōi kazańe *kroś* jw; te jezuići f stary fśi [nw] *rzesz* 8; na mīsyiaχ byu u noz jakiś kaznožeja jezuita *koniń* 14; ŚI SGŚ XIII 180; [pśn] *n-tar PPh* II 50; *Kasz Ram* 64. RK

JEZULAJ 'mała choinka wieszana u sufitu w okresie świąt Bożego Narodzenia': *Spisz* [Sf] *AJPP* 310. RK

JEZULAN 'jezulaj (zob.)': *Spisz* [Sf] *Vážný* 188. RK

JEZULANKO 'jezulanka (zob.)': robymy, no jezulanquo še u nāz_nazyvā. japka, částka, c'ukerki i te buľě [...]. do kedy fto fce, do ftedy tšimē, no do tšōf kruľi [nw] *n-tar* [Spisz] *ZNUJ* 278 s 96. RK

JEZUNIU 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': Jezuniu, ale on sie tam nie boľ. I on wziāł – jak się ten smok zbliżył, tak ten pysk otwierał – to on wziāł i te wszystkie teby mu pościnoł *oles* SGŚ XIII 180; *bl K* II 264. RK

JEZURECZKU 'jezuniu (zob.)': *prud* SGŚ XIII 180. RK

JEZURKU 'jezuniu (zob.)': *prud* SGŚ XIII 180. RK

JEZU – tylko w połączeniach i *Fraz*: **Jedynący Jezu** 'okrzyk wyrażający różne

stany emocjonalne: jedynŏcy ĩezu rawic PKJP VIII 66.

Jezu Chryste 'jw': Jezu Kryste, dyć za chwile tu prózne niebo bydym mioł! *Cieszyn [Cz] OndrProza 15*.

O Jezu 'jw': ʰo ĩezu, to ći mušau byź ĩakiši zbereźniġ ĩa go cārni pšyśly brać! *tarn NT II 132; jas 3; zam 6*.

O Jezu kochany 'jw': ʰo ĩezu kuχany! ot takego źecka puław 2.

O Jezu święty 'jw': ale un χrapał, o ĩezu śfynty! *bial-podl 1*.

Frazeologia: o Jezu 'alkohol gorszej jakości, najprawdopodobniej metanol': ʰo ĩezu || ʰo ĩezuśniku 'okowita do palenia', na nalepce 2 kości (piszczele) jako znamię trucizny śrm 8; ~ że Jezu 'bardzo': wyćerpaŭa tak, co muwieuā ze ĩezu! *kiel 22*; ≈ daj Panie Jezu 'formuła będąca odpowiedzią na chrześcijańskie pozdrowienie przy pracy': Pełno ludzi koło drŏgi w polu i dalyj po polak robiyło. Jo se na nik wołała wesoło: – Scynś Boze wom tam! Boze wom tam pomogoj! – Odpowiadali: Dej Panie Jezu. Panie Boze, usłys *n-tar KąśPodh II 359*. RK

JEZUS *Formy*: *typ jeżysz*: *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 62; biel 6*; ~ *typ jeżisz*: *Cieszyn 8 [Cz]; Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 27*; ~ *typ jeszisz*: *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 44*; ~ *typ jeżisz*: *Ciesz SCiesz II 138*.

Znaczenie: 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': Jezus, to łuz ni, to łuz ni rŏb, bo bedzie źle z nami *Cieszyn [Cz] Zwrot 344 s 49*; Do tańca, Jezus, to mnie tak ciągnie *n-tar 29*; ĩag_mnie straśne krosty ʰopsypauy, ĩezus, ĩezus, ĩak straśne ćyrpĩam [*cierpiałam*] *gor 4*; ĩezus, mi nazbĳerałi tiy gźip! ĩi fśiske pravźifki *tcz 1*; ĩezuśe, cŏś tyś to robiś *koziel SGŚ XIII 180*; Jeziszi, uciekejmy, bo ʰokropny deszcz idzie! *Ciesz SCiesz II 138*; tyź ĩe brudno, ĩeżyś! *biel 6; rawic PKJP III 3 s 46*.

W połączeniach: **Jezusie Chryste** 'jw': Jeziszi Kryste! Na skiyl żeś sie tu wzioń! *Ciesz SCiesz II 138*.

Jezusie Chrystusie 'jw': ĩezuśe krystuse, co śe staŭo *koziel SGŚ XIII 180*.

Jezusie Maryjo 'jw': He, Jezusie Maryjo, gore – krziknon młynorz – gore, dyć to pewnie Rogoźnik *n-tar KąśPodh IV 284*.

Jezusie z Nazaretu 'jw': Jezusie z Nazaretu, co też w tej piwnicy sie robi *Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 181*.

Jezus Mario 'jw': e, ĩezuz_mařjo, bʰodaj syćkʰo vėzā ĩus *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 131*.

Jezus Maryja 'jw': ĩezuz_maryĳa, ĩednego roku to tu ʰu nas to tak śe voda loŭa po śyńi *ciesz BMJP XIV 52*; no, ĩezuz_maryĳa, zabĳie mē, no fto ty ź'ėcynta rešte ʰot-ʰovā, co z'ostanom *n-tar ZNUJ 98 s 28*; Jezus Maryjā! Nie wsturzāj tam palcŏw, bo cie kopnie! *n-tar [Orawa] KąśŚł II 1 s 389*; ĩeżyź_maryĳa, stary, śantaři! *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 62*; ĩezuz_maryĳa! – częściej jeszcze i teraz w czeskiej wymowie: ĩeźiź_maryĳa! (ale jest to zarazem odciēń, ślabsze niź ĩezuz_maryĳa) *Cieszyn 8 [Cz]; niem SGŚ XIII 180; Śl jw; Orawa n-tar KąśŚł II 1 s 389*.

Jezus Maryja Józef 'jw': *Cieszyn 8 [Cz]*.

Jezus Maryja kany 'jw': a tu śe poźivŏmy – ĩeřiź_maryĳa_kany *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 44*.

Jezus Maryjo 'jw': A Jezus Maryjo, bić to sie byli *n-tar KąśPodh IV 284*.

Jowej mie Jezus Maria 'jw': Jowej mnie Jezus Marya *Ciesz SGŚ XIII 192*.

Mój ty Jezusie 'jw': Mój ty Jezusie, dyć jo zeźroł księdzu wszystkā śmietŏnke *Cieszyn [Cz] jw*.

O Jezus 'jw': *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 130*.

Frazeologia: co Jezus Maryja 'bardzo': Juz telo pĳakała, cŏ Jezus Maryjā *n-tar [Orawa] KąśŚł II 1 s 129*; Neji za chwilec-

ke słuchomy, patrzymy, a tu strzylanina tako, co Jezus Maryjo *n-tar KąśPodh II 236*; ~ dzięki Panu Jezusowi 'wyrażenie używane na opisanie lub podkreślenie pomyślnej sytuacji': *krak RWF XXVI 375*; ~ że Jezusie 'bardzo': tag mje ta noga b^uofi ze j^ezuśe! *gor 4*; ~ że Jezus kochany 'jw': alem še načyrpⁱaua f tym špitolu ze j^ezus k^uo^oxany, nⁱkomu teg^o nie życe *gor 4*; ~ że Jezu żeści 'jw': t^en marek to taki n^edopalony ('nieznośny') ze j^ezu żeści, *xyba gorsego ni ma krak 12*; ≈ iść do Pana Jezusa 'przystępować do komunii świętej': *n-tar KąśPodh IV 161*; ~ opatrzyć z Panem Jezusem 'udzielić choremu komunii świętej i ostatniego namaszczenia': *kš^onc χ or^ego opatši s pan^em j^ezus^em szt GMalb II 1 s 310*; ~ spać jak smarkaty Pan Jezus 'spać dobrze': *Mp pd K V 192*; ≈ ka ta dusza od Jezusa 'frazja oznaczająca, że na realizację czegoś trzeba długo czekać': Mamo, a hnet to be trza zaconć okráwac rzepe, bo ty o takim casie to juz wybiyrás sadzyniaki, niy? – Dziecko, ka ta dusza od Jezusa! Nápiyrwi trza zasiác, świont jesce nie było, a ty kces iś rzepe sadzić? *n-tar [Orawa] KąśŚł II 1 s 412*; ~ niech będzie pochwalony Jezus Chrystus 'formuła wypowiedziana na powitanie lub pożegnanie': Wchodzim do safasu i musym pochwolić Pana Boga, bo przecie nie wejdem jak do stajni. Pana Boga trza zawse pochwolić, to godom: – Niek bedzie pochwołony Jezus Krystus *n-tar KąśPodh VI 524*; pⁱr^uvu, jak naucycel w^uazi^u (do klasy), to godauy żeći: *ńe χ bęże pokfalony j^ezus χ rystus kolb 3*; *strzel-opol OIW 239*; *lubl 4*; *Orawa n-tar KąśŚł II 1 690*; *myślen Wista XIV 55*; *tarn NT 1 92*; *wąg PKJ XVI 130*; *złotow B II 355*; *Mal GMalb II 1 s 271*; *Kasz S II 53*; ~ Pan Jezus kukielki wiezie dziec 'słychać grzmoty': Łyskawice jako łańcuchy ogniste pierom w zym, a grzmotom ni ma kónica. Dzieciom sie wierzić nie kce, ze Pon Je-

zus kukielki wiezie – jako im to matki radziły, kie grzmiało *n-tar KąśPodh VIII 416*; ~ Pan Jezus świeci swoim światłem 'błyśka się': Jak Pon Jezus świyci^uł swoim światłym, to musioł z kosora nie uciyc [...]. Musioł być dzielny chłopok *n-tar jw*; ~ Pan Jezus świta 'robi się dzień': Matka, wstajáj, pán Jezus świta *piń K II 264*; ~ pochwalon bądź Jezus Chrystus 'formuła wypowiedziana na powitanie lub pożegnanie': *Cieszyn [Cz] MPKJ IV 112*; ~ pochwalon Pan Jezus Chrystus 'jw': *po χ valen pan j^eziš k^ristus Orawa [Śł] ZNUJ 72 s 27*; ~ pochwalony Jezus Chrystus 'jw': na, c^o ty wⁱżis k^synza i nⁱě _{p^uov^es} p^ov^ułony j^ezus χ rystus *n-tar [Orawa] jw 69 s 88*; *p^šyšto še do χ au^u-py i „po χ falony j^ezus χ rystus”, pańi młodo i pan młody prošo o błogosłavi^ustfo *kras 3*; *Spisz [Śł] ME VI 129*; *n-tar KąśPodh VIII 357*; *Orawa KąśŚł II 2 s 66*; *żyw RamŚł 52*; *tom-lub PorJ 1970 s 329*; *opocz MPTL VII 267*; ~ z Panem Jezusem 'formuła wyrażająca życzenie pomyślności, powodzenia, wypowiedziana najczęściej przy pożegnaniu': *rzesz 8*; *Wp Kaspr 21*.*

Zob. **DROGA, GŁÓWKA, GWOŹDZIK** [Supl.], **JABŁUSZKO, KONIK, KORONA, KORZEŃ, KREW, KREWKA, KRÓWKA, LASECZKA, LASKA, MEKA, OSET, OWIECZKA, PIESEK, RĄCZKA, SERDUSZKO, TWARZ, WIECZERZA, WŁOS, WŁOSEK, ZIELE, ŻABKA, ŻEBERKO, ŻYTKO, ŻYTO** RK

JEZUSECZEK 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': *prud SGŚ III 180*; *nam jw*.

W połączeniu: **Jezuseczku Maryjo** 'jw': *Cieszyn 7 [Cz]*. RK

JEZUSEK 1. 'prezent na Boże Narodzenie': *Cieszyn [Cz] AJŚ VI m 1062*; *ciesz jw*.

2. 'roślina – dziurawiec (*Hypericum*)': *pszcz SGŚ XIII 180*.

3. 'świętoszek, obłudnik': z niego tys jezusek *rad RŁTN XXII 262*; temu jezusk^oo^ovi t^o věřiš? *Kasz pn-wsch LPW IV 1394*; jak taki jezusk on přešed *Kasz S II 102*; żyw *RamŚl 23*; ciech *Wisła XV 213*; białos *Kudz 152*; *Lit K II 264*.

4. 'szelma, kawalarz': wej *LPW I 310*. W połączeniach: **Jezusku kany** 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': Jezusku kany! – było słyszeć za drzwiami *Ciesz SGŚ XIII 181*.

Jezusku mój 'jw': *Kasz pn-wsch LPW IV 1394*.

Frazeologia: za Pana Jezuskiem młotek i gwoździe nosić 'być z kimś w związku i wspólnie z nim mieszkać, nie mając z nim ślubu kościelnego': ten za pana jezuską młotk i guezze nosi *wej S II 102*. RK

JEZUSICZEK 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': no dyż₃velgi p_ontek. e. jezuscicku, dyż₃my₃χed₃ zabacyli *n-tar ZNUJ 98 s 25*; żyw *RamŚl 23*.

W połączeniach: **Jezusiczku kochany 'jw'**: jezuscicku ko₃xany! kazby ja tyz coš takigo pe₃žała! żyw *jw*.

Mój Jezusiczku 'jw': żyw *jw*. RK

JEZUSIENIEK – tylko w połączeniach: **Jezusieńku kochany** 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': jezusc₃yku k^ho₃xany, co to še c₃u₃o₃v₃g₃ v₃ ży₃c₃u musi narobić, a i tag₃ńev₃ela s teg^ho₃ jes gor 4.

Mój Jezusieńku miły 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': O, mój Jezusieńku miły, Będa mi tēz zazdrošciły [*rym*] *Lip i Ryp Zb II 115*. RK

JEZUSINEK 1. 'świętoszek, obłudnik': Tyn Michał to taki Jezusinek, sum fałsz i obłuda! *koniń 19*.

2. 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne': *n-tar KąšPodh IV 284*.

Frazeologia: o Jezusinku 'alkohol gorszej jakości, najprawdopodobniej metanol': uo jez₃u || uo jezusc₃inku 'okowita

do palenia', na nalepce 2 kości (piszczele) jako znamię trucizny *šrm 8*. RK

JEZUSKORONA 'jakaś roślina doniczkowa': *strzel-opol SGŚ XIII 181*. RK

JEZUSMARYJOWAĆ 'używać wyrażenia Jezus Maryja do oddania różnych stanów emocjonalnych': jezusmaryj₃o₃v₃o₃uam *Lim*. RK

JEZUSOWY zob. **KORONA, KREWKA, TYDZIEŃ**

Jezyban zob. **AJZYBAN**

Jezyk zob. **JERZYK**

JEŹDCA 'człowiek jeżdzący konno; jeździec': nocny jezdc₃a *wej LPW I 310*. RK

JEŹDZIARNIA 'kobieta źle się prowadząca': jeźżarnia tak^a, co nie piłnuje s₃ego χ^hopa *kiel 22*. RK

JEŹDZICA 'kobieta': a. 'źle się prowadząca': jeźżica || guńi₃χa *kiel 22*; b. 'lubiąca przebywać poza domem, włóczyć się': cęmu še naziv^a jeźżica? b^ho gońi, jeźżi fšedy i za fšistk₃ęni myšlen *PJPAN 11 s 243*. RK

JEŹDZICHA 'kobieta': a. 'źle się prowadząca': a to jeźżi₃χa! ca₃uemy v₃ecoramy g₃žeši l₃at₃ d₃q₃-tar 5; b. 'lubiąca przebywać poza domem, włóczyć się': jeźżi₃χa – vsody uobleci *lim 16*; Jeździcha – co nie robi, tylko goni *Lim*; *krak PJPAN 11 s 243*. RK

JEŹDZIĆ (SIĘ) *Forma*: ≈ *imb n* jeżdżono: [*pšn*] *raw-maz Maz II 2*.

Znaczenia: 1. 'często przenosić się z miejsca na miejsce za pomocą środków lokomocji albo na grzbiecie zwierzęcia': Jakech piniędzy cosi uszporowol, kupilech se starsze koło i jeździł, ale kiesi to były koła insze jako teraz *Cieszyn [Cz] Zwrot 108 s 8*; zacnejše g^hošće jezzo taksufkami *kiel 22*; ^hu nas nikogo, coby żelaznym vozem jeździł *suw 1*; do košc₃oua jeźżyli dovni bryčkami *n-tom 2*; ja jeźża na końu *tcz 3*; tēn školni jeźż₃o₃u na tēm kole po fšistk₃ę₃ v₃io₃s₃ka₃ *sz₃ GMalb II 1 s 145*; jezoro – w₃ęj₃ksa woda, na χ₃turej można u₃tka₃ni jeźżi₃ć *pis SGOWM III 103*; ščesc₃ě i nieščesc₃ě na

jednim kole jeźżo [przysł] Kasz S II 102; oggw; ~ J. z czym: do puńcova [nw] ni mogomy jeźzić s cugym, jyny z autobusym ciesz 15; jedyń pōn mǎł tŕi żyfki [...]. uōny muǎły s kōnǎmi jeźzić, uōnym śe to ěe podobǎło *Orawa* [Sł] ZNUJ 72 s 40; *Cieszyn* [Cz] Zwrot 405 s 55.

2. 'udawać się dokądś wiele razy, odbywać podróże': Jeździłech na szachte trzinoście rokōw, aż wybuchła piyrso wojna i musiołech iść *Cieszyn* [Cz] Zwrot 108 s 8; uōn jeźżōu vdycko do uopolōu na touřk *strzel-opol* OIW 75; uōni jeźżōm do koścouǎ żyw 13; jeźżōu do škōuy dō krosna *kroś* 9; ja duzam jeźżuu pō pōlsce *dąb-tar* 5; kazdy biskup, co jeźził do żymu, dostał taksufkē ot polońi amerykańskij, χto tylko jeźził! *bial-podl* 1; on jeźził na uotpust do krasnopoła *suw* 1; keby tak χora byuǎ, toby tak po śfece ěe jeźziuǎ giż *SGOWM III* 103; ěe lubē jeźzić do mǎsta *kal* 24; jak mūdōi żam buu, jeźżōm fśanże *świec BMJP XIII* 39; mō často jeźzimǎ do mǎsta, oñi jeźżo řǎdko *Kasz S II* 100; ja jeźżyu na konferēncje *lubl* 4; ōn 'eśce jeźzi na škouǎ, ěno co višet z ōsmi klasi *st-gdań* 3; oggw.

3. 'umieć kierować pojazdem': No, pozryj sie, nasa Zośka na traktorze wiy jeździć, a na rowerze ci nie pojedzie *n-tar* [Orawa] *KąśSł II* 1 s 390; tyle casu χuōżuu na te kursa ji ěe nauucuu śe jeźzić na motoże *piń* 9; ōfer jeźzi aǔtem, pekaesem, taksufkǎ *kolb* 3; jescem navet na roveże ěe uñoł ftencas jeźzić *radz-podl* 8; taki mauy śčur, a pačta, jag fajne jeźzi na roveże *koniń* 14; *n-tar KąśPodh IV* 285; *Orawa KąśSł II* 1 s 390; *bial-podl* 1; *n-tom* 2; *szt GMalb II* 1 s 145.

4. 'wielokrotnie lub co jakiś czas udawać się gdzieś, by uczestniczyć w zwyczajach i obrzędach lub przyjąć sakrament': jak to jeźziłi f konkurý, to rajek pšyvius konkurēnta *węgr* 5; f sfaty jeźził

bial-podl 1; to w bżouǎ χustecke zażonǎli i jeźziłi do χštu *nidz SGOWM III* 103–4; on jeźzi v rajby *resz jw*; ksonǎ jeźzi po kōlińże *koniń* 14; *siem* 1; *olsz SGOWM III* 104; *ostródz jw*; *Kasz S VI* 107.

5. 'o srodkach lokomocji, o wszelkiego rodzaju pojazdach: kursować, być w ruchu, poruszać się po jakiejś trasie': Za downych czasōw, jak jeszcze cugi nie jeździły i to nō, narukowōł też jedyń jedynaczek *Cieszyn* [Cz] Zwrot 347 s 39; aǔto tero jeźzi uo piony, ěe uo śusty *łęcz PJPAN* 37 s 348; *zep_sos* była, toby i do nas samoχody jeźziłi *bial-podl* 1; autobus jeźzi uo puu do pōnty *koniń* 14; tō drogo vozi jeźzić ěe mogo, bo je za vōjska *szt GMalb II* 1 s 145; gze voǎ jeźżo, tam trǎva ěe rosce *Kasz S II* 100.

6. 'przesuwać po powierzchni ziemi maszynę rolniczą, która wykonuje właściwą sobie czynność': jeźziu tym radeukem tag roz kouo raza, potem zavluk tymi bronami *sand* 13.

7. 'płynnie przesuwać się po lodzie, czasem też po śliskiej powierzchni; ślizgać się': jeźzić na ślipčuxǎχ *ciesz AJS VI* s 34; jeźzić na uyzvǎχ *lub* 6; żećoki jeźzum po loże *rad RLTN XXIV* 180; uǎzyvy pšyćepǎjo na uobje noǎi i jeźzo *węgr* 5; *głub ResO* 11; *gliw AJS VI* s 33; *n-tar KąśPodh IV* 285; *bił PelcSł XI* 157; *kraś jw*; *koniń* 14.

8. 'bezwładnie posuwać się po śliskiej powierzchni; ślizgać się': Takǎ lodowica była, cō my z tym wozym jeździyli po całyj drōdze *n-tar* [Orawa] *KąśSł II* 1 s 390.

9. 'być w ruchu, wykorzystując jakiś przedmiot, przemieszczać się w trakcie zabawy': żećoki jeźżom na manyżu *koniń* 14; (o zabawie dzieci) na couǎχ f kouyśce jeźziłi, kolyпка tǎlko f'ikutu, vǎvǎfili śe *węgr* 5; ~ 'popychać lub ciągnąć jakiś przedmiot, jakąś zabawkę': χyńu jeźzi na fajerce *koniń* 14.

10. 'przemieszczać się, przesuwać się tam i z powrotem, trzeć': jeźzi i jeźzi po

tym kł'otysku, frugo z jędnego na drugi, naścongo tego i neše do ula [o pszczole] wiel 6; pšęgrody od vaŭkuf, coby za šeroko ņe šet, po garžeŭi coby ņe jeźziū (o jarzmie) *nidz SGOWM III 104*.

11. 'przesuwać coś po czymś, wodzić czymś': Miód z wrzosu jes bardzo dobry, jacy cinyzko go wybrać, bo jes taki gynsty i to trzeba takim rozluźniacym jeździć, kolcami, żeby rozepchać te gornuski w plastrze *n-tar KąsPodh IV 285*; jeźzi tym uufkim tag vy fšyskě strony *zam 14*.

12. 'krzyczeć na kogoś, wyżywać się na kimś, pomiatać kimś, poniewierać kimś': Co ci zrobił, że tak jeździsz po nim? *Ciesz SCiesz II 138*; Kto by z takim inklusym wysiedziol?! Po babie jeździ, dzieci pozoganiol po świecie *n-tar KąsPodh IV 285*; Łon by stale kciol jeździć po kiemsi, taki mściwy i niedobry *n-sqd Dul 99*; jeźziū p^o zojsce caue żyće, ale še pšęce sk^uicū, vřeće bapsk^o mo troxe sp^ook^ooju *gor 4*; *Cieszyn [Cz] KadGaw 128*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 182*; *ciesz jw*; *gliw jw*; *n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 390*.

13. 'obmawiać kogoś': *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 182*; *Ciesz jw*; *gliw jw*.

14. 'dokazywać': Jak ta jeździ! *Lim*.

15. 'zabawiać się, flirtować, nawiązywać wiele niezobowiązujących relacji': Łon jeździ, jeździ, jaz na nicym siednie – kawaler przebiera w pannach, aż wreszcie z żadną się nie pobierze lub z taką niestosowną do niego *Lim*.

Jeździć się 'zachowywać się bardzo głośno, dokazywać, biegać': Besteryje dzieciska, jezdzom sie, ze ani biyda co przepedzić *n-tar KąsPodh IV 285*; *lim 15*.

Frazeologia: jeździć co koń wyskoczy 'przemieszczać się bardzo szybko': felko stale jeźzi co kuń vyskocy *bial-podl 1*; ~ jeździć jak marek po piekle **1.** 'hałasować w nocy': *Ciesz SGŚ XIII 182*; **2.** 'jeździć bez celu, tam i z powro-

tem': *ryb 13*; ~ jeździć (na kimś) jak na ślepej kobyle 'nadmiernie kogoś obciążać pracą': jeźziom na nim jag na ślepy kobyle *koniń 14*; ~ jeździć (na kimś) jak na ślepym koniu 'krzyczeć na kogoś, wyżywać się na kimś, pomiatać kimś, poniewierać kimś': *Kasz S II 100*; ~ jeździć (po kimś) jak po chudym prosięciu 'jw': Jeździ po nim jak po chudym prosięciu *Ciesz MPTL XV 2 s 96*; ~ jeździć (po kimś) jak po dzikiej świni 'jw': *n-tar KąsPodh IV 285*; ~ jeździć (po kimś) jak po psie 'jw': Hudzor był mocny i robotny, ale powolny i przigliuchy. I choć robiył całymi dniami jak wół, tyn jeździył po nim jak po psie *n-tar jw*; ~ jeździć kole (czegoś) 'zajmować się czymś zarobkowo, jeżdząc': esce kole pocty em jeźziū i aby ýęcý, jek najýęcý cego zarobyć i do cego pšýć *pis SGOWM III 104*; ~ jeździć na czworakach, rzyci 'przemieszczać się, przesuwac się tam i z powrotem, trzeć': Stulali sie z pieca na ziem, zacyni w koło po izbie na ćwiorakak jeździć *n-tar KąsPodh IV 285*; Jon sie z bólu swijać i jeździć na rzyci po izbie *n-tar jw*; ~ jeździć na drewnianym koniu 'być dzieckiem': tã ješ na drevnanim końu jeźził, kej... *Kasz S II 196*; ~ jeździć na łysą górę 'uprawiać czary': to je jedna z tãx, co jeźzi na łesq gōrã *Kasz jw III 17*; ~ jeździć na pstrej kobyle, na pstry m koniu 'mieć zmienny charakter': jeźzi na bestre kobale *Kasz jw II 181*; s tim ša ņe ugadaš, tan na bestrim końu jeźzi, zis òn mōvi tak, a jutro òn pōvě šak *Koc SKoc I 23*; ~ jeździć na wędkę 'udawać się łowić ryby': bom rado na vuntke jeźziū *pis SGOWM III 104*; ~ jeździć piechty 'pchać taczkę': *Kasz S II 297*; ~ jeździć pyskiem 'dużo mówić': ta le tim paskã jeźzi cali zēń *Kasz jw 100*; ~ jeździć (po kimś) pyskiem 'krzyczeć na kogoś, wyżywać się na kimś, pomiatać kimś, poniewierać kimś': *Ciesz MPTL XV 2 s 96*; *pszcz SGŚ XIII 182*; ~ jeździć sobie sportem *pśn*

'prowadzić swobodne życie seksualne': Nigdy tobie, dziwce, nie kciało się robić, Jeździłaś się sportem, teraz musis bawić *n-tar KąsPodh IV 285*; ~ jeździć światem, w światem 'często przebywać poza domem, podróżować': mańek jeźzi sfatëm ostroł 9; ten furmãń to byu veľki brykãř i jeźžu u v svaťem, to go ñe byuo v domë i puu roku *Michałkowice-Siemianowice Śl ME V 176; mław I*; ~ jeździć w konie 'powozić': for-nale – χuopy jeźziuy f kuńe. edek byże f kuńe jeźzi u gar 20; kučer jeźzi u f kō-ńe świec 4; bryčku f kuńe jeźzi u ryp *MacŚl 94; ostroł ŁomT 25*; ~ jeździć w kumkarze 'pchać taczkę': *Kasz S II 297*; ~ jeździć z handlem 'przemieszczać się, by handlować różnymi towarami': dawńi jeźzi u om s χandlëm do masta st-gdań 3; ≈ jeździ (komuś) po (czymś) 'ktoś odczuwa ból w jakimś miejscu': Uwidzioł pasztet na półce, neji zjod. Ale tak mu cosik jeździyo po brzuchu. Na drugi dziyń okozalo się, ze Stacha wyniesła pasztet do spizarki, bo się cosik przipsuł *n-tar KąsPodh IV 285*; cauy żyi mi jeźzi p^o bžuχu, pevńe p^o tym tfojym big^ooše gor 4; Tak mi jeździ pło ty ręce *lim 16*; ~ wozy po brzuchu jeżdżã 'pojawiają się zaburzenia w trawieniu powodujące ból': Gadejowi się strasnie markociyło, bo on jeno borówki jod, a z tego wozý strasnie po brzuchu jezdzom i turkotajom *n-tar KąsPodh XI 509; Zakopane jw. RK*

JEŹDZIEC 1. 'człowiek jeżdżący konno': ta kobyuã dobże ñeše, ino ś cebe jeż marny jeźzec koniń 14; To zły jeździec, co nigdy nie spadnoł z kónia [przysł] *Ciesz MPTL XV 2 s 207; opocz RŁTN XXII 262; Kościerzyna LPW I 310.*

2. 'w konstrukcji dachu słomianego: drąg przyciskający poszycie': Strzechy słomiane chat włościańskich przytrzymywane są konikami lub jeźdźcami *raw-maz Wiśła XII 543. RK*

Jeździenica zob. **UŹDZIENICA**

JEŹDZIEWAĆ 'częst od jeździć':

1. w zn 1: Auta wypiyrajom wozy, kierymi downi jeździywali aże do Wieliczki na sól, abo do Opawy, Żiliny Cieszyn [Cz] *PEŚ III 55–6; ciesz jw 210.*

2. w zn 2: ĩagym jeźziyvou [!] do masta *raw-maz RŁTN XXII 262. RK*

JEŹDZIOCHA 'kobieta źle się prowadząca': *sier RŁTN XXXI 93. RK*

Jeździor zob. **JEZIOR**

Jeździoro zob. **I. JEZIORO**

Jeździór zob. **JEZIOR**

Jeździórko zob. **JEZIORKO**

JEŹDZIWAĆ 'częst od jeździć': **1.** w zn 1: A kieni ześ popodziewał te bronne konie coś do mego ojca jeździwał o mnie? [pśń] *Mr*; Podaj chłopcze me kluczyki, niech obaczę swe koniki, na których ja tu jeździwał i pannie się komendywał [pśń] *lip Zb VI 111.*

2. w zn 2: nojcyści jeźziwałimy na vulke do mųyna łącz *PJPAN 37 s 348*; jeźziwali na syberiu gar *RŁTN XXII 262; ciesz PEŚ III 210. RK*

JEŹDŹCA 'człowiek jeżdżący konno; jeździec': jeźzca wej *LPW I 310; Kasz jw IV 1394. RK*

JEŹLI *Formy*: typ eźli: pszcz *SGŚ XIII 175; ryb 13, AJS VI m 1020; rac LL II 2–3 s 76; głub AJS VI m 1020, ME V 43, 86; prud PlutaDzierż 57; koziel ME V 103, 127, 130; strzel-opol KwOp XVIII 2 s 112, OIW 49; Śl SGŚ XIII 175; [pśń] dęb Zb XV 64; łącz *PJPAN 37 s 347; mław I; ciech Wiśła XVI 724; Ciech jw XVII 37; ok Przasnysza Chetch I 236; ostroł 9*; ~ typ iźli: [pśń] *ok Bochni i myślen Świąt 214; opat RŁTN XXII 234*; ~ typ elzi: *olsz Por. I 1951, 5 s 29, SGOWM III 102*; ~ typ leźli: *bus RŁTN XXXI 207; wąg Pozn VI 18*; ~ typ zeźli: *konec RŁTN XXXI 207; [pśń] rad Rad II 25; opocz RŁTN XXXI 207; skier jw; [pśń] Powsin-Warszawa Maz**

II 3; ~ typ żeźli: [pśn] *al-kuj Kuj II 48*; ~ typ źli: [pśn] *Wp Lip 6*.

I. spójnik 1. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku': jeźli še spoścšeze to rozdyńce (u krowy), to moznã zapobęc *włosz 4*; pojada na otpust, eźli mi pińõnże wrõciš *ryb 13*; Eźli to zrobis, to zasiãdzies na mojem mniejscu *ok Przasnysza Chetç I 236*; uotfušce, zeźli ñe uotfożyta, pojeźjimy dali *opocz RŁTN XXXI 207*; Żeźli bedzie stary społ, żeby juź więcý nie wstoł [pśn] *al-kuj Kuj II 48*; Cieszyn [Cz] *Kell II 186*; pszcz *SGŚ XIII 175*; [pśn] *Ryb Rog 192*; [pśn] *Rac jw 21*; *głub ME V 43*; *prud PlutaDzierż 57*; *koziel ME V 127*; *strzel-opol OIW 49*; *Śl SGŚ XIII 175*; [now, rzd] *n-tar KąsPodh IV 286*; *żyw RamŚl 9*; *boch RŁTN XII 261*; [pśn] *chrzan Rud 177*; *dąb-tar RŁTN XII 261*; *opat jw 234*; *bus jw XXXI 207*; *radomsz jw XII 261*; *kiel jw*; *konec jw XXXI 207*; [pśn] *rad Rad II 25*; *opocz RŁTN XII 261*; *p-tryb jw*; *tas jw*; *łęcz PJPAN 37 s 347*; *skier RŁTN XXXI 207*; *gar 20*; [pśn] *Powsin-Warszawa Maz II 3*; *mław 1*; *ciech Wiśła XVI 724*; *Ciech jw XVII 37*; *mak-maz 1*; *ostroł 9*; *białos Kudz 152*; *szczyc SGOWM III 102*; [pśn] *Mr i Wr jw*; *olsz jw*; *Wr zach StefO 16*; *wąg Pozn VI 18*; *Kościerzyna LPW I 310*.

2. 'wprowadza zdanie podrzędne dopełnieniowe; czy': ñiekedy še obejzdzi za śa, eźli moš ešce šyber na woże *ryb 13*; To gospodarstwo nie musiało płacić podatków. Nie wiem, eźli do terazka też nie płacã, bo ich nie widuję *strzel-opol KwOp XVIII 2 s 112*; I wyglõndo na Jasieczka, Jeźli idzie kani [pśn] *olsz StefZ III 35*; Wyńdź, dziweczko, na góry, Żli nie jedzie pan który [pśn] *Wp Lip 6*; *rac LL II 2–3 s 75*; *koziel ME V 130*; *tar-gór jw 186*; [pśn] *Opol Rog 60*; *klucz ME V 230*; [pśn] *Łobzów-Kraków Krak II 431*; [pśn] *Mp pd Pauli 179*; [pśn] *Mr Kętrz 67*.

II. partykuła 'wprowadza pytanie; czy': **a.** 'niezależne': eźliš go tą kãdy ñe viźãł? *koziel ME V 103*; jeźli do tyi chaupy moźno vlyš? *tar-gór 4*; Oj, wolãrze, wolãrze, cošcie woły pašli – i wianeczek zielony, z ozmajeronu pleciony, Izlišcie go nie našli? [pśn] *ok Bochni i myślen Świąt 214*; *biel AJS VI m 1020*; *ryb jw*; *głub jw*; *gliw jw*; *strzel-opol OIW 49*; *opol ZNUJ 18 s 48*; *lubl AJS VI m 1020*; [pśn] *dęb Zb XV 64*; [pśn] *olk Kiel I 108*; **b.** 'zależne': tag go še pytaã, jeźli jest ożeñony *koziel ME V 133*; śa pitãu, jeźli tu çto ñe nalãš pšeñanzi *olsz StefJ 41*; Pytam ja sie karczmareczki, Jeźli karczmarz doma? [pśn] *pszcz PieśniŚl III 177*; *Cieszyn [Cz] Kell II 186*; [pśn] *Cieszyn Rog 11*; *rac LL II 2–3 s 76*; *głub ME V 86*; [pśn] *Bytom PieśniŚl I 163*; *Ligota-Katowice LL II 2–3 s 14*; *Michałkowice-Siemianowice Śl ME V 176*; *strzel-opol OIKob 73*; *klucz ME V 239*; [pśn] *łęcz Łęcz 89*; *Kościerzyna LPW I 310*.

W połączniu: **Jeźli ale 1.** 'jeśli jednak': eźli ale na mę (v) dõma ñe powyż, to po ju-tru pujda zaš s tobõm *ryb 13*.

2. 'czy jednak': přeor pżyze patreć, jeźli ale kšężã pży obeže sõm *Michałkowice-Siemianowice Śl ME V 173*. RK

JEŻLIBY *Formy*: typ eźliby: *koziel ME V 127*; *łęcz PJPAN 37 s 347*; ~ typ zeźliby: *opocz RŁTN XXV 82*; ~ typ źliby: *żyw RamŚl 99*.

I. spójnik 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku': Całe scyńšcie, ze pochodzicie ze wsi, to sie znochie na tym, bo jeźliby pon pochodziyl z miasta, toby my sie oba nie dogodali [now, rzd] *n-tar KąsPodh IV 286*; źliby to była prawda, ñe kçãłbyk çe znać węcyl *żyw RamŚl 99*; zeźliby še uõperou i uõbgaõu, toby go zbeli *opocz RŁTN XXV 82*; eźliby [...], jeźliby çcou, to juź by doвно pšyšet *łęcz PJPAN 37 s 347*; *opocz RŁTN XII 261*; *mław 1*; *ostroł 9*.

II. partykuła 'wprowadza pytanie zależne; czy': tak go śe pytaŭ, eźliby go za jakęgo sŭgą nę vžon koziel *ME V 127*; i spytał i śe, jeźliby ś nim nie jeżała koziel *jw 112*; pōn posuāu uręńnika, jeźliby przedāu tēn gā^urnek klucz *jw 234*; [*psn*] *Ryb Rog 35*. **RK**

JEŹLIĆ spójnik *Forma*: typ eźlic: *mław 1*; *ostrot 9*.

Znaczenie: 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku': Oj, jeźlic leży, a o mnie myśli, Bodajże zdrowa wstała, Oj, jeźlic leży, a o inszym myśli, Bodajże skamieniała [*psn*] *Mr LL III 3–4 62*; *mław 1*; *ostrot 9*. **RK**

JEŹLIWY [?] 'mający śliską, gładką i wilgotną powierzchnię; oślizły': Każdy god je jeźliwy *ciesz SCiesz II 138*. **RK**

Jeźniany zob. **JEZDNIANY**

I. JEŹ *Formy*: typ wjeź: *kols Kuj II 284*; *Kuj pd jw 283*; ~ typ jeź: *opat AWK I 114*; *radomsz RŁTN XXII 265*; *włoz AWK I 114*; *konec jw*; *iż RŁTN XXII 265*; *rad AWK I 114*; *opocz jw*; *skier jw*; ≈ *Ms lp jez-zie: boch 9*; *miel PJPAN 21 s 51*; *sand jw*; *kiel RŁTN V 164*; *lubar PJPAN 21 s 51*; *puław jw*; *kęp jw s 50*; *łęcz jw s 51*; *soch jw*; *szczyc jw*; *czar jw s 52*.

Znaczenia: **1.** 'ssak pokryty ostrymi i twardymi kolcami (*Erinaceus europaeus*)': jo ino para razy vžauak iżyza pszcz *SGŚ XIII 182*; tyn iżyz mou jęguy prud *PlutaDzierz 57*; jesce iys, to śe tyz mają. iyje se tu tyz n'aχuožā *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 103*; Obudzone jyje przigłupiały z zimna i wylazły na droge pod koła *n-tar KąsPodh IV 312*; uo noz byu jeden nauucycel, co mou jeża cauo žime, davou mu ml'ika ji tak śe χovuou *piñ 9*; uo maoum nie vlāz na iža, ležāu na ścisce *dąb-tar 5*; do nas pšisuo ras dvōχ mauiχ ježōf do izbi *ostrot 10*; naše žecōki zuapauy jeża, ale go vypuściuy *kal 24*; ježe japka kradnō, miši zrō i maio take kolce *szt GMalb II 1*

s 145; ja nalāz gnāzdo z młodemý ježamý *Kasz LPW I 311*; *oggw*; ~ *w por*: dyšy jag iyš *ciesz 15*; *Dyszy jak jyz z plōnkami* ['*dzi-kimi, niedojrzałymi owocami*'] *Ciesz MPTL XV 2 s 57*; fučy jak iyš s puōnkami *ciesz 4*; fuči jak^{uo} iyš z japkami *ciesz 7*; iješ jag iiz z japkami *opat 13*; ije jak jeź z drozżańi. ^{uo}saza śe jak pχes od jeża *ostrot 9*; sapiž jag iiš! *koniñ 14*; šadi ['*rozczochrany, nastroszony*'] jak jeź *Kasz S II 102*; šemařec ['*szeleścić, hałasować*'] jak jeź na eltkach *Kasz jw*; ~ *w przyst*: navet jeź mō kłopueta tež *wej jw*; će čuovek robi, tē jeź śpi, a će čuovek śpi, tē jeź robi *wej jw*.

2. 'snopek słomy do poszycia dachu, związany w kłosiu, układany knowiem w dół, używany głównie do krycia narożników strzechy i okapu': iys – t^{uo} ies sn^{uo}pege d^{uo} p^{uo}osyvaño vōzany p^{uo}ovruseukym f śrotku; pērsy sor ['*warstwę strzechy*'] syje śe iyzami [...], norožniē jez vysyty iyzami; casym cauo norožnice tyz vysyvajo iyzami *miech 9*; jesce jino ježe, jino ježe pšysyjemy ji beže kuńec. ježe tjo sūy na persy žot, puźni sūy snopki *piñ 9*; Do pokrycia wzdłuż i wszecz całego domu [...] słužą jeze, tj. snopki słomy *ok Bochni i myślen Świąt 35*; *boch MPTL X 1 s 159*; *Krak Krak IV 308*; *bus 5*; *brzez AGM III m 134*; *pułt jw*.

3. 'rodzaj kagańca ze skóry z kolcami zakładany cielęciu lub źrebięciu na pysk w celu odzwyczajenia go od ssania matki': Aby źrebię odzwyczaić od kłaczy używano do niedawna [...] tzw. jeża, czyli skórki z kolcami. Rzemień taki nakładano źrebięciu na pysk w ten sposób, że źrebię, zbliżając się do kłaczy, kłuło ją kolcami w wymiona, kłacz kopała źrebię i nie pozwalała ssać *grudz MPTL XVII 98*; *białos 1*.

4. 'kij obity skórą z jeża noszony przez żebraków w celu obrony przed psami': dovni χožiū po fsi žadeg z jeżym, bo mou skurke z jeża uobitom na kiju uot psuf *koniñ 14*.

5. 'fryzura z krótkich, sterczących sztywno włosów': take krutke, styrcom, stojom do gury, pšes to tag muviom, ze jes zaw 1; Cieszyn 7 [Cz].

6. 'zabawa, gra słowna': möv ĵěž. – ĵěž. kušni me v řac, ĵak vřš Kasz VII 107.

7. 'jakiś chwast': strzel-opol OIW 76.

Dziadowski jeż 'kij obity skórą z jeża noszony przez żebraków w celu obrony przed psami': piń K II 264; płoc jw.

Jeże 1. 'roślina – ostrożeń polny (Cirsium arvense)': wej S II 102.

2. 'kluski ziemniaczane': kar jw.

Na jeża 1. w użyciu przym 'o włosach: krótkie i sterczące sztywno': na ĵyža mou ty kudyy prud PlutaDzierż 93; mo^u v^uo^{es}śy na jeża złotow B II 38; Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 182; ryb jw; gliw jw; zaw 1; pułt 5; wąg PKJ XVI 134.

2. w użyciu przystów 'o sposobie obcięcia włosów: krótko, na kilka milimetrów': uopšig se na ĵyža ryb 4; uadnie ci na jeża ciesz SGŚ XIII 182; nojlepí go uobetrnemy na jeża, to mu v^uosy nie bedo lazuy do uocuf piń 9; uopcoł se na jeża opocz 3; ĵuop se šczyze na jeża gar 20; tak se podgoliu na jeża ostroł 10; a cego ty se na ĵyža pučšyky? bial-podl 1; stašu z uostrova caue żyće stšyže se na jeża koniń 14; tar-gór 4; n-tar [Orawa] KąśŚt II 1 s 633; brzoz 1; dqb-tar 3; kolb 3; zaw 1; radomaz RŁTN XXII 262; kiel 22; konec 12; itż 4; tęcz PJPAN 37 s 347; łuk 12; sied 6; miń-maz 1; siem 3; suw 1.

3. w użyciu przystów 'o sposobie układania snopków zboża na wozie: kłosami w dół': kuść snopki na woże na jeża tęcz PJPAN 37 s 347.

Frazeologia: brać się (do czegoś) jak pies do jeża 'zabierać się do czegoś niechętnie, z ociąganiem': uńi se boro do roboty ĵak pész do ĵyža bial-podl 1; ~ jeża (u kogoś) całować 'być u kogoś po raz pierwszy': Toście jeża u Raszki nie

całowali? ciesz 17; ~ nadziać się jak jeż na eltki 'spotkać kogoś niepożądanego': wej S II 102; ~ nosić jeża 'być nieprzystępnym, wyniosłym': Ciesz MPTL XV 2 s 152; ~ pasować jak jeż do otrzeni rzyci 'być nieodpowiednim, niewłaściwym, źle dobranym': uon pasaje za gb^uura ĵak ĵěž do řace uotrzeni wej LPW II 188; ≈ spróbuj jechać na jeżu 'frazja używana w sytuacji trudnej, ciężkiej': wej S II 102. JK

II. JEŻ *Formy:* typ esz: kościer LPW I 11; kar jw 181; ~ typ jesz: wej jw 309; słup jw.

Znaczenie: 'spójnik wprowadzający zdanie podrzędne': **a.** 'okolicznikowe': **a.** 'warunku': Kasz Hilf 166; **β.** 'przyczynny': A stółm 'nen se mog urvac krószkę, a 'nen króvc ni móg dosignuc, jeż uon beu moli Słup jw 114; **b.** 'podmiotowe': jeż tē mie xcōł uęšekac, to je dovjodle Kasz Ram 64; **c.** 'dopełnieniowe': řek, jeś mǎł žyřzkęyo ['dzielnego'] ĵłopca słup LPW I 309; kościer jw 11; kar jw 181. JK

JEŻACZEK 'fryzura z krótkich, sterczących sztywno włosów': włod 10. JK

JEŻAĆ 'częst od jeżyć': wej LPW I 310; Słup jw. JK

JEŻAK *Forma:* typ jeżak: konec RŁTN XXII 265; opocz AWK IV 523, VI 722; raw-maz RŁTN XXII 265.

Znaczenia: **1.** 'I. jeż w zn 1 (zob.):' gar 5; Tarnopol 1 [Ukr].

2. 'młode jeża': mław 1; ostroł 9.

3. 'snopek słomy, związany w kłosiu, układany knowiem w dół, używany do poszycia dachu': **a.** 'całej strzechy': pu kuńcom kłoskom to jeżaki konec RŁTN XXII 265; ĵjozi – s^uuma vykruncona za kuosy, day ve s^uody raw-maz jw; jezozi se nazyvajum ftyncos, ĵak se posyvo zebato opocz jw 262; bus AWK VI 722; piń 2; rad RŁTN XXII 262; opocz jw; brzez jw; skier AWK VI 722; grój jw; gar jw; gr-maz AGM III m 134; kal 18; krot 10; śrm 13; jaroc 3; koniń Lud XIV 111;

wrzes 3; **b.** 'narożników strzechy, okapu': na rogovnīcaŭ jezoŭki lub RŁTN XXVII 248; jeżokamy uopšyvo še pīršom uate uod doŭu koniń 14; miel PKJ II 66; bus 10; konec RŁTN XXII 262; łęcz PJPAN 37 s 348; raw-maz RŁTN XXXI 161; kols 9; **c.** 'kalenicy dachu': jezoŭki – snopek na kalonce koniń 13.

4. zwykle lm 'jeżyna (Rubus) – krzew i owoc': jeżaŭki rosno na ʰostrezynaŭ kiel 13; opocz 3, AWK IV 523.

Na jeżaka w użyciu przystów 1. 'o sposobie obcięcia włosów: krótko, na kilka milimetrów': uopćońć wuose na iŷżaka ok Biłgoraja Mazur II 153; iejy uoćec še cesoŭ na jeżoka łęcz PJPAN 37 s 348.

2. 'o sposobie układania snopków zboża na wozie: kłosami w dół': kuaśc snopki na jeżoka łęcz jw. JK

JEŻATECZKO ekspr 'młody, niedorośły jeż': Słup LPW I 311. JK

JEŻATKO ekspr 'młody, niedorośły jeż': n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 395; Słup LPW I 311. JK

JEŻATUSZKO ekspr 'jeżatko (zob)': Słup LPW I 311. JK

JEŹDŹACZ 'człowiek często podróżujący': n-tar KąśPodh IV 312. JK

JEŹDŹAĆ zwykle częst **1.** 'przenieść się wiele razy z miejsca na miejsce za pomocą środków lokomocji, na grzbiecie zwierzęcia': Jáneŭ bandzi se parą [koni] jizdzał po królestwie Niebieskam gar Zb VIII 302; tak to by ći še usmīŷauo; my byŷimy nośić pyrki, a ty byŷeš iŷŷoŭ na roveŷe koniń 14; i to na ty wuoŷe [...] toć še iŷŷo, nie wolsz 4; maŭo iŷŷajao na sańaŭ wolsz 7; i tak ćounańi tyŷ my iŷŷańi, nie? n-tom SobWp 202; iŷŷańi na kuńaŭ al-kuj PKFP XIV 2 s 105; na nauka ŷom iŷŷańi na kōuaŭ dʰoŷ gupćyna [nw] złotow B II 38; opol ZNUJ 18 s 48; jas 1; [pśn] dęb Zb XV 62; olk RŁTN XXII 262; miech jw; radomsz jw; opocz jw; p-tryb jw; wiel AJW V m 507;

sier jw; łas RŁTN XXII 262; skier jw; grój jw; Wp AJW V m 507; Kasz LPW IV 1394.

2. 'udawać się dokądś wiele razy, odbywać podróże': a do lutońa io tam iŷŷam na łōńkam ryb PJS IV 60; iŷŷańek ś niem přece nie rāz ańi dwa ŷyŷ RamŚl 23; iŷŷań na zarobek zam 6; ćaśto iŷŷaly my na iarmaŭki do ŷesova rzesz 13; pofstańe byuo doŭno, to iŷŷauo wojsko sier 5; ńna tam iŷŷaua giŷ SGOWM III 104; my iŷŷańi za pracōm do mēńec, noʰs polakuf tam mēńi za mńeīŷyŭ łōŷi wolsz 7; ŷŷyŷeści lod iŷŷoŭym do pracy n-tom 2; z kʰorūnkamy, ksoŷkańi ii ze ŷkapłēfamy iŷŷań na dōŷt všatki tārŷi Kasz LPW I 310; wad Zb V 206; boch ZNUJ 243 s 76; itŷ 4; łas RŁTN XXII 262; łęcz PJPAN 37 s 349; gar Zb VIII 295; [pśn] soch Maz II 36; [pśn] Mr Kętrz 86; kal 24; [pśn] śrm Pozn IV 13; koniń 14; mīeŷyŷ PFP XIV 152; szam 8; wāg Pozn VI 306.

3. 'umieć postugiwać się, kierować jakimś środkiem lokomocji, sprzętem sportowym': ućuu gō iŷŷaŷ na roŷerku n-tom 2; brat iŷŷōŭ (s) traktoeram złotow B II 38; iŷŷać na uŷŷbaŭ wāg PKJ XVI 149; po pouudńu iŷŷańim troŷe na uŷŷbaŭ koniń 14.

4. 'udawać się gdzieś, używając środków lokomocji, by uczestniczyć w zwyczajach i obrzędach lub przyjmując sakrament': iŷŷańimy (tam na msze) Lim; ksonŷ byŷe iŷŷoŭ po końinŷe koniń 14.

5. 'o środkach lokomocji, pojazdach: kursować, być w ruchu, poruszać się po pewnej trasie': Jak fury jezdŷajā z ludźmi na Kalwaryjā myślen Wiśła XIII 201; ty aŭta tam tag mocno nie iŷŷajōm wolsz 7; aŭtoʰbusy ćʰoŷŷin iŷŷajō pśes pʰoʰdrōŷna złotow B II 38.

6. pśn 'jadąc, opuszczać miejsce, gdzie się przebywało; odjeżdżać': o iāsu, iāsu, nie iŷŷaj ty iēŷće, bo ma ośirowiś iak φ polu kamńeńe [pśn] Mr i Wr SGOWM III 104.

7. 'być w ruchu, wykorzystując jakieś urządzenie, przemieszczać się w trakcie zabawy': no uotpušće j̄ižžafim na karuzeli koniñ 14.

8. 'popychać lub ciągnąć jakiś przedmiot dla zabawy': jo gu šukom, a uun sobe j̄ižžo točkamy koniñ 14.

Frazeologia: jeźdźać w konie 'powozić': pužni jak šefim na večur, to j̄ižžouym f kuñe al-kuj PKFP XIV 2 s 116; uožna teš j̄ežžo^u f kožne złotow B II 38. JK

JEŹDŹADŁO 'dziec 'przedmiot do zabawy, dający się popychać lub ciągnąć po ziemi': mama, moge s tego gorka zrobić sobe j̄ižžaduo? koniñ 14. JK

JEŹDŹANIE 'forma rzeczownikowa cz jeźdźać w zn 1': cyngy meli pravõ do j̄yžžaña [samolotem] wolsz 4. JK

JEŹDŹENIE 1. 'forma rzeczownikowa cz jeźdźić w zn 1': furmañka, to je jezzyñe Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 38; jezzeñe furmañkum opocz RŁTN XXII 262; šañki šõ i jinne co do wožëña, a te to tylo do ježžëña pis SGOWM III 104; juž my še napšykyšo to ježžyñe na grabarce koniñ 14; koziel SGŠ XIII 182.

2. 'forma rzeczownikowa cz jeźdźić w zn 2': mñe te j̄yžzeñe do bały [nw] to j̄'u zbžyðlo bial-podl 1; mum juž doš tego ježžyño kal 24; mam tyle jezžëña ostroł 9; mław 1; nidz SGOWM III 104; olsz jw; Mal GMalb I 101.

3. 'forma rzeczownikowa cz jeźdźić w zn 7': Dziecka zaś mają kryšbaum, chodzeni po winszu na Szczepõna i Nowy Rok, za pastuszków, a cały czas jeźdzeni na skijach, dy do szkoły nie trza chodzić Ciesz [Cz] ZarŠl X 4 s 218; opocz RŁTN XXII 262.

4. 'przesuwanie czegoś po czymś': jezzyñe na fajerce konec jw.

Frazeologia: jeźdzenie smolarzy 'odwiedzanie domów w Zielone Świątki połączone ze zbieraniem datków': W Zie-

lone Świątki jednego z chłopaków, wysmarowanego smołą i błotem, wieziono na umajonym ziele m wõzku [...]. Wędrowano od domu do domu, smarowano smołą albo błotem dziewczyny. Otrzymywało się w każdym domu datki. [...] Zwyczaj ten we wszystkich miejscowościach nazywa się „jeźdzeniem smolarzy” Wp pd-zach AJW VII s 116; krot jw m 622; rawic jw; lesz jw; košciañ jw; ≈ być w jednym jeźdzeniu 'zwrot używany na oznaczenie wymienionej czynności trwającej nieprzerwanie, ciągle': od drugii tedi ježži do jadanasti. v jnym j̄ežžañu je st-gdañ 9. JK

JEŹDŹEWAC częst 'jeźdźać w zn 2 (zob.)': Po piwo ji po wõdke to jeździeli (jezdźewali) do Rozwadowa tarnob AE XVIII 17; Ludzie jezdźewali na zarobek tarnob LL XIX 3 s 43. JK

JEŹDŹOWAC częst 1. 'jeźdźać w zn 1 (zob.)': Cysorze, królowie, starostowie, sądy, wojocy i hajdycy radzi wsycy jezdżujom na złotem koniu żyw MiesPog 103.

2. 'jeźdźać w zn 2 (zob.)': Mychmy, pacholcy, fczaz-rano j̄yždżowali do lasa po drewno Cieszyn [Cz] Zwrot 53 s 9; f sobote dycki j̄yžžovali do čëšyna ciesz Kell II 187; Pośrednicy j̄yždżowali na targi ji na uodpusty Cieszyn PEŠ III 210; to jezžovãt kšãnz z vełge lipnice [nw] dõo nás n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 56; Przed wojnom to sie do Hameryki inacyj jezdżowało jak teraz n-tar KąšPodh IV 281; n-tar PorJ 1972 s 41; miech RŁTN XXII 262; dqb-tar jw X 9. JK

JEŹDŹYWAC częst 1. 'jeźdźać w zn 1 (zob.)': Kóniami kie jezdżywali n-tar [Orawa] KąšŠl II 1 s 389; Bo juz jezdżywał na nim [žrebiëciu] gar Zb VIII 301; tuk Warchoł 159.

2. 'jeźdźać w zn 2 (zob.)': ježžyvali po to do čace ciesz SGŠ XIII 183; Do Chyžnego tam jezdżywał n-tar [Orawa] KąšŠl II 1 s 389; ja jezžyvaam [...] do roboty miñ-maz 2; jezžyvalo šã do jadamova gar 15;

Tam Jasieniek jezdzywoł, I z nio zawse godywoł [pśń] *koln SkierP II 34; rad RŁTN X 9; łuk I; mław I; ostroł 9; łom LL VI 4–6 s 76.*

3. 'jeźdźać w zn 3 (zob.)': na parowoże jeźzywaąam *os-maz 10.* JK

I. JEŻE I. spójnik 1. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe': **a.** 'warunku; jeżeli': Jeże mota w chceze gosca, wezta go ze sobą *chojn Derd 81*; jeże są uduđa b^uk^uvⁱta ii i^arka, to ii pi^oz^y f^ul p^lyⁿe do w^orka *chojn LPW I 310*; **b.** 'czasu; gdy': Jeże znowu gdzie pod gorę konie sę zbliżałe, to ju Żede bez proszenio ze sani skokałe *chojn Derd 17*; **c.** 'przyczyny; ponieważ': Jeze to swoje chłopy były, pedzieli: – Nie turbuje sie, Jyndrek, słożymy ci sie na biylet i zajedies ku babie *n-tar KąsPodh IV 282*; **d.** 'stopnia i miary; aż': Piesek mu w ocał róst i róst na wielgiego jak cielicka. Pote mu pomalutku ginon, jeze het sie podział kajsi *N-tar jw.*

2. 'wprowadza zdanie podrzędne dopełnieniowe': Ale usło doś kiela roków, kie Franek pocon sie cosi domysłować, jeze go baba fce otruć *N-tar jw*; Godoł, jeze wojoki pudom na wojne *N-tar ZborSł 138*; Patrzyoł, jeze nie poradzi diaskowi *N-tar jw.*

II. *partykuła 'nawiązuje do wcześniejszej wypowiedzi rozmówcy, wyraża stosunek emocjonalny mówiącego do zaistniałej sytuacji'*: Jasiu, cym ci zesyjym [rozerwany brzuch], ni mom chirurgicnyk nici. – Jeze, na coż ci tyk nici chirurgicnyk? Moja Zosia wyciongnie z biołyj jedwobnyj smatki dwie nici. Igłe i nić przecysce i rešte bedzies sył *n-tar KąsPodh IV 282.* JK

II. Jeże zob. I. JEŻ

JEŻEBY *partykuła 'wprowadza pytanie zależne; czy'*: Mésłoł, jezeby nie krzyćeć *N-tar ZborSł 138.* JK

JEŻECZKA [?] *Forma: typ jożeczka: łow K II 266.*

Znaczenie: 'jeżyna (Rubus) – krzew i owoc': Jożecki – jeżyny, maliny leśne, polne *jw.* EP

JEŻECZKOWY 'będący w kolorze jeżyn': Kapelusze takie w późniejszych czasach nosili kujawscy owczarze [...]. Zmieniały one kolor, pierwotnie były czarne, a później „jerczckowe”, tj. koloru jerrzyn *Kuj ASL II 4 s 27.* JK

JEŻEK *ekspr 1.* 'I. jeż w zn 1 (zob.)': *Cieszyn [Cz] Kell II 188; Słup LPW I 311; Bukowina [Rum] JP XLVI 118.*

2. 'drewniany walec z żelaznymi gwoździami do rozbijania dużych skib': *Cieszyn [Cz] Kell II 188.* JK

JEŻELI *Formy: typ eżeli: ryb 13; oles AJŚ VI m 1019; kiel RŁTN XXII 137; puław jw; kozien jw; łącz PJPAN 37 s 348; Nidz SGOWM III 104; ~ typ iżeli: boch ME II 284; ok Bochni i myślen Świąt 227; krak ME I 73, jw IV 99; miel MPKJ V 451; zaw NT II 194; sier Wisła XIII 536; włoc Kuj I 299; ~ typ żeli: oles AJŚ VI m 1020; klucz LL II 1 s 47; syc AJŚ VI m 1019; Orawa [Sł] KąsSł II 2 s 730; n-tar Wisła II 111; n-tar [Orawa] KąsSł II 2 s 730; żyw RamSł 97; wad 17; myślen PJPAN 11 s 215; lim 15; Lim; n-sąd Wisła VII 112; jas MPKJ VII 224; rzesz ME X 129; brzes-mp 10, MPKJ VII 67; krak PJPAN 11 s 215; chrzan Rud 177; olk Cisz I 206, 226; [pśń] Mp pd Pauli 179; opat RŁTN XXXI 254; zaw NT II 194; częs AJŚ VI m 1019, 1020; kłob jw; radomsz RŁTN XXXI 254; kiel jw, Zb III 18; koniec RŁTN XXXI 254; itż jw; kozien jw; rad jw; opocz jw; p-tryb jw; wiel jw; kęp ME VIII 91, 137; łas RŁTN XXXI 254; łącz Łącz 83, PJPAN 37 s 348, 72 s 1220; grój RŁTN XXXI 254; os-maz PF IV 899; suw 1; os-wp AJŚ VI m 1019, 1020; krot 11, JP XXXVI 139, Pozn II 245; rawic AJŚ VI m 1019, 1020, SFPS III 120; gtn AJŚ VI m 1019, 1020, Pozn V 105; lesz AJŚ VI m 1019; sulech 4, GruchGwKr 113, LL IV*

6 s 27, *NP IV 181*; *wolsz 2, 4*; *kościach Pozn V 138, jw VI 61, 87*; *śrm jw II 300, SobWpśr 221*; *jaroc Pozn II 300*; *tur LL VIII 1–2 s 91*; *kols Kuj I 114, Wisła XVII 74*; *koniń 14*; *międzyrz 1*; *szam 5*; *gnież Pozn III 75*; *źniń jw V 83*; *wąg PKJ XVI 215*; *Wp Lip 128*; *ryp PIJP VII 91, 119*; *Kuj Ziemia III 230*; *złotow 1*; *chęćmiń MPTL XVII 369*; *pd-zach ok Kościerzyny LPW III 1164*; *Stanisławów [Ukr] NT I 258*; ~ *typ leżeli: bił 9*; *lubar Lub II 211*; ~ *typ żeźli: opocz MPTL VII 276*; ~ *typ eźli: sied Cyran 110*.

I. spójnik 1. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe': **a.** 'warunku': jeżeli dobrze nie wymyślą ciasta [...], no to wtedy się robi s takygo chleba zakałec n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 139; rup sobże pajencyne i opuscaj się coras niżej as na żeńe, jeżeli na dobro żeńe traśis, to benżes znowuj cwożekem *nidz SGOWM III 104*; jeżeli był chęk silny, to muwili mocny *chup mrąg jw*; pustok, jeżeli jez duży, a żurofka, jeśli maço gar 20; iżymy obeiżyć, zeli tam iake zelsko vyrośne, to się vyrve międzyrz 1; zeli moś, to pożyć! *koniń 14*; jeśli kśężyc [...] beńże maų te ruški na duų [...], to beńże pogoda, a zeli do gury – to deśc *ryp PIJP VII 91*; grex maś, zeli bażesz spał, zamast pilovac *pd-zach ok Kościerzyny LPW III 1164*; uon ni może bęc taki zły, zeli psa nie ukarał za jegmo křyvdą *pd-zach ok Kościerzyny jw*; *oggw*; **b.** 'czasu': jeżeli pżez výje ji ueb do żeńi spuści, to śńerż beńże *ostroł 9*; Aż mi włosy wstają na głozie, jeżeli pomyśla, zem już teraz ze wszystkich kątów zeskrobał *Wr Barcz 47*; z gdożinę zyiże, zeli s kójca na kōńec pšejeże myślen *PJPAN 11 s 215*; *krak jw*.

2. 'wprowadza wypowiedzenie podrzędne dopełnieniowe; czy': chto vě, jeżeli přyleći *prud ME V 154*; A ten młodszy ocucił za tym krzakiem i stał, i sał (sed) obejrzec, jeżeli tam ten starsy brat nie lezy

ok Opola jw VIII 180; Nie wiem, jeżeli prziszeł *ciesz 17*; bez voreg można vižeż, zeli jez (ser) dobrě *sulech 4*; *krak ME I 73*.

3. 'przyłącza zdanie lub jego część określające podstawę porównania; niż': mnie výcy písaua ańelka zeli jo *lim 15*; grubsy zeli duszy *Lim*.

4. 'wprowadza zdanie podrzędne uzasadniające pytanie retoryczne zawarte w zdaniu nadrzędnym; skoro': A chto temu był winien, izeli nie ta przekłeta śmierdziucha! *boch ME II 284*.

II. partykuła 1. 'rozpoczyna zdanie pytające lub ekspresywne mające formę zdania pytającego; czy': Jeżeli to w pradzie być może *opol ME V 208*; Woųą go, pokazuje mu, ón powiada: „zeli to coś będzie niedobrego” *olk Cisz I 226*; Jeżeliś ty dzisiaj gořawki nie piwa? *wad RWF IX 184*; jeżeli moųą iz na p'odvöyrek? *sulech NP IV 181*; zeli nie braknie? *wad 17*; *oles AJŚ VI m 1020*; *brzes-mp 10*; *chrzan MPKJ VII 2 s 384–5*; *zaw NT II 194*; *czes AJŚ VI m 1020*; *kłob jw*; *os-wp jw*; *rawic jw*; *gtn jw*; *śrm Pozn II 300*; *jaroc jw*.

2. 'wprowadza pytanie zależne; czy': pytaże się, zeli ni maų na předaj żyw *RamŚl 97*; Porachuj, dziewczyno, zeli to nie więcy [pśn] *n-tar Wisła II 111*; Rybski król woła po drugi róz, izeli jesce kej ryba sie nie nawinie *krak ME I 73*; Zapukajmy, zaśtukajmy pole (kole) nowej budki, zeli nám ta nie wyniesą z pót-garcówkę wódki [pśn] *Łęcz Łęcz 83*; iz i spytej się somśaduv, zeli časym ni majom taki duugi drapaki *koniń 14*; tagem ješcy nigdy nie omglaų, hi žym muwuų, zeli mi się żybro nie zamaųo *krot JP XXXVI 139*; Oknem wygladała, Zeli uszed daleko [pśn] *Wp Lip 128*; *prud ME V 155*; *opol jw 248*; [pśn] *Mp pd Pauli 179*; *zaw 2*; *kiel Zb III 18*; *rawic SFPS III 120*; *gtn Pozn V 105*; *sulech LL IV 6 s 27*; [pśn] *kościach Pozn V 138*; *tur LL VIII 1–2 s 91*; *międzyrz 1*; [rym] *inow Kuj I 253*; *włoc jw*;

[pśn] tor *MPTL XVII 369*; *chojn MPKJ III 151*.

W połączeniach: Jeżeli chodzi o 'gdy chodzi o, gdy mowa o': jeżeli χ^uoži ūo to naved naved [...], to ańi v^lāņkōv_n na groby ű'e_n dawałi *n-tar* [*Orawa*] *ZNUJ 69 s 120*. **Jeżeli tak, albo nie** 'czy tak, czy nie': Pytám się, zeli tak, albo nie *kęp ME VIII 137*. JK

JEŻELIBY *Formy*: typ eżeliby: *łęcz PJPAN 37 s 348*; ~ typ żeliby: żyw *RamŚl 97*; *chrzan MPKJ VII 2 s 388*; *kłob 1*; *opocz RŁTN XXXI 254*; *łęcz PJPAN 37 s 348*; *kols Wista XVII 78*.

I. spójnik 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku': I radzam potym sobie, jákby tego dżwirza kupić od niego, jezeliby go nie sprzedáł? *n-tar Zb XV 34*; jezeliby sypko skuńceų, to by beų będnym nazyvny *opocz RŁTN XXII 263*; żełiby pšy-jeχauų na cas, to bymy fšyšcy ješče zdōžyli *łęcz PJPAN 37 s 348*; a ijeżeliby χtōš zdobył to żele, [...] toby mu ^uočy pusmarował i uvižalby *zam 4*; a ona še zabožyųa, že ona esce nigdyń nikogo ne ošukaųa i jezeliby ona kogo ošukaųa, toby jo djabęų muk na niejscu zabrać *giž SGOWM III 105*; *opocz RŁTN XXXI 254*; *nidz SGOWM III 105*.

II. partykuła I. 'wprowadza wypowiedzenie o postaci pytania, wyrażające pragnienie lub życzenie': Jezeliby nie byų tag dobry, a přijón go na sųzubą do šebe *opol ME V 206*; Mamuniu, póde já téz ku kościolowi, jezelibyk téz nie naláz jakiego ubogiego na obiád *myślen Zb V 218*; pšeprošyų kōnvisyje, zeliby tys ni ^umōk taki zeznávač, co vižáų *chrzan MPKJ VII 2 s 388*; *Cieszyn [Cz] MPKJ IV 280*.

2. 'wprowadza pytanie zależne': χtōž ta vé, zeliby še pān na to zgožuł żyw *RamŚl 97*; i tam stanōų na pośrōd rynku i zapytāų še jednego cūovėka, jeżeliby tu nie byųo męjsca dla kupcyka *oles ME V 243*; *ok Opolá jw 246*; *olk Cisz I 156*; *kłob 1*.

3. 'wprowadza pytanie retoryczne; czyżby': Mámy dosyć wszyskiego; żełiby ci co brakowało, żeś nie wziąn majątku za mnąm? *kols Wista XVII 78*. JK

JEŻEWIEC 'stos chrustu': za tego jeżėvca já dáł vele, ale v tim nič ni ma *pog Wej i Lęb S II 102*. JK

JEŻEWIKA *Forma*: typ iżewika: *sokól 2*.

Znaczenie: 'jeżyna (*Rubus*) – krzew i owoc': *jw*. JK

JEŻE 'młody, niedorosły jeź': *n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 395*; *opocz RŁTN XXII 263*; *Šup LPW I 310*. JK

Jeżgar *zob. I. JAZGAR*

Jeżgaruk *zob. JAZGARUK*

Jeżgarz *zob. I. JAZGARZ*

JEŻIBABA *Forma*: typ jeżibaba: *n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 389*.

Znaczenie: 'kobieta': **a.** 'zajmująca się czarami, urokami; czarownica': Jak nie bes grzeciorny, to cie weźnie jeżibaba *n-tar [Orawa] jw*; Kie naraz zesła się z taką straszną babą; włosiska oczochrane, oczyska okrutnie straszne, wielgie, nos długi, zakrzywiony. „Iście jeżibaba” *n-tar [Spisz] JOp 141*; **b.** 'brzydka, niechlujnie ubrana, kłótliva kobieta': E, dy to taká jeż-ibaba, nieoporzondzoná, jyno by sie z kozdym wadzila *n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 389*. JK

Jeżisz *zob. JEZUS*

I. JEŻKI *lm* 'kluski ziemniaczane': *kar S II 102*. JK

II. JEŻKI 'mający dobry apetyt, chętnie jedzący': Jeżka krowa ta, i koń, o jeżki jaki, mówi *Wilno [Lit] SLit 208*. JK

JEŻLE *Formy*: typ jeszle: *wej LPW I 309*; ~ typ eżle: *chojn jw 181*; *Kasz S II 103*; *šup Hilf 98*; ~ typ eszle: *chojn LPW I 11*; ~ typ iżle: *Wej pn-wsch S II 103*; *wej LPW I 181*; ~ typ iszle: *wej jw*; ~ typ ilze: *kar jw 322*; ~ typ źle: *kar S II 94*, *SH 163*; *Kasz LPW III 1185*, *S II 358*.

I. spójnik 1. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe': **a.** 'warunku': jeźle ja bąda mōg, to ja přińda. jeźle to me zapłaciś, to ja to zroba Kasz S II 103; lōsku, lōsku, dostoeńeś po pōsku, źle me bōżeś kurō krād Kasz jw 358; A zli duch rzek: eźle ja budę col *stap Hilf* 98; *chojn LPW I 11, 181; Chojn i pd-wsch Kościer jw 307; kar jw 322; wej jw 181, 309; b. 'czasu': ja to je g^oożyńka, źle je ju pālānk^o, vele g^oożyń do věčōrka Kasz jw III 1185.*

II. partykuła 'wprowadza pytanie zależne; czy': a p^ue_drože strēlel uēcoma p^ue k^uescele, źle tēž lāze n'a_neguū vzēra-ijom kar S II 94; Źle jo pōjdę – jo jeszcze nie wim kar SH 163; *chojn LPW I 11, 181; Chojn pd-wsch jw 307; kar jw 322; wej jw 181, 309.* JK

JEŹLI *F o r m y*: typ jeszli: *chojn LPW I 311; kar jw; Kasz jw 309; ~ typ eźli: kościer jw 11; kar jw; wej jw; Kasz LKasz 26; ~ typ eszli: chojn LPW I 11; wej jw; ~ typ elzi: chojn jw 10; kar jw; ~ typ izli: Gdynia jw 181; Wej S I 275; ~ typ iszli: chojn LPW I 292; kościer jw; wej jw 181; Wej S I 275; ~ typ zli: kar LPW III 1185; Kasz jw I 309, Kasz LKasz 26; ~ typ szli: LPW jw II 469; Kasz jw I 309.*

I. spójnik 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku': jeśli mu da to, o čym doma ne vē koziel ME V 97; jeślō ja bōda māt času, ja pryńda gvās Kasz LPW I 309; jeślō χceś, to sprob^uuj Kasz jw; əślō ja pojada, to sōm Wej S I 275; əźlō ja bąda mōg, to ja přińda Wej jw; Ale Bōg koźdēgo mo w rēnku i żydzy, Jeźli chto swēgo brata nienazydzy *resz StefZ II 90; Mr i Wr SGOWM III 102; chojn LPW I 10, 11, 292, 311; Chojn i pd-wsch Kościer jw 307; kościer jw 10, 11, 292, 311; kar jw 10, 11, 311, III 1185; Gdynia jw I 181; wej jw 11, 181, 311, II 469; Kasz LKasz 26, LPW I 309.*

II. partykuła 'wprowadza pytanie zależne': pytałō sǎ jew^o, jeślō uon ju vīzǎt

takēw^o mātēw^o χłopa Kasz LPW I 309; *chojn jw 11, 292; kościer jw; kar jw 11, 311, III 1185; Gdynia jw I 181; wej jw 11, 181, II 469; Kasz LKasz 26, LPW I 309.* JK

JEŹLIBY *F o r m y*: typ jeszliby: Kasz LPW I 309; ~ typ eźliby: *ostrōdz SGOWM III 102.*

I. spójnik 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku': jeślōbō to bōło pǎwdō, to bō bōło zle Kasz LPW I 309.

II. partykuła 'wprowadza pytanie zależne': to jo pośua na dwur, tamem co gadałi i potem mne se pytaū, eźliby ja go χcōua *ostrōdz SGOWM III 102.* JK

JEŹNA 'jeżyna (Rubus) – krzew i owoc': *kar LPW IV 1394.* JK

JEŹOGLÓWKA *F o r m a*: typ jeszoglówka [jysogu^ofka]: *Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 183.*

Z n a c z e n i e: 'roślina wodna z rodziny patkowatych (Sparganium)': jysogu^ofka rojśne v vože *Szczepanowice-Opole jw; Kasz LPW IV 1394.* JK

Jeżowa zob. **JEŹOWY**

JEŹOWINA *F o r m y*: typ jażowina: *złotow AJK II s 102; sęp-kraj jw; ~ typ ożowina: pd-wsch ok Wejherowa LPW III 753.*

Z n a c z e n i e: 'jeżyna (Rubus) – krzew i owoc': *złotow AJK II s 102; sęp-kraj jw; pd-wsch ok Wejherowa LPW III 753.* JK

JEŹOWNIK – tylko w zest:

Jeżownik łopianowy 'roślina – lepnik zwyczajny (Lappula squarrosa)': *Wp Wiśła XIV 83; ok Źnina i Szubina jw; Kuj jw.* JK

JEŹOWY *F o r m a*: typ jeżów: *chojn LPW I 311.*

Z n a c z e n i e: 'odnoszący się do jeża, związany z jeżem': Będiesz szaty miała, abyś nie skościła, Jeżowem futerkiem podszyte [pśn] *N Bytom PieśniŚl III 250; jys se sfīne jak kuymbek. kolki jezove jak śpilki zaw I; k^ooza p^oolecaua do lasa i nap^ootkaura jyzovo jamo i vlazua dō ni*

chrzan MPKJ VII 359; Mam ci ja i kontus tak psienkny od śwenta, W chtórym nas prajdziad pasał cielenta, Z materyji jednolity, jezowym futrem podsyty [pśn] olsz StefZ III 55; jeżowe jigu kolo szt GMalb II 1 s 145; jeżevã sk^uora stup LPW I 310; strzel-opol OIW 76; Kasz Ram 64; Stup LPW I 310.

Jeżowa w użyciu rz 'samica jeża': chojn jw 311; kar jw. JK

Jeżów zob. JEŻOWY

JEŻUCHA 'owoc jeżyny (Rubus)': puław 7. JK

JEŻY *Forma*: typ eży: chojn LPW I 11; Kasz pd-wsch S VII 61.

I. spójnik 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe warunku': jeży ti nie poijżes do uolstina, to ja tyś nie poijada Wr StefSł 51; jeży te dva biuji ćaške, to tan na tile tröj olsz SGOWM III 105; a tén krolewski pałac, jeży był śumny, teraz ney ješće je śumnejšy koziel ME V 96; eży χceś, pōz zara Kasz pd-wsch S VII 61; chojn LPW I 11.

II. partykuła 'wprowadza pytanie zależne; czy': vilk přišel k nemu, jeży już tē buty są ušyte koziel ME V 91; pošli uobaj i pitali še, jeży jest ten pãn χori olsz StefJ 44; źefko vyjżyj na pole, jeży ježe pan χtury [pśn] Mr i Wr SGOWM III 105. JK

JEŻYCA rzd 'samica jeża': n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 395. JK

JEŻYC (SIĘ) 'puszyć, stroszyć sierść, włosy, pióra': pes iū jeży włose, uon χce kāsac Kasz LPW I 310; strzel-opol OIW 75; Stup LSW I 397.

Jeżyc się 1. 'o włosach, sierści, piórach: stawać się nastroszonym': wuōsy śē mu jeżom kroś 9; v^uo^sy mu śē jeżō p^uo^s mýcu g^uo^vy złotow B II 38; všatki włose me są jeżō do g^uo^ra Kasz LPW I 310; koniec 12; łącz PJPAN 37 s 348; mław 1; ostroł 9; krot PKJP VIII 17; rawic jw; gñ jw.

2. 'przyjmować postawę obronną lub agresywną': o, jak kot še jzy do psa!

bial-podl 1; dejće se pozōr, bo tyn χyndyk še jeży ryb 4; pes še jeży i šczyży kuy, ješće će ugryže koniń 14.

3. 'wznosić się, sterczeć': tak še to jeży [o zmierzwionych snopkach] ciesz 9; pšańica jeży śa na woze tcz 3; na wałax jeżō są dąb^uo^va k^uolce Kasz LPW I 310; g^rzebiń ['pletwa grzbietowa'] jeży še ok Wielenia czar SO XIV 115.

4. 'zwiększać swoją objętość pod wpływem ubijania': śmietōnka še jeży – tak spýni ciesz 9; Jeszcze kapke, a śmietōnka sie już zacnie jerzyć Ciesz SCiesz II 139.

5. 'wynosić się ponad innych, pysznić się': teraz žauχy na vši se tak jeżōm jak v mejšće g^ub PJS I 93; tako živa, jeno še jeży, že vedle ni še bilił tor 3; iūže na u^ulici ii niko go nie v^uiži, tak še jeży. vistrojii še ii še jeży tcz 7; Cieszyn [Cz] Kell II 187; ciesz 9; strzel-opol OIW 75; ok Biłgoraja Mazur II 153; łącz PJPAN 37 s 348; Wr Barcz 72; złotow B II 38; Kasz LPW I 310; ~ w przysł: W kapsie mo jyny płōtno, a jeży sie Ciesz MPTL XV 2 s 218; pevno z tego są jeży, že m^u płōtno v kešeńi Kasz S II 103; Gdo sie za moc jeży, to hneda upado ciesz SCiesz II 138.

6. 'denerwować się, złościć się': tak še jzyz^u na mne krak PJPAN 11 s 45; teras to już žeći matki u^ucom, že... mufće tag jag i... še nazyva, bo p^uotym še tam jeżōm, najeżajom še, z^uoścom še (o przezwiskach) koniec 19; ciesz 18; pszcz SGŚ XIII 183; ryb jw; rac jw; tar-gór 4; strzel-opol OIW 75; niem SGŚ XIII 183; opol jw; lubl jw; oles jw; Śl jw; n-tar KąśPodh IV 313; Będz PF III 492; ~ w przysł: Pozór, hajerzy, śleper sie jeży Ciesz MPTL XV 2 s 171; Nie jeż sie, bo cie do kowiora wciepióm Ciesz jw s 144.

7. 'przeciwstawiać się, zachowywać się zuchwale w stosunku do kogoś': pšōži še jeżyu, pyskovo^u, ale jagej mu pšigrożyu, to byu potulny ryb 13; nie jeś še na staršyχ,

oparku [*'mała istota'*] *jedyn ryb 13*; co *še* byżez *jeżyu*, ty *bajtlu lubl 1*; *jo* mu *muve*, żeby *pošed* na *vašte*, a *uun* my *še* *jeży* *ji* *muvi*, że *ne* *xcę* *łęcz* *PJPAN 37 s 348*; *ni* *moš* co *še* *jeżyć*, bo *i* tak *še* *ćebe* *ne* *boje* *koniń 14*; *prud* *PlutaDzierż 57*; *myšlen* *MPKJ V 344*; *Kasz LPW I 310*.

8. 'o morzu: *burzyć się*, *gwałtownie falować*': *moře* są *ježi* *Wej pn-wsch S II 103*.

Frazeologia: *jeżyć się* jak *wesz* na, w *strupie* '*przesadnie się czymś dennerwować*': *ježi* są *jak* *veš* na *strōpe* *Kasz S II 103*; *Jeży* się *jak* *wesz* w *strupie* *Śl SGŚ XIII 183*; ~ *jeżyć się* jak *kot*, *żaba* '*jw*': *ježi* są *jak* *kot* *Kasz S II 103*; *jeży* *še* *tag* *jağ* *żaba* *strzel-opol OlW 75*. JK

JEŻYK 1. *ekspr* '*jeż*': *strzel-opol OlW 76*; *kroś 9*; *opocz 3*; *gar 4*; *koniń 14*.

2. '*ozdoba choinkowa z papieru przypominająca jeża*': *Pote* *się* *naprowiało* *żyzyki*, *dorobiało* *nowe*, *to* *było* *piykne*, *ale* *trudne* *do* *zrobiynio* *przez* *dzieci*. *Trza* *było* *wystrzic* *kóleccko*, *nacioné* *brzegi* *i* *takim* *patyckiyem* *zastruganym* *swijać* *kóniuski* *i* *sklijać* *n-tar* *KaşPodh IV 313*; *lim 15*; *jas 2*.

3. '*fryzura z nastroszonych i sterczących włosów*': *ale* *mos* *uadnygo* *jeżyka* *piń 9*.

Na jeżyka '*o sposobie strzyżenia włosów: krótko, na kilka milimetrów*': *na* *jeżyka* *go* *cesaio* *iż 4*; *Ostrzygli* *mnie* *wujo* *na* *jezika* *radz-podl PF VI 232*. JK

JEŻYNA *F o r m y*: *typ* *jażyna*: *syc* *AJŚ II m 226*; *miech* *MAGP IV m 199*; *dąb-tar* *jw*; *miel 8*; *bił* *Pelc III m 13*; *tom-lub* *jw*; *hrub* *jw*; *zam 4*; *kras* *Pelc III m 13*; *kraś* *MAGP IV m 199*; *opat* *AWK IV 522*, *RŁTN XXII 154*; *zaw* *AJŚ II m 227*; *radomsz* *RŁTN XXII 154*; *konec* *jw*; *lub* *Pelc III m 13*; *chłm* *MAGP IV m 199 s 139*; *włod* *Pelc III m 13*; *lubar* *MAGP IV m 199*; *puław* *jw i s 140*; *kozien* *AWK IV 523*; *rad* *RŁTN XXII 254*; *opocz 17*; *p-tryb* *MAGP IV m*

199; *wiel* *RŁTN XXII 263*; *kłob* *MAGP IV m 199*; *kęp* *jw*; *sier* *RŁTN XXII 254*; *łas* *MAGP IV m 199*; *łódz* *MPCG VI s 48*; *brzez* *MAGP IV m 199*; *łęcz* *jw*; *kut* *jw*; *raw-maz* *AGM X s 59*; *skier* *jw*; *grój* *jw*; *gar* *jw*; *tuk* *JP XLVII 365*; *Nadwitnie-Radzyń* *Podl* *MAGP IV m 199*; *bial-podl* *jw*; *sied* *AGM X m 466 s 59*; *pias* *jw*; *gr-maz* *jw*; *soch* *jw*; *gtnń* *jw*; *n-dwor* *jw*; *wołom* *jw*; *węgr* *jw*; *sok-podl* *Cyran 17*; *biel-podl* *MAGP IV m 199*; *os-maz* *AGM X m 466 s 59*; *pułt* *jw*; *płoń* *jw*; *płoc* *jw*; *sierp* *jw*; *mław* *jw*; *przas* *jw*; *mak-maz* *jw*; *ostroł* *jw*; *łom* *jw*; *graj* *MAGP IV m 199*; *aug* *jw*; *Olsz* *SGOWM III 105*; *Ostródz* *jw*; *kal 24*; *Wp* *MAGP IV m 199*; *chojn* *jw*; *kar* *AJK III m 121 s 102*; *kościer* *MAGP IV m 199*; *byt* *AJK III m 121*; *Kasz S II 89*; [*now*] *oleś* [*Równe* *Ukr*] *MAGP IV m 199*; ~ *typ* *jeżyna*: *tarnob* *AWK IV 522*, *MAGP IV m 199*; *miech* *jw*; *kraś* *AWK IV 522*, *MAGP IV m 199*; *Sandomierz 1*; *bus* *RŁTN XXII 265*; *jęd* *AWK IV 522*, *523*; *radomsz* *MAGP IV m 199*; *włosz* *AWK IV 522*, *MAGP IV m 199*; *konec* *AWK IV 522*, *RŁTN XXII 265*; *iż* *AWK IV 522*, *523*; *lub* *MAGP IV m 199*; *puław* *jw s 139*; *rad* *AWK IV 522*, *523*; *opocz* *jw*; *p-tryb* *MAGP IV m 199*; *brzez* *AGM X s 90*; *łow* *MAGP IV m 199*; *raw-maz* *RŁTN XXII 265*; *skier* *jw*; *grój* *AGM X s 90*; *miń-maz* *jw*; ~ *typ* *jażyna*: *kraś* *MAGP IV m 199*; ~ *typ* *ożyna*: *ciesz* *AJŚ II s 66*; *Ciesz* *SCiesz II 224*; *lbn* [*Lwów* *Ukr*] *MAGP IV m 199*; *trzeb* [*Lwów* *Ukr*] *i* *mil* [*Lwów* *Ukr*] *jw*; *Orawa* [*Sł*] *jw*; *n-tar* *MAGP IV m 199*; *żyw 16*, *AJŚ II s 66*; *wad* *MAGP IV m 199 s 139*; *myšlen* *jw*; *Lim*; *jaros* *MAGP IV m 199*; *bił* *Pelc III m 13*; *tom-lub* *jw*; *hrub* *jw*; *kras 9*; *od* *Sandomierza* *po* *Kolbuszową* *Zb XIV 212*; *chłm 9*; *włod* *Pelc III m 13*; *puław* *jw*; *radz-podl* *jw*; *bial-podl* *jw*; *chojeń* [*Tarnopol* *Ukr*] *MAGP IV m 199*; *gdań* [*Łuck* *Ukr*] *jw i s 139*; *pd-wsch* *ok* *Wejherowa* *LPW III 752*; *Bukowina* [*Rum*] *PJPAN 60*

s 86; Tarnopol [Ukr] *RLTN III* 66; Wilno [Lit] *MAGP IV m 199*; *Lit K II* 266; ~ typ hożyna: *chłm 20*; ~ typ wożyna: *tom-lub Pelc III m 13*; *chłm PelcSt V 492*; ~ typ geżyna: *szczyc SGOWM III 105*; ~ typ jerżyna: *chojn AJK III s 102*; *byt jw*; *kar jw*; *wej jw*; ~ typ jarżyna: *czar JP XL 34*; *chojn AJK III s 102*; ≈ *M Im jeżny*: *kar jw s 101*.

Znaczenie: zwykle w *Im* 'roślina o pędach prostych lub łukowato zgiętych, okrytych kolcami, owocach jadalnych czarnych lub ciemnoczerwonych, rosnąca dziko lub uprawiana (*Rubus*), też: jej owoc': jeżyna to kśak, co ma owoce dobre na sok tak jak malina *syc SGŚ XIII 184*; jażyny, jagody take rosno v leśe, po męzaż *zam 4*; jeżyny tyz zbirajom *sier 5*; v lipcu jażyny ješče sum żelune *kal 24*; ożyny z drapńaku i χmielńaku; z drapńaku lepsze jagody, bo slotke (drapniak i χmielniak – rodzaje pędów jeżyn) *gdań [Łuck Ukr] MAGP IV s 139*; Lud wiejski nazywa je dziadami, a małomiejski 'ożynami od Sandomierza po Kolbuszową *Zb XIV 212*; *niemal oggw, zob. Geografia*; **a.** 'tylko krzew takiej rośliny': uożyna 'krzak odmiany ostrężyn rosnący nisko po ziemi', owoc nazywa się uożyńok, w smaku gorszy od ostrężyny, pokryty włoskiem *ciesz AJŚ II s 66*; uożina to 'krzak ostrężyn rosnących nisko po ziemi', owoc się nazywa uożińorka *ciesz jw*; Ojej, tu nie przyndymy, bo tu sama ożyna, musimy iść naokoło *Ciesz SCiesz II 224*; Istnieją dwie odmiany: uostręnga i uożyna, obie nazwy oznaczają krzaki, owoce się nazywają uostrężnica i uożyńarka *żyw AJŚ II s 66*; A jeżyny u nas nazywało to, co rosno, te [...] u nas nazywali jeżyna, a owoc dziady *kraś PelcSt V 195*; Dziady to owoce jeżyny *puław jw 132*; Na jeżynie to rosno jawory, jak maliny, ale corne *lub jw 192*; *wad MAGP IV m 199 s 139*; *myślen jw*; *tarnob AWK IV 522*; *kraś jw*;

sand jw; *opat jw*; *bus jw*; *piń jw*; *jęd jw*; *kraś jw*; *włosz jw*; *kiel jw*; *konec jw*; *iłż jw*; *chłm MAGP IV m 199 s 139*; *puław AWK IV 522*; *rad jw*; *opocz jw*; **b.** 'tylko owoc takiej rośliny': Wużyny to inaczej jeżyny *chłm PelcSt V 492*; *olk AWK IV 523*; *tom-lub Pelc III m 13*; *iłż AWK IV 523*; *kłob MAGP IV m 199*.

Geografia: *Niemal oggw, rzd Śl i Mp pd (MAGP IV m 199)*. **MB**

JEŻYNECZKA *ekspr 'jeżyna (zob.)'*: Maryna mi, moje chłopcy, Maryna, uwięzła my w prawy nóżce jerżyna [!]. A pójde ja do Jasieńka na pole, a to ón mi jerżyneczkę [!] wykole [*pśn*] *włoc Kuj II 146*; *kols jw*. **MB**

JEŻYNIAK *Forma: typ ożyniak: ciesz AJŚ II s 66*; *Orawa [Sł] KąśSt II 1 s 810*; *n-tar PTP IV 213*.

Znaczenie: 'jeżyna (zob.)': Łozyniok [...] rośnie w potokak, brzegach – liść taki jak maliniokowy, łodyśka kolcasto, nie kwitnie *n-tar jw*; uożyna [...], owoc nazywa się uożyńok, w smaku gorszy od ostrężyny, pokryty włoskiem *ciesz AJŚ II s 66*; *Orawa [Sł] KąśSt II 1 s 810*. **MB**

JEŻYNIARKA *Forma: typ ożyniarka: Cieszyn [Cz] PF V 823; ciesz AJŚ II s 66, MAGP IV m 199, SCiesz II 224; żyw AJŚ II s 66, MiesPog 96*.

Znaczenie: 'jeżyna (zob.)': uożina to 'krzak ostrężyn rosnących nisko po ziemi', owoc się nazywa uożińorka *ciesz AJŚ II s 66*; Istnieją dwie odmiany: uostręnga i uożyna, obie nazwy oznaczają krzaki, owoce się nazywają uostrężnica i uożyńarka *żyw jw*; Jak dozdróm ożyniorki, bedymy zbiyrać *ciesz SCiesz II 224*; A na tyk zwałiskak rosły młode drzewa, gęste krzoki, po wtoryk piyna sie ożyniorka *żyw MiesPog 96*; *Cieszyn [Cz] PF V 823; ciesz MAGP IV m 199*. **MB**

JEŻYNICZE *Forma: typ jażynicze: Kasz S II 89*.

Znaczenie: 'krzew jeżyny (*Rubus*): jw. MB

JEŻYNIE *blp Forma*: typ jażynie: rawic *MAGP IV m 199*.

Znaczenie: 'jeżyna (zob.): rawic jw; gtn jw; wej *AJK III s 102*. MB

JEŻYNIEC *pśn, zb Forma*: typ jażeniec: zam *JP XLVII 365*.

Znaczenie: 'owoce jeżyny (*Rubus*): zberała baba jażeniec, pšylecał do ni młożeńec jw. MB

JEŻYNIK *Forma*: typ ożynik: *n-tar KąsPodh VII 502*.

Znaczenie: 'krzew jeżyny (*Rubus*): jw. MB

JEŻYNNINA *Forma*: typ jeżynnina: itż *AWK IV 522*.

Znaczenie: 'pęd jeżyny (*Rubus*): jw. MB

JEŻYNIKO 'pęd jeżyny (*Rubus*): łuk *AWK IV 522*. MB

JEŻYNOWY *Forma*: typ jażynowy: wiel 3; łęcz *PJPAN 37 s 344*; kal *MAGP IV s 138*; koniń 14; złotow *B II 33*; szt *GMalb II 1 s 142*.

Znaczenie: 'dotyczący jeżyn, związany z jeżynami': take veľke porosy te jażynove kšoki, že nie vim łęcz *PJPAN 37 s 344*; żeuury nazbiraury jażynuv i narobiųam jażynovygu soku koniń 14; jażynove jagody wiel 3; rawic *PKJP III 3 s 70*; konec *RŁTN XXII 263*; opocz 3; kal *MAGP IV s 138*; złotow *B II 33*; szt *GMalb II 1 s 142*. MB

Jeżysz zob. **JEZUS**

Jęcy zob. **I. JECY**

JĘCZAŁA 'człowiek ciągle narzekający, uskarżający się': jynčoua, bo durų jynčy ryb *SGŚ XIII 184*; lip 2. MB

JĘCZĄCY 'przypominający jęk': ja nie cýrpe iyj za ten jynconcy glos *bial-podl I*. MB

JĘCZEC *Formy*: typ jęczec: sier *Wisła XIII 545*; międzyrz *GruchGwKr 41*; ≈ *imb jęczały: Słup LSW I 390*.

Znaczenia: **1.** 'wydawać przeciągły, żalotny dźwięk pod wpływem bólu, cierpienia': jynčy strasne ųot fčora, to juź ĺisto byże koniec *ciesz 15*; což go mušauo bolyć, Kedy tag_jencou barzo *konec 12*; báz całó noc jača ə stača *Kasz LPW I 303*; Na sméntorzu, co tam jęczy? Trzy duszyczki bardzo dręczy [*pśn*] *resz StefZ I 204*; za pokuta pšażył mu kšonc ʘobrenč na dupa, žilčisko skauči i jęči, ma dupa w obrenči [*pśn*] *Mr i Wr SGOWM III 105*; o mała χvilke tam zaž vžyna krova jynceć, jakoby zdychała *Orawa 4 [Sł]*; *Ciesz SGŚ XIII 184*; pszcz jw; ryb jw; prud jw; lubl jw; strzel-opol *OIW 76*; niem *SGŚ XIII 184*; opol jw; Głog jw; *Orawa [Sł] KąsŚ II 1 s 393*; *n-tar KąsPodh IV 310*; *n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 393*; *myślen PJPAN 11 s 169*; *lim 15*; *kroś 9*; *dqb-tar 5*; *sand 13*; *piń 9*; *kiel 22*; *hrub 4*; *łęcz PJPAN 37 s 348*; *mław 1*; *ostroł 9*; *koniń 14*; międzyrz *GruchGwKr 41*; *lip 2*; *złotow B II 39*; *n-miej 1*; *tcz 3*; *kar LPW I 312*; *Gdynia jw*; *wej jw*; *Słup LSW I 390*.

2. 'o zwierzęciu': **a.** 'o bydłociu: muczeć [?]: mały bycu – jynčy, becy *brzoz I*; krowa jency, krowa nie mrucey *Olecko SGOWM III 105*; **b.** 'o koniu: rzeć': jičec *wej PJPAN 28 s 14*; **c.** 'o psie: skamleć': jičec *wej jw*; **d.** 'o kocie, szczeniociu: piszczeć': Kuot, szczenia janczi *Słup Hilf 166*.

3. 'wydawać dźwięk podobny do ludzkiego jęku': suųųau, jek ten ųogen f komńinku pųakau i což jencauo *olsz StefJ 46*; moře jiči *Kasz S II 89*; W karczmie bawią się ochocz, bo im skrzypek, mając juź od wódki ocięzała głowę, „ino incy okron-gloki i polecki rznie” *sier Wisła XIII 545*; Wte łomało hrubaśne drzewa jak słome i praskało nimi po ziymi, lebo jęcało i wyło otympnie po groniak, jakoby piekło z tyśiacami debłów weseli odprowiało żyw *MiesPog 114*; Grały dudy kole (koło) budy, azie buda jynci [*pśn*] *ciesz PEŚ III*

111; Jęcom góry, jęcom i sumi ʰosika, ej, ze nigdy nie zaginie imie Janosika [pśn] *n-tar PPh II 52; n-tar KąsPodh IV 310; myślen PJPAN 11 s 169; lim 15; kraś NT II 162; [rym] lip Wiśta XI 294.*

4. 'narzekać, uskarżać się': baby še do-
no narobiły i ńe iynćaly tag jak tero brzoz 1;
jęńcom baby kroś 9; ńi majom iješce tag
źle, iino tag iincom łącz PJPAN 37 s 348;
Płakała, jęczała, bo Niemcy jej bają, Że ar-
mat i prochu już wcale nie mają [pśn] *Mr
i Wr SGOWM III 105; ciesz 15; ryb SGŚ
XIII 184; niem jw; oles jw; n-tar KąsPodh
IV 307; lim ME XI 23.*

5. 'bardzo głośno krzyczeć': ń'e iiče tak!
wej PJPAN 28 s 14.

6. 'śmiać się krzykliwie': iičec wej jw.

7. 'chorować': prud SGŚ XIII 184.

8. 'złościć się': iičec wej PJPAN 28 s 14.

Frazeologia: aże (ziemia) jęczy,
ino jęczy, że ziemia (pod kimś) jęczy 'fra-
za używana dla wyrażenia, że coś odbywa
się głośno': styçou ['wzdychał'], aże jęca-
uo piń 2; Jadymy grajęcy, jaze ziemia jęcy
[pśn] *n-tar PPh II 91*; zeby nõm tag byuo,
jag nõm t^ho bywauo, toby my śpywałi, ino
by iyncauo [pśn] żyw JP LVII 53; ʰun był
çłob na calegõ, źż żyma põd ńym iynćala,
jak šeł jaros 1. MB

JĘCZEK 1. 'człowiek': a. 'ciagle nar-
zekający, uskarżający się': tyn iynček
zaś mou pretynsie ryb SGŚ XIII 184; niem
jw; *n-tar KąsPodh IV 307; pog Kościer,
Chojn i Byt S II 89; Kar jw; Wej jw; ~ 'na
ból podczas choroby': ryb SGŚ XIII 184;
prud jw; koziel jw; b. 'który dużo i często
bezsensownie mówi': prud jw; c. 'jąkający
się': prud PlutaGłog II 8.*

2. 'roślina – drzyczka średnia (Briza
media)': Kasz LPW IV 1391. MB

JĘCZEMNY *Forma*: typ jęczenny:
[pśn] *ostroł LL V 4–6 s 54.*

Znaczenie: 'dotyczący jęczmienia,
związany z jęczmieniem': iičemñe kræp.

iičemñå słoma Słup LPW I 312; [pśn]
ostroł LL V 4–6 s 54. MB

*JĘCZENIE

Jęczenny zob. **JĘCZEMNY**

I. JĘCZKA 'kobieta ciągle narzeka-
jąca, uskarżająca się': naša cotka to je takå
iička Wej S II 89; Kościer, Chojn i Byt jw;
Kar jw. MB

II. Jęczka zob. **DŹWIĘCZKA**

JĘCZKATY 'skłonny do płaczu': niem
SGŚ XIII 184. MB

JĘCZKOWSKA 'boginka podmienia-
jąca dzieci': Bogienki nazywają się niekie-
dy koszkami. Szczegółowe ich nazwi-
ska są: Waca, Maca, Fuc, Puc, Gon-
ka i Jęczkowska, co dzieci ludziom
odmienia krak Krak III 45. MB

Jęczm zob. **JĘCZMIEN**

JĘCZMA 'jęczmień w zn 1 (zob.)':
iãⁿçma wej AJK VII s 207; Jiczma słup Hilf
166. MB

Jęczmenisko zob. **JĘCZMIENISKO**

Jęczmeń zob. **JĘCZMIEN**

Jęczmiana zob. **JĘCZMIANY**

JĘCZMIANKA 1. 'słoma jęczmienna':
Jęczmianka to dobro słuma, bydło chętnie
to jadło, bo miętka słuma zam PelcSł I
114; żuć bydlakam jęńçmanki suw 3; kiel
22; Lub Pelc I 114; rad RLTN XXII 263;
tuk 12; biał-podł 4; wys-maz PF IV 824;
os-maz 10; ostroł 9; Maz pn-wsch Maz V
52; olsz SGOWM III 105; Wr StefSł 51;
ostródz SGOWM III 105; n-miej 1; Lit
PJPAN 98 s 99. [Por. jęczmionka]

2. 'mąka jęczmienna': Wr StefSł 51. MB

JĘCZMIANNY *Formy*: typ jeczmianny:
łow PF XIV 359; ~ typ ęczmianny:
inow AJW I s 138.

Znaczenie: 'dotyczący jęczmienia,
związany z jęczmieniem': jęńçmanna sło-
ma siem 3; jęńçmanna kasa, mõjka mław 1;
çlip jęńçmñanny lip 4; iičmñne kræp
Wejherowo LPW I 312; Ile ości, ile ości
na jęcmiannym snopie [pśn] *sied PF IV*

203; Miałem se zupan drogi od święta [...], I pasyk z jęczmianny słomy przez biodra przewiesony [pśn] *łań KunWes 134; kraś 14; itż RŁTN XXII 263; włod CzyżAG m 59; rad RŁTN XXII 263; brzez jw; łow PF XIV 359; raw-maz RŁTN XXII 263; tuk 7; biał-podl CzyżAG m 59; sied Cyran 97; sok-podl jw; os-maz 10; sierp 6; mław 1; ostroł 9; suw 3; Giż SGOWM III 105; Mrąg jw; Pis jw; Szczyc jw; ostródz jw; rawic PKJP III 3 s 156; gti AJW I m 96; śrm jw; śr-wp 6; gnieź AJW I m 96; mog jw; inow jw i s 138; al-kuj jw m 96; wyrz jw; szt GMalb II 1 s 145; pog Kościer, Chojn i Byt S II 89; Kar jw; Kasz Nadm 108.*

Zob. **ZIARNO** MB

JĘCZMIANY *Forma: typ jęczmiany: białos Kudz 152.*

Znaczenie: 'dotyczący jęczmienia, związany z jęczmieniem': jecmānā kasa opocz RŁTN XXII 263; jęⁿchane kuosy giż SGOWM III 105; grój RŁTN XXII 263; tuk 12; radz-podl 6; biel-podl 1; os-maz 10; mław 7; białos Kudz 152; suw 1; Etc SGOWM III 105; pis jw; Ostródz jw; chojn 3; byt 2.

Jęczmiana 'kasza jęczmienna': jecmānā lā kur opocz RŁTN XXIII 279. MB

JĘCZMIECZANKA 'słoma jęczmienna': opocz RŁTN XXII 263. MB

JĘCZMIEĆ SIĘ st 'o oku: dostawać ropnego zapalenia gruczołów łojowych powieki objawiającego się powstaniem na jej brzegu grudki': mē są ũekue jičmi Kasz S II 105. MB

JĘCZMIENCZANKA 'słoma jęczmienna': jicmīnconka to tako jag vata łęcz PJPAN 37 s 348. MB

JĘCZMIENCZYSKO 'jęczmienisko (zob.)': boch 18; ok Bochni i myślen Święt 698. MB

JĘCZMIENIEK 'jęczmień w zn 2 (zob.)': jęcmińk chojn AJK VII m 344 s 205; kar jw. MB

JĘCZMIENI 'o rżysku: pozostałe po skoszeniu jęczmienia': Jęczmienienie rżysko [sporad] Wej AJK VIII s 54. MB

JĘCZMIENIAK 'słoma jęczmienna': klucz SGŚ XIII 185. MB

JĘCZMIENIANKA 'słoma jęczmienna': jecmīnka to je suoma z jecmīna kolb 3; nie beževa jus kup^oovać suomy, b^oo jak še ũomući jecmīi, to beže jecmīnānka dqb-tar 5; Z jęczminia jęczminianka była, to i na sieczke, i tak można było rzucić krowum zam PelcŚ I 114; pszcz SGŚ XIII 185; lubl jw; klucz jw; gor GwBug 195; kroś 5; rzesz 13; dęb Zb XIV 152; miel PKJ II 66; ok Biłgoraja Mazur II 153; tom-lub PJPAN 79 s 27; hrub 4; kras PelcŚ I 114; kraś jw; bus 10; zaw RŁTN XXXV 90; radomsz jw XXII 263; lub PelcŚ I 114; chłm jw; włod jw; łęcz PJPAN 37 s 348; biał-podl PelcŚ I 114. MB

JĘCZMIENIARKA *Forma: typ jęczminiarka: n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 393.*

Znaczenie: 'słoma jęczmienna': n-tar KąśPodh IV 307; n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 393. MB

JĘCZMIENIARZ 1. 'rodzaj sita': opol SGŚ XIII 185.

2. 'przezwisko osób mówiących gwarą z okolic Kędzierzyna-Koźla': strzel-opol OIW 74. MB

JĘCZMIENIE *Forma: typ jeczemie-nie: Wp pd Zb I 30.*

Znaczenie: 'jęczmień w zn 1 (zob.)': Jecy, jadalny bardzo, smaczny [...]. Ztąd ma pochodzić nazwa jęczmienia = jecmiénie jw. MB

JĘCZMIENIEC 'jęczmień w zn 1 (zob.)': Na Przeniesieńca [3 maja, w święto Znalezienia Krzyża Świętego] dosiewaj jęcmiēnca [przysł] radz-podl Wista XIV 194. MB

JĘCZMIENIEK *Forma: typ jęcziemieniek: chojn AJK VII s 205.*

Znaczenie: 'jęczmień w zn 2 (zob.)': jęcmińiek, jęcmińk jw. MB

JĘCZMIENIOWY *Forma*: typ jęszmanowy: *olsz SGOWM III 106*.

Znaczenie: 'dotyczący jęczmienia, związany z jęczmieniem': krupy s jańšmanowego žarna jw. MB

JĘCZMIENISKO *Formy*: typ jeczmenisko: *włod CzyżAG m 58*; ~ typ jaczmenisko: *kościar AJK VIII s 53*; ~ typ jaczmenisko: *Czaca 4 [Sł]*; ~ typ jęczmenisko: *Orawa I [Sł]*; ~ typ ęczmienisko: *sand 13*; *radomsz 5*; *sulech GruchGwKr 69*; ≈ *M lp -a*: *suw PKJP II 2 s 92-3*; *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 155*.

Znaczenia: **1.** 'pole po skoszonym jęczmieniu': na jańčmýńsku seje prud *Pluta-Dzierz 57*; jęcmeńsko to je pole po jęcmeńu kolb 3; A co na tym jyncmýńsku bedzies sioł? *gor GwBug 196*; prośisko, pšenicysko, jyncmýńsko wiel 6; jęcneńsko – to jus najorse pole byuo *os-maz 10*; u nas na fšisko mōvjělfi ržisko; po jańčmjańu tēš jańčmjańisko ji ržisko *st-gdań 9*; *niemal oggw, zob. Geografia*.

2. 'jęczmień w zn I (zob.)': *głub Dejna I m 145*.

Geografia: W zn **1.** *niemal oggw, bez Kasz pn.* MB

JĘCZMIENISZCZE *Forma*: typ jęczmieńszcze: *wej AJK VIII s 52*.

Znaczenie: 'jęczmienisko (zob.)': uęic uęeže jańčmeńišče *kar 1*; *wej AJK VIII m 354 s 52, LPW I 304*; *Kasz LKasz 31*. MB

JĘCZMIENIZNA 'słoma jęczmienna': *Słup LPW I 312*. MB

JĘCZMIENKA 'słoma jęczmienna': *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 155*. MB

JĘCZMIENNISKO 'jęczmienisko (zob.)': *włod CzyżAG m 58*. MB

JĘCZMIENNY *Formy*: typ jeczmienny: *włod CzyżAG m 59*; ~ typ jaczmienny: *włod jw*; *złotow B II 39*; ~ typ jęczmieńny: *wej LPW I 312*; ~ typ ęczmienny: *sier AJW I s 138*.

Znaczenie: 'związany z jęczmieniem, dotyczący jęczmienia': jyncmýnno mōuka *lubl 1*; *Krupy jyncmýnne n-tar KąšPodh IV 308*; *pšyvjus troxe kašy jincmýny*. *plevy jincmýne to vžucomy v gnuj, do ničego še nie nadajom łęcz PJPAN 37 s 348*; *jańcmýnno suuma gar 20*; *šuińe dostanō šrut jańčmⁿanni tcz 3*; *jincmeńne pleva wej LPW I 312*; *oggw*. MB

JĘCZMIENY *Formy*: typ jęczminy: *n-tar [Orawa] KąšSł II 1 s 393*; ~ typ ęczmieny: *bus RŁTN XXII 264*.

Znaczenie: 'związany z jęczmieniem, dotyczący jęczmienia': Jyncmine i zboziane moskále. Jyncminá monka, ściyrnia *n-tar [Orawa] KąšSł II 1 s 393*; A tén placzek to běl z mónki zitněj abo jęcmeněj od šwiénta, nie z owsianěj *N Targ Lud XXX 197*; *Orawa [Sł] KąšSł II 1 s 393*; *bus RŁTN XXII 264*; *kozien jw*; *opocz jw*. MB

JĘCZMIEŃ *Formy*: typ jęczmień: *Czaca [Sł] AJŠ VI s 63*; *Orawa [Sł] KąšSł II 1 s 392*; *tań MPKJ VII 205*; *rzesz jw*; *łow PF XIV 286*; *skier jw*; *węgr 5*; *Tarnopol [Ukr] RŁTN III 61*; ~ typ ęczmień: *Stradom-Częstochowa Zb XVII 90, 134*; *radomsz RŁTN XXII 264*; *raw-maz jw*; *skier jw*; *gtnń 2*; *międzyrz GruchGwKr 41*; *wej AJK XI s 131*; ~ typ jęcmień: *kroś MPKJ VII 193*; *białos Kudz 151*; ~ typ jęczmeń: *Cieszyn [Cz] MPKJ IV 155*; *pszcz jw*; *opol jw*; *oles jw*; *klucz jw*; *nam jw*; *syc jw*; *kroś ZNUJ 495 s 155*; ~ typ jęczmień: *oles MPKJ IV 155*; ~ typ jęczmiń: *n-tar [Orawa] KąšSł II 1 s 393*; ≈ *M lp jęczm*: *šłup Hilf 166*; ~ jęczmy: *kar AJK VII m 344 s 207*; *wej jw*; *Kasz Ram 64*; *Słup LPW I 312*; ~ ęczmy: *Wej Wisła VI 219*; ~ *D lp -'eniu*: *gar 2*; *łuk 1*; *radz-podl 6*; *giž SGOWM III 106*; *pis jw*; *Mr jw*; *Wr jw*; *Ostródz jw*; *n-miej 1*; *chojn AJK XI s 132*; *wej jw s 131*; *Lit K II 266*; ~ *M lm -'enia*: ||- *gar 14*; -'ena: *ok Tarnobrzęga RWF VIII 92*; -'ona: *jas MPKJ VII 214*;

brzoz 1; tań MPKJ VII 214; rzesz jw; pd ok Chrzanowa jw 344; miech 18; dąb-tar 3; miel PKJ II 66; kolb 2; bił 6; lub 6; chtm PelcŚl I 114; kras 8; kraś 14; sand 4; opat 12; puław 18; ęęcz PJPAN 37 s 348; ||- gar 14; łuk 1; ostroł 9; Giż SGOWM III 106; Resz jw; Mr i Wr jw; gtnń 2; koniń 14; mog 4; wej LPW I 312; Kasz Ram 64; Lit K II 267; ~ D lm: jęczmien: ok Tarnobrzega RWF VIII 132; jęczmion: ok Tarnobrzega jw; Lit K II 267; jęczmionów: bił 6; Lub PelcŚl I 115; ostroł 9.

Z n a c z e n i a: **1.** 'roślina z rodziny traw uprawiana jako zboże, mająca płaskie kłosa z długimi włoskami (*Hordeum*), też: jej nasiona (ziarna)': dešče pšepadujom i jynčmýn na polu nom gńije ryb 13; jynčmín še udoł latoś, pšyńica navaluua n-tom 2; pole po incmíniu gtnń 2; kave z jecmėna páfeli itž 4; z jėncmńėna robji še kaše sierp 7; jakě zbožě je n'astaršė? – jačmin, bo ma n'adługšė vosa Kasz pd-wsch S II 89; oggw; ~ 'z określeniami': **a.** 'odnoszącymi się do pory siewu': jynčmýńń žimovy – soło się v ješyńi brzoz 1; žimovy jincmín ęęcz PJPAN 72 s 1217; koziel SGŚ XIII 186; rzesz 8; bił PelcŚl I 116; tom-lub jw; hrub jw; zam jw; kras jw; kraś jw; lub jw; chtm jw; włod jw; lubar jw; puław jw; łuk jw; radz-podl jw; bial-podl jw; ~ jynčmýń vešńany rzesz 8; ~ letný jėncėń giż SGOWM IV 33; ~ jynčmýń latovi koziel SGŚ XIII 186; **b.** 'odnoszącymi się do budowy kłosa': jynčmýń dnužontkovy bial-podl 1; ~ jėncmėń dnužendovy olsz SGOWM II 143; Mrąg jw; Pis jw; Szczyc jw; ~ jynčmýń ctyrožontkovy bial-podl 1; ~ jėncmėń čterožendovy olsz SGOWM II 143; ĵus tegħo cterozedħowego (!) jėcmínia piń 2; ~ Jęczmień sześciorzędowy Mr i Wr SGOWM III 106.

2. 'grudka na powiece powstająca wskutek ropnego zapalenia gruczołów łojowych': Nikiedy sie jęczmýń wychynie

na oku (taki czyrwióny): a to je szpatne i to je wielko utropa Cieszyn 7 [Cz]; taki mi ĵicmín rośne na uoku piń 9; jėncmńėń rośne na mrugaſce sierp 7; vyloz mi jynčmín na uoku kal 24; Jęczmień na oku w ten sposób zažegnują. Rzuca się na stół ziarnka jęczmienia do trzech razy, mówiąc przy tem: „Incmín na oku” – Łzes, proroku! Stradom-Częstochowa Zb XVII 134; oggw, zob. Geografia.

3. 'chorobowa krosta w pysku świni': ĵáčmąj vyžynaly šfíni bžytfom rzesz 13. **Goły jęczmień** 'odmiana jęczmienia nagoziarnistego, o grubym ziarnie niezrośniętym z plewkami; orkisz': gouy jačmėj (ni ma plefki) n-sqd PPodegr 223.

Geografia: W zn 2. na Kaszubach, w Borach Tucholskich oraz Krajnie sporadycznie i zazwyczaj obocznie z innymi nazwami (AJK VII m 344 s 206). MB

JĘCZMIEŃCISKO 'jęczmienisko (zob.): kościer AJK VIII m 354 s 53. MB

JĘCZMIEŃCYSKO 'jęczmienisko (zob.): kościer AJK VIII m 354; kar jw i s 53. MB

JĘCZMIEŃCZYSKO 'jęczmienisko (zob.): rżisko tes, to šistko rżisko muvjo, gže jėncėń, to muvjo jėncėńcisko nidz SGOWM III 106; na jėncmńėńcisku ros jėncmńėń szt GMalb II 1 s 145; żyw RamŚl 23; myślen 8; lim 17; n-sqd 2; opocz RLTN XXII 264; ęęcz PJPAN 37 s 348; Mr zach SGOWM III 106; Ostródz jw; tur 12; lip 1; ryp MacŚl 102; tor jw; tuch AJK VIII m 354; grudz jw i s 53; st-gdań jw m 354; tcz jw i s 53; szt jw m 354; mal jw; kwidz jw; chojn jw; kościer jw; kar jw i s 53; wej jw. MB

JĘCZMIEŃCZYSZCZE 'jęczmienisko (zob.): kar AJK VIII m 354 s 52. MB

JĘCZMIEŃKA 'stoma jęczmienna': to je jačmýńka ta soħa prud PlutaDzierž 57. MB

Jęczmieńny zob. **JĘCZMIENNY**

Jęczmieńszcze zob. **JĘCZMIENISZCZE**

JĘCZMIK 'jęczmień w zn 2 (zob.)': prud *PlutaGłog II 23*; *chojn AJK VII s 207*.

MB

Jęczminiarka zob. **JĘCZMIENIARKA**

Jęczminy zob. **JĘCZMIENY**

Jęczmień zob. **JĘCZMIEŃ**

Jęczmioczysko zob. **JĘCZMIONCZYSKO**

JĘCZMIONA 'jęczmień w zn 2 (zob.)': *Syc SGŚ XIII 186*.

MB

JĘCZMIONCZYSKO *Formy*: typ jęczmionczysko: *przas FrKurp 58*; ~ typ jęczmionczysko: *gtnń 2*; ~ typ jęczmioczysko: *opocz RŁTN XXII 263*; ~ typ jęczmioczysko: *konec jw*.

Znaczenie: 'jęczmienisko (zob.)': incmönocysko – pole po incmñiu *gtnń 2*; jencmönocysko *jes rzysk^{uo} z jecmñeña konec RŁTN XXII 263*; *opocz jw*; *łęcz PJPAN 37 s 348*; *skier RŁTN XXII 263*; *soch PJPAN 4 s 7*; *plóc 4*; *przas FrKurp 58, FrMaz 115*; *kols 5*; *koniń 2*.

MB

JĘCZMIONEK *Formy*: typ czmionek: *wej AJK VII s 205*; *Kasz S I 175*; ~ typ czmionek: *Grabówek-Gdynia AJK VII s 205*; *wej jw*.

Znaczenie: 'jęczmień w zn 2 (zob.)': *kar S I II 90*; *Grabówek-Gdynia AJK VII s 205*; *wej jw, S II 90*; *Wej pn-zach S II 90*; *Kasz pn AJK VII s 204–5*; *Kasz S I 175*.

Koński jęczmionek 'jęczmień płonny (*Hordeum murinum*)': *wej jw II 90*.

MB

JĘCZMIONISKO 'jęczmienisko (zob.)': *kościar AJK VIII s 53*.

MB

JĘCZMIONKA *blm i lm Forma*: typ jęczmionka: *sulech GruchGwKr 68*.

Znaczenia: **1.** 'stoma jęczmienna': *ijnčmñiõjka to je takõu suõma strzel-opol SGŚ XIII 185*; *uõznij ta ze dva snopecki jicmñõjki piñ 9*; *Cieszyn 2 [Cz]*; *koziel SGŚ XIII 185*; *tar-gór 4*; *Niem DobrzNiem II 34*;

opol PlutaGłog I 24; *lubl 1*; *n-tar KaşPodh IV 307*; *miech 16*; *kras 3*; *sand 13*; *kiel RŁTN XXII 263*; *konec jw*; *iłż jw*; [pśn] *Tatary-Lublin Lub I 298*; *rad RŁTN XXII 263*; *opocz jw*; *p-tryb jw*; *łęcz PJPAN 37 s 348*; *gar 2*; *miñ-maz 1*; *węgr 5*; *mław 1*; *przas 1*; *Mragowo*; *kal 24*; *sulech GruchGwKr 68*; *koniń 14*; *wąq PKJ XVI 134*; *ryp MacSł 48*; *tor jw*; *złotow B II 39*; *st-gdań 9*; *tcz 3*; *pog Kościar, Chojn i Byt S II 89*; *Kar jw*; *Wej jw*; ~ *lm 'wiązka takiej stomy'*: *pñiñyz ze stodouy dwe jynčmñõnki i čepni iõ krovõm, õne to rade žerõm ryb 13*. [Por. *jęczmianka*]

2. 'kasza jęczmienna': *groõ z jęcñmñõnkami niikedy jemy ryb 4*.

3. 'jęczmień w zn 2 (zob.)': *chojn AJK VII s 207*.

4. *lm 'grzyb – bedłka pieczarka (Agaricus campester)'*: *opat PJPAN 42 s 94*; *puław jw*.

MB

JĘCZMIONKO 'jęczmień w zn 2 (zob.)': *ijčmñõlunko wej AJK VII 207*.

MB

JĘCZMIONNY *Forma*: typ jęczmionny: *międzyrz AJW I s 138*.

Znaczenie: 'związany z jęczmieniem, dotyczący jęczmienia': *jecmõnne ścerñe wiel RŁTN XXII 263*; *Jęczmionne rzysko [sporad] Krajna AJK VIII s 54*; *jencmõnno kasa wiel RŁTN XXII 263*; *ryb 4*; *strzel-opol OIW 76*; *opol PJPAN 6 s 180*; *radomsz RŁTN XXII 263*; [pśn] *kiel Zb IV 83*; *sier AJW I m 96*; *wiel jw*; [pśn] *ok Łowicza Maz II 130*; [pśn] *ok Sochaczewa jw*; *kal AJW I m 96*; *lesz jw*; *sulech jw*; *wolsz jw*; *kościar jw*; *śrm jw*; *koniń jw*; *wrzes jw*; *śr-wp jw*; *poz jw*; *n-tom jw*; *międzyrz jw s 138*; *międzych jw m 96*; *szam jw*; *żniñ jw*; *wąq PKJ XVI 134*; *ob AJW I m 96*; *gnież jw*; *czar jw*; *chodz jw*; *szub jw*; *wyrz jw*; *złotow jw*.

MB

JĘCZMIONO 'jęczmień w zn 1 (zob.)': Sporadycznie notowano formację syngulatywną *jęczmiono* [...], która w tym wypadku pełni funkcję nomen collectivum

analogicznie do wyrazu jęczmień *Giż Por. J 1961 s 357*; W innej miejscowości [...] wyraz ten wymieniono w liczbie mnogiej – jęczmiona *Resz jw*; jęńćmniń, jęńćmńono *płoc 4*. MB

I. JĘCZMIONY *Im* 'jęczmień w zn 1 (zob.)': Na jęczmień w Sitowej i innych wsiach w pobliżu Opoczna mówią jęczmiony *Opocz MPTL XIII 63*. MB

II. JĘCZMIONY 'związany z jęczmieniem, dotyczący jęczmienienia': *poz AJW I m 96 s 138*; *międzyrz GruchGwKr 79*. MB

Jęczmionczysko *zob. JĘCZMION-CZYSKO*

JĘCZMISKO 'jęczmienisko (zob.)': *złotow AJK VIII m 354*; *tuch jw*; *st-gdań jw*; *chojn jw*; *kościć jw*; *kar jw*; *wej jw*; *Kasz S VII 106*. MB

JĘCZMISZCZE 'jęczmienisko (zob.)': *Grabówek-Gdynia AJK VIII m 354 s 52*; *Chylonia-Gdynia LPW I 112*; *wej AJK VIII m 354 s 52*. MB

JĘCZMISZEK *Forma*: typ czmieszek: *Kasz S I 175*.

Znaczenie: 'jęczmień w zn 2 (zob.)': *jąćmńišk kar 9*; *jąńćmńińšek Koc SKoc II 53*; Należy się nagle odezwać do chorego: „tobe rosce jąćmńišk v uećku¹”, na co chory powinien odpowiedzieć: „ter¹ ně žniva, lžeš, prorocku¹” *kar S II 90*; *wyrz AJK VII m 344 s 206*; *złotow jw*; *sęp-kraj jw*; *tuch jw*; *byt jw*; *chojn S II 90*; *kościć jw*; *wej AJK VII m 344 s 206*; *Kasz S I 175*. MB

JĘCZMIUSZEK 'jęczmień w zn 2 (zob.)': Jęczmień w oku ginie także, gdy zaklinający odezwie się nagle do chorego: „maš jąńćmńišek v oku”, na co chory powinien odpowiedzieć: „lžeš, proroku” *Koc SKoc II 53*; *świec 4*; *st-gdań AJK VII s 206*; *chojn jw*; *kościć jw*. MB

JĘCZMO 'jęczmień w zn 1 (zob.)': *jićmo*, -męńa *wej S II 89*. MB

JĘCZMUSZEK *Forma*: typ jączmieszek: *chojn AJK VII s 206*.

Znaczenie: 'jęczmień w zn 2 (zob.)': *jąćmńišk [...]*, *jąćmušek chojn jw*; *byd jw m 344 s 206*; *tuch jw*; *świec jw*; *st-gdań jw*; *kościć jw*. MB

Jęczmy zob. JĘCZMIEN

JĘCZMYCA 'II. ikrzyca (zob.)': *Jycmyca boch AJPP 268*. MB

JĘCZMYCZEK 'jęczmień w zn 2 (zob.)': *chojn AJK VII s 207*. MB

JĘCZMYK 1. 'jęczmień w zn 1': *brzes-mp MPKJ VII 41*; **2.** 'jęczmień w zn 2 (zob.)': *iyńćmyk mu še vyćep na uoku ryb 4*; *iyńcmyk sjo še utopiż do studńe opol SGŚ XIII 187*; *pszcz SGŚ XIII 186*; *rac jw 187*; *prud jw*; *koziel jw*; *gliw jw*; *strzel-opol OlW 76*; *niem SGŚ XIII 187*; *Lubliniec jw*; *oles jw*; *klucz jw*; *brzes-mp MPKJ VII 41*; *ok Bochni i myślen Świąt 615*; *wiel RŁTN XXII 264*; *kęp 7*.

3. 'choroba zwierzęca': **a.** 'kóz – narośl na podniebieniu': *Śl SGŚ XIII 187*; **b.** 'świń – krosta na języku': *kroś Lud VI 44*. MB

JĘCZMYSZEK 'jęczmień w zn 2 (zob.)': *chodz AJK VII m 344 s 206*; *byd jw*; *wyrz jw*; *złotow B II 39*; *sęp-kraj I*; *tuch AJK VII m 344 s 206*; *świec jw*; *st-gdań jw*; *kościć jw*; *byt jw*; *kar jw*; *wej jw*. MB

Jęcznica zob. JAJECZNICA

JĘCZNICZE 'stoma jęczmienna': *Stup LPW I 312*. MB

Jęcznień zob. JĘCZMIEN

JĘCZNIK 'jęczmień w zn 2 (zob.)': *Stup LPW I 312*. MB

JĘCZNIKO *Forma*: typ jącznisko: *włod CzyżAG m 58*.

Znaczenie: 'jęczmienisko (zob.)': To jeszcze i tera so jęczniska, bo jęczmiń sie-jo *bial-podl PelcŚl II 312*; *włod CzyżAG m 58*; *wej AJK VIII m 354 s 53*. MB

JĘCZNISZCZE 'jęczmienisko (zob.)': na *jićnińšču* dobře *bulvø* roscę *Wej pn-wsch S II 89*; *wej AJK VIII m 354 s 52*; *Kasz Ram 64*; *Stup LPW I 312*. MB

JĘCZNISZCZO 'jęczmienisko (zob.)':
Słup LSW I 394. MB

JĘCZNY 'dotyczący jęczmienia, związany z jęczmieniem': *iičnĕ plevø. iičnĕ žhiva. iični čas Wej S II 89; iična słoma je lepša jak laxĕ sano [przysł] Wej S II 89; Kasz Ram 64; Słup LPW I 312.* MB

JĘCZOCHA 'człowiek, który ciągle narzeka, uskarża się': *iĕncøxa ostroł 9.* MB

JĘCZYĆ 1. 'wydawać przeciągły, żalotny dźwięk pod wpływem bólu, cierpienia': o mała *χvilke tam zaž vžyna krova jyncycĕ, jakoby zdychała Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 55; puław RĚTN XXII 264; rad jw; opocz jw; łęcz PJPAN 37 s 348; raw-maz RĚTN XXII 264; szt GMalb II 1 s 145.*

2. 'narzekać, uskarżać się': *łęcz PJPAN 37 s 348.* MB

JĘCZYDŁO 'człowiek, który ciągle narzeka, uskarża się': *n-tar KašPodh IV 308.* MB

JĘCZYDUSZA 'człowiek, który ciągle narzeka, uskarża się': *białos Kudz 151.* MB

JĘCZYFLORA 'kobieta, która ciągle narzeka, uskarża się': *Jęczyflora = wciąż stękająca kobieta Warszawa K II 267.* MB

JĘCZYM 'jęczmień w zn I (zob.)': *słup LPW I 312.* MB

JĘCZYWAĆ 'często wydawać przeciągły, żalotny dźwięk pod wpływem bólu, cierpienia': *Tak ino jyncywał, cò go gdzie-sik w śródku mordowało n-tar [Orawa] KašSł II 1 s 393; Orawa [Sł] jw.* MB

Jęc (się) zob. JAĆ (SIE)

Jęciany zob. JĘCZMIANY

Jęcmień zob. JĘCZMIEN

Jęcmonczysko zob. JĘCZMIONCZYSKO

Jęderny zob. JĘDRNY

Jędlica zob. MIĘDLICA

JĘDRA 'w legendach górniczych: duch podziemi pilnujący ukrytych skarbów': *Jędra*

= zły duch, zwany w kopalniach dąbrowskich skorbnikiem, zwie się w Strzyżowicach „Jędra” *będz PF III 310.* MB

JĘDRAŚ 'złoty kwiat podobny do rezedy': *iindroś kols 7.* MB

JĘDREK 'przezwiśko mieszkańców okolic Olkusza i Skały (Pichaczów)': *Nazywają ich tu także: Jędrkowie. Zdaje się, że nazwa ta powstała dla wyszydzenia tego imienia, pospolicie tam używanego olk Wiśta IV 380.* MB

Jędrka zob. JĘTKA

JĘDRNIAĆ *Forma: typ jędrniać: Słup LPW I 313.*

Znaczenie: 'rozwijać się i nadawać się do jedzenia lub zbioru; dojrzewać': jw. MB

JĘDRNIĆ *Forma: typ jędrnić: Słup LPW I 313.*

Znaczenie: 'sprawiać, że rośliny dają dobre plony': takĕ vòdro ['pogoda'] iidrnĭ to žəto jw. MB

JĘDRNIE *Formy: typ jędrnie: Słup LPW I 313; ~ typ jądrnie: słup LSW I 406.*

Znaczenia: 1. 'w sposób świadczący o możliwości podejmowania wysiłku fizycznego; krzepko': iindrne še tšymo (starszy mężczyzna) łęcz PJPAN 37 s 349.

2. 'bujnie, obficie': *żəto vərosło iidrne Słup LPW I 313; Słup LSW I 406.*

3. 'gorąco i wilgotnie; parno': *na dvożu je iandrne, iaš strax krovi vipovažac tcz 3.* MB

JĘDRNIEĆ *Forma: typ jędrnieć: Kasz S VII 106; Słup LPW I 313.*

Znaczenia: 1. 'wydawać plon, szczególnie obficie, rosnać w wielkiej ilości': iu dāvno tak břad ěe iadřnĭaĭ jak v tim roku, žoc bało mokřĕ lato. bulvø latos ěe bądø za nālepšĕ, ale za to zbožĕ iadřnjeje Kasz S VII 106.

2. 'rozwijać się i nadawać się do jedzenia lub zbioru; dojrzewać': *latos to žəto iidrneje*

co zęń baržę *Štup LPW I 313*; baže vnet čas žeto sec, bo ju začina ĵadřniec *Kasz S VII 106*.

3. 'o człowieku: osiagać pełnię rozwoju biologicznego; dojrzewać': co to są robi za pąknę zęvčą z tē anki, ona v očaj ĵadřńieje *Kasz jw*. MB

JĘDRNO *Forma*: typ jędrno: *Kasz zach LPW I 304; Kasz S VII 106*.

Znaczenia: 1. 'silnie, mocno': p^hocýgǎł přə zażyvańú tak ĵadřno, že ĵaš kvatə v krútopax ['doniczkach'] na űokńie dəržalə *Kasz zach LPW I 304*.

2. 'bujnie, obficie': naše bulvə ĵadřno kvitno, one bəđə mǎlə véle pod křą. břǎd są ĵadřno zapovǎda. i zbože latos ĵadřno rosce, bo łoni słabo *Kasz S VII 106*; žeto vərosło ĵadřno *Kasz zach LPW I 304*.

3. 'w odniesieniu do czynności jedzenia: dużo, z apetytem': ĵǎ ĵeš tak potraǎą ĵadřno zjesc *Kasz S VII 106*.

4. 'chłodno, zimno': fcoraj cauy ĵęń było ĵędrno *ostroł 9*; gruzęń – no to grudno je, tak ĵędrno, koluęi so, take grutony *olsz SGOWM III 106*.

5. 'nadzwyczaj dobrze, w sposób doskonały': to le ĵeš je knapsko, ale ono tak ĵadřno mǔvilo z nama rǔžanic. ĵadřno přemavac. ĵadřno spēvac *Kasz S VII 106*. MB

JĘDRNOŚĆ *Formy*: typ jędrność: *dąb-tar 5*; ~ typ ĵadřność: [pśn] *kras Wiśła XVI 395*.

Znaczenia: 1. 'cecha ciała młodo wyglądającego, niepomarszczonego, niewiotkiego': čaųo, ĵak zdrove, to mo svojom ĵędrność koniń *14*.

2. 'w odniesieniu do ziaren zbóż: wielkość, grubość': ta pšęnica ni mǎ taki ĵęžności *dąb-tar 5*.

3. *pśn* '?': Wije Kasieńka wianeczek, Z drobny ruteńki serdeczek; [...] Wiáneć się tocy – nie tocy z ty wielęi ĵadřności *kras Wiśła XVI 395*. MB

JĘDRNY *Formy*: typ jędrny: *Śl SGŚ XIII 187*; żyw *RamŚl 23*; *tarnob MPTL*

XXVI 97; *kras 3*; *iż 14*; *kiel RŁTN XXII 264*; *opocz jw*; *raw-maz jw*; *łuk 4*; *Koc SKoc II 53*; *gdań LPW I 312*; *Byt pd-wsch Hilf 166*; *kar 1*; *Kar LPW I 304*; *wej 3, LPW I 304*; *Kasz pn-wsch jw*; *Kasz zach jw*; *Kasz Hilf 166*, *Ram 63*, *S II 90*, *VII 106*; *Štup LPW I 312*; ~ typ ĵadřny: *n-tar 28*; *N-tar SKJ V 362*; *wad RWF XXVI 379*, *SKJ IV 377*; *n-sąd PPodegr 197*; *dąb-tar 5*; *kolb 2*; *puław 18*; *kozien 9*; *wej LPW I 323*; *Štup jw*; ~ typ jędrny: *Kasz pd-zach jw 304*.

Znaczenia: 1. 'o człowieku': a. 'mający młodo wyglądające, niepomarszczone, niewiotkie ciało': na pysku ĵešće taki ĵędrny vyglondou, že nie vim, a mǔou ĵuš pravé šidymžešond lat *łęcz PJPAN 37 s 349*; b. 'zdrowy, silny': žefcyna ĵežžnǎ ĵag žepa (taka zdrowa) *iż 14*; 'a to ĵędrny χ^uopǎk ok *Tarnobrzega RWF VIII 92*; *Byt pd-wsch Hilf 166*; c. 'dzielny': χuepi kašupšči są ĵadřni *kar 1*; *gdań LPW I 312*; *Kasz pd-zach jw 304*; *Kar jw*; *wej jw, 323*; *Kasz pn-wsch jw 304*; *Kasz zach jw*; *Kasz LKasz 31*; *Štup LPW I 312, 323*; d. 'wesoły': *wad SKJ IV 377*.

2. 'o ciele człowieka: młodo wyglądające, niepomarszczone, niewiotkie': čaųo ma ĵędrne *siem 3*; *vej, ĵak takě zecko mǎ ĵadřně čało! naša nǎnka je ju starǎnǎ, ale ĵeš mǎ ĵadřno tvǎř Kasz S VII 106*; *żyw RamŚl 23*; *konii 14*; *złotow B II 39*.

3. 'twardy lub sprężysty, a przy tym soczysty i świeży': ĵędrne ĵapko (twarde, zdrowe) *lubl 1*; ĵoⁿdřne ĵabka, zn[aczy] soczyste *wad RWF XXVI 379*; krové gymby (gatunek grzybów) – ĵędžne, pod spodym majum puovave púrka *raw-maz RŁTN XXIII 256*; dosta ĵem do kupańǎ vėlęi štak ĵadřněgo mǎsa, bo časą sǔ le same flǎdrə *Kasz S VII 106*; *mǔoda kǔńęćina je ĵandrna tcz 3*; *Śl SGŚ XIII 187*; *N-tar SKJ V 362*; *n-sąd PPodegr 197*; *kiel RŁTN XXII 264*; *opocz jw*; *raw-maz jw*.

4. 'o drewnie: dobrej jakości (twarde, zdrowe)': jądřně dřěvą *Kar LPW I 304*; giž *SGOWM III 106*; *Kasz pd-zach LPW I 304*; *wej jw*; *Kasz pn-wsch jw*; *Kasz zach jw*.

5. 'o ziarnie: duże, grube': Oprócz tego pszenicę i proso siano dawniej „pod pełnię księżycą, żeby ziarno było pełne i jędrne jak księżyc” *tarnob MPTL XXVI 97*; jęńżne to grube żarno, vency mońki vydo. ni mo żarna jęńżnego *kras 3*; Zyto je grube dosić, jądřzne, skórke má cienką, bo z dobrego gruntu *ok Bochni i myślen ME II 214*; to jądřńejše zboze polećaŭo daŭi, a to ŭtse do plěf polećaŭo *węgr 5*; to jęz barzo ŭadnå, jåżnå pšenica *dąb-tar 5*; żarno cyste, jędźne (lepsze ziarno) *luk 4*; dostune zboże, pšestõne, jęńżne – bardzo dojrzałe *puław 18*.

6. 'o zbożu: mające pełne kłosy, duże i zdrowe ziarno': wõvs je jądřny, mže dobre sępõł (owies jest „silny”, będzie dobrze sypał) *Kasz Ram 61*; jądřně zbężi (o zbożu ze zdrowym i wielkim ziarnem) *wej 3*; ale je to zboże jądřne! *Koc SKoc II 53*; zyto byŭo jęńżne *kozien 9*; *gdań LPW I 312*; *Kasz pd-zach jw 304*; *Kar jw*; *wej jw, 323*; *Kasz pn-wsch jw 304*; *Kasz zach jw*; *Stup jw 312, 323*.

7. 'taki, który wyda obfity plon': Podczas obrzędowego obwiązywania drzewek na urodzaj w wigilię Nowego Roku dzwonią i wołają głośno: jądřně jåbka, jądřně kraški, jądřně slõvå, jądřně żõtko na ten novi rok. ñe begåš, ñe zvoñiš, ñe wołåš – mawiają – tej ñic ñe ŭce rosc, tej ańi bråđ ['owoc'], ańi zbożë ñe sõ jądřně, bo ońi tego ñe čõjõ ['styszå'] *Wej S II 90*; *Kasz Hilf 166*.

8. 'o orzechu: taki, który zawiera w sobie duże jądra': ŭořęxy robom še jüz jędřne żyw *RamŚl 23*; jęńżne ořęxy *kolb 2*.

9. 'o słoninie: dobrze się topiąca': jęńżnå suõñina – topnå *n-tar 28*.

10. 'o dniu: pogodny': Jędrny dzień *nidz SWM VI s 46*.

11. 'zimny, chłodny': Jędrne – zimne (powietrze) *kęp ME XII 162*; jędřny jåtš. jędřne poýetše *ostroł 9*.

12. 'wspaniały, doskonały': to bõła jądřnå muzika. ksõz povēzåł zis jądřně kåzańë *Kasz S VII 106*. MB

Jędro zob. JĄDRO

JĘDRULE *lm* 'grzyby': a. 'bedłki pieczarki (*Agaricus campester*): *ostroł PJPAN 42 s 94*; b. 'czernidłaki *pospolite* (*Coprinus atramentarius*): *ostroł jw*. MB

JĘDRULKI *lm* 'grzyby': a. 'bedłki pieczarki (*Agaricus campester*): *ostroł PJPAN 42 s 94*; *koln jw*; b. 'czernidłaki *pospolite* (*Coprinus atramentarius*): *ostroł jw*. MB

Jędrus zob. ANDRUS [i Supl.]

JĘDRUSIĆ *przysł* 'bawić się w święto św. Andrzeja, które kończy zabawy poźniwne, a rozpoczyna prace przy przedzeniu lnu': Nie jędrusić, a na koszule gnusić ['międlie len'] *radz-podł Wisła XVIII 123*. MB

JĘDRYS – *tylko we Fraz*: jędrys na świecie 'okrzyk wyrażający podziw': I są prażõnki gotowe. Jak ich tak jeszcze pomaści wędlinóm, jędrys na świecie, język by za nimi do karku uciyk, co są taki dobre *ciesz Węgl 122*. MB

JĘDRYSMARYNA 'okrzyk wyrażający zdziwienie lub niepokój': jęndryzmaryna! *biel SGŚ XIII 187*; Jęndrys-Maryna, cosi sie stało u starzików, bo Jewka w taki mróz nieobleczõno co wyskoczy do nas leci! *Ciesz SCiesz II 139*; Jęndrysmaryna, dyć nõm w zimie dzieci pomarznå, bo kaloryfery bez wody nie będå grzoć *Ciesz [Cz] Zwrot 325 s 30*. MB

JĘDRYSMARYNKA 'okrzyk wyrażający zdziwienie lub niepokój': I õna se prawi: „Jęndrysmarynka, na dyć tu jo utopiec” *Cieszyn [Cz] Zwrot 412 s 53*. MB

JĘDRZEJ 'osoba obchodząca domy w wigilię dnia św. Andrzeja': A znowu w wigilię św. Andrzeja (29 XI) dziewczęta czynią wróżby połączone z laniem ołowiu oraz

młodzież przebiera się za Jędrzeje i odwiedza domy, gdzie są małe dzieci *opol EP I 229*.

Jędrzeje 'zwyczaj obchodzenia domów w wigilię dnia św. Andrzeja': Spośród zwyczajów, które zachowały się, a nawet mają tendencje rozwoju, należy wymienić przede wszystkim wszelkie zwyczaje przygotowywane przez rodziców, względnie młodzież, dla dzieci, jak obchodzenie Jędrzejów oraz Mikołaja, napominających, karzących lub nagradzających dzieci [...]. Żywotne do dziś są wróżby zamążpójścia czynione przez dorosłe dziewczęta zarówno w wigilię św. Andrzeja, jak w wigilię Bożego Narodzenia *opol jw. MB*

Jędrzeje *zob. JĘDRZEJ*

Jędrzejki *zob. JĘDRZEJKI*

JĘDRZEJKI *Forma: typ jędrzejki: bił Mazur I 63.*

Znaczenia: 1. 'wieczorna zabawa organizowana przez panny w dzień św. Andrzeja (29 listopada) lub w jego wigilię, połączona z wróżbami dotyczącymi przyszłego zamążpójścia': J. Zwolakiewicz podaje opis „Sprawiania Jędrzejków” w okolicach Tomaszowa lubelskiego. Dziewczęta schodzą się w wigilię świętego Andrzeja, przynosząc z sobą trochę krup i mąki ok Tomaszowa Lubelskiego Wisła VI 985; W jędrzejki to sie lalo wosk bez kluc, noji wtedy jak ześ lal na zimno wode, ón twardniał, noji wychodziła ci figurka n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 394; bił Mazur I 63; ok Lublina PF V 753; Podl jw.

2. 'ciastka pieczone z okazji dnia św. Andrzeja i dawane w ramach wróżby do zjedzenia psom': żifki na sfytego jędzeja robu take jydzeiki, zucajõ [!] psom, iak pēs zje, to še śmieju, cesõ, ze vyjdu za muś lub 2; ok Lublina PF V 753; Podl jw.

Por. ANDRZEJKI

MB

JĘDRZEJÓWKI 'jędrzejki w zn 1 (zob.): Wróżby zamążpójścia przywiązane

są do pewnych pór roku, dni dorocznych i świąt; ztąd téż dzielą się na wiosenne, na świętojanki [...], na jesienne, robione w wigilię Śtėj Katarzyny, a głównie Śgo Andrzeja (ztąd na Rusiach często andryjówkami, a nad Wisłą jędrzejówkami niekiedy zwane), i na wróżby Godne [...] *bl GlogObch 34. MB*

Jędrzniać *zob. JĘDRNIAĆ*

Jędrznic *zob. JĘDRNIC*

Jędrznie *zob. JĘDRNIE*

Jędrzniec *zob. JĘDRNIEĆ*

Jędrzno *zob. JĘDRNO*

Jędrzność *zob. JĘDRNOŚĆ*

Jędrzny *zob. JĘDRNY*

Jędrzyć się *zob. JĄTRZYĆ SIĘ [Supl.]*

JĘDRYZNA *st 'urodzaj, obfity plon':*

to je latos takã jądřezna, bõzemõ so mušelõ cos na zarok ułożac, bo może nastac bėdni rok kar S VII 106. MB

JĘDZA *Formy: typ jęza: Mr MazPr 79; gdań LPW I 304; [rzd] pog Kościer, Chojn i Byt S II 90; chojn LPW I 304; kar jw, S II 90; Gdynia LPW I 315; wej jw; ~ typ ędza: Wej Nadm 139.*

Znaczenia: 1. 'demoniczna istota będąca upersonifikowaniem biedy i choroby': Jędza to paskudna baba, zły duch taki jakby, koścista i obdarta, jak sie pojawiła, to już źle w ty wsi sie działo bił PelcŚ X 155; Jędza to było coś takiego, że choroby byli, bydło zdychało, kury, bo jędza przyszła tom-lub jw; Jędze to byli takie, co widzieli kiedyś. A jak szła, to brali kije i wyganiłi ze wsi, bo jak wlaźła, to już bida i choroby ino zam jw; Zrazu nie wierzeł swy nance niebodze, Jako ju biedę widzała w ogrodze, Ale wnet różne wskazywałe znacie, Ze gwesno blisko jest stworzenie tacie! [...] Jasiek rozgłoseł, cieje be chto ją chwaceł, To be mu wielgą nogrodę zapłaceł! Sãm cilka nocy czajeł sę na jędze, Po kępach, chojnach, jałowcach i wszędzie [rym] chojn DerdJ 14–5; hrub PelcŚ X 155; kras jw; kraś jw;

lub jw; *chłm jw; włod jw; lubar jw; puław jw; tuk jw; radz-podl jw; bial-podl jw; gar jw.*

2. 'wiedźma, czarownica': jak jęz̄a p̄s̄yła, to v̄z̄ena ten j̄avor ścinać *chłm 16*; W powiecie puckim nazywają czarownicę b a b ą albo i d z ą (jędzą) *Wej Nadm 132*; Jędza to takie paskudne coś, straszne, dawno w to wirzyli ludzie, taka dawna wiedźma, w bajkach była jędza prawie zawsze *bił PelcSł X 155*; ale j̄agzes (pado) j̄o moge być tfoju bratovu, v̄iżis, kedy j̄o mum brata na śedem łbuf. j̄i matke j̄inze. na koźelcu [koźle] j̄eż̄i lub *JP XLV 34*; Przelekniona, chociaż wściekła, wypadła jędza z ogrodu i miedzianą bramę swoją w okamgnieniu otworzyła i nie krzyknęła jako wprzody, ale gdyby nie jędzonka do rycerza smutnie rzekła *bl Bal 129; tom-lub PelcSł X 155; hrub jw; zam jw; kras jw; kraś jw; chłm jw; włod jw; lubar jw; puław jw; tuk jw; radz-podl 12; bial-podl PelcSł X 155; Aug K I 267; Ryp i Lip Zb II 148; tcz 3; gdań LPW I 304; chojn jw; kar jw; Gdynia jw 315; wej jw.*

3. 'złośliwa, kłótliva i zrzędliva kobieta, też przezwisko': Jyndza tak stale zgrzypi, zuje, narzyko, marudzi, a ni mo o co. Godo jedno i to samo *n-tar KąśPodh IV 310*; v̄zon se tako j̄enze, co j̄ino śe nad nim vyžero zavdy piñ 9; ti j̄enzo stara, ti! *szt GMalb II 1 s 145; ok Opola KwOp II 1 s 111; lubl 1; n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 394; boch 22; dąb-tar 5; kiel SłZag 141; bił PelcSł VIII 171; tom-lub jw; hrub jw; zam jw; kras jw; kraś jw; lub jw; chłm jw; włod jw; lubar jw; puław jw; opocz 3; łącz PJPAN 37 s 349; tuk 1; radz-podl PelcSł VIII 171; bial-podl 1; mław 1; białos 1; Aug K I 267; kal 24; koniń 14; pog Kościer, Chojn i Byt S II 90; kar jw.*

4. 'człowiek często i przesadnie skarżący się na dolegliwości bólowe': j̄enza || piščka (ktoś wiecznie narzekający na ból, ktoś, kto więcej piszczy, niż go boli) *siem 3.*

Baba jędza 1. 'demon polny': to we zbozu byj̄ȳ take bab̄y j̄enze, to one moḡȳ zuje robić w̄ęgorz *SGOWM I 137*; Dzieciom się często prawi, za jakaś baba-jenza przesiaduje w zbożu, zapewne dlatego, aby nie włążyły do zboża i nie deptały, rwąc modraki, czyli bławatki *Mr MazPr 79; krot AJW X s 176.*

2. 'wiedźma, czarownica': Podobnaż baba-jenza wchodzi także i do baśni o domu piernikowym *Mr MazPr 79.*

3. 'złośliwa, kłótliva i zrzędliva kobieta': Trafiła mu sie baba jędza i męczył sie chłopina całe życie *chłm PelcSł VIII 171.*

Jędza baba 'wiedźma, czarownica': Ale jednygo razu leci prosto na nigo baba, co była Jędza baba, tylo go wchrachnać ['połknąć'], tak rozdziawiła pysk *ok Przasnysza Chełch I 240; mław 1; ostroł 9; Ryp i Lip Zb II 148.*

F r a z e o l o g i a: sucha jędza 'złośliwa, kłótliva i zrzędliva kobieta': *Kleparz-Kraków ME XIV 78*; ≈ wyglądać jak jędza 'wyglądać niechłujnie, nieporządnie': Na kobietę złą, kłótliwą, nieporządną mówią powszechnie: *Wygląda jak jędzona (jędzyna, jędza) Wp BW 1864 I 273. MB*

JĘDZE 'śnieg sypki, nietający; suchy śnieg': *sanoc PJPAN 57 s 86. MB*

JĘDZIĆ (SIĘ) 1. 'zrzędzić, marudzić': Przisła i jyndzi całe pół dnia *n-tar [Orawa] KąśSł II 394.*

2. 'natrętnie o coś prosić': *n-tar [Orawa] jw.*

Jędzić się rzd 1. 'złościć się': ta są j̄iżi jak tak̄ osa *Wej S II 90; Kar jw.*

2. 'borykać się, męczyć się': na żeśontygo kśenżycy bende noū ževiñžeśont lat [...], na nożi nie moge chożić [...], moja ni umeruā [...], śe j̄enze s tym żywotem moim, muše dočęšp̄jeć tygo żyvota *mrag SGOWM III 106. MB*

Jędzić się zob. JADZIĆ (SIĘ)

Jędziuro zob. I. JEZIORO

JĘDZONA 1. 'istota demoniczna szkodząca ludziom': Dziś już mało podań krąży w Wielkopolsce o jędzonach. [...] Różnią się tém od czarownic, że kiedy te są zwykłemi kobietami, to jędzony są istotami samodzielnie, mającemi odrębne od ludzi cechy. W powieściach gminnych zachodzą często jędzony jako krwi chciwe istoty *Wp BW 1864 I 273*; ~ w por: zła jak jędzona *Wp jw*.

2. 'wiedźma, czarownica': a tam byuā pėrnikovāu xaupka, a v nīj byuā jęzona koziel *ME V 120*; uo starý jazońe, co do karmnik^uu zamýkała zecə chojn *LPW I 304*; *Lub PF IV 203*; *Kal jw*.

3. 'złośliwa, kłótniwa i zrzędliva kobieta': s ty baby je řixřix takau janzōna koziel *SGŚ XIII 187*; *strzel-opol OIW 76*; *opol SGŚ XIII 187*.

Frazeologia: wyglądać jak jędzona 'wyglądać niechlujnie, nieporządnie': *Wp BW 1864 I 273*. MB

JĘDZONIA 'złośliwa, kłótniwa i zrzędliva kobieta': janzōna rac *SGŚ XIII 187*. MB

JĘDZONKA 'wiedźma, czarownica': Ale u tego pana we dworze służyła jędzonka, która bardzo by była chciała, żeby się ten pan z nią był ożenił, więc też na jego żonę strasznie była zła *Łowicz Wiśła VIII 797*; Przelekniona, chociaż wściekła, wypadła jędza z ogrodu i miedzianą bramę swoją w okamgnieniu otworzyła i nie krzyknęła jako wprzódy, ale gdyby nie jędzonka do rycerza smutnie rzekła *bl Bal 129*; *ok Kraśnika PF V 753*; *Kal K II 267*; ~ w por: Zła żona jak jędzonka *bl SW II 177*. MB

JĘDZONKI 1. 'śnieg sypki, nietający; suchy śnieg': sanoc *PJPAN 57 s 84*.

2. 'drobne płatki śniegu padającego w czasie mrozu': jęzonki – drobne, ostre płatki śniegu *kolb 2*; jag mruz i śnek, to as jęzonki leco, co ^uokropńe toto żebi,

páli tak kiel *22*; jes wypogozone śilne i po żeńni leco jęzonki (pył śniegowy) z mrozu, ze śniegu, to beże mrus *piń PJPAN 57 s 86*; Jędzonki 'drobne iskrzące płatki śniegu' widoczne w dzień pogodny w czasie silnego mrozu *łań jw*.

3. 'babie lato': jęzonki || jęzunki abo bapske lato s poweśšo to še robi abo z goręca miech *Kup 128*. MB

Jędzony zob. BABA [Supl.]

JĘDZOWAĆ SIĘ 'złościć się': *bl SW II 177*. MB

JĘDZOWATY 'taki, który ma zbyt wąskie usta': jenzuaty *zaw 1*. MB

JĘDZULA 1. 'wiedźma, czarownica': to połuś še ty, jenzula, ja zobace *radz-podl 12*.

2. 'złośliwa, kłótniwa i zrzędliva kobieta': A co z ni za jyndzula, jak źle miał tyn chłop. We Strzesynie były baby ['akuszerki'] dwie, jedno traciła ponoć dzieci, jyndzula tako *gor GwBug 196*. MB

JĘDZULICA 'złośliwa, kłótniwa i zrzędliva kobieta': n-tar *KąśPodh IV 310*. MB

JĘDZUSIA 'złośliwa, kłótniwa i zrzędliva kobieta': ^uuna tak spokojńe vyglondo, ale jęz z ni kavoueg jinzusi *koniń 14*. MB

JĘDZY zob. BABA [Supl.]

JĘDZYPABA 1. 'wiedźma, czarownica': bājka o j'azəbabe *Kasz pd-wsch S II 90*.

2. 'kobieta chciwa, pyskata': to je j'azəbaba *Kasz pd-wsch jw*. MB

Jędzyk zob. JEZYK

JĘDZYN 'przym od jędza w zn 2 (zob.)': a pažno kosteckí z jinzyny curecki *radz-podl 12*. MB

JĘDZYNA 1. *pśn* 'wiedźma, czarownica': Przed dworem stoi świerczyna (świerk), nasza pani jak jędzyna *śr-wp Pozn I 159*.

2. 'wyzwisko': A ty bestyjo jędzyno wywędlico kielczata! krzyknał, szturch-

nąwszy w bok Schalastykę Berdychowo-Poznań jw 276.

Frazeologia: wyglądać jak jędzyna 'wyglądać niechlujnie, nieporządnie': Na kobietę złą, klótliwą, nieporządną mówią powszechnie: Wygląda jak jędzona (jędzyna, jędza) Wp BW 1864 I 273. MB

Jęgal zob. ŁEGAL

JĘGOCIE 'mówienie bez sensu; bełkot [?]: Blekocie (lub) jęgocie oław ZNWSP-Op H III-IV 263. MB

JĘK 1. 'przeciągły, żalosny dźwięk wydawany przez człowieka, czasem zwierzę, pod wpływem bólu, cierpienia': ius tyg iynkōf jęgo ny uña suxać lubl 1; jaś tu byuō syyxaż iinjk tęcz PJPAN 37 s 349; strzel-opol OIW 76; opol KoszPog 79; n-tar KąsPodh IV 310; Lim; kroś 2; piń 9; opocz RŁTN XXII 265; biał-podl 1; biel-podl 1; olsz SGOWM III 107; złotow B II 39; tcz 3; szt GMalb II I s 145; chojn LPW I 304; kar jw; wej jw; Kasz zach jw; Kasz Ram 64.

2. 'uskarżanie się, biadolenie': iuś tyż ni moge zniśc tegu iinjk, l'oboga, l'oboga! koniń 14; co tu tele jęŃki robis! uspokuj śe (karci matka niegrzeczne dziecko) n-tar 15 [Spisz].

3. 'dźwięk podobny do przeciągłego, żalotnego głosu wydawanego przez człowieka pod wpływem bólu, cierpienia': Nie doz rady [zabić smoka], tu zginies ot samego wiatru, jag on pudzie [...]. Strasny jęk sie robi, jak ten smog idzie tszeci lim ME XI 41; a te furmańi syysele taki jāk, rycãne iĭ ne mogli rusyż z meśca [...]. jaż żeń byu, dopirō ten stray żeż uodeseu kraś NT II 162.

4. 'dreszcz grozy [?]: s počontku jāk iĭ śfi, to niwele baĭi śe każdy jeden, że jāk Ńeży zabity, to jākis ięŃk, drenk taki Ńet po čłoŃeku biał-podl GPodl 66.

5. 'jąkanie się': troxa ma jęnk suw 3. MB

JĘKA 'wyzwisko używane w odniesieniu do ludzi i zwierząt': Kasz Pobt 27.

Frazeologia: kośława jęka 'jw': Koszława jęka Kasz jw; Koc Wiśta III 744; ~ psia jęka 'jw': Psá (psia) jęka Kasz Pobt 27; do b^uudō jā m^uuśa, to je psā jāka pd-wsch ok Wejherowa LPW I 304; Koc Wiśta III 744. MB

JĘKACZ 1. 'człowiek, który się jąka': Jęka c – jąkała, człowiek jąkający się (nazwa złośliwa) białos 1; rac SGŚ XIII 133; prud PlutaGłog II 28; koziel jw; gliw SGŚ XIII 133; strzel-opol OIW 76; niem SGŚ XIII 133; opol jw; oles jw; os-maz PIJP XXVIII m 112; koln AGM IX s 114; sokół PIJP XXVIII m 112; aug jw; suw jw; koln AGM IX s 114; Stup LPW I 313.

2. 'człowiek chorowity': iōkac – człowiek słabowity lim 15.

Por. **JAKAĆ** MB

JĘKAĆ (SIĘ) 1. 'wydawać przeciągły, żalosny dźwięk pod wpływem bólu, cierpienia': mocno ięŃkou, bo gova mou rosprutō niem 3; uon jākā zeń ə noc Kasz LPW I 304; tag iinjk, bo go noĭi bolom, a na dyś śe mo tęcz PJPAN 37 s 349; Stup LSW I 390.

2. 'mieć wadę mowy polegającą na przerywaniu wymawiania sylab, słów i zdań, powtarzaniu głosek; jąkać się': iynkou uot malutkojści strzel-opol OIW 76; tyn syneg jāk^ukou prud PlutaDzierż 56; ięŃkajum – jąkają zaw RŁTN XXXI 44; ryb SGŚ XIII 133; rac jw; koziel jw; gliw jw; Śl jw; Stup LSW I 1544.

3. 'mówić coś niepewnie, z zawahaniem, jąkaniem się': uon vŃatk^o tak jykā, że to je çağk^o w^o rozmāc Wej LPW I 313; chojn jw; kar jw; Kasz zach jw; Kasz pd-zach jw; Kasz pd-wsch jw 304.

Jękać się 'jąkać się': uon śe iynko, jag godo ryb 4; ze strayu začuax śe iynkać rac SGŚ XIII 133; prud jw; tar-gór 4; niem 3; lubl 1; kiel 3; chojn LPW I 313; kar jw; Kasz zach jw; Kasz pd-zach jw; wej 3; Kasz Ram 64.

Por. **JAKAĆ (SIĘ)** MB

JĘKAL 'człowiek, który się jęka': Jękał – człowiek jękający się, jękała (nazwa złośliwa) *białos* 1.

Por. **JAŁAL** MB

JĘKAŁ 'człowiek, który się jęka': jękaou – jęko še niem 3.

Por. **JAŁAL** MB

JĘKAŁA 'człowiek, który się jęka': jękaou je ś nego, tša čakać, aš co pově ryb 4; ni mōm času na suuŋańy tēgo jękaou rac SGŚ XIII 134; prud jw 133; koziel jw; gliw jw; tar-gór jw; strzel-opol jw; opol jw; lubl 1; niem DobrzNiem I 24; tar-gór 4; kiel 22; iż RLTN XXII 254; grój AGM IX m 436; przas jw; sierp jw; ostroł jw; białos Kudz 151; Wej S II 111; Kasz Ram 64; Słup LSW II 1544.

Por. **JAŁAŁA** MB

JĘKANIE 1. rym 'jęczenie [?]': I ciche głuche iękanie etc MPTL XIX 118.

2. 'jąkanie się': strzel-opol OIW 76; opol SGŚ XIII 134.

Por. **JAŁANIE** MB

JĘKATY 'taki, który się jęka': jękaty (chłopak) tom-lub PJPAN 79 s 81; rzesz LS I 148.

Jękaty w użyciu rz 'człowiek, który się jęka': jękaty, ale żulik dobry suw 3; Człowiek, który jak mówi, to zacina się, to jękaty lub PelcSł VIII 171; ok Biłgoraja Mazur II 153; tom-lub PelcSł VIII 171; hrub jw; zam jw; kras jw; kraś jw; chtm jw; włod jw; kozien AGM IX m 436; grój jw; gar jw s 114; biał-podl PelcSł VIII 171; sied AGM IX m 436; pias jw; węgr jw; sok-podl PIJP XXVIII m 112; suw jw.

Por. **JAŁATY** MB

JĘKAWKA 'czkawka': ob 5. MB

JĘKAWY w użyciu rz 'człowiek, który się jęka': tom AGM IX s 114; miń-maz jw m 436; sok-podl PIJP XXVIII m 112.

Por. **JAŁAWY** MB

JĘKLACZ 'człowiek, który się jęka': jękłoć ciesz 18. MB

JĘKLIWY 'taki, który jest podobny do jęku': Naroz przistanon. Z boku, z huściawy dolecił go jynkliwy głos n-tar KąsPodh IV 310; Słup LPW I 304.

Jękliwy 'człowiek, który się jęka': Jękliwy, bo tak powtarza pare razy i nie może skończyć tego, co mówi radz-podl PelcSł VIII 171; włod jw; biał-podl jw. MB

JĘKNAĆ (SIĘ) 1. 'wydać przeciągły, żalotny dźwięk pod wpływem bólu, cierpienia': dva razy jękaou ję žęcoka uurożiua tęcz PJPAN 37 s 349; škapsk^{uo} b^{uo}olesne jękło Kasz LPW I 304; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 187; ryb jw; lubl jw; strzel-opol OIW 76; opol SGŚ XIII 197; niem jw; Głog jw; Orawa [Sł] KąsSł II 1 s 393; n-tar KąsPodh IV 310; n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 393; iż RLTN XXII 264; opocz MPTL XIII 250; olsz SGOWM III 107; złotow B II 39; szt GMalb II 1 s 145; Kasz Ram 64; Słup LSW I 390.

2. 'wydać dźwięk podobny do ludzkiego jęku': jak zw^{uo}on jękné, sěrcé pąkné Kasz LPW I 304; włoćna śla ję vnăt přegłosno v tarčą jękné Kasz jw; n-tar KąsPodh IV 310.

3. 'uderzyć kogoś bardzo mocno': J o k n o ł – uderzył kogoś z odgłosem lim 13; Já go tam dobrze jynknól n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 394; čša beŋo lepi jęknonć ^{uo}obużem, toby še tag dūgo nie męceŋ koniec 12.

4. 'silnie, gwałtownie o coś uderzyć': ktoryśik pijok tak jęknou o źemie, ze ino χukuo myślen 12.

5. 'rzucić, cisnąć': Jęknął nim o ziemię Ciesz SGŚ XIII 187.

6. 'przewrócić się': aleś jękła – przewróciła się lim 16; jęknynu || jęknynu sobōm ciesz 9; brzes-mp MPKJ VII 41.

Jęknąć się 'jw': jękné še – przewróci się na ziemię lim 15.

Frazeologia: aź, ino, jeno jękło, jęknęło 'frazja używana dla wyrażenia, że ktoś upadając, mocno uderzył się o ziemię i wywołał duży hałas': rżnyu sobōm, aź

jynkuo *biel* SGŚ XIII 187; ja spąd na zeńa, jaš jąknąło *Kasz LPW I 304*; jak polnyu na žimie, taino jynkuo *łecz PJPAN 37 s 349*; jak spāt, to jėno jėnkuo *kroś 9*; ~ ziemia jęktła, jęknęła 'jw': zeńa jėⁿknena, jagem spot s końa *kolb 3*; jag gu ržnyu uo žimie, to tağ ino žimā jynkuo *koniń 14*.

Por. **JAKNAĆ** MB

JĘKOL 'człowiek, który się jąka': *koziem AGM IX s 115*; *pias jw*. MB

JĘKOŁA 'człowiek, który stale narzeka': *Jynkoła N-tar KaśPodh IV 311*. MB

JĘKOT 1. 'człowiek, który stale narzeka': to je stary jynkot *Zakrzów-Opole SGŚ XIII 187*.

2. 'człowiek, który się jąka': *strzel-opol OIW 76*; *opol DobrzNiem II 19*; *Stup LPW I 304*.

3. 'jęk, płacz': *opocz RLTN XXII 264*.

4. 'wypowiedź artykułowana niepewnie, z zawahaniem, jękaniem się': jańe rozmāł jevā jāk^ootu *Stup LPW I 304*. MB

JĘKOTA 'człowiek, który się jąka': *gtnń AGM IX s 115*. MB

JĘKOTAC 1. 'zacinać się podczas mówienia; jąkać się': uñ jynkoce i to go gajmba *koziel SGŚ XIII 187*.

2. 'mówić coś niepewnie, z zawahaniem, jękaniem się': uon jāk^ootāł parā słōv, a nič nie řek vīč *Stup LPW I 304*. MB

JĘKOTKA 'kobieta, która się jąka': *strzel-opol OIW 76*; *Stup LPW I 304*. MB

JĘKOTLIWY 'taki, który się jąka': uon bēł jāk^ootlāvŃ, jak dūg^oo uon žył *Stup LPW I 304*. MB

JĘKTAĆ 1. 'wydawać przeciągły, żalony dźwięk pod wpływem bólu, cierpienia': nabanyoł i po žbeće, aź jañktaū *glub PJS III 91*.

2. 'jąkać się': ðn jañkce *koziel SGŚ XIII 134*.

Jęktać się 'jw': durž še jynktaū *rac jw*. MB

JĘKTAK 'człowiek, który się jąka': jañktaūk *koziel SGŚ XIII 188*. MB

JĘKTAŁA 'człowiek, który się jąka': jañktaūa *Zakrzów-Opole SGŚ XIII 134*; *koziel jw*. MB

JĘKUL 'człowiek, który się jąka': *ostroł 21*; *białos PIJP XXVIII m 112*. MB

JĘKUNIAĆ *dziec* 'pojękiwać, popłakiwać': žecko gođało, že mokro; za to tağ jynkuo *brzoz 1*. MB

Jęmiola zob. **JEMIOŁA**

Jęszmanowy zob. **JĘCZMIENIOWY**

JĘTA 'skrzydlaty owad wodny, wykorzystywany jako przynęta na wędkę, prawdopodobnie jętka (*Ephemera*): Rybacy miejscowi, którzy nazywają te owady ję t a m i, siedzą wówczas jeden przy drugim nad brzegami rzeki, pokryci grubą warstwą tych owadów, które chowają skrzętnie na przynętę dla ryb *ok Hrubieszowa Wiśła XVI 464*. MB

JĘTKA *F o r m y*: typ jątki: *miń-maz 1*; *suw 1, 6*; ~ typ jędrka: *gtnń AGM III s 88*; *płoc jw*; ~ typ miętka: *puław PF V 794*.

Z n a c z e n i a: 1. 'w więźbie dachowej: pozioma belka łącząca ze sobą przeciwległe krokwie, umocowana zwykle w połowie ich długości; *bant*': i jętki do tego, które ucšymują te konstrukcje f pevnej śtywności *piń 17*; provž zažučil za te jontke f stodo-*le suw 1*; Poziome bałeczki, łączące k o z ł y ['krokwie'], a spoczywające na słupach, są: pę t a, także bałeczki nad nimi nazywają się: jéń t k i lub k o k o s z á n k i; na ję t k i kładziono dawnymi czasy drażki, a na drażki len, pakuły *n-miej RS VIII 105*; *Śl SGŚ XIII 188*; *n-tar KaśPodh IV 311*; *Lub Mon 299*; *gtnń AGM III s 88*; *płoc jw*; *Maz pn jw m 133*; *radz-podl PelcŚł IV 281*; *wys-maz PF IV 824*; *miń-maz 1*; *biel-podl PJPAN 43 cz 1 m 22*; *białos jw*; *Podl RS VIII 104*; *aug PJPAN 43 cz 1 m 22*; *suw jw*; *ob jw*; *mog jw*; *wąb jw*; *inow jw*; *lip 1*; *ryp MacŚł 125*; *wąb MPTL XVII 71*; *Koc SKoc II 53*; *chojn AJK VI s 172*; *Kasz SKoc II 53*.

2. 'konstrukcja nad klepiskiem, zbudowana przy użyciu belek łączących krokwie, pełniąca funkcję strychu w stodole': koln STNW I 12; graj jw.

3. 'owad wodny': a. 'o wydłużonym ciele i delikatnych skrzydełkach, wykorzystywany jako przynęta na wędkę (Ephemera)': Jętka jest jednodniówka tak zwana. Ona tylko zyje jeden dzień mak-maz LL VI 4–6 s 84; n-tar KąsPodh IV 310; puław PF V 794; b. 'ważka (Odonata)': waška cz[ęściej] || jętka rz[adziej] siem 3; gr-maz AGM VII m 329; koln jw.

Jętka krzepica 'pionowa belka wspierająca listwy przybite do krokwi': Na krokwy nabijano w równych odstępach grube listwy zw. łaty, wspierane pionowo od strony wewnętrznej dachu przez tzw. jętki - krzepice od Pułtusa po Ostrów Maz Żyw 306.

Jętki 'konstrukcja nad klepiskiem, zbudowana przy użyciu belek łączących krokwie, pełniąca funkcję strychu w stodole': Jętki – rodzaj pomostu ułożonego wysoko nad klepiskiem stodoły, na które zakłada się zboże w snopkach po zwiezieniu z pola białos I; Jętki rozpięte są niżej, a bánty wyżej pułt RS VIII 105; nad klepiskiem: jontki albo vysecki suw 6; jęntki nat klepiskem aug 2; na jęntkaż (na drogach nad klepiskiem) N-miej KonfPom 110; nad jęntkami (miejsce pod belkami w stodole) ryp I; raseś spadua z jęntkōf, ale na zboże, co byuo na klepżisku os-maz 10; ciech KonfPom 100; koln RS VIII 105; suw jw.

Frazeologia: bębnic od jętek 'młócić z rozmachem': ostroł 9; ≈ trudno zęby na jętki założyć 'trudno nic nie jeść': ostroł 9. MB

Jętki zob. JĘTKA

Jętrza zob. JĄTRZA

Jętrzeć się zob. JĄTRZEĆ (SIE)

Jętrznica zob. JĄTRZNICA

Jętrznicy zob. JĄTRZNICOWY

Jętrznik zob. JĄTRZNIK

Jętrzyć (się) zob. JĄTRZYĆ (SIE)

JĘTY 1. 'o kosie: taka, która dobrze kosi': ale tyś to jęz jinto kosa, to tag ino še do uonki pşyliŋo koniń 14.

2. 'o psie: groźny, taki, który może ugryźć': take te psy byuy jinte, że ni ma movy, żeby pşeńs pole niŋ łącz PJPAN 37 s 349.

3. 'taki, który dużo i chętnie pracuje': Jęty taki, no pracowity, chętny do roboty bił PelcŚt VIII 171; Jak lubi robote, to sie nazywa jęty bił jw; jęnti do roboti sierp 7; aż za barzo jinty byu na robote, sobe zdrove zmarnovou łącz PJPAN 37 s 349; ok Zamościa PelcŚt VIII 171; opocz RŁTN XXII 264; tow jw; skier jw.

4. 'uprzejmy': W takiej chałupie, co so gospodarze jęte (uprzejmi), to często sie schodzo u nich, i jak do ochoty, to bawio sie kras Wiśta XVIII 95. MB

Jęza zob. JĘDZA

Jęziora zob. JEZIORA

Jęzioreczko zob. JEZIORE CZKO

Jęzioreńko zob. JEZIORE ŃKO

Jęziorko zob. JEZIORKO

Jęzioro zob. I. JEZIORO

Jęziorzysko zob. JEZIORZYSKO

Jęziór zob. JEZIÓR

Jęziórko zob. JEZIÓRKO

JĘZOR *Formy*: typ jęzór: głub PJS I 93; prud PlutaDzierż 57–8, PlutaGłog II 44, 107; koziel SGŚ XIII 188; gliw 4; strzel-opol SGŚ XIII 188; niem 2; ok Opola ME VIII 167; opol 4, ZNUJ 18 s 49; lubl 1; klucz RWF IX 274; n-tar KąsPodh IV 311; żyw RamŚt 23; myślen 8, PJPAN 11 s 142, 203; rzesz 4; dęb 9; brzes-mp 8; boch 9, MPTL X 1 s 182; ok Bochni i myślen Świąt 698; Krak Wójc I 214; ośw 3; miech 18; dąb-tar 3, 5; tarnob 5; kraś 14; sand 6; piń 9; zaw 1; radomsz RŁTN XXII 265; kiel 3, PJPAN 35 s 97; koniec 12, RŁTN XXII 265; itż jw; puław jw; rad 1; opocz RŁTN XXII 265; p-tryb jw; wiel 6, RŁTN

XXII 265; łas jw; łęcz PJPAN 37 s 349; Łow PF XIV 383; łow RŁTN XXII 265; skier jw; gar 5, 8; łuk 1, 11; pias SKJ V 133; Ostródz MPKJ III 325; kal 24; koniń 14; lesz 3; wolsz PFP XXIII s 11; złotow B II 39; tcz 4; szt GMalb II 1 s 145; Mal MPKJ III 325; Kasz zach LPW I 305; ~ typ jęzór: pszcz SGŚ XIII 188.

Znaczenia: 1. zwykle pogard 'język człowieka, często duży': čovęg moŭ jǫzōr prud PlutaDzierz 57; mo jyzor jak krova ciesz 15; jyzur mo vęlgǫ zaw 1; Jęzór wywalił sand 6; nie vytykej jyzora, krova mo dukšy i se nie xvolfi kal 24; gdo se dycky važi, byže v pękle za jǫnzōr višeć głub PJS I 93; ryb SGŚ XIII 188; koziel jw; gliw 4; tar-gór SGŚ XIII 188; strzel-opol jw; niem 2; ok Opola ME VIII 167; klucz RWF IX 274; n-tar KąsPodh IV 311; żyw RamŚl 23; rzesz 4; brzes-mp 8; boch 9; ośw 3; miech 18; dąb-tar 5; tarnob 5; niź RWF XX 428; kraś 14; radomsz RŁTN XXII 265; [st] kiel 3; koniec 12; iłż RŁTN XXII 265; puław jw; lub 19; rad 1; opocz 13; p-tryb RŁTN XXII 265; wiel jw; sier jw XXXI 93; łas jw XXII 265; łęcz PJPAN 37 s 349; łow RŁTN XXII 265; raw-maz jw; skier jw; gar 5; łuk 11; biał-podl 1; pias SKJ V 133; koniń 14; lesz 3; wolsz PFP XXIII s 11; szam 8; złotow B II 39; świec 4; szt GMalb II 1 s 145; ~ w przysł: Cego baba jynzorym nie wydoli, to krzikiym zmozoli N-tar KąsPodh IV 311; U trzeźwego na myśli, u pijoka na jynzorze N-tar jw; ~ 'język wrogię człowieka istoty nadprzyrodzonej przedstawianej w postaci antropomorfizowanej': Jak go ten diabeł liźnął, jaz tak mu te dziewięć kozuchów przedar(ł) swoim jęzurem ok Opola ME VIII 167; gńotka ('zmora') vevęli či jyzōr do gąmby opol ZNUJ 18 s 49; Podl Zb VIII 291.

2. 'język zwierzęcia': wypłyzią tyn lyzur, mo uostrzy lyzur pszcz SGŚ XIII 188; jyzur u krovy abo u sfińni wiel 6; kuń mo

dugałny jyzur kal 24; mõj pęs, jak skōnt pšǫže, to vyvalo jynzor pszcz SGŚ XIII 188; Do kwásnej kapusty, Dobry jęzór tłusty [pšn] Krak Wójc I 214; ryb SGŚ XIII 188; rac jw; prud PlutaDzierz 57; koziel SGŚ XIII 188; Ruda Śl jw; tar-gór jw; strzel-opol jw; niem jw; opol 4; lubl 1; oles SGŚ XIII 188; klucz SGŚ XIII 188; n-tar KąsPodh IV 311; myślen 8; dęb 9; boch MPTL X 1 s 182; ok Bochni i myślen Świąt 698; miech 18; dąb-tar 3; kolb 3; bił PelcŚl III 163; tom-lub jw; hrub jw; zam jw; kras jw; kraś jw; piń 9; radomsz RŁTN XXII 265; kiel PJPAN 35 s 97; koniec RŁTN XXII 265; iłż jw; lub PelcŚl III 163; chłm jw; włod jw; lubar jw; puław RŁTN XXII 265; rad jw; opocz jw; p-tryb jw; łas jw; łęcz PJPAN 37 s 349; łow RŁTN XXII 265; raw-maz jw; skier jw; gar 8; łuk 1; radz-podl PelcŚl III 163; biał-podl 1; sied 6; siem 1; wys-maz PF IV 824; nidz SWM III s 20; Ostródz MPKJ III 325; n-tom 2; świec 4; tcz 4; Mal MPKJ III 325; ~ 'język mitycznego stworzenia przedstawianego na wzór zwierzęcia (smoka, turoń)': Urznoł smokowi ostatnie łby. Cygán jęzory z tych łbów pozabięrał krak ME I 97; Jest to [turoń] przebrany chłop [...], który nad sobą nosi wyrobioną głowę rogatą jakiegoś niby zwierzęcia z ogromnym pyskiem zębatym i kłapiącym, a z tego wyziera straszliwy „jenzor cerwony”, wykrojony z kawałka czerwonego sukna od Sandomierza po Kolbuszową Zb XIV 165; radz-podl Pleszcz 150; Kasz zach LPW I 305.

3. 'przedmiot lub fragment terenu o wąskim, wydłużonym kształcie': a. 'część buta – ruchoma część przyszwę': urvou mi se jynzor uod ščevika ryb SGŚ XIII 188; Z przodu [butów był] jęzor, czyli kłapa przykrywająca kolano, tak że jak uklęknął, to na tym jęzorze wsch ok Kielc ASL V 10 s 24–5; prud PlutaDzierz 57–8; strzel-opol SGŚ XIII 188; myślen PJPAN 11 s 203; łęcz jw 37 s 349;

b. 'kawatek materiału przyszywany do pasa gorsetu': jęzory kiel 13; **c.** 'patyk usztywniający dno koszyka': jęzōr myślen PJPAN 11 s 142; **d.** 'półwysep': n-miej 1.

4. żart 'plotkarstwo [?]': Jęzor żartobl. = w znaczeniu plotkarstwa Aug K II 268.

Jęzor koński 'jakiś chwast': kōjski jęzōr prud PlutaGłog II 44.

Jęzor psi 'roślina – babka średnia (Plantago media)': pśi jyzur Łow PF XIV 383.

Jęzor wołowy 'roślina – szczaw tępolistny (Rumex obtusifolius)': opol BHKM XII 152.

Jęzory 'roślina – babka lancetowata (Plantago lanceolata)': ty jęzōry sō^u na lykarstfo prud PlutaDzierż 58; v rojśikōnu mōmy jęzury, kōjski ščeul prud PlutaGłog II 107.

Frazeologia: chlapać, chlapnąć jęzorem 'mówić, powiedzieć coś bez zastanowienia': Chlapać jynzorem n-tar Kąs-Podh II 72; Cynsto sie cosik chlapnie niepotrzebnie jynzorem n-tar jw IV 311; ~ chlastać jęzorem 'obmawiać, szkalować': Aug K I 181; ~ latać jak pies z wywieszonym jęzorem 'bardzo się spieszyć': bial-podl I; ~ mieć długi, za długi jęzor

1. 'plotkować, mówić rzeczy nieodpowiednie': klatki robji, dūgi jęzōr ma szt GMalb II 1 s 145; ta mo dūgi jyzor n-tom 2; moz za dūgi jyzor opocz 3; mō^uš tan jęzōr za dūgi ('mówisz rzeczy niewskazane'), na drugy rō^us ci gu użna! złotow B II 39; **2.** 'nie umieć dochować tajemnicy': taki mo^u dūgi jyzur, że níz ni mo^už za^uowac f tajmńicy koniń 14; **3.** 'skarżyć na kogoś': on dūgi mo jyzur zaw 1; ~ mieć niewyparzony jęzor 'mówić o czymś w sposób szczery, dosadny i nieprzyjemny dla kogoś': ale mo niewypa^użony jęzur konec 12; ~ mieć paskudny jęzor 'obmawiać, szkalować': ta piotrova paskudny ma jenzor – psy na każdym veša siem 3; ~ mleć jęzorem 'mówić dużo, szybko, często bez zastanowienia i niepotrzeb-

nie': S izby [plotkarkę] preczka wyciepla, coby jynzorem wyncy niy mielōła opol ŚmKl 49; myle tym jyzorem čingłim łącz PJPAN 37 s 349; cego ty skrus meles tym jyzorem? bial-podl I; żyw RamŚl 23; kras 14; ~ namleć jęzorem 'naplotkować': una vam namle jyzorem, a vy zara veżyce! bial-podl I; ~ pytlować jęzorem 'szybko i dużo mówić': Kasz S IV 63; ~ z jęzorem latać 'rozповідаć coś': pias SKJ V 133; ≈ jęzor się (komuś) rozplatał 'ktoś nagle stał się rozmowny i chętnie o czymś opowiadał': vypū^uām vutki, jęzor mi še tã rosplūto^u lub 19; ~ (kogoś) jęzor świerzbi 'ktoś ma trudną do powstrzymania chęć, aby coś powiedzieć': Pomogło babie tyła, ze bez pore dni nie łodkazowała na chłopa, a jescce mu dogodzala we wsytkiym. Nale jom jynzor śwyrzbiol i roz zasi zocyna wrescej na Kurzika żyw ZarP 73; ~ niech (komuś) jęzor kołkiem stanie 'złorzeczenie, przekleństwo': a ne^u mu ta jyzur kołkim stañe! łącz PJPAN 37 s 349. MB

JĘZOREK 'kolorowa, błyszcząca ozdoba o wąskim, wydłużonym kształcie, przyszywana na gorsecie – części stroju ludowego kobiet': Na gorset dawało sie maluśkie ozdoby, taki jęzorek sie wszywało, jeden za drugim, różne wzory z tego byli zam PelcŚl VII 141; kras jw. MB

JĘZORNICA 'kobieta wygadana, pyskata': wys-maz PF IV 824. MB

Jęzory zob. **JĘZOR**

JĘZORZYSKO 'zgr od jęzor w zn 1': koniń 14.

Frazeologia: (kogoś) świerzbi jęzorzysto 'ktoś ma trudną do powstrzymania chęć, aby coś powiedzieć': ju^už će jyzozysto ši^užbi, žeby pove^užić, no ju^už po^uvic, po^uvic koniń 14. MB

JĘZORZYSTA rz 'kobieta wygadana, pyskata': wys-maz PF IV 824. MB

JĘZOWNICA 'plotkarka': wej S II 91. MB

Jęzór *zob.* JEZOR

JEZULEK 'zdr od język w zn I': szczyt SGOWM III 107. MB

JEZYCZARA 'plotkarka': opocz RŁTN XXII 265. MB

JEZYCZASZEK *ekspr* 'język w zn I (zob.)': żyw RamŚl 23. MB

JEZYCZEK *Forma*: typ Języczek: *rac* SGŚ XIII 188.

Znaczenia: **1.** 'zdr od język w zn I': to żeća mo na jynzyčku ošpíčka, mušy byž nimocne ryb 13; mauy jynzyk to jynzyček Lublinieć SGŚ XIII 188; biel jw; *rac* jw; *strzel-opol OIW* 76; *opol SGŚ XIII* 188; *n-tar KašPodh IV* 311; *bus RŁTN XXII* 265; *miech jw*; *luk* 12; *bial-podl I*; *mław I*; *ostroł 9*; *Mr SGOWM III* 107; *Wr jw*; *Ostródz jw*; *koniń 14*; *złotow B II* 39; *tcz 3*; *szt GMalb II I s 145*; *Kasz S II* 91; *Štup LSW I* 391; ~ w przysł: języčkem jāk smýčkem (łatwo powiedzieć, trudno wykonać). zebý tak smýčkem jāk języčkem výrobýć można býuo, toby dobže býuo *ostroł 9*.

2. 'niewielki mięsień zwieszający się w tyle podniebienia miękkiego nad językiem': s tyu jazyček móm červōžny, žžepkyoš b^oošlfi *złotow B II* 39; *kroš 9*; *rzesz 4*; *sier 5*; *biel-podl I*; *siem I*; *mław I*; *ostroł 9*; *białos I*; *tor 3*; *szt GMalb II I s 145*; *Koc SKoc II* 54.

3. 'przedmiot, część urządzenia itp. o wąskim, wydłużonym kształcie': **a.** 'blaszka spustowa w pułapce na zwierzęta': Konstrukcje samolotów [...] tem zasadniczo różnią się od paści typu poprzedniego, że obok stróżyka posiadają jeszcze przylegający doń języczek, za którego pośrednictwem zwierzę, wytrącając stróżyk, powoduje akcję samolotki *bl LS II B* 200; Na desce dolnej, tj. stolcu, jest obłak z drzewa, z gałązki, u którego wisi języczek [...]. W ząb (wcięcie na sprężynce) wchodzi języczek dolnym końcem, zaś górny koniec podpira

górną deskę, która jest obciążona. Gdy mys a pociągnie za przynętę, wyskakuje języczek i deska spada, zabijając mysz *brzes-mp 8*; **b.** 'kawałek materiału wszywany przy kołnierzyku; wstawka, klin': W rozcięcie przyramka na głębokość ok. 2–3 cm, w miejscu połączenia go z oszewką lub kołnierzykiem, wszywano płócienne trójkąci. Języczki te, inaczej zwane ówiakami, miały na celu poszerzenie wycięcia szyi, aby zapobiegać obcieraniu się ciała *wsch ok Kielc ASL V 10 s 16*; Między połaciny a oszewkę kołnierza naszywa się na ramionach 2 trójkątne płatki, tzw. języczki *Pszcz jw III 2 s 26*; **c.** 'kawałek materiału przyszywany do pasa gorsetu': Od pasa [gorsetu] opadały dookoła kłapki, języczki w liczbie około 15 zdobione podobnie marszczonymi tasiemkami *lub jw V 5 s 28*; *jyzycki boch RŁTN XXII* 265; **d.** 'w niektórych instrumentach dętych drgająca blaszka, zamykająca drogę wdmuchiwanemu do nich powietrzu': muzykanty čyščom języčeg u klarneta skšypym borowym *koniń 14*; **e.** 'klin do zatrzymywania nawoju z osnową': *puław Fal I 88, III m 89*; **f.** 'ruchoma część międlicy lub cierlicy': Języczek taki jest w cierlicy, on sie rusza *włod PelcŚl VII* 141; Języczek to jest to, czym si klapie z góry na dół *włod jw*; *biel-podl Fal II m 19*; *st-szczec [Grodno Bruś] jw*; *Polesie [Bruś] PJPAN* 112 s 117; **g.** 'środkowa listewka przedzielająca korytko cierlicy': *koź Fal I 88*; *strzel-kraj jw*.

4. 'kawałek nitki przywiązany na stałe do szpulki, ułatwiający rozpoczęcie przędzenia': *mor jw*.

5. 'płomień': uęgnisti jazyček *Kasz Ram* 224.

6. 'roślina – babka (Plantago)': **a.** 'lan-cetowata (Plantago lanceolata)': języček, co gnōj ['ropę'] čōngne *ciesz SGŚ XIII* 188; *fistko lyzyčka je okrōnguy rac jw*; *pszcz*

jw; niem *jw*; *n-tar* [Spisz] *PTP IV 207*; *N-tar jw*; *Kasz LPW I 304*; **b.** 'zwyczajna (*Plantago maior*): *jązǫčk*, częściej *jązǫčki Kasz S II 91*.

Jęczyzek psi 'roślina – babka (*Plantago*): psi *jązǫčk Kasz Ram 177*; ~ 'zwyczajna (*Plantago maior*): *kar S IV 264*.

Jęczyzki 'roślina – babka lancetowata (*Plantago lanceolata*): Babka (lancetowata). Ten gatunek babki nazywają *języczka mi* także w Wieprzu, Makowie, Skawicy *wad ME VII 41*; Jęczyzki to babka, ale wąskolistna *tom-lub PelcSł V 196*; Herbatka z jynzyczków je dobro na zaziymbiyni *Ciesz SCiesz II 139*; *jązyczki sǫ tyż_dobry na żaũõndek koziel SGŚ XIII 188*; natargej tyż *jązyczky*; to je dobraũ żelina *głub PJS I 93*; *Cieszyn [Cz] Kell II 188*; *strzel-opol OIW 76*; *bił PelcSł V 196*; *hrub jw*; *zam jw*; *kras jw*; *chłm jw*; *wej 3*.

Jęczyzki gesie 'roślina – babka (*Plantago*): *Kasz LPW I 304*.

Jęczyzki krowie 'roślina – *lnica pospolita* (*Linaria vulgaris*): Jynzýcki, bo majom takom warge wypientom, a krowie, bo jak sie je zrywo, to puscajom mlyko *n-tar KąsPodh V 162*.

Jęczyzki polne 'roślina – babka lancetowata (*Plantago lanceolata*): *n-tar jw IV 311*.

Jęczyzki psie 'roślina': **a.** 'babka (*Plantago*): Psie jęczyzki *a[lbo] babka bl K IV 441*; *Kasz LPW I 304*; ~ 'zwyczajna (*Plantago maior*): *chojn S IV 264*; *kościer jw*; *kar jw*; *wej jw*; **b.** 'bliżej nieokreślona': Jęczyzki psie skuteczne na czerwoną biegunkę *ok Sieradza Wisła VIII 140*.

Jęczyzki ptasze 'roślina – babka zwyczajna (*Plantago maior*): *wej S VII 252*.

Jęczyzki teściowej 'roślina doniczkowa – anturium Andrego (*Anthurium andraeanum*): *n-tar KąsPodh IV 311*.

Frazeologia: mieć ostry (jak żądło) jęczyzek 'być złośliwym': *mec ostri jązǫčk*

Kasz S II 91; *ta mã ten jązǫčk ostri ąak żągło Kasz jw*. MB

Jęczyzki zob. JEZYCZEK

JEZYCZLIWIEC 'człowiek gadatliwy': *bial-podl PIJP XXVIII s 52*. MB

JEZYCZLIWOŚĆ 'to, że ktoś jest wygadany, pyskaty': *Lit K II 268*. MB

JEZYCZLIWY rz 'człowiek': **a.** 'gadatliwy': *bial-podl PIJP XXVIII s 52*; **b.** 'pyskaty, obmawiający innych': *siem K II 268*; *Lit jw*. MB

JEZYCZNIK 'człowiek': **a.** 'gadatliwy': *suw PIJP XXVIII s 52*; **b.** 'lubiący plotkować; plotkarz': *bial-podl 1*. MB

JEZYCZNY 'przymiotnik od język w zn I': *jązǫčna χ̣horosc Słup LPW I 304*; *wej jw*. MB

JEZYCZYĆ SIĘ 'dogadywać, docinać sobie nawzajem, kłócić się': *Baby jény sie jęzýcýc N-tar ZborSł 138*. MB

JEZYCZYSKO 'zgr od język w zn I': *Jeno co niedziela, Jak we dnie, tak w nocy, Radbym języcysko W gorzałcynie mocył [pśn] Krak Kon 151*; *tom-lub PJPAN 79 s 48*. MB

JEZYK *Formy*: *typ język: gar 11*; *sied 6*; ~ *typ jęzdyk: Pis SGOWM III 107*; ~ *typ jazyk: Czaca [Sł] MAGP VI m 264*; *tarnob AWK I 182*; *niż jw*; *bial-podl MAGP VI m 264*; *tcz 3*; *kościer MAGP VI m 264*; ~ *typ lęzyk: Cieszyn [Cz] Zwrot 100 s 10*; *pszcz SGŚ XIII 189*; *ryb jw 188*; *rac jw 189*; *kozioł ŚmKl 32*; *Ruda Śl SGŚ XIII 188*; *strzel-opol ŚmKl 80*; *opol jw 21, 56*; *kols MAGP VI m 264*; ~ *typ ęzyk: ok Przeworska Wisła XIII 239*; *Resz SGOWM III 107*; *międzyrz NT II 202*; *szt MAGP VI m 264*; ≈ *D Im język: Słup LSW I 391*.

Znaczenia: **1.** 'silnie umięśniony, ruchliwy narząd położony na dnie jamy ustnej ssaków, płazów, gadów i ptaków, biorący udział w przyjmowaniu pokarmów, posiadający narządy smaku, u ludzi ponadto jeden z najważniejszych orga-

nów mowy': język my zalatuje, bo zembuf ni mom kolb 3; język suży do pomocy pokarmu, popyxaño języño wiel 6; gebom je, a językym gáda miech RŁTN XXII 265; jákeś take χrosty vyšuy mi na języku kal 24; tag mymleš, jagbyś mou na języku pipec gtn AJS V s 20; mās goroncke, bo język mās bāuy rzesz 4; Kej [grzyb] polli w lynzyk – jadowity, a kej smakuje – prawołk opol ŚmKl 21; kura mo pypeć na języku kros 2; Byczka zaczyło dusić i jynzyk wyplynził Cieszyn [Cz] Zwrot 210 s 28; źniija język taki mǎ jak puomyk kiel 22; v języku ni ma k^uości, jak še zegnie, to še sprości [rym] lubl 4; oggw; ~ w por: Język jak pytel mil [kiel] MPTL XXV 2 s 112; ~ w przyst: Bardzi boli od jynzyka niż od kija Ciesz jw XV 2 s 22; Od jynzyka barzy boli niż od noża Ciesz jw s 154; Co ma na myśli, to i na języku Śl jw XV 1 s 29; jak v sērcu, tak na jǎzək^u Kasz LPW I 304; kuñez języka za pšev^uodnika dǎb-tar 5; nálepši rǎjca ('swat') to jǎzək. člo- véka méřo jęgo jǎzəkǎ. jáki človek, taki jǎzək Kasz S II 91; nígle ['zanim'] z gǎbǎ słowo vǎpusciš, pomaklǎj je sētme razi jǎzəkǎ Kasz jw III 39.

2. 'system znaków dźwiękowych (i wtórnie pisanych) służących ludziom do porozumiewania się': polski język je pono ćęsy od uaciny kolb 3; zabráuǎm guos, zeby te zydy muviuy f polskǎm jǎzyku gar 12; naš jęzik je polski, ale mi znǎma teš jęzik mněmnecki, a naše žęčaki ucǎ še teš ruskęgo jęzika f škole szt GMalb II 1 s 146; te staży luže, kobjety i menšczyzny, ješče žisǎj ne umnějo po nēmnecku i mǎvǎio sfojěm čyстам polskovarmińskem językem olsz SGOWM III 107; Do tego, coby sie dogodać, momy swój jynzyk, momy swojom gware N-tar KǎsPodh IV 312; Swojego tego macierzińskiego jynzyka se nie zapominǎjme, my se ta jacy po swojymu, swojym jynzykiym n-tar [Orawa]

KǎsSt II 1 s 395; ale ta mężyž mo žišej jyzik n-tom 2; dv^lanašće jyzikǎf, prošę pana, znał tyn maior n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 127; jákym jyzikem un muvi? bial-podl 1; [pśn] Cieszyn [Cz] Zwrot 100 s 10; strzel-opol OIW 76; bił 7; kraš 9; kiel 22; chtm 36; puław 18; łącz PJPAN 37 s 349; gar 11; łuk RŁTN XXII 265; radz-podl 11; mław 1; ostroł 9; suw 1; olec SGOWM III 107; giž jw; nidz jw; Ostródcz jw; wolsz 7; koniń 14; złotow B II 40; Kasz S II 91; Słup LSW I 391; Bukowina [Rum] JP XLVI 215.

3. 'sposób formułowania wypowiedzi charakterystyczny dla danej epoki, dziedziny wiedzy': Język historyczny, język przyrodniczy (przedmioty nauczania) przew 3.

4. 'przedmiot, część urządzenia, fragment terenu itp. o wąskim, wydłużonym kształcie': język ci še u buta zǎvinǎu dǎb-tar 5; jyziki sǎm dva [w butach] i jag obuvoš, to za ni čǎngneš ryb SGŚ XIII 189; Głównymi częściami kaftana są dwa płaty przednie i plecy, posiadające poniżej pasa charakterystyczny [...] „język”, stanowi on przedłużenie płata pleców od pasa do dolnej krawędzi kaftana ok Szamotoł ASL II 1 s 17; Języki byli maluśkie na gursecie, kolurowe i połyskujące, taka ozdoba bial-podl PelcSt VII 142; Takie kwiaty, liście z tych języków rubiły, naszywały tak równiutko lub jw; Język – część skrzynki do rznięcia sieczki Rzesz ME X 335; Pług składa się z kótek na osi [...] kółka te za pomocą języka (tj. dyszelka) i wici (tj. łańcuszka) połączone są z drugą częścią pługa, tj. z właściwym pługiem chrzan Rud 19; Język – hak przy wozie dwudyszlowym, na którym wisi orczyk tcz 4; jyzik – klin zatrzymujący koło drewniane krosien n-tar 21; oǎ, počirǎuǎm fēn ji język ['ruchoma część międlicy lub cierlicy'] że žǎmau chtm Fal I 88; do kołowrotka z nitki język, co še cefke fsǎza, cefka ne vylata, język še

zostaje i drugo cefke še fsaza bran [Wilno Lit] jw; ięzyk – deseczka pod oczkiem ula ryp MacSł 121; A chto jyny na ta góran wejzdrzoł, to mu sie zarolżki lynzyki łogniste pokolżowały i musioł pónić precz, bo by bót ślepy strzel-opol ŚmKl 80; ґѣлскы́ җазэк wej LPW I 304; pszcz SGŚ XIII 189; prud jw; niem [Łuck Ukr] Fal I 88, II m 19; opol BHKM XII 176; kroś-odrz [Brześć Bruś] Fal I 88, II m 19; n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 395; lim 16; kroś 9; brzoż 1; ok Przeworska Wiśta XIII 239; lań Lud IX 365; krak PJPAN 11 s 203; olk RŁTN XXII 265; hrub PelcŚ VII m 17; jęd ASL V 9 s 40; koniec 12; iłż 4; włod Fal I 88, II m 19; opocz RŁTN XXII 265; łęcz PJPAN 37 s 349; skier RŁTN XXII 265; radz-podl PelcŚ VII m 17; os-maz 10; ostroł Fal II m 49; szczyc [Równe Ukr] jw I 88, II m 19; wolsz 7; koniń 14; lip 2; ryp MacSł 195; tor jw; złotow B II 40; chetmiń MPTL XVII 111; wqb jw; grudz jw; st-szczec [Grodno Bruś] Fal I 88, II m 19; gdań [Brześć Bruś] jw.

Język babi 'roślina – babka zwyczajna (*Plantago major*): babi җазэк väcigã stur ['ropę'] z vřodõv kar S I 10.

Język gadzi 'roślina – nasiężzał pospólity (*Ophioglossum vulgatum*): n-tar PTP IV 204.

Języki 'roślina': **a.** 'babka lancetowata (*Plantago lanceolata*): to sõm җynzyki ryb SGŚ XIII 189; ciesz jw; prud jw; **b.** 'firlotka lepka (*Lychnis viscaria*): fiścy od lżyzykõf se lepiõm do palcõf rac jw.

Języki kocie 'pierwiosnek lekarski (*Primula veris*): kar S VII 125.

Języki lisie 'zanokcica җызьчник, җызьчник zwyczajny (*Asplenium scolopendrium*): Kasz pd-wsch S II 357.

Języki polne 'babka lancetowata (*Plantago lanceolata*): n-tar KąsPodh IV 312.

Języki psie 'roślina': **a.** 'babka zwyczajna (*Plantago major*): Kasz LPW IV 1392; **b.** 'zanokcica җызьчник, җызьчник

zwyczajny (*Asplenium scolopendrium*): Kościer S IV 264.

Języki teściowej 'sansewieria gwinejska (*Dracaena trifasciata*): n-tar jw.

Język jeleni 'roślina – zanokcica җызьчник, җызьчник zwyczajny (*Asplenium scolopendrium*): Stonogowiec lekarski [...] u ludu җызьkiem jelenim, a dawniej szczawiem jelenim zwany; listowie ma podługowate, u spodu sercowato wycięte, gładkie; rośnie w połudn. Europie, u nas rzadko; używano go dawniej za lekarstwo bl SWil II 1573; Jeleni җызьк [rośnie] zielone za Dunajcem, naprzeciwko poczty czorsztyńskiej n-tar [Spisz] PTT VI 9; n-tar PTP IV 207.

Język krówski 'grzyb – mleczaj biel (*Lactarius piperatus*): Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 92.

Język mały 'stożkowaty wyrostek podniebienia miękkiego położony najbliżej gardła; җызьчек podniebienny': mauem җызькẽm še godo, a tãn duzy җoõҗi v uobroće, a tamtem še godo kolb 3.

Język polski 'lekcja җызька polskiego': җызьк p^oolski mãmy pýrse, a p^ootym m'a-tãmatyka, pširode, vuef, sýpf n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 96.

Język psi 'roślina': **a.** 'babka zwyczajna (*Plantago major*): Kościerzyna PorJ 1953, 8 s 30; Kasz pd-wsch S IV 264; kar PorJ 1953, 8 s 30; **b.** 'babka lancetowata (*Plantago lanceolata*): pši җызьк pod puotym rośnie sier 5; **c.** 'łopian większy (*Arctium lappa*): Nasiona rośliny, zwanej psim җызьkiem, czepiające się odzienia Aug K I 421; **d.** 'prawdopodobnie lepnik zwyczajny (*Lappula squarrosa*): pši җenzyk – na poty pis SGOWM III 107.

Język woli 'grzyb – sarniak świerkowy (*Sarcodon imbricatus*): suw PJPAN 42 s 128; Suw PorJ 1958 s 348.

Język wołowy 'grzyb': **a.** 'sarniak świerkowy (*Sarcodon imbricatus*): biel-podl

JJPAN 42 s 128; białos jw; sokól jw; Aug jw; suw jw; b. 'kolczak obłączasty (Hydnum repandum)': aug jw.

W język 'sposób wiązania chustki': Chustki zawiązują się w język *piń K II 268*.

Frazeologia: gęsiowy język *iron 'język obcy w przeciwieństwie do mowy ojczystej'*: Od kiedy my ino głowy podnieśli i państwem sie zrobili, zawse dbomy o swój, a nie gynsiowy jynzyk, cyli mowe *n-tar KąsPodh IV 34*; ~ język długi 'gadula, papla': ijzyg długi, młelux taki była *kraś 16*; ~ język wywrotny 'obcy język, obca gwara, uważane za gorsze [?]' : języka vyvrotnego używali ruśiñi *przew 3*; ~ krowi język *żart 'Półwysep Helski'*: wej *S II 91; Kasz jw 264*; ~ ludzkie języki *psn 'obmowy, plotki'*: Bez ludzkie jęzkyki dżewczyna my zbrzydła *resz StefZ I 80; ostroł SkierP II 146; Mr i Wr SGOWM III 107*; ~ obłożony język 'język pokryty nalotem będącym objawem choroby': żeczko ma obłożōni ięjzik, bo ma mñigdaui *szt GMalb II 1 s 146*; maś na żołōndku, bo maś janzik obłożōni *Koc SKoc II 54*; ~ prosty język 'mowa ludności wiejskiej; gwara': dovní prostām jazykām muvili: pýrši *gar II*; ~ szkolny (polski) język 'język ogólny – w opozycji do gwary': Jest tyz u górol, a moze juz nie jes a był, het iny jako w skolnym polskim jynzyku sposób, coby pedzieć, po co ide choćby na jarmak, abo i do sklepu. Górol, jak godo gwarom, nie powiy, ze idzie po chlyb, ale ze idzie na chlyb, na sól, na patycki, abo i na jarmak na grule. Choć i w skolnym jynzyku tyz takom forme nońdzies przy piwie: idziymy do sklepu i po piwo, ale do restarancyjji na piwo *n-tar KąsPodh X 129*; ~ (ktoś) z językiem długim jak chochla 'o człowieku': a. 'nieumiejącym dochować tajemnicy': wej *S II 44–5*; b. 'pyskatym, kłótlwym': wej *jw*; ~ złe języki 'plotkarze, złośliwi ludzie': zue jęzkyki *siem 3*; ≈ bełtać językiem

'mówić bez sensu, pleść głupstwa': *białos Kudz 134*; ~ brać, wziąć na język 'chętnie używać jakiegoś zastyszczanego słowa lub zwrotu': Brać na jynzyk *n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 54*; Słysy z drugiego i to weźnie na jynzyk, i jedzie! *n-tar [Orawa] jw*; ~ brać, wziąć (kogoś) na język, języki 'obgadywać, obmawiać kogoś, plotkować o kimś': Brać kogosik na jynzyki *n-tar [Orawa] jw*; Kto chodzi na muzyki ['zabawę taneczną'], to go bioro na janzkyki [przysł] *radz-podl PF VI 243*; vzie kogo na jazyk *Kasz S II 90*; jak babə veznə kogos na jazyki, to goř, jakbə go gapə vzałə v robotą *Kasz jw I 9*; Jak cie weznóm baby na jynzyki, je amyn *Ciesz MPTL XV 2 s 82*; Łapersdoka ludzie weznom na jynzyki i tyle be miol *n-tar KąsPodh XII 200*; Pilnuj sie, dziywce, bo cie jesce wezno na jynzyki! *n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 54*; Ka byś ta pomysłał, ze dziywce do ślubu z brzuchym idzie. To nie przistało tak. Od razu by cie wziyni na jynzyki cała dziedzi-na *n-tar [Orawa] jw*; vzonśc kogōś na jęzkyki *siem 3*; ~ być na językach ludzkich 'być przedmiotem plotek': Nie wolno niko-go wywoływać z chałupy [w *Wielką Sobotę*], boby wywołany był cały rok „na językach ludzkich” i źle by mu się powo-dziło *ok Jarostawia ME XIII 234*; ~ ciągnąć, pociągnąć, podłapać (kogoś) za język 'wypytywać, wypytać kogoś, skłaniać, skłonić kogoś do wyjawienia czegoś': Nie ciongnij mnie za jynzyk, bo ci jesce sýeko piyknie przibocem! *n-tar KąsPodh II 188*; Ciągnie go za język *Śl MPTL XV 1 s 27*; cignōc za jazyk *Kasz S I 133*; krovə daijə sə cignōc za rogi, ləze za jazyk [przysł] *Kasz jw II 91*; pocignōc kogo za jazyk *Kasz jw*; p^ho^ecōgnōn^z za jazyk *złotow B III 211*; poduapāu za język i ius fsystk^ho véžāu iłz 4; ~ dostać języka 'zostać ostro upomnianym, skarconym': Dostałem tam języka *Ciesz SGŚ XIII 189*; ~ dostać się na

(ludzkie) języki *'stać się przedmiotem plotek'*: dostać się na języki *siem 3*; W poście nie wolno było chłopcom chodzić ku dziwkom. A ze Jasiek nie kciół tego [...] przestrzygać, dostał się na ludzkie jynzyki *n-tar KąsPodh II 499*; dostać są na jazyki *łazkě Kasz S II 90*; ~ drańdać, gadać, mleć pyskiem, mówić, pleść, co (ino) ślina na język naniesie, przyniesie *'mówić dużo, byle co, bez zastanowienia, mówić głupstwa'*: Drańdała dóń, co jyj ino ślina na jynzyk prziniesła *n-tar KąsPodh VIII 152*; służyj jyj, una gada, co ślina na jyzkyk pšyńeśe! *bial-podl I*; una gądā, co mu [!] ślina na język pšyńeśe *dąb-tar 5*; Godo, co mu ślina na jynzyk prziniesie *Ciesz MPTL XV 2 s 74*; Gada, co mu ślina na język przyniesie *Śl G jw I s 39*; godo, co mu ślina na jyzkyk pšyńeśe *łęcz PJPAN 37 s 258*; gądā, co mu slōna na jazyk nańese *Kasz S II 90*; Jo nie wierzym takiymu, co miele pyske, co mu ino ślina na jynzyk prziniesie, alek od staryk ludzi slychowół, jako tyz i od stryka hutmana, i od swoka starego Brzegi. Taki ci ladej cego nie pedzio! *Zakopane KąsPodh VIII 152*; to taka papla, muví, co ślina pšyńeśe na jyzkyk! *bial-podl I*; muví, co ślina na jyzkyk pšyńeśe *łęcz PJPAN 56 s 877*; Mówi, co mu ślina na jynzyk prziniesie *Ciesz MPTL XV 2 s 133*; Mówi, co mu ślina na język przyniesie *Śl jw I s 78*; Plecie, co mu ślina na jynzyk prziniesie *Ciesz jw 2 s 165*; Plecie, co mu ślina na język przyniesie *Bytom jw I s 98*; pleće, co mu ślina na język pšyńeśe *siem 3*; ~ draszować, międlić, mleć, pytlować, skródlić językiem *'mówić dużo, szybko, bez zastanowienia; paplać, trajkotać, gadać'*: ůen lepi jazykě jak cepami draśeje [*'młóci'*] *Kasz Ram 29*; ten lepě jazyk [..] draśeje jak cepami *Kasz S VII 52*; Po próźnicý nie worce jynzykiym miondlić *n-tar KąsPodh VI 134*; O łacnym boku [*'będąc głodnym'*] i przy robocie to

się jynzykiym mleć nie fce *N-tar jw 169*; Miele językiem jak najety *Śl MPTL XV I s 77*; ta le tim jazykō mele jak na żarna *Kasz S II 90*; Ta baba językiem mele *Wp śr Zb I 20*; Rada miele, ale jynzykym *Ciesz MPTL XV 2 s 177*; miele językiem *siem 3*; nie mielě tak jazykě! *Kasz Ram 104*; miele, pytluje jynzykym i pšegodać się nie do ryb *13*; Pytlować językiem *Warszawa K IV 461*; Telo skródlis tym jynzykiym *n-tar [Orawa] KąsŚl II I s 336*; ~ dzierzeć, trzymać, utrzymać język na powrózku, w gębie, za zębami, za zęby *'milczeć, nie odzywać się, nie odezwać się niepotrzebnie, dochowywać, dochować tajemnicy'*: żerz jynzyg za zymbami! *ryb 13*; Dzierzeć jynzyk za zymbami – to jest cnota nad cnotami. Dzierzeć jynzyk za zymbami, a koszułe miyndzy nogami [*przysł*] *Ciesz MPTL XV 2 s 58*; třimāj jazyk z'a ząbami jak k'ośulā mąže n'ogami [*przysł*] *Kasz S II 216*; třemac jazyk za ząbami *Kasz jw 90*; Jes to cnota nad cnotami trzymać jynzyk za zymbami *n-tar KąsPodh XI 168*; Straśnie pokutowoľ za to, ze jynzyka za zymbami nie umioľ trzymać *n-tar jw*; najdali pšínže, jak tšima jějizig za zębami, a osoblivje o politice *szl GMalb II I s 146*; tšymaž jějyžg za zymbamý *złotow B IV 495*; Óna jes je vse sekretno, trzymie jazyk za zemyby *N-tar ZborŚl 394*; za ným cały ůobx'ōd vřešćy a rōčy: jōzk'ū, klōsk'ū, třem'ūj jazyk na p'ōvrōzk'ū *Kasz pn-wsch LPW II 75*; tylko pańyntajće, zep čšymać jyzgy v gembě. zep učšymaľi jyzgy za zymbami, to by nie fpadľi *bial-podl I*; t'ōe tš tak'ū, c'ōe ně m'ōeže utšymać jazyka za zymbamý *złotow B II 40*; ~ gadać na dwa języki *'mówić dużo, gadać, też: plotkować'*: godo się na dwa jynzyki *szam 8*; ~ gryźć, kąsić, ugryźć, zagryźć się w język *'powstrzymać, powstrzymać się przed powiedzeniem czegoś, milczeć, zamilknąć'*: žebō jem są lepý v jazyk gryz, jak to słow'ō vōřek *Kasz*

LPW I 304; lepě, žebos są v j̄azək kōsił Kasz S II 90; z tobō gadac, to są lepě v j̄azək ugr̄ozc Kasz jw I 295; l̄ěpi šě v j̄azyk ugr̄yśc, n̄yś s t̄o^oeb̄o sa ḡo^odać, i tak n̄yxt či n̄ě p̄šep̄še! j̄ano^e tvo^eje s^ovo^e muśi b̄yć na v̄l̄ěšxu złotow B II 39; Często lepiej w język się ugryźć, jak co mówić pszcz. MPTL XV 1 s 33; to še n̄ex lepi v j̄zyk uugryže, j̄agby m̄ou co vyiavić pszcz. SGŚ XVII 127; lepi ugryś še v j̄zyg j̄ag bele co po^ovežeć kal 24; ja ju mała j̄y po^ovežić, ale ugryzła še v j̄zyk bial-podl I; Chcesz scyganic, to sie ugryz w jynzyk Ciesz MPTL XV 2 s 29; Ugryz sie w jynzyk Ciesz jw s 214; Ugryz się w język! Śl jw I s 119; uugryś še v j̄zyk rad RLTN XXII 265; vole še zagriść v j̄ezik j̄ak o tēm m̄ov̄jić szt GMalb II 1 s 146; ~ haratać, kaleczyć język 'mówić niepoprawnie': Dzisiejsi młodzi ludzie, kierzi wyszli ze szkół, umiã pieknie mówić jak po polsku, tak po czesku. Idzie o to, by języka tego nie haratali, ale starali sie mówić poprawnie Cieszyn [Cz] Zwrot 165 s 9; luże straśne kalyčom tyn naš polski j̄zyk ciesz 15; ~ łamac, złamac (se, sobie) język 'z trudem wymawiać, wymówić obce lub nietatwe słowa': H̄m̄e j̄azyk j̄i muvi gar II; Łomac se jynzyk Ciesz MPTL XV 2 s 119; Każdy je głupi, co se jynzyk łomie; lepszy, żeby mówił, jak umie Ciesz jw s 104; do źecka b̄em ḡad̄ał po polsku v doma, a f_osk̄uole beže še ucył p^o slovyjsku. [...] sk̄o^oncy skoły pocstavove, beže f̄cało iź n'a vyse skoły, n̄o u^ono beže tyn j̄zyg łamac, n̄o i trudno n'a^ouka p^otym j̄iže, n̄y. [...] źeck^o se łam̄e j̄zyk i to n̄iž_{ne} daje, bo p̄šiže d'o vysyf sk̄oł, n̄iž_{ne} u^ony n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 123-4; vnet sobie zu^omau j̄ezik t̄en ruski žoum̄něš, j̄ak m̄něm̄neck̄e karte čita^o szt GMalb II 1 s 146; m̄němci u^omeli sobie j̄ezik, j̄ak m̄ov̄j̄eli moje nazvijsko om̄něč̄jski, to zro- bi^oli z'ě_{m̄ie} omlera szt jw s 220; ~ maklać

językiem 'kosztować, próbować w celu sprawdzenia smaku': naša cotka smačno gotaje, bo ona p̄redtim v̄šetko j̄azəkã maklã Wej S III 39; ~ mieć cięty, ostry język 'odpowiadać złośliwie, zwykle też inteligentnie i dowcipnie': mo c̄ynty j̄zyk ciesz 15; ta baba ma ostri j̄ezik j̄ak χandlarka szt GMalb II 1 s 146; u^ona zafše m̄o^o taki u^oestr̄y j̄azyk złotow B III 128; Mieć ostry jynzyk Ciesz MPTL XV 2 s 121; m̄ec ostri j̄azək Kasz S II 90; ~ mieć (bardzo) (za) długi język 'nie umieć dochować tajemnicy, być skłonny do plotkowania': tylko vañže n̄y mu^oće, una ma barzo długi j̄zyk bial-podl I; u^on ma za d^ouḡy j̄azək Kasz LPW I 304; n̄ic j̄i l̄ěpi n̄e m̄o^oyf, u^ona m̄o^o za d^ougi j̄azyk, t̄o^o zar̄o^o vyk^olap̄e. m̄o^oz za d^ougi j̄azyk, ba^onda či gu mu^oau u^ozn̄oć (przymówka) złotow B II 39-40; ta klatkarka ['plotkarka'] ma d^ougi j̄ezik i no klatkuje szt GMalb II 1 s 146; ka^oda baba ma d^ougi j̄azək Kasz S I 218; u^ona m̄o d^ougi j̄zyk w̄ag PKJ XVI 134; Ma długi język Śl MPTL XV 1 s 74; m̄i^oć d^ougi j̄azyk złotow B I 111; ~ mieć gibki język 'być wymownym, elokwentnym': naš ksōz ma ḡibki j̄azək kar S I 400; ~ mieć igły w języku 'być uszczypliwym, złośliwym w swoich wypowiedziach': uena m̄o j̄egł̄ v j̄az̄eku Kasz Ram 62; ~ mieć, wziąć (se) języka za przewodnika 'nie znając drogi, pytać o nią': Mo jynzyka za przewodnika Ciesz MPTL XV 2 s 126; Wzión se jynzyka za przewodnika Ciesz jw s 226; ~ mieć język babim, stryszim, żydowskim masłem wysmarowany 'być uszczypliwym, złośliwym w swoich wypowiedziach': ta ma j̄azək žadovs̄im, str̄šim ['zebraczym, dziadowskim'], ba^oim masłã v̄smarov̄ni Kar S II 90; wej jw; ~ mieć język dobrymi radami, doradami podszyty 'umieć udzielić dobrej rady, umieć komuś doradzić, wskazać właściwe rozwiązanie': uen k^ožd̄emu χutk^o p^oem̄o^oḡo... dobrō radō. uen m̄o dobre-

mi radami p̄edš̄eti j̄az̄ek Kasz Ram 179; uen m̄o doradami p̄edš̄eti j̄az̄ek Kasz jw 28; ~ mieć języki delikatne 'o mieszkāncach miasta: postugiwać się literacką polszczyzną': jo tam z krak^oova z luźni nie um̄em muvić. majom j̄zyki delikatne żyw JP LVII 53; ~ mieć język jak brzytew, brzytwa, kosa, miecz, nóż, szpilki 'być uszczypliwym, złośliwym w swoich wypowiedziach': Mo jynzyk jak brzitwa Ciesz MPTL XV 2 s 126; m̄ec j̄az̄ek j̄ak kosa, j̄ak n̄oż, j̄ak š̄pilki, j̄ak b̄retev, j̄ak m̄ec Kasz S II 90–1; ~ mieć język na wierzchu 'być gadatliwym': Ale baba má zawsze język na wierzchu Rzesz ME X 335; ~ mieć język po brode 'nie umieć dochować tajemnicy, być skłonnym do plotkowania': Kasz S II 90; ~ mieć (coś) na język, języku, (samiuskim) koniuszku, końcu języka 'chcieć coś powiedzieć i nie móc sobie tego przypomnieć lub nie móc znaleźć odpowiedniego słowa': pañi m̄i muvi, ale ja dumam tamte; ot, mam na j̄enzyk, pañi Giżycko SGOWM IV 133; j̄ek to ^ooñi še nazyvajū? mam to tlo na j̄enzyku mrag jw; m̄om to na j̄az̄eku, le ni mogą na to vpadnoć Kasz S II 91; juš m̄om t^oo na j̄azyku, ryxt j̄ano^e m̄om t^oo v̄ym̄ożvić zlotow B II 39; Na samuskim kóniuszku jynzyka to móm, a ni, a ni se spómnieć Ciesz MPTL XV 2 s 138; Móm to na kóncu jynzyka Ciesz jw s 133; uo bodej ée, mom na kuñcu j̄zyka, a ni moge sobe p̄šybocyć t̄ecz PJPAN 37 s 349; mom juš to na kuñcu j̄zyka t̄ecz jw 41 s 461; un ju to mał na kuñcu j̄zyka, ale vy j̄emu p̄šervałi bial-podl 1; m̄om to suovo na kóncu j̄j̄zi-ka, ale mi ućekuo szt GMalb II 1 s 146; ~ mieć (kogoś) na języku 'obgadywać, obmawiać kogoś, plotkować o kimś': Zaš go mo na jynzyku Ciesz MPTL XV 2 s 230; Oj, jednāć, ja jednā jak krusyckā w ryku, Oj, m̄ajoć mie, m̄ajo ludzie nā j̄enzyku [p̄sn] Mr Kętrz 54; ~ mieć niewyparzony język 'wyrażać się w sposób dosadny': ańelka to

m'a niewypažony j̄zyk! bial-podl 1; ~ mieć szydła na końcu języka 'być pyskатыm, kłótlivym': ta m̄a š̄edła na kuñcu j̄az̄eka Kasz S V 240; ~ mieć twardy język '?': Ciesz MPTL XV 2 s 121; ~ mówić bez język 'mówić niewyraźnie i cicho': uun tak bez j̄azyk muvi lip 2; ~ mówić całym językiem 'nie używać zdrobnień': śceska – to še muvi caum j̄enzykem (nie zdrobniale) p-tryb RLTN XXIX 115; ~ naszastać językiem 'nagadać, naopowiadać': našastać j̄azyk̄em to duzo można ostroł 9; ~ nieść, nosić, obnosić (kogoś) na językach, po języku 'obgadywać, obmawiać kogoś, plotkować o kimś': Oj, niosoć mnie, nioso ludzie po języku [p̄sn] Mr i Wr SGOWM IV 326; nie p^ooćšebuje, zeby m̄ie xto na j̄enzyka nošu dqb-tar 5; W cołkyj tyj krajinie na lynzykach cie łobnosić banóm opol ŚmKl 56; ~ pisać jak (komuś) język urosł 'używać pierwszego języka, języka wyniesionego z domu': Literackiej polszczyzny nie zna a pisze gwarą. Sama mówi, że: „pisan, jak mi język urosł” strzel-opol KwOp XII 1 s 85; ~ pokazać, pokazywać, wypłazić, wypłazić, wystawić, wywalić (na kogoś, komuś) język 'kpić, zakpić z kogoś, odnosić, odnieść się do kogoś prześmiewczo': ta p̄erona pokozaua mi jynzyk Lubliniec SGŚ XIII 189; tera to un tobe j̄zyk pokaze, za późno na to, zep tam yśc. paskudny xłopec, una j̄ego proši, to j̄yj j̄zyk pokazuje! bial-podl 1; Ty z nim radzis, a on ci jynzyk pokazuje. Ale on nie wiy, ze robi cosik nie tak n-tar KąsPodh IV 312; pokazac komu j̄az̄ek Kasz S II 90; Jak jo ji to doł, mam, una mi jynzyk wypłyniła Ciesz SCiesz II 359; wyplyziū mi j̄zyk ciesz 9; nie wyplyziē j̄ynzyka mamē, bo ée p̄om b̄ok skože ryb 13; Ty mały rozbójniku, ty, ty, ty! Komu to jynzyk wystawios? n-tar KąsPodh IV 312; v̄evalił na mē j̄az̄ek Kasz S VI 49; ~ przyjść na język 'o słowach, wypowiedziach: nasunąć się, powstać

w *myślach*': gǎdǎ mu gupi, co ino mu na jazyk pšysuo chrzan *MPKJ VII 358*; co mu na jazyk pšysuo *opocz RLTN XXII 265*; Jak ci nie przidzie na jynzyk słowo takie jak trza [...], to mozes pedzieć zaonacze *n-tar KąsPodh IX 302*; (Człowieka, który dokucza innym,) to pšezýwa še rozmajíce, co na jenzyk pšýže *olsz SGOWM VIII 31*; ~ robić z wywlektým językiem 'ciężko pracować': *Kasz S VI 90*; ~ rozpuścić język 'zacząć mówić dużo, szybko, bez zastanowienia; paplać, trajkotać, gadać': ale rospuščěua jězizik ta χandlarka *szt GMalb II 1 s 146*; Baby ozpuściły swoje jynzyki i pletły *n-tar KąsPodh VII 485*; *Kasz S II 90*; ~ rozwiązać, rozwiązywać (komuś) język 'skłonić, skłaniać kogoś do mówienia': né χćal gadać, ale jǎnka rozvózała jemu jyzik. jemu tylko vutka rozvėzujie jyzik *bial-podl I*; Jo ci jynzyk rozwióńzym! *Ciesz MPTL XV 2 s 96*; Rozwióń jynzyk! *Ciesz jw s 179*; ~ strzępić se język 'mówić dużo, niepotrzebnie, na próżno': Niy bandziesz sie juź staroľ ło mia, tyn lynzyk se strzympióľ nade mojóm cnotom *opol ŚmKl 56*; ~ trząść (kogoś) na języku 'obgadywać, obmawiać kogoś, plotkować o kims': Trzynsom drugik na jynzyku jak kłaki na zymbcu *n-tar KąsPodh XI 173*; ~ tylko językiem robić *pej* 'mówić o pracy zamiast ją wykonywać': una robi tylko jyzykem. un co roku jyzykem robi. ty tylko robis jyzykem duzo! *bial-podl I*; ~ ugryźć (kogoś) językiem 'dokuczyć komuś słownie [?]': Ugryz go jynzykym *Ciesz MPTL XV 2 s 214*; ~ wodzić się za języki 'kłócić się, wadzić się [?]': Ludzie sie wodzóm za jynzyki, krowy za rogi [*przysľ*] *Ciesz jw s 117*; ~ wypaplać, co (komuś) ślina na język przyniesie 'zdradzać sekrety': né zastanovi še, co mo muvić, ino fšystko vypaple, co mu ślyna na jazyk pšýneše *konec 12*; ~ wypić językiem 'mówić o picciu, a nie wypić': un maľ pić, ale tylko jyzykem vypiľ

bial-podl I; ~ wywalać język (na coś) 'okazywać chciwość': a žyt aš języg vyvala na te pińõnże! *zam 4*; ~ zabyć, zapomnieć języka w gębie 'zaniemówić z powodu zmieszania, strachu, zaskoczenia, podziwu itp.': zabęc jǎzǎka v gǎbě *Kasz S II 90*; un s tego fsyskego to zapomniaľ jyzyka v gembě. co ty, jyzyka v gembě zapomniaľ, ze řic řy muřis? *bial-podl I*; Zapomniaľ języka w gębie *Śl MPTL XV I s 130*; Jynzyka zapómniol w gymbie *Ciesz jw 2 s 101*; ~ zaobyrtać językiem 'powiedzieć coś oryginalnego, wyszukanego': Teroz, Jasiu, siyłom nic nie zwojujes, trza bedzie dobrze zaobyrtać jynzykem *n-tar KąsPodh XII 293*; ~ złapić się za język 'w ostatniej chwili powstrzymać się od powiedzenia czegoś': zǎpřić še za język *ostroľ 9*; ≈ bodaj ci język koľkiem stanǎľ 'frazǎ wyrażǎca złorzeczenie': łęcz *PJPAN 37 s 349*; ~ bodaj ci język pypciem obróśľ! 'jw': łęcz *jw*; ~ cipun (komuś) na język żart 'frazǎ wypowiediana w sytuacji, kiedy ktoś powiedział coś niestosownego': Jeźeli człowiek powie, aj żyby tam, o żyby o tak byľab, żyby tam cokolek źle, nu to mówi, sonsiad mówi: aj, cip'un [*pryszcz*] tobie na jenzyk, nu żyby tak nie byľo *Wilno [Lit] SLit 163*; To musi chtokolwiek jak nie do sľuchu cóś mówi, to cip'un tobie na jenzyk *Wilno [Lit] jw*; Za taka gadania, żeb tobie cip'un na język *Wilno [Lit] jw*; ~ język chce kańsik (za czymś) uciec 'ktoś ma wielkǎ ochotę na zjedzenie czegoś': Jak tam świńsko noźka przez tyn bigus przeleci, juj, to aź jynzyk chce kańsik za nióm uciyc *Cieszyn [Cz] OndrProza 36*; ~ język (komuś) chodzi jak w pantoflach 'ktoś mówi niewyraźnie, bełkocze': Język mu chodzi jak w pantoflach *bl Psl II 8*; ~ język (komuś) koľem, koľkiem (w gardle) stanǎľ, stanǎwszy 'ktoś zamilkľ, zaniemówiľ, nie moźe powiedzieć słowa wskutek silnego przeźycia': Język prosto koľem stanewszy

Wilno [Lit] *SLit* 208; obaczyła mnie i język iji kołkiem stanol *bial-podl* 1; język kouktem v garle stanou *siem* 3; ~ język (komuś) lata 'ktoś mówi szybko': tan jazyk ii jano^e tak lō^utō^u złotow *B II* 40; ~ język (komuś) lata jak bicz na dzierzaku, dzwierze na zawiasach, gównu na powrózku, pytel 'ktoś mówi dużo, jest gadatliwy': iě tak ten jazyk lātā jak bič na žeraku, jak gōvno na povrōzku, jak pōtel, jak dvěre na zāviasax *Kasz S II* 90; ~ język (komuś) nie ustaje 'jw': A lynzyk łod tego ploccanio i behranio wóm niy ustolwōł? *koziel ŚmKI* 32; ~ język się (komuś) płacze, płata, szmatle 'ktoś ma trudności ze składnym mówieniem z powodu zmieszania, zaskoczenia, strachu itp. lub upojenia alkoholowego': Jasiak se cosi chlapnon, bo mu sie jynzyk plonce *n-tar KąsPodh IV* 312; Plontāł sie jynzyk babie *n-tar [Orawa] KąsŚl II* 1 s 395; jakośi se mu tyn jazyk plynce (plōnce) po tej gořouce *ciesz* 15; jazyk mu se plōntō^u (plōnce), jak m^udyvi złotow *B III* 195; Jynzyk sie mu szmatle ['płacze'] *Ciesz MPTL XV* 2 s 101; ~ język się (komuś) rozwiązał 'ktoś stał się nagle rozmowny': jag dostał śnaps, to iějzik mu se rozviōjzau i začōn mōvjic *sz GMalb II* 1 s 146; Rozwiązał mu się język *Śl MPTL XV* 1 s 105; ~ język (komuś) skołczał 'ktoś ma trudności ze składnym mówieniem z powodu zmieszania, zaskoczenia, strachu itp. lub upojenia alkoholowego': Jynzyk mu skołczoł ['zesztywniał, zdrętwiał'] *Ciesz jw* 2 s 101; ~ język sobie uciąć i nim sobie rzyć zaszyć 'zamilknąć': lepě, žebəs sobe jazyk ucała i nim sobe řac zašōła *Kasz S II* 90; ~ język (kogoś) swarbi, swędzi, świerzbi, (komuś) zaświerzbi 'ktoś ma trudną, będzie miał trudną do opanowania chęć, żeby coś powiedzieć': cebe verā jazyk svārbi! *Kar i Wej jw V* 190; cebe jazyk sfeñzi, zep to povežic *bial-podl* 1; jazyk go swązi *Kasz S II* 90; Jynzyk go świerzbi

Ciesz MPTL XV 2 s 101; Język go świerzbi *Śl jw* 1 s 57; cebe jus jazyk sfyžbi, muśis povežic! mańke to na pevno zašf yžbi jazyk i povy *bial-podl* 1; ~ język (komuś) ucieka do wódki 'ktoś jest alkoholikiem': jynō mřaskōł. jyx^uzyg mu ucekōł dō vōtki *brzoz* 1; ~ klęcze, płacze się (coś komuś) po języku 'ktoś nie może sobie w danej chwili przypomnieć odpowiedniego słowa': Po jynzyku mi sie klynce *n-tar KąsPodh IV* 480; To sie zbiyrało takie, jak sie to nazýwo tak dziwnie, takie jak grzyby... Teroz na wiesne rosnom. No wycie, plonce sie mi po jynzyku, tu som jesce w ogrōdku... *n-tar jw VIII* 143; Jo se przybocem, bo juz, juz sie ta po języku płace żyw *MiesPog* 56; ~ ludzkie języki już niejednego (człowieka) zabiły, zakłuły 'obmowy i plotki niejednego pozbawiły dobrej opinii, wykluczyły z jakiejś społeczności': Ludzki jynzyki już niejednego zabiły *Ciesz MPTL XV* 2 s 117; lōžkě jazyki ju nejednego človeka zaklōł *Kasz S II* 90; ~ objadł ty się psych języków 'fraza używana w sytuacji, gdy ktoś pyskuje, odpowiada zuchwale, arogancko': objād tō są psyx jazykōv, že tak ščekāš abo ovčęgo mōzgu, že tak jes głupi?! *Kasz jw IV* 264; ~ skarżypyta bez kopyta, język lata jak łopata 'przezvisko nadawane wśród dzieci osobom skarżącym': *bial-podl* 1; ~ skóra na buty, język na podeszwy żart 'osoba nieumiejąca dochować tajemnicy': Skóra na buty, jęzek na podeszwy dęb *K V* 154; ~ skórka na buty, język na podeszwy, zęby na podkówki żart 'o urwisie, psotniku': Skórka na buty, język na podeszwy, zęby na podkówki [...] Grozi się tu niejako, że się z kogo skórę zdejmie i zrobi z niej buty, z języka podeszwy itd. *ok Bochni Zb I* 52; ~ weź se język a załataj se dupę! 'zamilcz': *Ciesz MPTL XV* 2 s 217; ~ żeby ci język oparszywał! 'fraza będąca wyrazem oburzenia na niesłuszny zarzut': *siem* 3; ~ żeby (komuś)

język usechł 'przekleństwo': a zep_tobe
jzyk useχ, zarazo! biał-podl 1. EP

Języki zob. JEZYK

JEZYKOWY 'przym od język': Kasz
LPW I 304; Słup LSW I 391.

Zob. KLUCZ, MAŚĆ EP

Jęź zob. I. JEŹ

Jęźak zob. JEŹAK

Język zob. JEZYK

Języna zob. JEŻYNA

Ji zob. JU

JIAA 'w naśladowaniu głosu wyda-
wanego przez konia': kōń j̄i aa...aa d̄zi
tcz 7. EP

Jibać zob. GIBAĆ [Supl.]

Jiblaty zob. GIBLATY

Jibować zob. GIBOWAĆ

Jicht zob. GICHT [Supl.]

Jichta zob. I. GICHTA

Jichtaty zob. GICHTATY

Jichtowaty zob. GICHTOWATY

Jidka zob. JUDKA

Jidło zob. JADŁO

Jifciany zob. GIFCIANY

Jift zob. GIFT

Jiftać zob. GIFTAĆ

Jifteczny zob. GIFTECZNY

Jiftki zob. GIFTKI

Jiftny zob. GIFTNY

Jiftowany zob. GIFTOWANY

Jiftowato zob. GIFTOWATO

Jiftowaty zob. GIFTOWATY

Jiftownik zob. GIFTOWNIK

Jiftowny zob. GIFTOWNY

Jiłczeń zob. JEŁCZEĆ

Jim zob. I. GIM

Jirtel zob. GIRTEL

Jirza zob. JARZA [Supl.]

Jirzch zob. JERZCH

Jirzchnać (się) zob. JERZCHNAĆ
(SIE)

Jirzchnić się zob. JERZCHNIC SIE

Jirzchnięcie zob. JERZCHNIĘCIE

Jirzknać się zob. JERZKNAĆ (SIE)

Jiszcze zob. I. JESZCZE

Jiwantura zob. AWANTURA

Jizela zob. GEZELA

Jizela zob. GEZELA

Jiżyna zob. JUŻYNA

JO *Forma*: typ jō: prud JP XLIII 263;
syc AJŚ VI s 2; węgorz SGOWM III 54;
olsz StefJ 13; Wr StefŚl 52; świec NT I 172.

Znaczenia: 1. partykuła 'wyraża
zgode na coś, zrozumienie sytuacji, po-
twierdzenie czegoś, uznanie czegoś za
prawdziwe; tak': – kuḗiuaś? – jō! sier 5;
pōże? jō, puda! tcz 3; Jo, kocielek bōł z pi-
niandy dycht na wierzchu świec NT I 164;
jō, to kouo te studni to ja maum ryp PIJP
VII 101; jō, pańi, po lużax to su ruźne vy-
patki ryp jw 134; jō, to je pravda co tō gōdōš
kar 1; jō, tag byże lepi koniń 14; Zrazégo
mówiełś, że jō, a tera śpisz od ściany
Koc SWes 43; tu ni ma takix spożenduφ, na
jeżoraχ to ja, ale u naju ne szczyc SGOWM
III 54; ciesz AJŚ VI m 1005; prud JP XLIII
263; syc AJŚ VI s 2; płoc NT I 172; przas 1;
ostroł Wisła I 151; aug 2; suw 1; olec
SGOWM III 55; węgorz jw 54; giż jw; mrqg
jw; pis jw; nidz jw; Mr Wisła XIV 285; olsz
StefJ 13; Wr StefŚl 52; ostródz SGOWM III
55; krot AJŚ VI m 1005; mog 7; lip 2; byd 5;
wyrz 3; złotow 3; Chelmiń i Świec pd-
-wsch Krasn 303; n-miej 1; świec NT I 172;
Koc MPKJ III 273; szt GMalb II 1 s 146;
chojn 3; kar Bisk 12; wej 3; Kasz S II 108.

2. w przyspiewie: O jo jo jō! gar Kozł
88; pias jw.

W połączeniach: **A jo jo** 'tak, a jakże, nie
inaczej': deka, a jō, jō, i puuap mużiłi, a deka
to ryχtyk po neńecku, bo my mużiłi juś tak
i tak ostródz SGOWM III 55.

Ala piekliszcze jo przekł: ala pēklōšče jō!
Kasz S IV 248.

Ale jo: zapo'luuam zapauka, ale jō, choroba
ta! to_vej rajkof ʰot kapoty, com śa nu
ʰokryvou, pšy'bjuuam płoc NT I 171–2;
ciesz 17.

Ja jo 'wyraża niedowierzenie, powątpiewanie; naprawdę? czyżby?': naš tatk ju pevno v ostatnəχ bōtaχ χozi. ja jo?! ləze gādaio, že to vėra voina mā bəc. ja jo?! *Kasz S II 65*.

Jo jo (jo) 'tak, a jakże, nie inaczej': io, io, na to tatk są zgozi *Kasz jw 108*; taķe košlave, io, io, to tysz sefske syduo giż *SGOWM III 54*; pėtroła, io, io, pėtroła mŷ muŷili tak *mrəg jw*; tobaķera, io, io! ale to iesce inacy byu[o], pša skura *pis jw 55*; kto by χcau gospodarke zaćoć, to nie ma co do rėki – io, io, io *szczyr jw*; io dovni tēs f to nie vzeŷiua, ale povžem panu: našo cōrka, ta ożėnōno, to ros šmėrč pod gorkēm nalazua i ōna nom umerua, io... io... *ostrōdz BMJP XIII 52*; io, io, žis cłovek žaje, a vītro go ni ma *Kasz S II 108*; *lubar PF V 753*; *ryp MacSt 203*; *tor jw*; *złotow 3*; *tcz 4*; *szt GMalb II 1 s 146*; *Kowno [Lit] SLit 208*.

Jo le 'jw': zrobiš ta to? – io le *Kasz S II 339*.

No jo 'jw': no to glace nely, no io, i płykac, kedŷ še šėmpowaly ['wmyślali sobie'] *mrəg SGOWM III 54*; kšesuo je z deski vyrabzane, bżozove, no jo, najency bżozove i dembove *nidz jw*; no io, tak jest, toć prawde muwiu, tak še mu pšyptuży *nidz jw 55*; χlyf to χlyf, a obora to obora, f χlyvé krovvy, końe, fšo, no io giż *jw*; *koniń 14*; *Kasz pd-wsch LPW I 322*; *Kasz jw*.

Por. **JA, JOU** TJ

Joachimowy zob. **DIACHYLOWY** [Supl.]

Joanki zob. **JOHANKI**

Jobać zob. **JEBAC** (SIE)

Jobek zob. **JEBEK**

Jobiecać zob. **OBIECAC**

Jobkać zob. **JEBKAĆ** [Supl.]

Jobnać zob. **JEBNAĆ** (SIE)

JOCH *Forma*: typ zioch: giż *SGOWM III 107*.

Znaczenia: **1.** 'dawna miara powierzchni gruntu licząca około 0,56 ha, odpowiednik morgi, też: grunt o tej powierzchni': Ziemię mierzą gōrale na

„jochy” *pd-wsch ok Cieszyna WMS I 6 s 33*; Mama mi zapisała w testamencie joch pola *Ciesz SCiesz II 138*; Móm po nieboszcziku Hanczinym tatulkowi jizbym na przigonie i pół drugo jochu pola *ciesz Prob 22*; Lasu trzy jochi *Ciesz ZarŚl III 3 i 4 s 125*; śedlok mo krovvy, końe i pola neimŷni žesyńž ioχōf *Cieszyn 2 [Cz]*; uošymžesōnd ioχōv uornego, a uokrōm tego uōŷki, mēze i patnozdz ioχōv zasazōne lasym *ciesz NT II 41*; *biel AJS II m 65*; [nieuż] *żyw jw s 21*.

2. 'rodzaj jarzma – prymitywnej uprzęży dla bydła': ioχ – [...] tak jak ierżmo ie, tylo co praże apartno ie, co kazdy vōu na garżelŷ ma, a ierżmo to tak pospoūu *szczyr SGOWM III 107*; iażmo no to na vōuy, to to ōni zoχ mōvili, na te kręŷgi giż *jw*. EP

Jocha zob. **JUCHA**

JOCHEL 'bliżej nieokreślony krzew, prawdopodobnie krzyżówka agrestu i czarnej porzeczki': Student [...] pyta się dzieci, jakie znają [...] ziółka. One rozweselone podają na wyścigi: [...] ka l mus, j o c h e l, rumianek, psiołun [...] kadyk (jałowiec) *Wr Barcz 101*.

Jochim zob. **JACHIM**

JOCHYM *w męt*: Jochym-kolchym, Wláz na szopa, Rozder czāpa *olsz StefR 57–8*. EP

JOCZEK 'mężczyzna, który z powodu zmian chorobowych wykonuje mimowolne ruchy głową, sprawiając wrażenie przytakiwania': kei ja z tim ioćka gādaia, to mē są vėdno vėdaie, že ōn są na všatko gozi *wej S VII 108*. EP

JOCZKA 'kobieta, która z powodu zmian chorobowych wykonuje mimowolne ruchy głową, sprawiając wrażenie przytakiwania': mē iaż bəło žāl vzerac na tą ioćka, tak iē są ta sōvā glova *Kivała wej S VII 108*. EP

JOCZKAĆ 1. 'wykonywać mimowolne ruchy głową z powodu zmian choro-

bowych, sprawiając wrażenie przytakiwania': stari łeże nieráz jockajō wej S II 108.

2. 'aprobować, akceptować, zgadzać się na coś; przytakiwać': francilk nigdō ňe řeče „ňě”, le všotkim jockã wej jw. EP

JOCZKU *dziec, partykuła* 'wyraża zgodę na coś, zrozumienie sytuacji, potwierdzenie czegoś, uznanie czegoś za prawdziwe; tak': a jenušku, jocku, jocku, onko są udeřało. mōvkãj le pãceř, jocku, pñižes do ňeba. jocku, mojičko zecuško pog Wej i Lęb S II 108. EP

JOD *Forma: typ jód: koziel* SGŚ XIII 190; *gliw jw; złotow B II 40; szt GMalb II 1 s 146.*

Znaczenie: 'brunatny płyn stosowany do odkażania ran i skaleczeń; jodyna': jód je taki brōtnoty gliw SGŚ XIII 190; uođarte jōđdam p^oesmar^ośvać, t^oś śě vned zg^ośij złotow B II 40; jōdem žēm rane nasmarovau, to troxe palěuo, ale de-sěnfěčěruje dobře szt GMalb II 1 s 146; jōud baržo scypj opol SGŚ XIII 190; polyj se bolok jōudym rac jw; moće jod v dōma? ryb jw; prud PlutaDzierž 55; koziel SGŚ XIII 190; strzel-opol OIW 76. EP

JODA 'jod (zob.): biel-podl I. EP

JODAJKA 'krowa czarnej maści': Suw; Wilno [Lit]; Lit PJPAN 98 s 98. EP

Jodamek zob. **ADAMEK**

JODAS 'wół czarnej maści': Lit PJPAN 98 s 98. EP

JODELECZKA *pśn 'zdr od jodełka w zn I':* W lesie grzyb, w lesie grzyb, w lesie jodelecka, Nie przýznoj sie, dziywece, cýjaś kohanecka Zakopane ZborP I 506. EP

JODEŁKA *Forma: typ jodełka: sanoc 2, AJPP 310; rzesz 18; kolb 3.*

Znaczenia: 1. 'zdr od jodła w zn I': Jodełki rosno w lesie radz-podl PelcŚt V 196; No, choinka to zawsze żeby ładne drzewko było, zawsze jodełka abo świerk, ale jodełka najczęściej lubar jw; vílija to tak [...] idã do řasa za jodełkami

n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 55; ni ma to jãg_jodeuka na chojⁿke (na Boże Narodzenie) konec 12; jeduukã my zežneñi kolb 3; ciesz 15; ryb 13; Śl SGŚ XIII 190; rzesz 18; niź 5; opat RLTN XXII 265; kiel jw; iřz 4; włod PelcŚt V 196; rawic SFPS III 87; Kasz Ram 65.

2. 'zdr od jodła w zn 2': mław AGM VI s 35; Lit PJPAN 98 s 98.

3. 'niewielka jodła, czasem świerk, przybierane zgodnie z tradycją na Boże Narodzenie; choinka': ňeros to śe tako uadno jodeuke kupi na boże narozyñe piñ 9; [st] lubl AJŚ II s 60; sanoc 2; siem 3; ~ 'dawniej wierzchołek jodły przybierany jãtkami i ozdobami, wieszany pod sufitem': sanoc AJPP 310.

4. 'wzór przypominający układ igieł jodły': **a.** 'na tkaninie': międzyrz [Wilno Lit] Fal I 88; szt [Wilno Lit] jw; bar [Wilno Lit] jw; **b.** 'na powierzchni masła': Masło, jak sie zrobiyło [...], trza było cyfrować: zrobić łyzkom drewnynom po niym takie miesioncki, tako rózo, my to tyz nazywali jodełka, tak ześ łyzkom dookoła uprziciskál, to takie było ozdobne, lepi smakowało *n-tar [Orawa] KqśŚ II I s 390.*

5. zag 'broadawka sutkowa krowy; dójka': Ca^y las dęsc zleje, a štýrech jode^uek nie zleje wad Zb XVII 210; krak jw.

Jodełki 'ozdobny układ deseczek na zewnętrznej stronie drzwi wejściowych do domu przypominający układ igieł jodły': Mr i Wr SGOWM III 107.

W jodełkę 'sposób tkania: tak, że wzór na tkaninie przypomina układ igieł jodły': tka śe v jodeuke siem 3; iřz Fal I 88; etc [Wilno Lit] jw. EP

Jodełki zob. **JODEŁKA**

JODEŁKO 'jodełka w zn I (zob.): suw PKJP II 2 s 100. EP

JODIS 'wół czarnej maści': Lit PJPAN 98 s 92. EP

Jodka zob. **JODEŁKA**

Jodki zob. **II. JEDKI**

Jodla zob. **JEDLA**

JODLENIEC [ʔ] 'jąłowiec pospolity (*Juniperus communis*): Wierzby, jadlencu trochu, senczkau ['gałęzi'] tam z kilku, no zwionży i do kościołu świeścić wierzba ta Wilno [Lit] SLit 208. EP

Jodlica zob. **JEDLICA**

Jodliczka zob. **JEDLICZKA**

Jodlina zob. **JEDLINA**

Jodliniak zob. **JEDLINIAK**

Jodlinka zob. **JEDLINKA**

JODŁA *Formy*: typ jądła: głub *AJS* II m 211 s 62; dąb-tar 5; radomsz *RŁTN* XXII 239; łas jw; łęcz 1; kal 6; ~ typ jedła: ciesz *AJS* II m 211; koziel *SGŚ* XIII 190; Zakopane *RWF* X 215; n-tar *Zb* V 257; n-tar [Orawa] *KąsSt* II 1 s 381; żyw 7; wad *AJPP* 309; myślen *MPKJ* II 361; lim 1; n-sąd *PPodegr* 197; kroś *MPKJ* VII 224; brzes-mp *AJPP* 309; boch *MPKJ* II 361; miel *AWK* I 53; kraś *PelcSt* V m 3; sand *AWK* I 53; konec jw; iż jw; lub *PelcSt* V 193; ≈ *Ms lp* -li: n-sąd *PPodegr* 197.

Znaczenia: **1.** 'drzewo iglaste o jasno- lub brunatnoszarej korze, płaskich igłach (*Abies*): jądła to jęz žev^o śpilk^oove dąb-tar 5; Jodła to drzewo podobne do świerka, ale z płaskimi i płasko ułożonymi igłami *hrub PelcSt* V 196; Jedła ma długie szpilki i takie stojące, szersze jak na świerku *lub jw* 193; jodłu mou taky płaskate, sfycōce jęglički *opol SGŚ* XIII 191; jodły jino v leśe rosno, u nos jix ni ma piń 9; żyvica byua na jodłax *ciesz* 9; na boże narozyni mōmy dycki f xaupę jodła, bo še lepši i dnuži tšime uot sfyrka *ryb* 4; *Cieszyn* [Cz] *AJS* II m 211; *ciesz jw*; *biel jw*; *pszcz jw*; *rac jw*; *głub jw* i s 62; *prud jw* m 211; *koziel jw*; *gliw jw*; *Ruda Śl SGŚ* XIII 191; *tar-gór AJS* II m 211; *strzel-opol jw*; *niem jw*; *lubl jw*; *oles jw*; *klucz jw*; *nam jw*; *syc jw*; *Śl PWrocław XIV* 71; *Zakopane RWF* X 215; n-tar *Zb* V 257; [rzd] n-tar [Orawa]

KąsSt II 1 s 381; żyw 7; wad *AJPP* 309; myślen *MPKJ* II 361; lim 1; n-sąd *PPodegr* 197; jas 3; kroś *MPKJ* VII 224; sanoc *AJPP* 309; tań jw; rzesz 8; tarn *AJPP* 309; brzes-mp jw; boch *MPKJ* II 361; *krak PJPAN* II s 65; ośw *AJPP* 309; będz *AJS* II m 211; olk *AWK* I 53; miech jw; miel jw; kolb jw; *tarnob jw*; niż jw; bił *PelcSt* V m 3; tom-lub jw; zam jw; kras jw; kraś jw; sand *AWK* I 53; opat jw; bus jw; jęd jw; zaw *AJS* II m 211; częs jw; ktob jw; radomsz *RŁTN* XXII 239; włoz *AWK* I 53; kiel jw; konec jw; iż jw; chłm *PelcSt* V m 3; włod jw; lubar jw; puław *AWK* I 53; kozien jw; rad jw; opocz jw; p-tryb *RŁTN* XXII 266; wiel jw; kęp 4; sier *RŁTN* XXII 266; łas jw 239; tódz jw 266; brzez jw; łęcz 1; kut 1; raw-maz *AWK* I 53; skier jw; grój jw; gar jw; luk *PelcSt* V m 3; radz-podl jw; bial-podl jw; sied *Cyran* 137; miń-maz jw; węgr jw; sok-podl jw; siem 3; pułt 5; suw 1; os-wp *AJS* II m 211; kal 6; rawic *AJS* II m 211; gtń jw; lesz jw; jaroc 5; tur 7; kols 7; lip 2; ryp 2; tcz 3; *Kościerzyna LPW* I 322; *Kasz Ram* 65.

2. 'drzewo – świerk (*Picea*): j'odły r'osno v m'ejścax v'enc'a j' vi'fg'otnyx Wilno [Lit] *PJPAN* 61 s 155; pułt *AGM* VI s 35; mław jw; ciech jw.

3. 'drewno': **a.** 'jodłowe': stōu z jodły żyw 4; gar *PIJP* XXVIII s 89; biel-podl jw; płoc jw; sokól jw; **b.** 'świerkowe': pšyvus jodle sokól 2. EP

JODŁECZKA *Forma*: typ jodlecza: kroś *AJPP* 310, *ZNUJ* 495 s 154; rzesz 8.

Znaczenia: **1.** 'zdr od jodła w zn I': rzesz 8.

2. 'niewielka jodła przybierana zgodnie z tradycją na Boże Narodzenie; choinka': na boże narozēńe jāk xōžili za xōjinkami, značy za jōdečkami, jāk tak nazywomy, do ũbrańa v domu kroś *ZNUJ* 495 s 154; ~ 'dawniej wierzchołek jodły przybierany jabłkami i ozdobami, wieszany pod sufitem': kroś *AJPP* 310. EP

JODLECZKOWY *Forma*: typ jód-
deczkowy: rzesz 8.

Znaczenie: 'przym od jodłeczka w zn
I': judečkovo žževo na uogrobiska ['trzon-
ki grabi'] jw. EP

JODŁKA *Formy*: typ jodka: brzoz 2;
~ typ jódka: wad ME IV 233; n-sqd AJPP
309, PPodegr 197; gor 2, GwBug 195; jas
7, AJPP 309, 310; kroś 5; brzoz 1, Zb XIII
161; sanoc AJPP 309; les MPKJ VII 135;
rzesz 8; tarn 1; brzes-mp JP XXXIV 118;
~ typ jołka: chłm 6; włod 10; pułt AGM
VI s 35; sokół Fal I 88; giż SWM XI m 1;
Wilno [Lit] SLit 208; ~ typ jełka: wad SKJ
IV 375; myślen MPKJ V 315; białos Kudz
151.

Znaczenia: **1.** 'drzewo': **a.** 'jodła w zn
I, zwykle niewielka (zob.): Takóm ładnóm
jódke urznołym. W tym lejsie po babci
barz ładne jódki rosnóm. Jak był taki barz
silny wiater, to tak te jódki połómało gor
GwBug 195; strašny pšešebili tyń łas, puł
jódok wyćyni kroś 5; v debžym šežoł pód
jódkami, jag začyno valić (zaczął sypać
śnieg) brzoz 1; Ot, która drzewa już oni
wybierajo tam, sosny te i jołki, ale jołka
nie tak już była, a sosny to już oni lepiej
palili sie, dłużej Wilno [Lit] SLit 208;
uopskórovať jótke brzoz 2; W oborni-
ku pośrodku zatykają jodełkę („jódkę”)
[w święta Božego Narodzenia], która
stoi do Trzech Króli; ma ona bronić staj-
ni od wilków brzoz Zb XIII 161; (gałazki)
z jutki tarn 1; wad ME IV 233, SKJ IV
375; myślen MPKJ V 315; n-sqd PPodegr
197; jas AJPP 309; sanoc jw; les MPKJ
VII 135; rzesz 8; dęb K II 269; brzes-mp
JP XXXIV 118; chłm 6; białos Kudz 151;
giż SWM XI m 1; **b.** 'świerk': pułt AGM VI
s 35; **c.** 'sosna': chłm 6.

2. 'niewielka jodła lub inne drzewo
iglaste przybierane zgodnie z tradycją na
Boże Narodzenie; choinka': n-sqd AJPP
309; gor 2; jas 7; włod 10; ~ 'dawniej

wierzchołek jodły przybierany jabłkami
i ozdobami, wieszany pod sufitem': jas
AJPP 310.

3. 'każde niewielkie drzewo lub krzew
iglasty': n-sqd PPodegr 197.

W jodłki 'sposób tkania: tak, że wzór na
tkaninie przypomina układ igieł jodły': so-
kół Fal I 88. EP

JODŁKOWY *Forma*: typ jełkowy:
myślen PJPAN 11 s 65.

Znaczenie: 'zrobiony z drewna jod-
łowego': jeukove desccki myślen jw.

Zob. **GRZYB** [Supl.] EP

JODŁOWCOWY 'związany z jałow-
cem, dotyczący jałowca': Wilno [Lit] SLit
208. EP

Jodłowe zob. **JODŁOWY**

JODŁOWIEC *Forma*: typ jeđłowiec:
n-sqd Ziemia IV 715; biel-podł 2; wys-maz
PF IV 823; białos LS II A 222.

Znaczenia: **1.** 'krzew – jałowiec po-
spolity (*Juniperus communis*): Jodłowiec
to krzew iglasty w lesie, a uwoce to ma
pudobny do czarnych jagód włod PelcSł V
196; Jodłowiec to kołacy, ale to takie małe
drzewko jest w lasach, takie szyrokie włod
jw; n-sqd Ziemia IV 715; wys-maz PF IV
823; białos LS II A 222; Lit K II 228.

2. 'drewno jałowca pospolitego': Jod-
łowiec, jak mienso wendzo, to kładno do
ognia, żeby zapach jodłowcowy był Wil-
no [Lit] SLit 208; Jodłowiec i olcha, my
nie wandzili ni razu, jakoś nie bardzo
podołała sie, tyko tak słoninka solili, nie
wandzili Wilno [Lit] jw; bez i^ud^lofca i ^lo^lxi
ni uv'eńžiš Wilno [Lit] PJPAN 61 s 155.

3. 'las jodłowy': jeđłowiec vykarčovałi
biel-podł 2. EP

JODŁOWINA 1. 'las jodłowy': wotom
PIJP XXVIII s 87.

2. 'drewno jodłowe': ciesz SGŚ XIII
191. EP

JODŁOWO 'drewno jodłowe': rzesz 8.
EP

I. JODŁOWY *Formy*: typ jadłowy: ||- p-tryb RŁTN XXII 239; ~ typ jedłowy: Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 29; n-tar [Orawa] KąśŚł II 1 s 381; myślen 23, PJPAN 11 s 65; kroś MPKJ VII 224; kolb 3; itż 4; ||- p-tryb RŁTN XXII 256; raw-maz jw; Bukowina [Rum] JP XLVI 128.

Znaczenie: 'przym od jodła': to je jeduovo syska. jeduove žževo. jeduovo tyńo ['żerdź'] stoua duugo f puoće kolb 3; iudłowy las, iudłově gałęzi hrub 4; kolki jeduove p-tryb RŁTN XXII 256; luże narobiã vřãŋkõf s ģuoiiny i'edłovej i smr'ekuovej Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 29; iodłove kore do farbowańa skur sokól 2; iodłovõ deska Kasz Ram 65; ciesz 17; strzel-opol OIW 76; Śl SGŚ XIII 191; n-tar [Orawa] KąśŚł II 1 s 381; myślen 23, PJPAN 11 s 65; kroś MPKJ VII 224; kras 3; sand RŁTN XXII 266; itż 4; p-tryb RŁTN XXII 239; raw-maz jw 256; skier PIJP XXVIII s 87; gar jw; tuk jw; bial-podl jw; sied jw; miń-maz jw; n-dwor jw; wołom jw; siem jw; biel-podl jw; os-maz jw; tom jw; aug jw; suw jw; Bukowina [Rum] JP XLVI 128.

Jodłowe w użyciu rz 'drewno jodłowe': brzez PIJP XXVIII s 89; tow jw; skier jw; grój jw; gar jw; tuk jw; sied jw; gr-maz jw; gtnń jw; n-dwor jw; wołom jw; siem jw; biel-podl jw; wys-maz jw; os-maz jw; sierp jw; mław jw; ciech jw; ostroł jw; koln jw; tom jw; białos jw; sokól jw; graj jw; aug jw.

Zob. **GOŁĄBEK, GRZYB, WIEWIÓRKA** EP

II. Jodłowy zob. **JADOWY** [Supl.]

JODŁÓWKA *Forma*: typ jedłówka: kolb 3.

Znaczenie: 'wiewiórka pospolita o czarnobrunatnym futerku': veŋurki są corne, to są jeduove abo jeduufki jw. EP

JODŁÓWKI 'odmiana gruszek': iodłõfki – na grubym žževe, duże, krõŋgłe, žimove biel-podl 1. EP

JODOFORM 'gaza nasączona substancją odkażającą o tej nazwie': złotow B II 40. EP

JODOFORMGAZA 'jodoform (zob.)': na rana pšyũõžš iõdofoormgaza złotow B II 40. EP

JODUŁKA 'krowa czarnej maści': Suw; Wilno [Lit]. EP

JODY w przyspiewie: Oj, jody, jody, tod jody hu, oj, jody, jody, todio totom ok Gniezna Pozn V 63; Tomtyrydy, rody jody ro pog Grój i Pias Kozł 161; ok Kalisza Pozn V 63; wrzes jw. EP

JODYN 'jodyna (zob.)': (komory) iak pogryźli, take buryle byli, to iõdynem smarowali ostródz SGOWM III 107. EP

I. JODYNA *Formy*: typ jady: myślen PJPAN 11 s 190; ~ typ jedyna: radomisz RŁTN XXII 257; opocz 3; bial-podl 1; ostroł 10; białos Kudz 151; ~ typ jódyna: kroś 9; tcz 3.

Znaczenie: 'alkoholowy roztwór jodu w postaci brunatnego płynu, stosowany do odkażania ran i skaleczeń': posmarovaŋam iodynem rane, ne poivinna se paprac koniń 14; Kcieli mi to zalác jodynem, ale gádám, dy mie to be bardzi piekło jak ta rana n-tar [Orawa] KąśŚł II 1 s 390; sukaj prentko jedyny, bo skalacyła se f palec bial-podl 1; mom tam iješce ve flaše-ce troxe iodynny łęc PJPAN 37 s 349; kup v aptece jedyny opocz 3; ciesz 9; ryb 4; lubl 1; Śl SGŚ XIII 191; myślen PJPAN 11 s 190; gor 3; kroś 9; rzesz 8; krak PJPAN 11 s 190; dqb-tar 3; kolb 3; piń 2; radomisz RŁTN XXII 257; kiel 3; itż RŁTN XXII 266; wiel 6; sier 5; tow RŁTN XXII 266; gar 20; tuk 11; siem 3; mław 1; ostroł 10; białos Kudz 151; suw 1; kal 24; lip 2; tor 3; tcz 3; złotow B II 40. EP

II. JODYNA 'jakaś gra pasterska': W jodynę zabawiało się zwykle dwóch chłopców. Każdy z nich miał dużą monetę, którą nazywał dyc hą. Jeden z nich kładł

swoją dychę na ziemi, a drugi podobną monetę celował do niej z odległości od 4 do 6 kroków. Przestrzeń między jedną a drugą dychą uważnie oglądano i wymierzano. Do mierzenia służyły dwa palce: kciuk oraz palec wskazujący. Przy mierzeniu palce te zastawiano podobnie, jak nóżki cyrkla; jeżeli nie sięgały leżących dych, wówczas kolejka rzucania przypadała na osobę następną. Za każdą wygraną gracz pobierał umówioną kwotę lub guzik *opocz MPTL XIII 232. EP*

Jodynaczka *zob. JEDYNACZKA*

Jodyni *zob. JEDYNI*

JODYNOWAĆ *Formy: typ jedynować: rad RŁTN XXII 257; opocz 3; biał-podl 1; ostroł 10; ~ typ jodynować: tcz 3.*

Znaczenie: 'dezynfekować rany i skaleczenia za pomocą jodyny': ja se jōdinujuja zažnanti palec tcz 3; jēdinovać jēdino, to kref ņe leći ostroł 10; ņe χού, żeby mu jodynovać, bo byže, muví, ščypać łęcz PJPAN 37 s 349; ņedobže puno jodynovać, bo še ņe χce goić koniń 14; Śl SGŚ XIII 191; rad RŁTN XXII 257; opocz 3; biał-podl 1; mław 1. EP

Jogier *zob. OGIER*

Jogła *zob. II. JAGŁA*

JOHANEKEJFER 'światlik świętojański (*Lampyrus noctiluca*): prud SGŚ XIII 191; gliw jw; niem jw; opol jw.

Por. JOHANISKEJFER EP

JOHANESBERA 'borówka bagienna (*Vaccinium uliginosum*): oles SGŚ XIII 191. EP

JOHANESBERY *Forma: typ hanesbery: wej AJK IV s 156.*

Znaczenie: 'owoce i krzewy porzeczki (Ribes): puržicki carne a cervone – joχanesberi mraq SMW XI s 77; noulepši je kōmpod z joχanesberōf koziel SGŚ XIII 191; kole pota rosnōm joχanesbery oles jw; pszcz jw; niem jw; opol jw; wej AJK IV s 156.

Por. HANSBERY, HANYSBERY, JANSBERY, JOHANISBERY, JOHANSBERY, JOHANYSBERY EP

JOHANISBERY 'owoce porzeczki (*Ribes*): my mefi tyn rok moc joχańisberōf rac SGŚ XIII 191.

Por. HANSBERY, HANYSBERY, JANSBERY, JOHANESBERY, JOHANISBERY, JOHANYSBERY EP

JOHANISKEJFER 'johanekejfer (*zob.*): to sōm joχańiskyifer ryb SGŚ XIII 191.

Por. JOHANEKEJFER EP

JOHANISKRAUT 'dziurawiec zwyczajny (*Hypericum perforatum*): Dziurawiec – dzwuniec, żółtokwioutka, johanskraut opol BHKM XII 157.

Por. JOHANYSKRAUT EP

JOHANKI *Formy: typ jōhanki: Oksywie-Gdynia LPW I 322; ~ typ joanki: Gdynia AJK IV s 156.*

Znaczenie: 'johanesbery (zob.): v uo-groze mō mōmō jōyanki ə krōzbōle ['agrest'] Oksywie-Gdynia LPW I 322; syc AJŚ II m 230; Śl SGŚ XIII 191; Gdynia AJK IV s 156. EP

JOHANSBERY *rzd 'johanesbery (zob.): Giż SGOWM III 74.*

Por. HANSBERY, HANYSBERY, JANSBERY, JOHANESBERY, JOHANISBERY, JOHANYSBERY EP

JOHANYSBERY 'johanesbery (*zob.*): niem AJŚ II s 66.

Por. HANSBERY, HANYSBERY, JANSBERY, JOHANESBERY, JOHANISBERY, JOHANSBERY EP

JOHANYSKI 'johanesbery (*zob.*): ryb SGŚ XIII 191; Śl jw. EP

JOHANYSKRAUT 'johanskraut (*zob.*): joχanyskraut mo źurki v listkaχ pszcz SGŚ XIII 191; prud jw; gliw jw. EP

Johas *zob. JUHAS*

Johasiczek *zob. JUHASICZEK*

JOJ 1. *wykrz 'wyraża spontaniczne reakcje na różne, zwykle przykre, doznania; ojej': joj! coź mi ty zrobił, d^oobżek še ņe zabył n-tar ZNUJ 98 s 62; joj, aka vē*

śće, ćotko, keż_vě tak gvaricie! *Liptów [Sł] BMJP XII 96; żyw RamŚl 24.*

2. w przyspiewie: Ach joj, joj, joj! wrzes *Pozn IV 189; O jo jo joj! gar Kozł 88; pias jw.*

W połączeniu: **Joj joj** 'wyraża spontaniczne reakcje na różne, zwykle przykre, doznania; ojej': *Joj! joj! Lwów [Ukr] Zb I 68.*

O joj 'jw': uo joj, co śe stało, słońunka ['duży kosz pleciony ze stomy'] sama choży kras 3; *n-tar RWF X 290; wad Zb V 211.* EP

JOJCZEĆ 1. 'narzekać, biadolić': Uż tak joiczol, że aż źle było poczuwać *Ciesz SCiesz II 138; joicaua mi pšes couke rano i vreśće se posua piń 2; Baba lameńci, jojcy, ale ón się nie doł skusić Zakopane Lud XVI 207; ħuńi stale joico, ze u nig_bjyda, a pšecé na fšysk_uo majom gor 4; ĳe joicé tela, bo moće zyto lim 16; Za dwa dni mu dzieci jojco: Mama, mama! Wdzie je mama? niź 8; Zaczol jojczec na nio, co mu sklesila ['sformulowala nieudolnie; sklecila'] takie bojki olsz BWM 66; Śl SGŚ XIII 191; N-tar ZborŚl 138; żyw RamŚl 24; ok Wadowic; n-sqd Dul 99; brzes-mp MPKJ VII 42; dqb-tar 5; bus 10; koniec RŁTN XXII 266.*

2. 'wydawać przeciągły, żalotny dźwięk; jęczeć': ceg_uo tag jojcyś? co ci śe żeje?! *dqb-tar 5; cuje tam, ze cośig_jojcy. podyśel blizy za tym głosem i dożrał [zbójnika] madaja Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 17; kroś 9; rzesz 8; kolb 2.*

Por. **JAJCZEĆ, JUJCZEĆ** EP

JOJCZENIE 'narzekanie, biadolenie': *n-sqd Dul 99.* EP

JOJCZYĆ 1. 'wydawać przeciągły, żalotny dźwięk; jęczeć': sty^każ, jojcyć – pšy chořobe brzoz 1.

2. rzd 'o psie: skomleć, skowyczeć': jojcyć *krak PJPAN 11 s 286.* EP

JOJDAĆ 1. 'jojczec w zn 1 (zob.):' Baba jojdze (o joj!) bardzo, ze ją ząby bołą *wad Zb V 211; Jojdo i jojdo na te plecy (że*

ją klóje) *Lim; Jesce nifto nie widzioł, coby chłop telo rozpocol i jojdoł po babie N-tar Wierchy XXXI 110.*

2. 'jojczec w zn 2 (zob.):' śła już do dōmu i cuła, co tyn tam jojdāł, jojzāł. tak śe vroćyła znowu do karcmy i povādā tym chłopōm, ze tyn tam jojze *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 66; n-tar 8 [Orawa].*

Por. **JAJDAĆ** EP

JOJDNAĆ 'wydać przeciągły, żalotny dźwięk; jęczać': narażył_i_śe, ze jojdne jedyn rās a druży rās. [...] służyajo uoba z jaśkym. zaż jojdo *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 63.* EP

JOJK 'narzekanie, biadolenie': Jojk bob nad umartym. Telo jojku narobiely baby *N-tar ZborŚl 138; Lwów [Ukr] Zb I 68.* EP

JOJKAĆ 1. 'jojczec w zn 1 (zob.):' Baby jojkały, bojcyć sie ziadara *N-tar ZborŚl 138; J o j k a ć od wykrzyknika joj! joj! Lwów [Ukr] Zb I 68.*

2. 'jojczec w zn 2 (zob.):' *gor 2.* EP

*I. JOJO

II. JOJO wykrz 'joj (zob.):' *wej LPW I 322; Kasz Cen 76.* EP

JOJO-ŻUŻU 'jojo – zabawka': kup_ż_łim z budōf jojo_żużu ji śe bav_ż_łim, uod_bij_ż_łim ranķu na gumce *tcz 7.* EP

*I. JOLA

II. JOLA *Forma:* typ jōla: *olsz SGOWM III 108; Wr pd-zach StefŚl 52.*

Znaczenia: **1.** 'zwierzę hodowlane – krowa': zaprovāc jōla na pole *Wr pd-zach jw; ~ 'w pierwszych trzech miesiācach życia; cieliczka': mōviva jōla, kedy vėkše juś, to ja_uovica olsz SGOWM III 108.*

2. 'niemādra kobieta': uōna je takā jōla, z nō razu dobże pogādāć śa ĳe dā *Wr pd-zach StefŚl 52.* EP

Jolec *zob. JELEC*

Jolera *zob. CHOLERA*

Jolica *zob. I. JELICA*

*I. JOLKA

II. JOLKA *Forma:* typ jōlka: *Mr i Wr SGOWM III 108; Wr pd-zach StefŚl 52.*

Znaczenie: 'cieliczka': *očel'ija še, mo čeločka, jolke abo byčka ostródz SGOWM III 108; oĵ, dojćeš nãĵ, daĵce mišečka groxu, popeĵi wam še jolka od roku [pśn] Mr i Wr jw.

W połączeniu: **Jolka jolka** 'okrzyk przywołujący krowę': Wr pd-zach StefSł 52. EP

JOŁO 'niewielka łódź rybacka; jola': Posługiwano się nadto przy połowie węgorzy i mielnic małymi łódkami jolo wej MPTL VIII–IX 390. EP

JOŁECZKA *Forma*: typ jełeczka: myślen PJPAN 11 s 65.

Znaczenie: 'zdr od jolka w zn I': jw. EP

Jolha zob. IWOHA

Jolka zob. JODŁKA

JOŁOP *Forma*: typ jałop: łącz PJPAN 37 s 339.

Znaczenia: **1.** 'człowiek nierozgarnięty, ograniczony, głupi; też wyzwisko': Jołop to już taki całkiem niemądry bił PelcSł VIII 171; vżina sobe takigo jałopa (sc. za męża) ĵi tero to mo z nim ułtrafińe łącz PJPAN 37 s 339; Wyzywo go, mówi ty jołopie, a ten nic, może nie rozumi, co ta mówi lubar PelcSł VIII 171; tom-lub PJPAN 79 s 17; włod 10; siem K II 270; Kal jw.

2. 'blaszany kapturek z wycięciem na knot w lampie naftowej': Jołop taki blaszany w lampie naftowy był, i tak przez niego to światło szło radz-podl PelcSł VIII 172; W lampie był jołop blaszanyj bial-podl jw. Por. JEŁOP EP

JOŁOPA *Forma*: typ jałopa: Warszawa K II 270.

Znaczenie: 'jołop w zn I (zob.)': jw.

Por. JEŁOPA EP

Jomki zob. JEMKI

Jomny zob. JEMNY

Jon zob. ON

JONAT [?] 'odważny, dziarski młody mężczyzna; chwata, zuch': śilnyĵ jōnat ostroł 9. EP

***JONATAN**

Jondór zob. INDOR

JONLICE [?] 'przyczółek służący do skręcania postronków': jōnlíce – take patyki, co še nĵmy skroncaĵo postronki gtnĵ 2. EP

Jontarz zob. OŁTARZ

Jopa zob. I. JUPA

JOPAC 'krzyknąć na kogoś, wyzywać, łajać': jōpaĵ go od najĵorsyĵ ok Przasny-sza SKJ V 110; co ti go tak jōpaš, zrobĵt ōn ĵi co?! Koc SKoc II 58; mław ZNWSPOp J I 159. [Por. japać (się)] EP

JOPECZEK 'zdr od jopek w zn 4': Dosta'eś dzisiãk w jopecku juzyne ['podwieczorek'] dęb Zb XIV 34. EP

JOPEK 1. 'mały koń; kucyk': uōn ĵe brukuje ŷelgyĵ końi, dva jōpki dobŷe mu uobrobŷo pole Olsz pd StefSł 51.

2. 'człowiek niskiego wzrostu': Jopek to nazywa się kogoś, kto jest małego wzrostu puław PelcSł VIII 172; Jopek taki, bo nie urós bił jw; kraś jw.

3. 'zły duch, diabeł': To był ten Jopek pod poduszko, zły – to go Jopek nazywajo szt BWM 44.

4. 'niewielki garnek; garnuszek': dęb K II 270.

5. 'kał zajęca': tarnob Wiśła X 726. EP

JOPKO *Forma*: typ jepko: ciesz 18. *Znaczenie*: 'płytką czapka bez daszka': jw. EP

JOPKUSZEK rzdz 'mężczyzna nadmierne dbający o swój wygląd, ubierający się z przesadną elegancją; elegant, modniś, strojniś': ten jōpkušk le bę są vĵedno stroĵiĵ Wej S II 109. EP

JORDAN 'narzędzie rolnicze służące do robienia bruzd, w których sadi się ziemniaki; znacznik': pułt AGM IV s 62. EP

JORDANOWY zob. KROPLA

JORDEL 'urwis, psotnik; też wyzwisko': Ty jordelu (do małych) jas 2. EP

Jorganista zob. ORGANISTA

Jorgina *zob.* GEORGINA

Jorgini *zob.* GEORGINI

Jorginia *zob.* GEORGINIA [Supl.]

Jorginie *zob.* GEORGINIA

Jormark *zob.* JARMARK

Joryna *zob.* GEORGINA

JORZAĆ SIĘ [jor-zać się] 1. 'robić coś powoli; guzdrać się': Nu jak bo drugi tam robi on, robi, robi i na miejscu, mówi: co ty tam jorza sie, nu że powoli, tak powoli, nie robi, a prosto jorza sie tyko *Wilno* [Lit] SLit 208.

2. 'wiercić się, kręcić się': Co ty tu jorza sie, posiedź spokojnie, co ty jorza sie tu *Wilno* [Lit] jw.

Por. **JURZAĆ SIĘ** EP

JOTA – *tylko we Fraz*: ani joty 'nic, zupełnie nic': ańi joty mu nie dou koniń 14; ~ ani na jotę 'ani trochę, wcale, w ogóle': ańi na jote nie χού ustompić koniń 14; ~ co do joty 'dokładnie wszystko': zebrałim żyto co do joty¹ ostroł 9; mław 1. EP

Jotrocznica *zob.* OTROCZNICA

Jotrocznik *zob.* OTROCZNIK

Jotrok *zob.* OTROK

Jotruć *zob.* OTRUĆ

JOU partykuła 'wyraża zgodę na coś, zrozumienie sytuacji, potwierdzenie czegoś, uznanie czegoś za prawdziwe; tak': pšivendrovali do jeněgo mnastečka i pitajō še, či ni ma jekěgo bogatěgo pana mocno χorego. a luže požedujo, co jōu¹ olsz StefJ 44; No to moja napsiekła kołaców – flatków, jek nazywali – no i wódki pore litrów, psiwa, jo^u węgorz LL III 3–4 s 83; opol AJŚ VI m 1005; Wr StefSł 52; wqg 18; szub 6; chojn 9; Kasz Ram 65; Wejherowo Hlf 140.

W połączeniu: **Jou jou** 'tak, a jakże, nie inaczej': Jól, jól to już znowu mawa zime olsz SGOWM III 54.

Por. **JA, JO** TJ

I. JOWEJ 'narzekanie, biadolenie': Nó, ji było krziku, joweju, że miasto

Cieszin łubogi [...], a herkulesa trzeba pochować *Cieszyn* [Cz] Zwrot 92–3 s 17; Nó i było potym krziku, joweju *Ciesz* [Cz] SGŚ XIII 192. EP

II. JOWEJ w przysławie: Owej, jowej, chłop mie bije [...] Owej, jowej, polutuj mnie ok *Cieszyna* Zb IX 264.

W połączeniach: **Jowej jowej** 'wyraża udawane zdziwienie lub przerażenie': *Cieszyn* 2 [Cz]; *Ciesz*.

Jowej kany 'okrzyk zdziwienia': Mame mocie doma? Ni, pojechała do Krakowa. Jowej kany! Na każ jóm tam poniośło? *ciesz* SCiesz II 138.

Jowej mnie Jezus Maryja 'okrzyk wyrażający ból, cierpienie': *Ciesz* SGŚ XIII 192.

Och, jowej kany, jowej 'jw': Och, jowej kany, jowej [...], jak mi ciężko *Ciesz* [Cz] jw. EP

JOWEJCZEĆ 'narzekać, biadolić': Musisz zaraz tela jowejczec, jak ci jyny strziknie w kolanie? *Ciesz* SCiesz II 138; Zamiast cosi jowejczec, tóz my pootwyrali pyszczyska i śmiejemy sie jak gupcy do syra *Ciesz* Zwrot 277 s 25; Siostra dóma ło ty pinióndze przelokropecznie lamyntowała i jowejczala *Cieszyn* [Cz] jw 224 s 27; [Wilk] zimną wodą se zbolała głowym polywoł. A jak tak siedzioł, a jowejczoł, prziszel stary miedzwydz i pyto sie go, cóz tak narzyko *Cieszyn* [Cz] Pieg-Koz 14.

Por. **JAWEJCZEĆ, JUWEJCZEĆ** EP

JOWEJCZENIE 'narzekanie, biadolenie': Dómeska przileciała rano z chlywka z wielkim jowejczyniym *Cieszyn* [Cz] OndrProza 36; Już temu jowejczeniu nie masz końca *Ciesz* SGŚ XIII 192. EP

JOWEJCZYĆ 'jowejczec (zob.):' Całą drogą jowejczyła, że jej krowę ukradli *Ciesz* SGŚ XIII 192. EP

JOZAFAT *Formy*: typ józafat: *Krak* *Krak* IV 283; *Wilanów-Warszawa* Maz II

122; ~ *typ józefat*: *ciech Wisła XV 366; olsz StefZ I 194.*

Frazologia: obaczyć, zobaczyć się na, w Jozafata dolinie 'spotkać, spotkać się na tamtym świecie': Jidź i posiedź, niech nie płacze [matka], Ani sia nie troszczy, Boć w Józefata dolinie Tam ci go [syna] łoboczy [pśn] *olsz jw*; Mów im niech nie płaczą; na Józefata dolinie – z nami się zobaczą [pśn] *Wilanów-Warszawa Maz II 122*; Zobaczymy się na Józefata dolinie *Krak Krak IV 283*; ~ oddać (komuś) na Jozefata dolinie 'nigdy nie oddać': Odda ci [...] na Józefata dolinie *ciech Wisła XV 366.* EP

Jozefek *zob. JÓZEFEK*

Jozefleluja *zob. JÓZEFLILIA*

Jozeflilia *zob. JÓZEFLILIA*

Jozefsleluja *zob. JÓZEFSLILIA*

Jozefslilia *zob. JÓZEFSLILIA*

JOZIK 'gatunek jastrzębia': Przepłynęliśmy [...] koło niewysokiego, ale prostopadłego brzegu, mieszczącego w sobie niezliczone gniazda grzebułek ['*jaskótek brzegówek*']. Całą chmurą wśród krzyku otaczały one w powietrzu drapieżnego jastrzębia, którego gatunek Wiktor nazwał *jozik* iem, odróżniając od *szulaka* *Lit Wisła II 82; Lit K II 270.* EP

Jożeczka *zob. JEŻECZKA*

Jożyna *zob. JUŻYNA*

Jó *zob. JO*

Jód *zob. JOD*

Jódeczka *zob. JODŁECZKA*

Jódeczkowy *zob. JODŁECZKOWY*

Jódka *zob. JODŁKA*

Jódyna *zob. JODYNA*

Jódynować *zob. JODYNOWAĆ*

Jóhanki *zob. JOHANKI*

Jóla *zob. II. JOLA*

Jólka *zob. II. JOLKA*

Jómętra *zob. GEOMETRA*

Jópa *zob. I. JUPA*

Jópka *zob. JUPKA*

Jórgina *zob. GEORGINA*

Jórginia *zob. GEORGINIA*

Jórginie *zob. GEORGINIA*

Jórp *zob. ORP*

Józafat *zob. JOZAFAT*

JÓZCZYNIEC 'mieszkaniec zapadłej okolicy': juščińc *Kasz LKasz 31.* EP

JÓZCZYNKA 'mieszkanca zapadłej okolicy': jušćinka *Kasz LKasz 31.* EP

JÓZEF – tylko w zest:

Berło świętego Józefa 'roślina ozdobna – lilia biała, lilia świętego Józefa (*Lilium candidum*): Grządkzi zdobią: „berła św. Józefa” *Opocz Orli Lot X 112.*

Józefy 'kolędnicy': wiel *AJŚ VI s 17; kęp AJW VII m 610 s 90.*

Lilia świętego Józefa 'roślina ozdobna':
a. 'lilia biała, lilia świętego Józefa (*Lilium candidum*): roboski vyjodaųy srotki^u lyłji sřentego juzeфа *konec 12; boch MPTL X 1 s 195; radomsz RŁTN XXIV 173; świec 4*; b. 'kosaciec syberyjski (*Iris sibirica*): liłiĵo sřynteg^o juzeфа to tako nebesko, f'oletovo *gor 3.*

Lilijka świętego Józefa 'roślina ozdobna – lilia biała, lilia świętego Józefa (*Lilium candidum*): urvĵi mi stery liłiĵiki sřyntego juzeфа *miech 16; bus 10; tow RŁTN XXIV 164.*

Stare Józefy 'kolędnicy': W tymże dniu Wigilii dają się tu widzieć *Stare Józefy*, to jest: młodzi parobcy, ztąd zapewne tak przezwani, iż przebrawszy się w suknie starych ludzi i brodę sobie przyprawisz, zdają się być stuletnimi starcami. Ci, uzbrojeni w rześistą różgę, torbę i głośny dzwonek, chodzą od domu do domu, i dzwoniąc, dają bliskiego znak przybycia. Dzieci, usłyszawszy odgłos dzwonka, w najciaśniejsze kryją się zakątki. Wszystko to na próżno, bo Stary Józef, jak tylko w dom zawita, wyszukuje zaraz biedactwo to i z kąta na środek izby wywłóczy, chłoscząc je różgą bez litości. Tu z groźną

miną każe im klękać i mówić pacierz. Jeżeli się dziecko popiszę i pacierz powie bez zmyłki, dostaje w nagrodę jabłka, orzechy, pierniki itp. drobnostki; jeżeli zaś nie umie go (może i ze strachu), to na nowo okropne odbiera ciągi *krot Pozn II 185–6; rawic AJŚ VI s 17.*

Stary Józef 'przebrany mężczyzna towarzyszący Gwiazdce – postaci rozdającej dzieciom prezenty w wigilię Bożego Narodzenia': Towarzysz Gwiazdki, chodzącej po domach podczas świąt Bożego Narodzenia, oznajmujący dzwonieniem pod oknami nadchodzenie Gwiazdki. Indziej zowią gwizda gwizduchem, to gwiazdorem, to gwiazduchem lub Starym Józefem *Kasz Pobł 24; Jest [...] zwyczaj [...], że we Wigilję Bożego Narodzenia wieczorem przychodzi do dzieci Gwiazdka, to jest niewiasta, podobnie jak św. Mikołaj [...]. Gwiazdce towarzyszy jeszcze mężczyzna, odziany w przewrócony kozuch, z długą brodą i wąsami z pakuł, i z wysokim kijem w rękę, którego nazywają Gwiazdorem albo Starym Józefem. – Ma to być niby Najświętsza Panna i św. Józef, którzy [...] nawiedzają dzieci, aby je ku pobożności i naśladowaniu Dzieciątka Jezus zachęcać, a za niedobre postęпки napominać bl Star przyst 83.*

Warsztat Świętego Józefa 'część gwiazd z gwiazdozbioru Małej Niedźwiedzicy': *krak Lud I 173.* EP

Józefat zob. JOZAFAT

JÓZEFEK *Formy: typ jozefek: ciesz SGŚ XIII 192; ~ typ józefek: wad Zb VI 202; ~ typ jazefek: Mr Wisła III 91; ~ typ józepok: kras Lub I 68; lub jw.*

Znaczenia: 1. 'roślina': a. 'hyzop lekarski (Hyssopus officinalis)': Józefek to ma niebieskie kwiatuszka i tak wyrośnie ło, jak palec, i dookoła te kwiatuszka, ale nie tak żeby dookoła, ino mu sie tak zwisajo w jeden bok bl PelcSt V 197; Przed okna-

*mi mały ogródek, w którym sadzą zioła i kwiaty. Pomiędzy temi spostrzegamy [...] józefek dęb Zb XIV 14–5; W ogrodach warzywno-kwiatowych [...] hodują gospodynie i ich córki [...] ze ziół używanych pospolicie do kadzenia krów przed ociehleniem i po ociehleniu, jak również i w każdy nowy piątek miesiąca: [...] józefek ok Bochni i myślen Świąt 25–6; Wianuszki te [święcone w oktawie Bożego Ciała] plotą [...] z józefka [...]. Składają równiotkę ['wianuszek święcony w święto Matki Boskiej Zielnej'] następujące zioła, kwiaty i owoce: [...] józefek [...] poświęcone zioła zachowują jako lekarstwo dla bydła *krak ME IV 126–7; Józefek [...] i szawja [...] na fluksję – gotuje się obydwia zioła pod pokrywką, a gdy odwar ostygnie, płócze się nim dзиаła chore miel Lud XXV 77; wad jw XVI 85; myślen jw XXX 52; ok Przeworska Wisła XII 58; rzesz ME X 120; boch Zb VI 203; kras Lub I 68; lub jw; Mr Wisła III 91; Kasz LPW IV 1399; b. 'miesięcznica dwuletnia (Lunaria biennis)': Józefek abo blaszki sie nazywa, bo ono ma takie ni kwiaty, a jak blaszki wijszące *tom-lub PelcSt V 197; Józefek na groby nusili i sadzili to na grobach tom-lub jw; hrub jw; zam jw; kras jw; chłm jw; c. 'kosaciec żółty, irys (Iris pseudacorus)': kościer S II 110; kar jw; d. 'lilia biała, lilia świętego Józefa (Lilium candidum)': urviji para jözefkõf i zawiąes na grõp st-gdań 3.***

2. 'placek z utartych ziemniaków i mąki': ja tak mõm oçota na jözefka st-gdań *SKoc II 58; kościer jw; wej S II 110.*

3. 'wódka': vez le v'õšakõ j'özefka, ma jedněue vøp'ijemø wej jw.

4. 'przenośny, żelazny piecyk grzewczy na trzech nogach': bãile ['idźże, idź no'] do jözefka są ugřac *Wej jw.*

5. 'męski narząd płciowy; prącie, penis': *Kasz jw.*

6. 'dziewczynka przypominająca wyglądem chłopca': naš jōzefk pṛšed. to zěvčā to je taki jōzefk Wej pn-wsch jw.

Józefki 'roślina': **a.** 'hyzop lekarski (*Hysopus officinalis*): olk Zb X 205; **b.** 'firletka poszarpana (*Silene flos-cuculi*): ciesz SGŚ XIII 192; **c.** 'lilia biała, lilia świętego Józefa (*Lilium candidum*): pszcz jw; Ruda Śl jw; **d.** 'bliżej nieokreślona roślina ozdobna': n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 390.

Nagie józefki 'kluski z surowych ziemniaków, bez dodatku mąki': wej S III 181.

Frazeologia: józefka wysadzić, wytrzymać 'o mężczyźnie: oddać moc': jōzefka v̄saz̄ac albo v̄tṛamac. mušā jic jōzefka buten ['na zewnatṛz'] v̄saz̄ac, a va timčasā davāta kart̄o pog Wej i Lęb jw II 110. EP

JÓZEFIA 'ptak – wilga (*Oriolus oriolus*): rawic PKJP III 3 s 278; wolsz PFP XXIII m 78. EP

JÓZEFINKI 1. 'odmiana gruszek': kiel RŁTN XXII 266.

2. 'bliżej nieokreślone kwiaty': kiel jw. EP

JÓZEFKA 'roślina ozdobna – lilia biała, lilia świętego Józefa (*Lilium candidum*): p̄ykne jōzefki to mo berta ve sfoj̄i zegrože ryb 4; d̄om ci ta boūo jōzefka ryb SGŚ XIII 192. EP

Józefki zob. **JÓZEFEK**

JÓZEFLILIA *Formy*: typ józeflilija: ryb SGŚ XIII 192; rac jw; gliw jw; ~ typ jozeflilia: prud PlutaDzierż 58; ~ typ jozefleluja: rac SGŚ XIII 193.

Znaczenie: 'roślina ozdobna – lilia biała, lilia świętego Józefa (*Lilium candidum*): v našej̄ zegr̄oŕtce nigdy te jōzevfiŕij̄e ne χcauy rość ryb jw 192; z voñi od jozefleluj̄ōv byže boleć će guova rac jw 193; jōzevfiŕij̄o do koścoūa zañesa gliw jw 192; rac jw; prud PlutaDzierż 58.

Por. **JÓZEFLILIA** EP

Józeflilija zob. **JÓZEFLILIA**

JÓZEFÓWKA 'kapusta sadzona w wigilię święta św. Józefa (19 marca)': chrzan Rud 16. EP

JÓZEFSKI zob. **MIESIĄC**

JÓZEFSYLILIA *Formy*: typ józefslilija: koziel SGŚ XIII 192; opol ZNUJ 18 s 49; ~ typ jozefslilia: koziel SGŚ XIII 193; strzel-opol jw; oles jw; ~ typ jozefsliluja: ryb 9.

Znaczenie: 'józeflilia (zob.): tam rosn̄om te jōzefslilij̄e ryb SGŚ XIII 192–3; jozefslilij̄e rosn̄om u noūs ve ogrože oles jw 193; faj̄ne tā ty jōzevslilij̄y kŕitn̄o koziel jw; jōzevslilij̄e noš̄o žeci na bože čaūo strzel-opol jw; ryb 9; koziel SGŚ XIII 192; tar-gór jw 193; opol ZNUJ 18 s 49; Kasz LPW IV 1399.

Por. **JÓZEFLILIA** EP

Józefslilija zob. **JÓZEFSYLILIA**

Józefy zob. **JÓZEF**

JÓZEK 'włóczega': dvaj̄ jōzceā šl̄e praχrovac ['žebrac'] wej LPW I 322.

Józki 'kołednicy': klucz AJS VI s 17.

Frazeologia: bosi jōzek pej 'głupi człowiek': Kasz S I 60. EP

JÓZEPCIA 'okrzyk wyrażający zdziwienie': jōzepca, χto do nos pṛšed! kościer S II 110. EP

Józepok zob. **JÓZEFEK**

JÓZICZEK 'niewielkie drewniane naczynie służące do przechowywania żywności': n-tar MPKJ I 73. EP

JÓZKA – tylko we Fraz: czarna Józka 'kobieta o czarnych włosach i oczach': łas 4. EP

I. JÓZKI 'świat zabity deskami, zapadła okolica': kar S II 109; wej jw; Kasz LPW IV 1399.

Kocie józki 'jw': koc̄ jōzki [...] synonim okolicy, którą b̄og zabił d̄elami kar S II 109.

Frazeologia: iść w józki 'odcinać, izolować się od ludzi': Kasz LPW IV 1399. EP

EP

II. Józki zob. **JÓZEK**

Józefek zob. **JÓZEFEK**

JRZADŁKO *Forma*: typ irzadko: łas
RŁTN XXVII 275.

Znaczenie: 'zwierciadło, lusterko':
jw. EP

JRZADŁO *Forma*: typ rzadło: łas
RŁTN XXVII 275.

Znaczenie: 'zwierciadło, lusterko':
jw. EP

JRZALEĆ 'o roślinach: stawać się doj-
rzałymi, gotowymi do zbioru': zboże iżaleje
boch MPTL X 1 s 166. EP

JRZAŁY *Forma*: typ jrzdżały: ryb 4.
Znaczenie: 'o roślinach: gotowe do
zbioru': iżżaųy reš jw. EP

Jrzdżały zob. **JRZAŁY**

JRZYĆ – tylko we *Fraz*: ani go jrzyć
'ktoś nie pokazuje się, nie pojawia się, nie
można go spotkać': koniń 14. EP

Jscać zob. **SZCZAC****Jscak** zob. **SZCZAK****Jscanie** zob. **SZCZANIE**

JSCEJ 'w okrzyku przywołującym ko-
nie': įscej, įscej, įscej bus 10. EP

Jsochy zob. **SZCZOCHY****Jscula** zob. **SZCZULA****Jszczać** zob. **SZCZAC****Jszczanie** zob. **SZCZANIE****Jszczaw** zob. **SZCZAW****Jszczawowy** zob. **SZCZAWOWY****Jszczoł** zob. **SZCZOŁ****Jszczoły** zob. **SZCZOCHY****Jszczyca** zob. **CZCZYCA****Jszczyć (się)** zob. **SZCZYĆ (SIE)****Jszczył** zob. **SZCZYŁ****Jszczyńy** zob. **SZCZYNY****Jściaw** zob. **SZCZAW****Jściawowy** zob. **SZCZAWIOWY****Jściawowy** zob. **SZCZAWOWY****Jścaw** zob. **SZCZAW****Jščzoł** zob. **SZCZOŁ**

JU *Forma*: typ ji: chojn LPW I 316;
kar jw; Chylonia-Gdynia jw; Oksywie-
Gdynia jw; wej 3.

I. zaimek przysłowny: 'odnosi się do sy-
tuacji, która zaistnieje, gdy spełniony zo-
stanie dany warunek; wtedy': to įak še pon
(potem) tag ze(y)gńe, pańe – to įu še tak te
ųųpiny krušu sulech 4.

II. partykuła 1. 'komunikuje, że dany
stan rzeczy zaczął się i trwa lub zakończył
się': Jesce buł daleko od podwórza, a król
go ju obacų ok Przasnysza Chetch I 99;
to še įu pšyćemńa ryp PIJP VII 103; to je
įi zgńiti. įo įu įem zdrōf wej 3; on je įu tu.
įu čas. įu tō χλῆγᾶς ['narzekasz']? įu tō įes
nazed? Kasz S II 111; ty sukaj capki, bo
f pole muśis įu yśc. to į'u įeśyń, poćeče
naćisńynte, dusno. įu kacka oskubana įi
vypatrosona. įu vypoceła pośle podruzy?
bial-podl I; Moja zona ustanowiła się
(ustatkowała się) przecie ju roz [...] Ju nie
włazi ('wtrąca się') w te rzeczy Kiel Zb II
237; ²un įu prys f te vode kraś 16; kuńcum
įu kosyńe zyta rad RŁTN XXIII 225; no, įu
vyšta še nagrālį zam 11; moze věcy majom
įu opocz RŁTN XXII 266; tarnob Wisła IX
237; Bił PF V 753; itż RŁTN XXII 266;
tęcz PJPAN 37 s 351; Łow PF XIV 359;
gar 21; radz-podl Pleszcz 30; siem RWil I
114; Biel-podl Wisła III 324; wys-maz PF
IV 824; mław 1; ostroł 9; Kal PF IV 203;
Gtń Boj 58; [st] koniń 14; n-tom 1; wąq
PKJ XVI 134; Kuj Kuj II 284; chojn LPW
I 316; kar jw; Chylonia-Gdynia jw; Oksy-
wie-Gdynia jw; Słup jw 324; Lwów [Ukr]
Zb I 69.

2. 'podkreśla czas następowania czegoś,
o czym była mowa wcześniej': piyrf to
buųy kamńine, a puńi to įu nastawaųy walće
mław 7.

3. 'podkreśla długotrwałość danego
stanu rzeczy': to įu v nim dľugo tkvi Kasz
Hilf 185.

4. 'podkreśla dużą intensywność czegoś':
ten pan ni muk tegu įu daļi vyčsýmac włod 7.

5. 'podkreśla, uwydatnia coś, dany stan
rzeczy lub rolę, pozycję itd. kogoś': tera

ja ju stara, mam pełno zmarsckuf. ja najbarži to vymařařa ře znose, vole ju sama zrobić. jenek ju sfoje kšozecke pošřynca, zep tylko był spokoř. janka to řu o fsysko vypytała. o ře rozdarće to řu řřyze. řak řyn ju vymocony, to řego suso i řmyndlo ř takřy řyrřicař *bial-podl 1*; řu zař dorosřy [byřem], no to řu řyřpami mařo řto, to kasami [řcinał zboře, trawę] *mław 7*.

6. 'w zdaniu wykrzyknikowym lub rozkazującym wyraża wolę, by zmiana wskazanego stanu rzeczy nastąpiła bezpośrednio po danym akcie mowy': leć řu na řasto, řukoř! *kras 9*; řu le řov. řu le řkuńć! *Kasz S II 111*; řu le řo ře řořta ['řie řlořcie']! *Kasz jw I 343*; řu le řa ře řoř n'a řme *wej 3*; řu řnac iř *RŁTN XXII 266*; *białos 1*.

II. wykrz 'wyraża podziw': řu – řravi se – taki řumne řeřřońki! a řela teř kořtuřoř? *ryb BMJP XIV 96*.

W połączeniach: **A ju** *ekspr* 'wyraża odmowę podjęcia jakiegoś działania': a řu, řořeńřila ře toře po mlyko řyć *bial-podl 1*.

A ju paralek *przekł:* a řu paralk! *pog Kościer, Chojn i Byt S IV 29*; *Kar jw*.

A ju przegrzecha czy co *przekł:* a řu řřeřeřa ře co! *Kasz jw 183*.

A ju świat 'wyraża zdziwienie': a řu řvat, co ře pořadař! *Kasz jw V 195*.

I ju 'kończy wypowiedź lub jej fragment, podkreśla, że mówiący nie ma nic więcej do powiedzenia na dany temat, lub że to, o czym była mowa, zostało zakończone; i koniec, i tyle, i to wszystko': z gury tylko z mařyny řom'ot, i řu *zam 4*; to řu řyřy, i řu *gar 21*; řzela tak ř tyřu, řořpeřa ř řelkuf, un vepřnuł. vepřnuł soře, i řu *radz-podl 13*; řryřko ře řřizgo na tym [řa řyřwach], i řu! *lub 2*; zara zasnę, i řu *bial-podl 1*; ućik, i řu *gar 27*; řoroba takř, i řu *sand RŁTN XXII 266*; *kras 3*; *kiel RŁTN XXII 266*; *raw-maz jw*.

Ju... ju 'wskazuje na następowanie po sobie w krótkim czasie przeciwstawnych sytuacji': řon ře řu řu, řu řa. řu řeř, řu řo ři

ma. řu to mřu řiře doře, řu řon ři řa anę grořa *řłup LPW I 324*; *wej jw*.

Ju le ju 'wykrzyknik wyrażający zakaz lub nakaz': Ju le ju! = dořyć! Ju le ju, řadař! *Kasz Pobł 27*; ale řařa řu-le-řu! ['ale teraz cisza!'] *wej LPW I 324*; řu le řu řekac za řeřo řmęrcę. řu le řu na řim řvece! řu le řu, a z řo řeřto v noři! *Kasz S II 111*.

Frazeologia: řu jest po (kimś, czymś) 'dana osoba lub sytuacja przestała istnieć': řu ře po řim *Kasz jw*; ~ řu le ju 'řieřle, řie najřořzeř, řnořnie; řako tako': řemřu to řiře tak řu-le-řu. řeř ře baba takř, co řele ře vęmřřla, řař řu-le-řu *Wejherowo LPW I 324*; *Kasz zach jw*. *EP*

I. Juba *zob. I. HUBA*

II. Juba *zob. I. JUPA*

JUBEK 'figura w kartach do gry': řubek křiřzovi ře najřřankři *řcz 3*. *JK*

JUBEL 1. 'jubileusz (zob.)': řelki řoř řubel ř ta řyřzela řliw *SGŚ XIII 193*.

2. 'hařařliwa zabawa z udziałem wielu osób': řeorař u řořaduf byř řelki řubel *Kraków 4*. *JK*

JUBILAR 'jubileusz (zob.)': řiem *SGŚ XIII 193*. *JK*

***JUBILAT**

***JUBILATKA**

Jubilejusz *zob. JUBILEUSZ*

Jubilejuszowy *zob. JUBILEUSZOWY*

JUBILER *Formy:* *řyp juwylir:* řiem *SGŚ XIII 193*; ~ *řyp lubijer:* *Radomsz KalSier 521*.

Znaczenie: 'rzemieřnik wyrabiający przedmioty ze řlachetnych kruszców i drogich kamieni; teř řłowiek řandlujący tymi wyrobami': poięřali do řubileru pu řeřřońki *lubl 1*; Ale pořed(t) do lubijera (jubiler) i kazał soře zrobić buty řerwone, pořłacane *Radomsz KalSier 521*; řiem *SGŚ XIII 193*; *opol jw*. *JK*

JUBILEUSZ *Formy:* *řyp jubilejusz:* *řrud PlutaDzierř 58*; *řřzel-opol OIW 76*;

złotow B II 40; ~ typ jublejusz: wej LPW I 323; ~ typ lubileusz: przew 3; białos Kudz 161; koniń 14; wąg PKJ XVI 146; Tuch PKFP VII 1 s 68; ~ typ lubijesz: lip 2; ~ typ lubieleusz: łuk 12; ~ typ lubiejusz: łow LL VI 4–6 s 96; wąg Pozn IV 312; ~ typ lubeusz: Lim; ~ typ lubieusz: kozien RŁTN XXVIII 249; rad jw XXIV 180; ~ typ lubleusz: kar LPW I 452; ~ typ lublijasz: kar jw; ~ typ imbileusz: pd ok Chrzanowa MPKJ VII 330; jęd RŁTN XXII 229; ~ typ ibileusz: wej LPW I 291.

Znaczenie: 'okrągła rocznica jakiegoś wydarzenia, np. rozpoczęcia jakiejś działalności, powstania czegoś, czyichś urodzin, też: uroczystość dla uczczenia tej rocznicy': jubileuž mēli prud Pluta-Dzierz 58; naši kšōnzosek ъobχožōm jubileš lubl I; lubeus stoleća kozien RŁTN XXVIII 249; nedūgo byžimy ъopχožić lubileuš maužyński koniń 14; na vesěle srebne či zūote mōvjō jubileuš tcz 3; sřěbny jubileuš naučyčēlstva B IV 435; p^uucký ksož ъobχ^uožył prave sv^uōjⁱ ybøleuš wej LPW I 291; strzel-opol OIW 76; Lim; przew 3; pd ok Chrzanowa MPKJ VII 330; jęd RŁTN XXII 229; rad jw XXIV 180; łuk 12; białos Kudz 161; wąg PKJP XVI 146, Pozn IV 312; złotow B II 40; lip 2; Tuch PKFP VII 1 s 68; n-miej 1; kar LPW I 452; wej jw 323.

Jubileusz apostolski 'w Kościele katolickim okres roczny, powtarzany co 25 lat lub ogłaszany okolicznościowo, w którym za niektóre praktyki religijne udzielany jest odpust zupełny': A gdy lubiejusz postolski w Warsiawie, czas nam pomyślić o życiu poprawie [pśn] łow LL VI 4–6 s 96. JK

JUBILEUSZOWY *Formy*: typ jubilejuszowy: strzel-opol OIW 76; złotow B II 40; ~ typ lubieuszowy: kozien RŁTN XXIX 124; ~ typ libiuszowy: suw 1.

Znaczenie: 'związany z jubileuszem, odnoszący się do jubileuszu': lubeusovy ślup

kozien RŁTN XXIX 124; libiusovy rok suw 1; strzel-opol OIW 76; złotow B II 40. JK

Jubka zob. I. HUBKA

Jublejusz zob. JUBILEUSZ

I. JUCH *Formy*: typ jucht: ||- wad 1, RWF LXVII 114; boch JP XXXVII 222; krak jw; ~ typ jukt: n-tar jw 221, 222; ||- wad 1, RWF LXVII 114; lim JP XXXVII 222.

Znaczenia: 1. 'strona świata przeciwna do północy; południe': Czaca [Sł] AJŚ VI m 1071; n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 390.

2. 'w zimie: zmiana pogody na ciepłą, połączona z topnieniem śniegu; odwilż': n-tar JP XXXVII 222; lim jw; boch jw; krak jw.

3. 'dotkliwie zimno; mróz': Ale jucht boch jw.

4. 'topniejący śnieg': n-tar jw 221.

5. 'żyźna, zasobna w próchnicę gleba; rędzina': juxt, jukt wad 1; Mokra ziemia, pod nią juxt wad RWF LXVII 114; krak jw; radomsz jw.

Frazeologia: da (komuś) jucht 'komuś robi się nadmiernie gorąco, ktoś spoci się na skutek dużego wysiłku': Dało mu jucht boch JP XXXVII 222.

Por. **JUG** JK

II. JUCH *Forma*: typ jucht: n-tar KąśPodh IV 298.

Znaczenie: 'żelazny pręt łączący nosy płóz w saniach': n-tar jw; n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 390. JK

III. JUCH ž 'w odniesieniu do ciasta: pulchność': Jak ciasto ni ma jako juch, to sie nie nadowo do pieczynio ciesz SCiesz II 138. JK

IV. JUCH – tylko w połączeniach: **Juch ciuch ciuch ciuch** 'okrzyk w tańcu': Koc SWes 83.

Juch czuch czuch 'jw': parobk přacēsnoł žěvčā do se i glosno křiknoł: jux čux čux, marijanko! Kasz S VII 108.

Juch juch juch 'okrzyk w celu zwabienia zająca': *juχ, juχ, juχ!* wej LPW I 324. JK

JUCHA *Formy*: typ jocha: międzych I; ~ typ jukra: miech 7; ~ typ ucha: chodz AJK II s 144.

Znaczenia: **1.** 'krew': **a.** 'zwierząt domowych, zwłaszcza krowy': *juχa uot s'fińe douvou se do krupńoukōf opol SGŚ XIII 193; juχa – u krowy, kaccki, gyśi, farba – u vepška, u s'fińi zaw I; juχa krofsko wiel 6; daŋni to ŋęxture luże piłi sfyze juχe, jak se vepška zabiło bial-podl I; juχa || juška, maŋo ta s'fińa m̄aŋa juχy kal 24; celəšā juχa kar LPW I 324; zab'ijo s'fińa, začyn'ajo kr'oic, ftedy č'erpo kupk'amni i'juχa i pi'ijo Wilno [Lit] PJPAN 61 s 155; tak prou tego psa, as mu juχa posua s pyska piñ 9; to kuńovji leci juχa tuk 11; joχa u końa, psa międzych I; iic końovju juχe pušćic szt GMalb II 2 s 95; pszcz SGŚ XIII 193; prud AJŚ III m 493; koziel SGŚ XIII 193; tar-gór AJŚ III m 493; strzel-opol jw; niem jw; lubl jw; oles SGŚ XIII 193; klucz AJŚ III m 493; syc jw; Śl SGŚ XIII 193; n-tar 21; n-tar [Orawa] KąsŚ II I s 390; wad AJPP 198; n-sąd MAGP IX m 423; jas AJPP 198; kroś jw; rzesz 8; tarn AJPP 198; boch MPTL X I s 183; będz MAGP IX m 423; miech 7; dąb-tar MAGP IX m 423; miel jw; tarnob jw; niź jw; bił 6; tom-lub 2; hrub 4; zam MAGP IX m 423; częs AJŚ III m 493; kłob jw; radomsz 5; włoz 4; koniec RŁTN XXII 266; lub Pelc III m 49; chłm jw; włod jw; lubar RŁTN XXII 266; rad jw; opocz 3; p-tryb MAGP IX m 422; sier jw; łas RŁTN XXII 266; łódz MAGP IX m 423; łęcz jw; łow RŁTN XXII 266; raw-maz MAGP IX m 423; skier RŁTN XXII 266; grój MAGP IX m 423; gar 15; Nadwitmie-Radzyń Podl MAGP IX m 423; bial-podl Pelc III m 49; sied 6; miñ-maz 1; gtnń MAGP IX m 423; wołom jw; węgr 5; siem 3; biel-podl MAGP IX m 423; os-maz jw; pułt 5; płoc 4; sierp*

7; dział SWM III m 14; mław 1; przas 1; ostroł 10; łom MAGP IX m 423; białos 1; sokół MAGP IX m 422; graj 1; aug MAGP IX m 422; suw 7; olec SWM III m 13; etc jw; węgorz SGOWM III 108; giź SWM III m 13; mrąg jw m 14; pis jw m 13; szczyc jw m 14; nidz jw; resz jw; olsz jw; ostródz jw; os-wp AJŚ III m 493; krot jw; rawic jw; gtnń jw; lesz jw; jaroc MAGP IX m 422; tur jw; kols jw m 423; koniń 14; śr-wp MAGP IX m 423; n-tom jw m 422; szam 7; ob MAGP IX m 423; gnieź SobWpśr 118; mog MAGP IX m 422; chodz AJK II s 144; inow MAGP IX m 422; włoc 4; lip MAGP IX m 423; ryp MacŚ 68; tor jw; byd MAGP IX m 423; wyrz jw; złotow jw; tuch AJK II s 144; brod MAGP IX m 423; n-miej 1; grudz 1; świec 5; st-gdań AJK II s 144; tcz MAGP IX m 422; Koc SKoc II 58; szt GMalb II I s 146; chojn 5; kościer MAGP IX m 423; byt 2; kar AJK II s 144; wej 3; Kasz S II 111; Wilno [Lit] PJPAN 61 s 155; **b.** 'innych zwierząt': *juχi nalecaŋo s tygo scura miñ-maz 2; Noji tak sie tyz stało, bo [...] cyrwono jucha z niedźwiedzia zesła, ze i na nogak ustać juz ni móg, ba se na zadek siod n-tar KąsPodh IV 297; krve nie vížołem, tylko juχe [u węża] przew 3; juχe to ma lis, vjilk, jeleń, jajec, mys, scur, koń, pes ostroł 12; Wilk się ogląda, ze cerwone łaty má, az jucha z nich ciece radz-podl Wiśta XVIII 534; opol ZNUJ 18 s 49; Zakopane Wierchy XV 57; pn-wsch ok N Targu jw XVI 38; brzes-mp 18; tarnob 9; sier 5; siem RWil I 114; płoc NT I 181; białos Kudz 152; Kal K II 271; jaroc 1; koniń 19; wąg PKJ XVI 134; tcz 4; chojn LPW II s 90; **c.** *ekspr 'człowieka'*: tak dostou, aż mu juχa polecaŋa lubl I; juχa ci čekne zaw I; Dał jej [kobiecie] w pysk, jaże się jej jucha pušćila z nosa brzes-mp PGaw 33; dom mu v zymby, tajno mu juχa puże łęcz PJPAN 37 s 350; no to kej se pobziłi øest, to – muŋi – jemu juša øest lecaŋa mrąg SGOWM III*

108; *ju*xa *ci* *leci* z *nu*o^sa, *jezde*z *uo*ju^soⁿy *n-tom* 2; *niem* SGŚ XIII 193; *opol* *ju*w; *tom-lub* 6; *rad* RŁTN XXII 266; *opocz* 3; *gtni* 2; *tcz* 3; *wej* AJK II s 144.

2. 'wydzielina': **a.** 'o nieprzyjemnym zapachu, gromadząca się w ranach, owrzodzeniach na skutek procesów zapalnych; *ropa*': *ju*xa *še* *nazy*wa, *ŷencej* *brudna* *krę*o^o, *wzut* *jak* *še* *zrobi* *gi*z SGOWM III 109; *boch* 19; **b.** 'z nosa konia chorego na zółzę': *kar* AJK II s 144.

3. 'płynne odchody zwierzęce; gnojówka': *Piasek* *wozi*ć *trzeba* *na* *łaki* *i* *na* *drogi*, *a* *juchę* *na* *role* *klewrem* *obsiane* *Mr* *Kal* *maz* 20; *złotow* AJK IV s 206.

4. 'sok z kiszzonej kapusty': *ju*xa – *kfa*śnica *uot* *kapusty* *n-tar* [Spisz] PIJP IV 81; *n-tar* 23, *Ka*śPodh IV 297.

5. 'serwatka': *n-tar* 28.

6. 'zupa': *st*up LPW I 324; **a.** 'z krwi zwierzęcej, zazwyczaj z kaczki lub gęsi; czernina': *opol* SGŚ XIII 193; *oles* *ju*w; *klucz* AJW I m 91 s 133; *syc* *ju*w; *kę*p *ju*w; *pu*ław 4; *ok* *Mławy* *Kolb* 129; **b.** 'na wywarze z mięsa': *lim* 23; *st*up LPW I 324; *st*up *ju*w; **c.** 'z soku z kiszzonej kapusty, podbita mąką i odrobiną śmietany': *Juche* *to* *się* *warzy*ło, *bo* *to* *takie* *proste* *danie*. *Nala*ło *się* *tego* *soku* *do* *gorcka*, *zago*towało *się* *i* *doda*ło *monki*. *To* *my* *jom* *jedli* *z* *gru*lami *n-tar* *Ka*śPodh IV 297; **d.** 'z serwatki, podbita mąką i odrobiną śmietany': *Kie*dysik *to* *gotowa*li *juche*, *a* *teroz* *juz* *downo* *ji* *nie* *jad*łam *gor* *Gw*Bug 195; *lim* 8; *n-sq*d *PPodegr* 197; *ok* *Tarnowa* *PF* IV 307.

7. 'gęsta potrawa z mąki gotowanej na mleku lub wodzie': *Pa*ćara [...] *i* *z* *o*ćurka [...] *nazy*wa *się* *jeszcze* *ju*xa *gor* *JP* LI 39.

8. 'wyrób spożywczy z krwi, wątroby i kaszy w osłonce z jelita; kiszka kaszana': *rad* RŁTN XXII 266.

9. 'za rzadkie masło własnej produkcji': *tə* *samą* *ju*xa *sć*'e^oła *wej* *S* II 111.

10. 'błoto na drogach': *to* *zis* *je* *sama* *ju*xa *na* *droga*z *wej* *ju*w.

11. 'coś brudnego': *wej* AJK II s 144.

12. 'coś, co jest niekorzystne dla człowieka': *poz*uota – *paskudn*ą *ju*xa, *co* *ku*ńic^one *vyte*pi *kiel* 22.

13. 'szelma, gałgan': *ju*xa *ś* *će*be *biel* SGŚ XIII 193; *a* *to* *ci* *z* *ne*guo *spryt*no *ju*xa, *yno* *ros* *tam* *pu*osed *i* *ju*s *f*šystkuo *vy* *gor* 2; *u*oⁿy *f*šyske *ju*xy *bi*ł 6; *to* *ju*xa *šku*dⁿik *kras* 14; *spryc*oś *ju*xa *taki* *by*ł *sand* 13; *ta* *š*pritna *ju*xa *zara* *pom*arku^oje *tcz* 3; *bo* *u*n *ju*s *ju*xa *vi*e^ou *tor* 3; *Francu*zy *ryc*erze, *Austr*ya^oki *juchy*, *M*....e *best*yje, *A* *Pol*aki *zuchy* [*p*śn] *Stradom-Cze*stochowa *Zb* XVII 93; *niem* SGŚ XIII 193; *Śl* *ju*w; *ży*w *Zar*P 16; *lim* 15; *n-sq*d *PPodegr* 197; *rzesz* 4; *brzes*-*mp* *PGaw* 14; *boch* 9; *olk* *Cisz* I 219; *pi*ń 9; *radom*sz RŁTN XXII 266; *opocz* 3; *p-tryb* *MPTL* XIII 252; *raw*-*maz* *ju*w; *koni*ń 14; *st*-*gda*ń 5; *ryp* *Mac*Śl 256; *tor* *ju*w; *Koc* *SKoc* II 58; ~ 'też o zwierzęciu': *Nie* *roz*, *nie* *dwa* *raz*y *se*ł *za* *nim* [*nied*z^owiedziem] *Saba*ła *za* *ślake*, *ale* *jucha* *by*ła *mondro* *na* *podzi*wiy^onie, *bo* *się* *ślak* *w* *hu*ściokak *traci*ł *i* *telo*ś *go* *mio*ł *n-tar* *Ka*śPodh IV 297; *ja*ścurka *z*vinno *ju*xa *kras* 3; *scur* *kurceta* *ju*rya *u*a^ope *kiel* 22; *chojn* 8.

14. 'wyzwisko kierowane do człowieka lub zwierzęcia': *ty* *ju*xo, *ustatku*j *śe*! *ryb* SGŚ XIII 193; *ty* *ju*xo, *χ*o^ofero! *kiel* 22; *ty* *lo*xo, *ju*xo, *ne* *χ*es *χ*lać *lub* 8; *jo* *zoba*ce, *ju*xo, *co* *ty* *be*żes *robu*ł *pu*ław 21; *uo* *ty* *ju*xo *jed*yna! *pi*ń 9; *ty* *gu*u^o *ju*x^o! *miech* 9; *v* *ty*uku *ća* *m*o^om! *o*, *ju*xo *ja*ko! *kras* 14; *ty* *ju*xo *sp*je^oklona! *st*-*gda*ń 9; *rzesz* *ME* X 245; *krak* *Lud* XI 131; *ok* *O*świ^oćim^oia *SKJ* IV 24; *chr*zan *MPKJ* VII 360; *tarnob* *MPTL* XXVI 287; *zam* *Bart*Mazur 15; *kras* *Wista* XIX 394.

15. *przekl*: *to* *ze*ś *śe* *du*śiu, *ju*xa, *bar*zo *by*ueś *p*şe^ozbony *sand* 13; *vys*uo *m*i, *ju*xa, *z* *gu*ovy *kiel* 22; *wa*zva *zmok*ly *u*oba, *bo* *ła*ło, *ju*xa *gar* 14; *vy*pu^otem *mo*ze *za* *du*zo,

ju \dot{z} a kraś 9; juśa to mu \dot{y} u na take suovo, to Kedy zu \dot{y} , to ju \dot{z} a gi \dot{z} SGOWM III 109; Cieszyn 13 [Cz]; tarnob LS II A 117; koniec RŁTN XXII 266; puław Wisła XVIII 366; wiel RŁTN XXII 266; łęcz PJPAN 37 s 350; Łow PF XIV 359; raw-maz RŁTN XXII 266.

Czarna jucha 'zupa z krwi kaczki; czernina': syc AJW I m 91; kęp jw.

Kwaśnica jucha 'wywar po gotowanych kiszkach': Kwaśnica jucha no to ta polywka z kiski n-tar [Orawa] KąśŚ II I s 513. W połączeniu: **Psia jucha 1.** 'szelma, gałgan': znalazuy, pśe ju \dot{z} y, u se \dot{b} e gorcek pe \dot{u} ny zu \dot{y} ty \dot{z} pi \dot{u} inzy opocz RŁTN XXIX 207; pśe ju \dot{z} y ius pśysły it \dot{z} 14.

2. 'wyzwisko': ty pśo ju \dot{z} o! kiel 22; pśa ju \dot{z} o jedna pi \dot{u} 9; A gdy go [śledzia] nie mo \dot{z} esz zapłacić, to, psia jucho, musisz pościć olsz Stefz II 103; boch 9; wys-maz PF IV 824.

3. *przekł.*: a \dot{f} e pśa ju \dot{z} a tyn vyv \dot{v} ot, p \dot{u} o-r \dot{u} d by \dot{l} ćy \dot{s} ki, a \dot{f} e tyn vyv \dot{v} o \dot{d} jesce by \dot{l} g \dot{u} orsi n-tar ZNUJ 98 s 29; ma \dot{c} e z n \dot{i} -m \dot{e} ckego laj \dot{b} ik, śtry \dot{f} la, kapelus, e \dot{z} e! pśa ju \dot{z} a, cof se mu dośm \dot{a} ł n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 127; pśa ju \dot{z} a i z bu \dot{t} otam świec 4; Cieszyn 2 [Cz]; prud KwOp XII 3 s 95; gliw 4; tar-gór 1; Śl ZNWSPop J II 49; będz PF III 312; tarnob 5; koniec RŁTN XXVII 217; opocz 3; łęcz PJPAN 37 s 350; biał-podl 1; gtn \dot{u} 2; mław 1; ostroł 9; białos Kudz 152; złotow B II 41; szt GMalb II 2 s 92; Kasz LPW I 690.

Por. **JAUCHA** JK

JUCHACZ 1. 'skorupiak – stonoga (Oniscus)': szam 8; czar SO XIV 116.

2. 'owad': a. 'skorek (Forficula)': czar jw; b. 'bliżej nieokreślony': ju \dot{z} ać || ju \dot{d} o \dot{s} || u \dot{s} nik – cienki, dużo nóg ob 7. JK

JUCHAĆ 'wykrzykiwać „juchu”, „ju-chuchu” przy różnych okazjach': Jucha się zwykle przy weselach lub w czasie dożynek na całe ga \dot{r} do ju chu, ju-chuchu, tak jak się

krzyczy na wiwat lub niech żyje Ciesz SGŚ XIII 193–4; Wp K II 271. JK

JUCHAJ 'okrzyk wyrażający radość, entuzjazm': wej LPW I 323; pd-wsch ok Wejherowa jw; Kasz Cen 76. JK

JUCHAJA 1. 'krew konia': st-gdań AJK II s 144.

2. 'gnojówka': st-gdań jw. JK

JUCHALINA 'niedobra, wodnista zupa': Słup LPW I 324. JK

JUCHANIE 'forma rzeczownikowa cz juchać': Wiesielnicy wracają, bo już słycać juchanie Ciesz SGŚ XII 194. JK

JUCHATKA 'owalna misa, czasem z uchem, różnego przeznaczenia': W Poznaniu, Szamotułach [...] używają także rzeźnicy do krwi bydł \dot{c} ej juchatki, głę \dot{b} okiej, podług \dot{z} ej z uszkiem Wp śr Pozn I 97; W j u c h a t c e – misce podługowatej, od krwi bydł \dot{c} ej czar jw VII 114; i \dot{u} - \dot{z} a t k a, która służy zwykle do mleka czar SO XIV 122; szam Zb I 34. JK

JUCHCIAK *Forma: typ jukciak: n-tar 28.*

Znaczenie: zwykle w lm 'but z juchtu – skóry': ju \dot{z} cioki gor 2; kupi \dot{u} ek se ju \dot{z} co \dot{k} i na jarmaku n-tar 28; jas 4. JK

I. JUCHCIĆ 'kraść': u \dot{u} n n \dot{i} by pi \dot{u} lnu \dot{j} e, ale do \dot{z} e ju \dot{z} ci rzesz 13; ve d \dot{n} e śpi \dot{u} je, a v nocy ju \dot{z} ci jaroc 9; śrm 17. JK

II. JUCHCIĆ 'brudzić, zanieczyszczać': jeno se \dot{z} robot rob \dot{i} i, p \dot{u} er \dot{u} tyś ju \dot{z} cił \dot{y} tor MacŚ 79. JK

JUCHCIĆ (SIĘ) *Forma: typ jukcić: boch JP XXXVII 222.*

Znaczenie: 'o wietrze: wiać, dąć z południa': Jukci, będzie jukcić boch jw.

Juchcić się 1. 'palić się, płonąć': Ale sie na Miechuraf juchci \dot{u} , ino tuna biła n-sqd Dul 100; gor 3.

2. 'nie móc usiedzieć, ustać w miejscu, poruszać się niespokojnie; wiercić się': Musis sie tak juchcić, roboki mos cy co? n-sqd Dul 100. JK

JUCHER 'wyzwisko': jucher || juχra || juχa *tarnob SPAU XXXIII 2 s 7.* JK

JUCHHEIRASA w przyśpiewie: Kele mego okieneczka, fideras bombom, Wyrosła mi jabłoneczka, fideras bombom, Białusieńko zakwitała, fideras juchheirasa, I czerwone jabłka miała, fideras bombom *chełmiń MPTL XVII 365.* JK

JUCHKULA 'dół do składowania obornika; gnojnik': *Kasz pn-wsch LPW I 324.* JK

I. JUCHNAĆ 1. 'mocno uderzyć': jak ce jedného juχną, tej tō pużesz. juχnōł go v pask *kar S II 111; wej jw.*

2. 'otrzymać coś, dostać coś, zwłaszcza niespodziewanie': zańius to povjšovańe jī juχnyū ftedy dważeśca zuoty *łęcz PJPAN 37 s 350.*

3. 'ukraść': uod wujā juχnyū tyn pularus. χeńkovi juχli dwe kury *łęcz jw.*

4. 'wciągnąć tabakę': juχnuć || zażyć *gtn 2.* JK

II. JUCHNAĆ 'radośnie krzyknąć „juchu”': Juchnijmy se: ju chu, ju-chu chuuu... *Ciesz SGŚ XIII 194.* JK

JUCHNITY 'zawierający dużo tłuszczu': ukroska z našygu vepška dosyż juχnito, uadńe śe topi *koniń 14.* JK

JUCHNOWY 'wilgotny': Juhnowy moskol *N-tar ZborSt 140.* JK

JUCHNY 'wilgotny': na povrusūa dobrā je suōma juχnā *rzesz 13; Juchne || rzemieniate zboże boch JP XXXVII 222; n-tar KąsPodh IV 298.* JK

Jucho zob. **UCHO**

JUCHON 'wędlina przyrządzana z głowizny wieprzowej i krwi; czarny salceson': łow *PF XIV 359.* JK

JUCHOWY *Formy: typ juchtowy: lim JP XXXVII 222; ~ typ juktowy: lim jw.*

Znaczenie: 'juchowy w zn 1 (zob.): lim jw. JK

Por. **JUGOWY**

JUCHRA 'wyzwisko': jucher || juχra || juχa *tarnob SPAU XXXIII 2 s 7; puław 20.* JK

I. JUCHT *Forma: typ jukt: n-tar KąsPodh IV 304; itż 4.*

Znaczenie: 'wyprawiona skóra, najczęściej bydłęca, ale też świńska, wykorzystywana do wyrobu butów i w rymarstwie': To jes bydlynco skóra, bydlyncy jucht, wyprawiony w Kaliszu abo Lublinie abo swojski *n-tar KąsPodh IV 298; Z juktu to sie laczki robi, a tak to sie nie spotkałek, zeby co inego z tego kto sył n-tar jw 304; udao my śe kupić kavauk p^uożannyg^uo juχtu dqb-tar 5; z juχtu cševiki šyjom. uadne, iesce som drokse uot tyχ sier 5; juχtove buty do roboty sobe kupiū *łęcz PJPAN 37 s 350; juχt, myntka taka, vody ņe vbyrała f śebe, troški drošša była biel-podl 1; f tyχ tvoiχ butaχ jez mocno skura – to byže pevńe juχt koniń 14; kroś 2; rzesz 8; itż 4; białos 1.* JK*

II. Jucht zob. **I. JUCH**

III. Jucht zob. **II. JUCH**

JUCHTA 'przezvisko człowieka noszącego buty ze skóry juchtowej': Można by tu jeszcze dodać, że ju ch t a m i nazywa się w Poznaniu pospółstwo, używające butów ze skóry juchtowej *Poznań PME IV 124.* JK

JUCHTARZ *pśn 'handlarz skórą juchtową lub wyrobami z niej':* Handernik dostał galaty, A juchtarz wzion stare bóty, Szędzielarz żadał koryta, By móg rozkładać jelita *ok Cieszyna Zb IX 280.* JK

JUCHTER 'wyzwisko': kiel *Zb II 257.* JK

JUCHTERA 'gałgan, szelma': a to či juχtera dopiro, kážauem mu pšyńiż v^uody, a ten ańi ņezbyty *dqb-tar 5; ~ 'też jako wyzwisko': ty juχtero! rzesz 13; tarnob MPTL XXVI 287.* JK

JUCHTOWAĆ 1. 'w odniesieniu do butów: pastować': co ty tak te buty juχtuieś, gže śe vybiroś? *koniń 14; Płoc PF V 753.*

2. 'malować niedbale, smarować, mażać': *Płoc jw.*

3. 'zmuszać kogoś do intensywniejszego zajmowania się czymś': a drugi gospodarz jak uajdak, to go tak juchtovau (pędził do roboty), zeby véžau, ze na sružbe bōu łuk 4. *JK*

JUCHTOWANIE *pśn* 'impregnowanie skóry': Do botow smarowania, Do botow juchtowania Smoły za dwa grosa, To dosc dla Bartosa itaw Wiśła III 579. *JK*

I. JUCHTOWY *F o r m a*: *typ* juktowy: itż 4.

Z n a c z e n i e: 'odnoszący się do juchtu, związany z juchtem – skórą': v butax juchtovyx tyz d^ug^o p^oχ^oži dqb-tar 5; Kyrpce, poski to się robi ze skóry juchtowyj n-tar KąśPodh IV 298; juktovǎ skura itż 4; juchtovǎ skura, co buty seli do roboty kiel 22; Na nogach nosił kyrpce ze świńskiej lub „juchtowej” (owięziej) skóry ciesz ZarŚl VI I s 35; Buty juchtowe miały wysokie podstrugane obcasy wsch ok Kielc ASL V 10 s 5; juchtovo skura, juchtove buty s χolevamy som mocne koniń 14; kros 2; tęcz PJPAN 37 s 351; olsz SGOWM III 109. *JK*

II. Juchtowy zob. JUCHOWY

JUCHTRA 'gałgan, szelma, też o zwierzęciu': Niedługo potem strasna ćmiara wron nadleciała, i dalej-ze koło tego psa juchtry wrony zacęny się uwijać opat Rad II 161; a koj, juchtra, polecǎu f_pole kolb 2. *JK*

JUCHU 'okrzyk wyrażający radość, szczęście': Jucha się zwykle przy weselach lub w czasie dożynek na całe gardło ju chu, ju-chuchu Ciesz SGŚ XIII 194; šarvarkuevĕ veselĕ poznać bōue pue tim, že ves'elńica pīlǎ z jedně būdłǎ i křikalǎ: jyu! wej S II 111. *JK*

JUCHUCHU 'juchu (zob.)': Wiesielnicy wracają, bo już słyhać juchanie, ju... chu... chu! Ciesz SGŚ XIII 194. *JK*

JUCZEK 'zawiniątko': lubar PF V 753. *JK*

*JUCZNY

I. JUCZYĆ *F o r m a*: *typ* wjuczyć: Lit K VI 134.

Z n a c z e n i e: 'obładowywać jukami': w^oje jūčō k^ofoŋe ji w^ołǎ pd-wsch ok Wejherowa LPW I 323; Lit K VI 134. *JK*

II. JUCZYĆ 'drażnić[?]': Kal jw II 272. *JK*

I. JUD 'w naśladowaniu głosu ptaka dudka': Szedł onego czasu żyd przez las. Wtém odezwał się dudek [...]. A żyd na to: „A to żydowski dudek, skąd on wie, zem żyd; on [dudek] woła: Jud – jud, Jud – jud” Lwów [Ukr] Zb V 126. *JK*

II. Jud zob. UD

I. JUDA 1. 'Żyd': Jeśli im żyd jaki wtenczas się nawinał, rzucali zmyślonego Judasza, a prawdziwego Judę pomiędzy siebie pochwycawszy, tak długo i szczerze kijami okładali, póki im się nie wymknął Maz pd-zach Maz I 132.

2. 'człowiek fałszywy, podstępny': opat PF XXIII 53; Sand Sand 262.

3. 'nazwa konia': Grodno [Bruś] Polgow II 172.

F r a z e o l o g i a: juda iskariot 'człowiek fałszywy, podstępny, obłudny, zdradziecki': A bo to je tyn Juda Iskarriot, tyn gizd, co mie wyzdradziół opol ŚmKl 54. *JK*

II. Juda zob. UDA

Judać się zob. UDAĆ SIĘ

JUDANA 'nazwa krowy': a. 'powolnej, leniwej': O Judanej powiedziała mi kobieta, że dlatego tak się nazywała: „bo liniwiątą była, powoli se sła, krocała” Zakopane Wiśła V 923; b. 'o białawym umaszczeniu': N-tar KąśPodh IV 298. *JK*

Judary zob. UDARY

JUDASZ *F o r m y*: ≈ *W lp* -sie: myślen MPKJ V 344; chrzan Krak I 275; olk jw; opocz 3; graj 1; ~ *M lm* -si: brzes-mp MPKJ VII 42; chrzan Krak I 275; olk jw; piń 9; ostroł 9; graj 1.

Z n a c z e n i a: 1. 'człowiek': a. 'fałszywy, podstępny, obłudny, zdradziecki': nie

χῶς δὸ ἴερο, bo to je judaś *ryb* SGŚ XIII 194; Z tym judosym to ani nie godoj! Bo pudzies z torbami *n-tar KąśPodh IV 298*; Jaki to judos, w łocy godo piyknie, a poza łocy łobgaduje mie *n-sqd Dul 100*; šezo se te dva judose i do šebje piyknie godajo, a jak še rozydo, to jedyn na drugiego nalatuje *gor 4*; ty niż nie veš takemu judaśovi *dqb-tar 5*; z nim lepi nie zacynać, bo to taki judos, uun fšystkiχ uosuko *piń 9*; ten judas to by fsyskyχ važił *bial-podl 1*; takigu judoša jak (x) to daleko szukać *koniń 14*; to je judaś *Kasz S II 111*; *Cieszyn 7 [Cz]*; *Ciesz MPTL XV 2 s 202*; *koziel SGŚ XIII 194*; *n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 390*; *kroś 1*; *brzes-mp MPKJ VII 42*; *ok Bochni i myślen ME II 277*; *[pśn] chrzan Krak I 275*; *olk jw*; *miech 16*; *Sand Sand 262*; *tecz PJPAN 37 s 350*; *radz-podl PIJP XXVIII s 47*; *wołom jw*; *pułt jw*; *plon jw*; *sierp jw*; *mław 1*; *ostroł 9*; *rawic PKJP III 3 s 46*; *złotow B II 41*; *chojn LPW I 324*; *pd-zach ok Kościerzyny jw*; *Kasz zach jw*; *wej jw*; *Kasz pn-wsch jw*; *Kasz S II 111*; ~ *w por*: Czyrwiony jak Judasz *Ciesz MPTL XV 2 s 46*; Ryszawy jak Judasz *Ciesz jw 181*; Dozartyś taki jak Judas. Dres sie jak Judas. Mielimy tako krowe, có, kieś je wypuścił, to gnała jak Judas *n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 362*; ~ *'też jako wyzwisko'*: ty judošu! *pszcz SGŚ XIII 194*; ty judaśe jedyn! *opocz 3*; *davaj, judoše, tēn kij graj 1*; *va judaśe, dēfə!* [*złodzieje*] *chojn LPW I 324*; *myślen MPKJ V 344*; **b.** *'szelma, gałgan'*: je lixi naturi, čisti judaś *sz GMalb II 1 s 146*; *judaś uuxlau ša tcz 3*; *a t^{no} či ś neg^{no} judos, pšesk^{no}ocyu tēn beuēk myślen MPKJ V 344*; *węgr PIJP XXVIII s 45*; *Aug K II 272*; *[pśn] chełmiń MPTL XVII 313*; *chojn LPW I 324*; *pd-zach ok Kościerzyny jw*; *Kasz zach jw*; *wej jw*; *Kasz pn-wsch jw*; *Litwa K II 272*; **c.** *'narzucający się innym; natręł'*: *Łom PF IV 203*; **d.** *'mający rude włosy'*: *wej 1*.

2. *'słomiana kukła symbolizująca Judasza, którą niszczone, przeważnie palono, w trakcie obrzędów ludowych w Wielką Środę lub w Wielki Czwartek'*: W Wielki Czwartek przygotowują chłopcy „Judasza”. Jest to bałwan ze słomy, płótnem obsyty, mający kształt człowieka. Bałwana tego po południu przed jutrznią wieszają na drzewie na cmentarzu obok kościoła. Po ukończeniu jutrzni odcinają go, a jeden z chłopców porywa za powróż i wlecze Judasza po ziemi, inni zaś uzbrojeni w potężne kije pędzą za nim, bijąc niemilosiernie bałwana [...], aż z Judasza tylko strzępy pozostają, które następnie topią w rzece *dęb Zb XIV 68*; *wad MPKJ V 344*; *przew 3*; *Krak BGO III 1 s 50*; *Maz pd-zach Maz I 132*.

3. *'w obrzędach ludowych: ognisko palone w Wielki Czwartek jako symbol kary wymierzonej Judaszowi'*: We Wielki Czwartek to był downi taki zwyczaj, że grobili koło domu, koło chołpy, te śmieci wynosiło sie na ognisko, to wszystko sie podpaliło i paliły sie wielkie judose, to ogniska. Godali, ale judosów sie poli, tak duzo. To nazwa ^ood Judosa, co Pana Jezusa zdradził *gor GwBug 195*.

4. *'w wierzeniach ludowych: zły duch, diabeł'*: Koło Pińczowa utrzymuje lud, że djabeł, nazywany tu Judaszem, w kaźden czwartek największą ma moc nad ludźmi, gdy ci w ten dzień znajdują się w lesie *ok Pińczowa Zb IX 65*; *judaśów v sobe ma dvanāse chojn LPW I 324*; *pd-zach ok Kościerzyny jw*; *Kasz zach jw*; *wej jw*; *Kasz pn-wsch jw*; *Kasz S II 111*.

5. *'drzewo'*: **a.** *'jarzqb zwyczajny (Sorbus aucuparia); jarzqbina'*: *Spisz [Sł] AJPP 304*; *jas MAGP IV m 189*; *kroś 1*; **b.** *'grab pospolity (Carpinus betulus)'*: *n-tar KąśPodh IV 298*.

6. *'duże grabie'*: u nous f stodole šom judaűy do šana *koziel SGŚ XIII 194*; *veű*

judoṣṣe i idymy polě zagrabać *koziel jw*; *rac jw*.

7. 'księżyc': piń 2.

8. 'bliżej nieokreślony owad': juṣać || judoṣṣ || uśnik – cienki, dużo nóg ob 7.

Frazeologia: do judasza 'jakiego przekł: do judáša jakěgo! *Kasz S II 111*; ~ najstarszy po Judaszu 'najniższa figura w kartach do gry; waleť: năstarši po judášu *pog Wej i Lęb S V 151*; ≈ chodzić, smykać od Kajfasza do Judasza 'bezsuktecznie usiłować zatłatwić jakąś sprawę': ṣōżiṣ ut kaifosa do judosa żyw 6; Smykali łod Judosza do Kajfosza *Cieszyn [Cz] KadGaw 195*; ~ odesłać kogoś do Judasza 'pozbyć się kogoś': uodáštaṣ iṣ do judáša *Kasz pn-wsch LPW I 324*; ~ palić Judasza 'palić słomianą kukłę jako symbol kary wymierzonej Judaszowi w trakcie obrzędów ludowych w Wielką Środę lub w Wielki Czwartek': za spědańy pona jezusa poufi še judosa *opol SGŚ XIII 194*; v żelony cvortek troje usvyncom, [...], f k'osćele_še us śvynći woda aṣ palom i'udasa, na pańi'ontke še paṣi, jako kešig ze judasa paṣiṣi *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 119*; ~ pójść do Judasza 'zmarować się': żadněgo kf'jata nie oṣmauṣom; fšiske pošli do judáša *st-gdań 9*; ≈ czy judasi nadali *przekł: cy judási nadali! brzes-mp MPKJ VII 42*. JK

JUDASZEK 'człowiek fałszywy, podstępny, obtudny': *Kasz Ram 65*.

Judaszki 1. 'roślina ozdobna o charakterystycznych suchych, przezroczystych kwiatach podobnych do monet, zwana też judaszowymi srebrnikami; miesięcznica roczna (*Lunaria annua*)': *Chrzanów 1*.

2. 'obrzęd ludowy polegający na niszczeniu w Wielką Środę kukły symbolizującej Judasza': Judaszki [...] w Wielką Środę po jutrzni [...] chłopcy [...] prowadzili między sobą bałwana, który przedstawiał Judasza. Z nim jeden z żaków wychodził na wieżę, skąd go zrzucał. Chwyтали go pozostali na

dole, wlekli na postronku, dopóki bałwan [...] nie rozsypał się *Krak Krak I 278–9*. JK

Judaszki *zob. JUDASZEK*

JUDASZNICA *Forma*: typ judasznica: *N-tar KąśPodh IV 298*.

Znaczenie: 'kobieta fałszywa, obtudna': *jw*. JK

JUDASZNIK *Forma*: typ judasznik: *n-tar KąśPodh IV 298*.

Znaczenie: 'człowiek fałszywy, obtudny, też jako wyzwisko': judasniku jeden, nie mugeś se pšyńeś [*miednicy*] *opat 13*; *n-tar KąśPodh IV 298*. JK

JUDASZOWAĆ 'kłamać': Ón nny judaszowol, a mało kiedy prowde powiedzioł *Ciesz SCiesz II 138*; *n-tar KąśPodh IV 298*. JK

JUDASZOWSKI 'przym od judasz w zn I': s uśmijęṣ judašovsćim pueđoṣ mu rąką *Kasz Ram 65*; judašovski smęṣ *wej LPW I 323*; *pd-zach ok Kościerzyny jw 324*.

Po judaszowsku 'fałszywie, zdradziecko': řek do ně p^o judašovsk^u *wej jw*.

Zob. PIENIĄDZ JK

JUDASZOWY *Forma*: typ judaszów [*w zest talary judaszowe*]: *N-tar KąśPodh IV 298*.

Znaczenie: 'przym od judasz w zn I': ón ma judašovi řarakter *tcz 3*; *Śl SGŚ XIII 194*.

Zob. JAGODA, NOS, PIENIĄDZ, POCAŁUNEK, SMOŁA, TALAR, UCHO, WIŚNIA JK

Judaszów *zob. JUDASZOWY*

Judaśnica *zob. JUDASZNICA*

Judaśnik *zob. JUDASZNIK*

I. JUDEK 'owad – chruścik wielki (*Phryganea grandis*)': kobuṣ, iudek, uńe frujać, podobny do kobuṣa *szub 7*. JK

II. Judek *zob. UDEK*

JUDELEK 'ryba – dorsz bałtycki (*Gadus morhua callarias*)': naloṣilə saməṣ iudełkōv *wej S II 111*. JK

JUDKA *Forma*: typ jidka: kościer LPWI 321.

Znaczenie: 'kobieta narodowości żydowskiej': żyd zaw^oołał sw^oołą bałką, iydką jw. JK

Judko zob. **UDKO**

Judo zob. **UDO**

JUDRA 'kawałek tkaniny, zwykle zniszczonej; szmata': iudra rzesz 8. JK

JUDZICIEL 'człowiek, który judzi, podburza; podjudzacz, prowokator': e, to taki iużiciel. iic, ty iużicelu niż 5. JK

Judziczek zob. **UDZICZEK**

JUDZIĆ (SIE) **1.** 'siać niezgodę, jątrzyć, podburzać': to uona iuži uoica pšecifkwo me gor 2; e, niż iano iuži ii iuži niż 5; tag iużiu pajora [nw] na stafajskiego [nw] łęcz PJPAN 37 s 350; felko [nw] taki jest, ze co ras kogoś iuži bial-podl 1; stale ino mezy nimy iuži, stale istyguje i doprovozo do nezgody koniń 14; Śl SGŚ XIII 194; kroś 9; dqb-tar 5; siem 1; białos Kudz 152; złotow B II 41.

2. 'celowo denerwować, drażnić': ně iucta krovof rōjklō, bo χim dojić tcz 3; čeg^o iużić [!], com ci vinnā kras 7; białos 1.

3. 'kusić, mamić, zwodzić': tarn MPKJ I 20; Sand Sand 262; siem K II 272, RWil I 114.

Judzić się 1. 'drażnić się, droczyć się': Nie judź się, ale dawaj, kiedy masz dać siem K II 272; hrub PF V 753.

2. 'spierać się, sprzeczać się': Wys-maz. JK

Judziec zob. **UDZIEC**

Judzik zob. **UDZIK**

I. JUG 1. 'strona świata przeciwna do północy; południe': Orawa [Sł] KaśSł II 1 s 390; n-tar [Orawa] jw.

2. 'w zimie: zmiana pogody na ciepłą, połączona z topnieniem śniegu; odwilż': jak vatr pouudniovy abo jak las cērńeje i sośnina χucy, to beže iug myślen PJPAN 57 s 110; beže iug, bo vater z pou(d)-

ña boch JP XXXVII 222; pomoği iugove ['chmury na pogodnym niebie, zwiastujące ciepły wiatr i zmianę pogody'], na iug, na čepuo lim 11; n-tar JP XXXVII 222; n-tar [Spisz] jw; vad jw; boch jw; krak jw.

3. 'topniejący śnieg': n-tar jw 221.

Por. I. JUCH JK

II. JUG 'krótki dyszel w saniach': mil MPTL XXV 1 s 137. JK

III. Jug zob. **I. JUK**

JUGA 1. 'jugo w zn 1 (zob.): piń RLTN XXII 266; radomsz jw; wiel jw; łas jw.

2. 'oś, na której osadzone jest skrzydło wrót': piń jw. JK

Jugi zob. **JUGO**

Jugła zob. **I. IGŁA**

JUGŁO 'jugo w zn 1 (zob.): boch MAGP II m 53 s 13. JK

JUGO *Formy*: typ lugo: częs MAGP II m 53; radomsz 7, 10; włoc PKFP XIV 2 s 75; ~ typ jego: wej AJK II s 41; ~ typ udo: sier 3.

Znaczenia: **1.** 'połączenie nosów płóz w saniach': na samym pšotku te uaviny som pouoncone takim iugim, iugo, co je tšymo łęcz PJPAN 37 s 350; iugo zavdy muši być z zelaza. v iugo dyšel še fsažā i pšypinā itž 14; iugo uocy n^oosy kiel 22; iugo uoņci s pšočku te kufi pši sañax szt GMalb II 1 s 146; iug^o – te sańice uoncy s pšodu opat 10; myślen 1; boch 5; Kraków 3; chrzan 5; będz AJŚ II m 45; olk AWK VI 666; miech jw; dqb-tar jw; kraś jw; sand jw; bus jw; piń jw; jęd jw; zaw AJŚ II m 45; częs MAGP II m 53; radomsz 10; włosz AWK VI 666; koniec jw; lub MAGP II m 53; puław AWK VI 666; kozien jw; opocz jw; p-tryb MAGP II m 53; wiel RLTN XXII 266; sier 3; łas MAGP II m 53; łódz jw; tur jw; koniń jw; inow PKFP XIV 2 s 75; włoc jw; lip 2; tuch MAGP II m 53; st-gdań S II 111; kościer MAGP II m 53.

2. 'poprzeczna belka w bronie': *miech* 18; *piń* 9; *opat AWK V* 588; *jęd jw*; *sier RŁTN XXVIII* 206.

3. 'rodzaj dźwigni w stępie': Stępa jest to kłoda drzewa obrobiona z otworem w pośrodku, w którą wchodzi stępor, tj. łąwa z tłokiem obracająca się na „jugach”. Jugi są to żelaza stanowiące dźwignię *krak ME IV* 101; *dąb-tar* 5; *piń* 2.

4. 'biegun u kołyski': dwa jęga u kolypki *niż* 5; *tarnob* 5.

5. 'ostro zakończona część przedmiotu lub urzędnienia': *drōńk z juğim* bądź *AJŚ II* s 9; *krak PJPAN* 11 s 101; *zaw AJŚ II* m 30; *radomsz* 7; *p-tryb MAGP II* m 52 s 9.

6. 'prymitywna uprzęż w postaci drewnianej ramy zakładanej na kark lub rogi i czolo wołu lub krowy': *zjim jęgo* z woła. *χοζαc v jęgu* *wej S II* 111; *bus PF IV* 203; *st-gdań AJK II* s 41; *wej jw*.

Jugi 'długie sanie do transportu drzewa': *wad AJPP* 147.

Por. **DWIGO, IGO** JK

JUGOWAĆ 'o ciepłym, wiejącym z południa wietrze: zaczynać wiać': *Juguje* – powstaje południowy wiatr i szum po lasach *lim JP XXXVII* 222; *boch jw*. JK

JUGOWY 1. 'o wietrze: silny, wiejący od szczytów gór ku dolinom, powodujący ocieplenie; halny': *juğ^uovy vater* *lim* 23.

2. 'zapowiadający odwilż w zimie': *po-moği jęgove*, na jęg, na *ćepuo* *lim* 11.

Por. **JUCHOWY** JK

JUHAS *Formy*: *typ johas*: *n-tar Gór-Pod* I 37; *N-tar Zejsz* 133; ~ *typ jukac*: *ok Żywca Wierchy X* 105; ≈ *M lm juhasia*: *n-tar MPKJ* I 73; *N-tar ME* III 94.

Znaczenia: 1. 'jedna z osób trudniących się zawodowo wypasaniem owiec w Tatrach i Karpatach: pasterz – pomocnik bacy': *Juhas* musi się znać na budowie safasu i jego potrzebak we wyntrzu, bo kazdo rzecz musi mieć swoje stałe miyjsce *n-tar KąsPodh IV* 299; *Downo juhasi* byli

radzi za oscypki robić, bo na kozdy dziyń miał jedyn oscypek *n-tar jw*; *Popiérwěj bét za juhasa*, *pote bét bacom N-tar ZborSł* 139; to to sytko řońži s tym baca. *baca śi najrme j'uyasōf*, co pomagajōm dojić, *pasom Ōrawa [Sł] ZNUJ* 151 s 110; [*Baca*] *zawołot na jukaców*: – Hej, chłopczy, chłwojcie sie, kany kto moze, ta przeci u nos na holi nie zanocuje! *Żyw Wierchy X* 105; ^uofcoš, a *juhas* to *řervěj* tak *voaľi żyw PIJP* IV 81; *jes čšeg juxasōv*, a un *cfārty myšlen PJPAN* 11 s 159; *Ani jo nie juhas*, ani jo nie baca, tam mi moja miło, łowiecki nawraco [*pśn*] *n-sąd Dul* 100; *ryb SGŚ XIII* 194; *Spisz [Sł] AJPP* 170; [*pśn*] *Zakopane Wista VIII* 214; *n-tar GórPod* I 37, *MPKJ* I 73; *N-tar Zejsz* 133; *n-tar [Spisz] ZNUJ* 278 s 28; *n-tar [Orawa] KąsSł II* 1 s 390; *wad AJPP* 170; *przew* 3; [*pśn*] *tarn Lud IX* 258.

2. 'leniwy, młody parobek, próźniak; też wyzwisłko': *Ty juhasie! Cieszyn* 7 [Cz]; *ciesz SGŚ XIII* 194.

3. 'nazwa owczarka – psa pasterskiego': *wad JP LXV* 285. JK

JUHASECZKA *pśn, ekspr* 'juhaska w zn I (zob.)': *Pasom sie* ^uowiecki koło polanecki, nie widno juhasa ani juhaseczki *n-tar PPh* II 58; *n-tar KąsPodh* IV 301. JK

JUHASEK *pśn, ekspr* 'juhas w zn I (zob.)': ^uOwiecki, ^uowiecki, biyda, kie *wos mocki, biyda, kie malućko, juhaskowi brzyćko* *n-tar PPh* II 59; *Juhasku, Juhasku, Mos duzo owiecek, Zagródźze im korsz Z ciyniucikik zyrdecek* *N-tar KąsPodh* IV 301. JK

JUHASICZEK *Forma*: *typ johasiczek*: *N-tar Zejsz* 138.

Znaczenia: 1. *ekspr* 'juhas w zn I (zob.)': *Ej, Stanisław, mocie tyz fajnego juhasicka! Moze by posed z nami, kie pojedziymy po syr?* *n-tar KąsPodh* IV 301; *Beczaly owieczki, kie sie redykały, A johasiczek płałak, ruczki go bolały* [*pśn*] *N-tar Zejsz* 138; *He, juhasicek biydny nie*

“obląpi nigdy, he, “owiecki paść musi, choć go dziywce kusi [pśn] *n-tar PPh II 57*.

2. ‘osoba pilnująca, doglądająca pasących się w gospodarstwie owiec’: *n-tar KąśPodh IV 301*. JK

JUHASIĆ ‘paść owce w górach, zajmować się tym zawodowo; być juhasem’: Juhasić to tyz musi taki człowiek, co bedzie to lubioł i bedzie umioł, bo to tyz ciynzko robota, ciynzki zywot *n-tar KąśPodh IV 301*; Bez čtyry roki juhasitek na Orawinach *N-tar SKJ V 364*; juḡaśā, juḡaśā, jak vy juḡaśicie [pśn] *N-tar ME III 94*; Jěj hłop nie juhaśi, jeno poseł na kośbę *Zakopane RWF X 215*; f kazdy rok juḡaśi *n-tar 29*; iaz ‘juḡaśylef pṛšli nymu pýňžlāt *n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 75*; Nopiyrwy bez pore roków juhasiuł u brata, późni zacoł bacuwać *n-sqd Dul 100*. JK

JUHASIEŃIE ‘juhasowanie (zob.)’: Sprawowanie obowiązków bacy nazywają górale bacowaniem, a pasienie owiec po górach nazywają juhasieniem *N-tar WrześT 37*. JK

JUHASIK ‘juhas w zn I (zob.)’: Patrzojcie, baco, dyć to ta moja murcatko, cok jom od krzesnego dostoł, pedzioł nomłodszy juhasik *n-tar KąśPodh IV 302*; Owiecki na holi, Juhasik nad nimi, Pockoj, dziywčno, Jo se śleze z nimi [pśn] *N-tar jw*. JK

I. JUHASKA I. ‘kobieta zajmująca się wypasaniem głównie krów’: Przy owcach pełnią służbę wyłącznie mężczyźni, bydłem zaś zajmują się po większej części kobiety, zazwyczaj jedna dziewczka z rodziny idzie z krowami na halę, bo rzadko się je zostawia opiece najemnej juhaski *N-tar Lud VIII 46*; Dziadek Firek owdowioł, ale mioł piyńć dziywce, to jedna owce pasła, juhaskom była *n-tar KąśPodh IV 302*; Drzewiej [...] strzelcy schodzili się w sałasach, [...] wódkę pili, tońcyli z juhaskami, nie boli sie Liptoków, haj! *Zakopane Wierchy I 169*.

2. *blm ‘całokształt trybu życia, zajęć, obowiązków, zwyczajów itp. właściwy juhasowi, juhasowaniu’*: Downiuj, chconcy zostać bacom, musioł przyjś ftorysik rok juhaski, kierowoł go baco na kursy bacowskie *n-tar KąśPodh IV 302*; Ni mug sie dockać wiesny, coby is(ć) z bacom na juhaske *N-tar ZborSł 139–40*.

3. ‘sezonowy wypas owiec na hali’: Chowali owce tyz [...]. To było choć potem zabić w jesieni co. A reszte to dawali na juhaskę *n-tar KąśPodh IV 302*.

4. ‘drewniana laska z żelaznym obuszkim używana przez juhasów’: Młodzi nosili w rękę tzw. juhaski, tj. laski o cisowych styliskach i żelaznych obuszkach, odpowiadające podhalańskim „ciupagom” *n-tar ASL V 1 s 19*; Laski te nazywały się „juhaski” i składały się z żelaznej rękojeści, wykutej przez miejscowych Cyganów, i z długiego drewnianego styliska *n-tar [Spisz] jw V 2 s 29*.

5. ‘małe naczynie używane do picia żętycy’: *n-tar KąśPodh IV 303*.

6. ‘drewniany kufer służący do przechowywania rzeczy pasterzy w szatasie podczas wypasu owiec’: *N-tar jw; n-tar [Spisz] PIJP IV 82*. JK

II. Juhaska zob. JUHASKI

JUHASKI ‘należący do juhasa, właściwy juhasowi’: Juhasko torba ze strzémpkami *N-tar ZborSł 140*; Juhaská robota *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 390*; i to [ser i żętyca] to juś pševážne cały pokarm juḡaski, jak tam ḡeba jakom kromke do tego i reszte se uo tym žátkým zije *n-tar ZNUJ 98 s 24*; Oposki góralskie były dwojaki: syrokie na pół łokcia nazywano bacowskie i wonskie, nabijane guzami – juhaskie *N-tar KąśPodh IV 303*.

Juhaska w użyciu rz ‘melodia do przyśpiewek góralskich’: Przelecioł wkoło po izbie, a pote chyciył drobnom juhaskom.

Nie tońcył jyj zodyn młody, bo nie umieli *N-tar jw*.

Juhaski w użyciu rz *'dawny szybki taniec tańczony przez górali, zwłaszcza na Podhalu'*: Był taki juhaski, downo, jako tak to nie było zbójnickiego, ale był ino juhaski *n-tar jw*.

Po juhasku *'w sposób typowy dla juhaków'*: Po juhasku grule piekli (tj. w ognisku) *n-tar KąsPodh VIII 329; Zakopane jw*.

Zob. **BRYJA** [Supl.] JK

JUHASOWAĆ *'być juhasem, paść owce w górach, zajmować się tym zawodo'*: Juhas jes od kwietnia do września przy owcak, juhasuje, no i ucý tyk małyk chłopców – honiynników sýćkiego przy owcak *n-tar KąsPodh IV 303*; Musiałek siedym roków juhasować, kiym mi baca pokázal sýćko, jako sie robi z mlykiym, z oscypkami *n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 390; N-tar Wrześ 10*. JK

JUHASOWANIE *'zajmowanie się wypasem owiec na hali w charakterze juhasa'*: Zalubił Sýmek juhasowanie, tozto bélo mu cliwo przez owiecek *N-tar ZborŚ 140*. JK

JUHASOWY *'należący do juhasa, właściwy juhasowi'*: Dziod posed w hru-by regiel i wyncyj sie nie pokozoł. Na drugi dziyń juhasowym owcom skórloty spuchły i porobiły sie na nik takie boloki, ze nie dało sie ik podejć *n-tar KąsPodh IV 303*. JK

JUJ *'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne'*: Juj, jak se spómniym o tych fszach *Cieszyn [Cz] Zwrot 64 s 8*; Jak tam świńsko nożka przez tyn bigus przeleci, juj, to aż jynzyk chce kańsik za nióm uciyc *Cieszyn [Cz] OndrProza 36*; ~ w przysł: Po wyrchu juj, w pośrodku fuj *Ciesz MPTL XV 2 s 170*. JK

JUJA *'juj (zob.)'*: *ciesz SGŚ XIII 194*. W połączeniu: **Juja kandy** *'jw'*: Juja kandy, jak to dobrze, że starzicy przijadóm do nas na Gody *Ciesz SCiesz II 138*. JK

JUJCZEĆ 1. *'zawodzić żałośnie, biadolić'*: Zaczón skokać po cafej szynkowni a strasznie jujczec *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 194*.

2. *'o psie: skowyczeć'*: Taki mały piesek będzie jujczoł, jak sie go uwióńze przy budzie *Ciesz SCiesz II 138; Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 81*.

3. *'wydawać przeciągły dźwięk, podobny do zawodzenia'*: ĩag ĩe váter, to ĩujćy f pęcú *ciesz 15*; Wiater zaś jujczy, bydzie deszcz *Ciesz SCiesz II 138; wad 9*.

Por. **JAJCZEĆ, JOJCZEĆ** JK
JUJU *'okrzyk wyrażający smutek'*: wej *LPW I 324; Kasz Cen 76*. JK

I. JUK *Formy: typ jug: kolb 3; ~ typ wjuk: Lit K VI 134*.

Znaczenie: 'skórzany worek, używany zazwyczaj do transportu bagażu na grzbiecie zwierzęcia jucznego; bagaż, tobolek': cyganka ńesúa ĩuĭi na plecax, súa i babotaúa; s takó to ĩino pšyтуlyć usy i ĩść *kolb 3; pd-wsch ok Wejherowa LPW I 324; Lit K VI 134*. JK

II. JUK *'ubranie'*: muvé ĩi, co dostaya tyĭ ĩukóv, moĭe Ź_ĭešyńć kavouĭkóř *Brzozów; sídło, stare ĩuki rzesz 8; miń-maz PF IV 203*. JK

Jukac zob. **JUHAS**

JUKAĆ 1. *'wydawać falsetem modulowane, śpiewne dźwięki podczas zabawy lub przy pasieniu bydła'*: Podczas tańca wszyscy bez przerwy śpiewali, niektórzy „hopkali” i „jukali” *tań KunWes 105; n-tar KąsPodh IV 303; lim 16*.

2. *'o wildze: wydawać charakterystyczny głośny, melodyjny głos przypominający gwizd'*: vyvéłga – a uadńe ĩuka – to na dęc *miń-maz 1*. JK

JUKANIE *'forma rzeczownikowa cz jukać w zn I'*: *n-tar KąsPodh IV 303*. JK

Jukciak zob. **JUCHCIAK**

Jukcić zob. **JUCHCIĆ (SIE)**

JUKIEW *pej 'człowiek popisujący się swoją wiedzą, udający wszystkowiedzącego; mądrala'*: wqg *PKJ XVI 134*. JK

Jukra zob. **JUCHA**

Jukro zob. **II. IKRO**

JUKS *Forma*: typ juksz: wej LPW IV 1401.

Znaczenia: **1.** 'gnojówka': kościer jw 1400; wej jw 1401.

2. 'wydzielina o nieprzyjemnym zapachu, gromadząca się w ranach, owrzodzeniach na skutek procesów zapalnych; ropa': sòm juks leci z renò Kasz S VII 109; Koc jw; wej 3.

3. 'rzecz zanieczyszczona lub złej jakości': wycyśc tan cauy jòks s fajki złotow B II 41; tan juks uodlejci tor MacSt 111; nē pal tēgo juksu, bo banžeš xori tcz 3; ryp MacSt 189; Tuch MPKJ III 273; Koc jw.

4. 'nawóz sztuczny': juks sipse śa na pola, lēpsi rośnie ĩ plõnuje tcz 3; rano juks pošlym soć tor MacSt 102; naśõu jòksu na žyt^{mo} złotow B II 41.

5. 'śnieg z deszczem': caž to je žis za pogoda, to sòm juks padã Kasz S VII 109; Koc jw. JK

JUKSOWAĆ 'nawozić juksem – nawozem sztucznym': uõni tēra troxa juksuja tcz 3. JK

I. JUKSZ 'w okrzyku odpędzającym świnie': A juś! A juksz! Wilno [Lit] SLit 209; Kowno [Lit] jw; Lit K II 273. JK

II. Juksz zob. **JUKS**

I. Jukt zob. **I. JUCH**

II. Jukt zob. **I. JUCHT**

I. Juktowy zob. **JUCHOWY**

II. Juktowy zob. **I. JUCHTOWY**

JUL 'lipiec': to bəto v jũlũ Štup LPW I 324; Czaca [Sł] AJŚ VI m 1093. JK

JULI *nodm* 'lipiec': ońskygo roku jũli bõu žimni koziel SGŚ XIII 194; ke ĩim [gęsiom] p'ũorosnãm p'ỹře s_k^õñncēm ĩipca, i bo nē ĩipca, pũo nasymu śe pũov'ỹ „jũli”, to śe ĩik p'ũotskubuje *n-tar* [Orawa] ZNUJ 69 s 125–6; śivã krova pogõnuu śa čfartygo jũli Wr StefSt 52; w jũli to bufi te žwežony z dworu i ĩokna gauñžamy

opstrojone resz SGOWM III 109; jũli tēn najčepłejši mñešõnc szt GMalb II I s 146; gũub AJŚ VI m 1093; prud SGŚ XIII 194; niem AJŚ VI m 1093; klucz jw; nam jw; giž SGOWM III 109; wej LPW I 324. JK

Julica zob. **ULICA**

JULIK 'chrabąszcz, prawdopodobnie guniak czerwczyk (*Amphimallon solstitiale*): Śl G SGŚ XIII 194. JK

JULIUS 'grdyka; jabłko Adama': zla-pil ĩeue za jũliusa wej S II 111. JK

JULOWY 'lipcowy': jũlově vdro [‘pogoda'] Štup LPW I 324; Wr StefSt 52. JK

JULTKI *lm* 'narządy limfatyczne znajdujące się u człowieka w jamie ustnej; migdałki': krak 8. JK

Juł zob. **ĪŁ**

I. JUŁA 'jakaś niewielka ryba': Lit K II 273. JK

II. JUŁA 'okrzyk wyrażający podziw': ĩuua! aleś pýknie to zrobýu ryb SGŚ XIII 194. JK

III. Juła zob. **ĪŁA**

Jułt zob. **ĪŁ**

JUN 'czerwiec': Potem jun stanãł od watry i zawołał na december *n-tar* [Spisz] JOp 137; nãdlægšē dñi sõ v jõne Štup LPW I 322. JK

JUNACZNO 'zawadiacko [?]': Sand Sand 269. JK

I. JUNAK 1. 'członek młodzieżowej organizacji paramilitarnej w latach 1936–1939': tu nēmce u nas nabýły do djabła na šoše, pševážne tyž ĩunakuf i žoñnežy nabýły nēmce kras 3.

2. 'robotnik przymusowy hitlerowskiej organizacji (*Bandienstu*): bial-podl I.

Frazeologia: być w junakach 'być członkiem *Bandienstu* wcielonym przymusowo do tej organizacji': za nymca, ĩag v ĩunakay byli, to t'ak robiłi bial-podl I. JK

II. JUNAK 'papieros popularnej w okrese międzywojennym niemieckiej marki

„Juno”: p^hánč troš^hi^ho^hk^hö^hv z^hgub^hyu: p^hánt-
n^hö^hšće jun^hö^hk^höf p^hreč z^hłotow B II 41. JK

Junc zob. **JUŃC**

JUNGA ‘młody mężczyzna zatrudnio-
ny na statku’: jak^ho jun^hga p^hłon^hł na baler^ho
[nw] Kasz LPW IV 1400. JK

JUNGFER ž ‘kobieta, która nie wyszła
za mąż; stara panna’: to mu^hyl^h za jun^hkfer
ostaua še^hžec gi^hž 8. JK

JUNGFERA *Forma*: typ ziungfera:
pis SGOWM III 109.

Znaczenia: 1. ‘jungfer (zob.)’: f t^hé
fam^hilij^hi by^hu^h d^hve jun^hkfer^hy koziel SGŚ XIII
195; jak še baješ tak pšebyrać, to ca^hy žyć^hi
bajež jun^hkfer^ho koziel jw; Zakrzów-Opole
jw; opol jw; etc SWM VIII s 29; m^hrag jw;
pis SGOWM III 109; szczyc SWM VIII s
29; olsz jw; n-miej jw.

2. ‘dziewica’: jun^hkfera = p^hra^hvička klucz 1.

Stara jungfera ‘jungfer (zob.)’: to m^hy
nazivali stara žun^hkfera pis SGOWM III
109; star^ho^h jun^hkfera opol ZNUJ 18 s 113;
tar-gór 4; Mr i Wr SWM VIII s 29. JK

JUNGFERKA 1. ‘jungfer (zob.)’: m^hrag
SWM VIII s 29; szczyc jw.

2. ‘dziewica’: a jeze^his to ješče j^hö^hn^hkfer^hk^ho?
koziel SGŚ XIII 195.

Stara jungferka ‘jungfer (zob.)’: stara jun^hk-
ferka nie mou žopa Szczepanowice-Opole
jw. JK

JUNGFERY *lm Forma*: typ jun^hfry:
Kasz pn-wsch LPW IV 1400.

Stare jungfry ‘kobiety, które nie wyszły
za mąż; stare panny’: t^ho st^har^he jun^hf^hra n^hö
n^ho p^hřepad^ho: nie^hošćak ješ cepl^hy, a u^hona ju
br^hutk^huje a v^hra^huje Kasz pn-wsch jw. JK

JUNGS ‘sanki tylne w saniach o dwu
parach płóz’: wej AJK V s 67.

Jungsy 1. ‘sanie o dwu parach płóz, uży-
wane do wożenia ciężarów’: wej jw i m
209.

2. ‘zbite na krzyż drązki wzmacniają-
ce grzbiet dachu słomianego’: wej jw VI
s 182. JK

Jungsy zob. **JUNGS**

JUNGZELA – tylko w zest:

Stary jungzela ‘mężczyzna, który się nie
ożenił; stary kawaler’: opol SGŚ XIII 195.

JK

I. JUNI *rz nodm Forma*: typ hiuni
[ju^hni]: m^hrag 8.

Znaczenie: ‘czerwiec’: ju^hni to čep^hui
m^hejšönc koziel SGŚ XIII 195; n^hä^hp^hervi
r^hösn^h l^hisecki, n^hö p^hop^hot smrecki, p^hop^hot
taki małe. to ju^h sam n^hä^hcašne^hise gri^hpki
^hale to tak, to p^have... n^hö dy v^hm^hes^hancu,
v jak^hym to r^hösn^hä ju^hs, v ju^hni? v ju^hli? *n-tar*
[Orawa] ZNUJ 69 s 72; Przyszeł decem-
ber, siadnął niedaleko watry, a juni zaś za-
czon się przechadzać po lesie *n-tar* [Spisz]
JOp 137; l^hen [‘lin’] to čece o šö^hyntym ja^hne,
to w ju^hni, k^haraš t^hys gi^hž SGOWM III 109;
v ju^hni je p^hiotra i pav^hu^h *szt GMalb II 1 s*
146; g^hłub AJŚ VI m 1092; prud SGŚ XIII
195; niem 3; opol SGŚ XIII 195; klucz AJŚ
VI m 1092; nam jw; m^hrag 8; Wr StefŚ 52;
wej LPW IV 1401. JK

II. JUNI *przym ‘młody’*: opocz RŁTN
XXII 267. JK

JUNICA ‘młoda krowa niemająca jesz-
cze potomstwa’: bl K II 273. JK

JUNIEC 1. ‘młody byk, młody wół, któ-
ry jeszcze nie chodził w jarzmie’: Krowa
ocieliła się dwoma byczkami (jun^hcami)
gniež Pozn III 6; na tak^hego m^ho^hd^hego
vou^ha to m^hö^hv^hej^him j^hö^hnc *st-gdań 5; jun^hec*
są p^hoddac m^huš^hy nožu chojn LPW I 324;
Tuch PKFP VII 1 s 24; [st] Koc SKoc II 57;
kościer MPKJ III 273; Kasz pd-wsch S II
112; ~ w por: Takie chłopy jak dwa j^hö^hnce
czar Zb I 34.

2. ‘urwis’: v j^hö^hnce j^hedne! *st-gdań 3. JK*

***JUNIORKI**

I. JUNKIER ‘nicpoń’: gasov^hy jun^hkro^hve
Kasz pn-wsch LPW I 324.

Stary junkier ‘mężczyzna, który się nie oże-
nił; stary kawaler’: stary jun^hk^her ny mou žeci
Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 195. JK

II. JUNKIER 'pruski szlachcic, ziemianin': ујѣлї леśнѣχ отуогуф од једного јуңкра до uprawѣ земи resz SGOWM III 109. JK

JUNOCH 'młody mężczyzna': opocz RLTN XXII 267. JK

JUNOSZA 'młoda owca': bl K II 273. JK

JUNOSZEK 'młody byk, młody wótek': јунѡšk wej LPW I 324. JK

JUNOWY 'czerwcowy': јѡновѣ sano Stup LPW I 322; Wr StefŚl 52. JK

JUNUSZEK 'młody byk, młody wótek': јунѡšk wej LPW I 324. JK

JUŃ 'czerwiec': Czaca [Sł] AJŚ VI m 1092; n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 390. JK

JUŃC *Forma*: typ junc: Ryp i Lip Zb II 8.

Znaczenia: 1. 'młody byk, młody wół, który jeszcze nie chodził w jarzmie': dąj boże słuńce, na te moje јуńce [pśn] Chojn pn-zach S II 112; Ryp i Lip Zb II 8; Kar S II 112; wej Nadm 91; Kasz LPW I 324; Stup jw.

2. 'w bajkach i wierzeniach ludowych: potwór, zwykle wielogłowy, skrzydlaty, podobny do wielkiej jaszczurki': Kasz zach jw IV 1401; Kasz LKasz 31. JK

JUŃCZYK 'juńc (zob.)': Stup LPW I 324. JK

Juńfry zob. **JUNGFY**

JUŃSKI 'czerwcowy': Stup LSW I 407.

Zob. **JAGODA** JK

I. JUPA *Formy*: typ jopa: rac SGŚ XIII 195; ok Raciborza PF V 753; prud PlutaDzierż 58; koziel SGŚ XIII 196; strzel-opol OIW 76; opol SGŚ XIII 195; lubl 1; oles SGŚ XIII 195; nidz SGOWM III 108; resz jw; ~ typ jópa: giż jw; złotow B II 40; sęp-kraj 1; szt GMalb II 1 s 146; sus 1; chojn 3; byt 2; Kar S VII 108; wej 3; Kasz LPW I 322, S VII 108; Stup LPW I 322; ~ typ juba: mrąg SGOWM III 108; ||- Pis jw; ~ typ hiupa: ||- [sporad] Pis jw; ~ typ ziupa: pis jw; Ostródz jw.

Znaczenia: 1. 'górna część wierzchniego ubioru męskiego lub kobiecego, różnej grubości, różnego kroju i różnej długości, noszonego zwłaszcza w chłodniejsze dni (rodzaj bluzy, kaftana)': couko žima χoza v јуѣе ryb SGŚ XIII 195; na ślōsku χoзѡ uoblecōne kobyty v јуpy Szczepanowice-Opole jw; ćepue јуpy веźněmy, bo žimno niem 3; Jupa to był taki płasc abo kurtka gor GwBug 195; vuđš na šebže јуpa, bo žiš je želgi mrōš Wr StefŚl 52; јуба – to, co uoblece χuop, a my to nie mamy јубuf mrąg SGOWM III 108; sukman to grubý zaķet, a my mužim jopa nidz jw; јуpa to mówili јуpa na takō grubo zaķete na žime pis jw; luźny kaftan to u nas je јуpa ostródz jw; χu'opy_vej tak. јуpe љi spuđnie žniń SobWppn 100; јуpa, bluza dla χuopuf i kobetuf n-miej 1; uššęa јуpe s koca, taka do roboti, na co žań tcz 7; Jupa – kozuch pokryty granatowem sukmem. Kołnierz i podłapki z białego lub siwego baranka Lubar Lud XXIX 84; biel 6; pszcz SGŚ XIII 195; rac jw; ok Raciborza PF IV 753; għub PJŚ I 133; prud PlutaGłog II 96; koziel SGŚ XIII 195; Mysłowice; Ruda Śl SGŚ XIII 195; tar-gór 4; strzel-opol OIW 76; opol SGŚ XIII 195; lubl 1; oles SGŚ XIII 195; klucz jw; syc jw; Śl jw; kiel RLTN XXII 267; wiel 6; kęp AJW VI m 548; olec SWM XII m 4; etc jw; giż SGOWM III 108; Pis jw; szczyc jw; resz jw; [pśn] olsz StefZ III 109; Ostródz SGOWM III 108; gñi ASL II 2 s 12; wolsz PFP XXIII 26; n-tom 2; międzyrz ASL II 3 s 21; szam 8; wąg PKJ XVI 134; czar AJW VI m 548; ok Żnina i Szubina Orli Lot IX 152; lip 2; tor MacŚl 190; złotow B II 40; sęp-kraj 1; Tuch SPAU L 372; brod 2; świec 5; st-gdań 9; Koc Nadm 105; szt GMalb II 1 s 146; Mal Wisła III 727; sus 1; chojn 3; byt 2; kar 3; wej 3; Kasz LPW I 322; Stup jw; ~ 'też pogardliwie o takim okryciu': χuōži f_ty јуpe, vyglōndo јag_buazyn јаki gor 2; piń 2.

2. 'sweter': jop̄a je z wouny prud Pluta-Dzierz 58.

Frazeologia: jop̄ę białce kurzyć 'bić żonę': ten je z tego znōni, że bałce jōp̄ą kuři Kar S VII 108; ~ jop̄ę sobie kurzyć 'o kobietach: bić się': to mże vojna, Kej so dŵe babō jōp̄ą bādō kuřōłō Kasz jw. JK

II. JUPA *st 'szerokie spodnie'*: Jupa – spodnie szerokie męzkie i żeńskie Ob Pozn IV 331; Wąg jw; Wyrz jw. JK

III. Jupa zob. I. HUBA

I. JUPEK 'górna część wierzchniego okrycia męskiego, noszonego w chłodniejsze dni; rodzaj ciepłego kaftana': olsz SGOWM III 109; Wr StefSł 52. JK

II. JUPEK 'najmłodsza figura w kartach do gry; walet': n-tar KąsPodh IV 304. JK

JUPICA 'tradycyjne okrycie wierzchnie noszone przez Żydów, rodzaj długiego płaszcza; chałat': żydy to f takiy jupicay χυοzã dąb-tar 5; Koniecznym towarzystwem tura jest „dziad”, [...] Żyd przywdziewa „jupice” żydowską albo długi czarny „szpencer” ok Przeworska Wiśta XII 52; Ón téz obtargany, obsiepany, ani zégarka, ani łańcuska, jupica obsiepaná krak ME I 69; wad Lud XVI 385; N-sąd Wiśta VII 306; boch ME II 160. JK

JUPIĆ 'brać udział w zabawie towarzyskiej polegającej na rzucaniu guzikami': jupić || pacać gużiki żniń 8. JK

I. JUPITER 'w wierzeniach ludowych: postać baśniowa, demon sprawdzający na ziemię gwałtowne zjawiska atmosferyczne, burze, grad i inne anomalie pogodowe': Planetnikami wołajo tych, có chmurami, tam w chmurak rzondzo, to wołajo Jupiter [...], jesce gádajo, ze nágorsy Jupiter, ze strąśnie wtedy grzmi n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 391. JK

II. JUPITER 'wierzchnie okrycie męskie, rodzaj krótkiego płaszcza [?]': dęb K II 273. JK

JUPITKA 'górna część wierzchniego okrycia kobiecego; rodzaj bluzy': n-tar [Orawa] KąsSł II 1 s 391. JK

JUPKA *Formy*: typ jópka [j̄ō-, j̄ū-]: złotow B II 40; wej LPW I 322; Štup jw; ≈ Nm -oma: St Wieś-Pszczyna SGŚ XIII 196.

Znaczenia: 1. 'górna część wierzchniego ubioru męskiego lub kobiecego, różnej grubości i różnego kroju; rodzaj bluzy, kaftana': Ku żniwóm ci starczy jupka, a jak bydzie za ciepło, to jóm sewleczesz Ciesz SCiesz II 138; na targu stoi jandlyra s jupkoma St Wieś-Pszczyna SGŚ XIII 196; jyno jedną jupka mōm na rýżela koziel jw; nō tō na tym j'armaku tō s'yčkō mozna kupić [...] m'ateryje jakē kce, cy tam n'a-fertuske, cy n'a jupke, cy na kabāt n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 122; vżyj se jakom jupke, bō leje gor 3; bżauki take carne jupki śfęcōnce uoblekli mrq SGOWM III 109; jupka to take luźne na žime pis jw; šet χυop s kobitom f červuny jupce koniń 14; do latańa fsać sō ta jupka st-gdań 3; Cieszyn [Cz] Kell II 187; ciesz 18; Ryb PEŚ II 79–80; Rac jw; Niem DobrzNiem II 43; lubl SGŚ XIII 196; Śl jw; Orawa [Sł] KąsSł II 1 s 391; myślen PJPAN 11 s 199; ok Bochni i myślen Świąt 48; krak PJPAN 11 s 199; ok Oświęcimia SKJ IV 24; dąb-tar 5; ok Biłgoraja Mazur II 153; bus 10; [pśn] lub Wiśta XIV 68; kozien RLTN XXII 267; opocz 3; wiel AJW VI m 548; kęp jw; Sier ASL IV 6 s 13; tęcz PJPAN 37 s 351; łow PF XIV 360; wys-maz jw IV 824; białos Kudz 152; suw 1; giż SGOWM III 109; szczyk jw; nidz jw; resz jw; olsz jw; Wr StefSł 52; ostródz SWM XII m 4; Kal K II 273; rawic 8; lesz ME VIII 33; międzych 4; wąg PKJ XVI 134; złotow B II 40; Kościerzyna LPW I 324; wej jw 322; Štup jw.

2. 'spódnica': chtm RLTN XIV 264. JK

I. JURA 'podanie, opowieść': „Baśni” prawione przy kądzielach nazywają „jurami” piń Kiel II 218; Opowiadają téz

o wietrze następującą skiełkę, czyli jurę (baśń) *piń Zb IX 66*. JK

II. JURA 1. 'przewisko': Jura – przewisko, wzdardliwe *Racibórz PF VI 695*; *Śl SGŚ XIII 196*.

2. 'wydzielina z nosa': *Cieszyn [Cz] AJS IV s 40*; *ciesz 8*.

Frazeologia: na Jura 'wyrażenie używane dla zaznaczenia, że coś się nie może zdarzyć': *beže še gotovać na ĵura, ĵa_ gaz ně zauŕnčony Brzozów*; ≈ dostać, co Jura nie chciał, nie dostał 'nic nie dostać': *Dostaniesz, co Jura nie chcioł Ciesz MPTL XV 2 s 54*; *Dostaniesz, co Jura nie dostoł Ciesz jw*. JK

JURAĆ 'o deszczu: padać obficie; lać': *ĵaby tag ĵuraŕo bes_pārę dni, toby xeba p^ooto_ byu myślen PJPAN 11 s 87*. EP

JURASZEK 1. 'jurek w zn 3b (zob.)': *bl SW II 187*. [*Por. wijuraszek*]

2. 'jurek w zn 4 (zob.)': *bl jw*. EP

JURAŚNY 1. 'odważny, śmiały': *bl SW II 187*.

2. 'skory do zaczepki, do zwady; zawa-diacki, czupurny': *opat PF V 753*. EP

JURAT 'prawnik': *Śl SGŚ XIII 196*. EP

JURCHŁA 'kobieta niedbająca o swój wygląd zewnętrzny': *vəzdři ĵak takā ĵurxła kar S II 113*. EP

Jurchowicze zob. **JURKOWICZE**

JURCZEĆ 'narzekać, utyskiwać': *Nale, cōz tak fōrt jurczycie, dyć ni ma aż tak źle Ciesz SCiesz II 138*. EP

JURCZY 'przym od jurek w zn 5': *ĵurčy k^uuńšt Kościerzyna LPW I 324*. EP

JURCZYK 1. 'roślina – żarnowiec miotlasty (*Cytisus scoparius*)': *wej S II 113*.

2. 'człowiek mieszkający na terenie obfitującym w te rośliny': *wej jw*. EP

JUREK 1. 'roślina': **a.** 'żarnowiec miotlasty (*Cytisus scoparius*)': *natńij ĵurkōv do mōtłōv. z ĵurku robō mōtłē Kasz S II 112*; *ze ĵe vele ĵurku, tam ĵe nāvīcē čarovnicōv. tēmu ləze, ze rosce ĵurk, sažo klonə abo ĵavorə,*

bo to sō dřevāta, co čarovnice odstrāšajō Kasz jw 113; *W Zęblewie nie wiāzā miotēl z ĵūrku, bue ĵūrka pōn ĵezūs bēł bičovoni Wej jw 112*; *Kar jw; wej jw*; **b.** 'roślina – janowiec (*Genista*)': *ĵērķ rosce na sōty [piaszczystej, luźnej] roly Śtup LPW I 311*; *kar jw 308*; *wej jw 311, 323*; *Kasz pn-wsch jw 324*; *Kasz Ram 63*.

2. 'pędy kilku gatunków wierzb; wiklina': *Kasz jw*.

3. 'przyrząd do zwijania przędzy lub nici w kłębki lub motki w postaci': **a.** 'patyczka z otworem': *nidz [Równe Ukr] Fal I 346*; **b.** 'patyczka z nacięciami na końcach': *Winnica [Ukr] Roczn 203*; **c.** 'kawalka płótna chroniącego rękę przed skaleczeniem': *Jurek taki był do motania nici włod PelcŚl VII 143*; *Jurek to był kawaleczek płócienka, on był po to, żeby to nitko ni skalyczyć palców włod jw; radz-podl jw; bial-podl jw*. [*Por. wijurek, wiurek*]

4. 'zaostrzony na jednym końcu kij lub pałak pomagający w związywaniu snopów': *Winnica [Ukr] Roczn 204*; *bl SW II 187*. [*Por. wijurek*]

5. 'diabeł, zły duch': *Mo koeždy djo-beł stejē imię, jeden mo smētk, dredzi mo je r k Kasz Nadm 121*; *Tańcowoł tō co^urny Jurek i Matylda, i kocurek [pśn] Opol KoszPog 96*; *Kościerzyna LPW I 324*.

6. 'w wierzeniach ludowych': **a.** 'zły duch': **a.** 'w postaci robaka lub włosa, którego czarownica umieszcza w pożywieniu i napojach, też w tabace': *Kasz S II 112*; **β.** 'wywołujący wir powietrzny': *ĵurek zawał nōm v slēpa, že mi nīc nē vīželi, zaledve vrōčilim dodōm. tak banžeš broiļ, že ĵurek přińže za tobō Koc SKoc II 58*; **b.** 'demon, opiekun domu, którego ulubionym miejscem był piec': *Kościerzyna LPW I 324*.

7. 'wir powietrzny': *ĵurk leci, ĵurk pōsk nese, ĵurk smēgim v'əvijō kościer JP XXXVII 36*; *ĵurk zervāł dak, vėrvāł ščit,*

zvalit kozelki, vovvat snopki z daxu *Kasz jw*; *Tuch jw* 35; ~ w por: kranći ša jak ĵurek. čarni jak ĵurek *Koc SKoc II* 58.

8. 'w wierzeniach ludowych: człowiek mający konszachty z diabłem, któremu zapisał swoją duszę': jeden ĵurk je na tǎlovskim smǎtǎřu pořovǎni, a v lubockim lese ĵurcǎ jeřžǎ na kueňax *wej S II* 112.

Chlewny ĵurek 'zły duch, który atakuje zwierzęta hodowane w pomieszczeniach gospodarskich': ĵlěvněgo ĵurka robiǎ odpowiedzialnym, keď svině zdǎřajǎo abo koň zlǎme sobe nogǎ *Kasz jw*.

Jurek czarny 'pliszka siwa (*Motacilla alba*): *ciesz MAGP IX* s 6.

Lasowy ĵurek 'zły duch, który straszy w lesie i może spowodować chorobę psychiczną': lasevi ĵurk mǎškǎ v lese i lǎži straři, jeřzi po lese, ĵakbǎ sto koňi beǎǎo. ĵak on jeřze, teĵ dřeva sǎ ĵibǎo, a kogo on přejeřze, ten sǎ staje ĵlupi *Kasz S II* 112.

Wodny ĵurek 'zły duch, który wciąga ludzi do wody i powoduje ich utonięcie': vodni ĵurk vcigǎ lǎži do vodǎ, že sǎ topǎo *Kasz jw*.

Frazeologia: mieć (zadane) jurka 'być pod wpływem uroku, czarów': on, ona mǎ ĵurka pog *Kościer, Chojni i Byt jw*; *Kar jw*; pog *Weji Lęb jw*; őna mǎřajǎa zadane ĵurka, tǎmu őna vařǎovǎřa *st-gdań* 3; ~ wczarzyć, wrepnąć, wsadzić, zadać, życzyć (komuś) jurka 'w wierzeniach ludowych: rzucić na kogoś urok, czary': *Kasz S II* 112. EP

JURGAĆ 'grać nieumiejętnie na instrumencie': *tom-lub PJPAN* 79 s 17. EP

JURKA 1. 'jurek w zn 1a (zob.): *wej S II* 96.

2. *rym* 'o osobie, której przypisuje się negatywne cechy lub zachowania': Jes tu miendzy nami tako jurka Co wybiro z kałamorza piórka *krak Lud VIII* 28. EP

JURKAĆ SIĘ 'złościć się, gniewać się': nǎ ĵurkaj_še, bo nǎ_ma o_co! *bial-podl I*. EP

JURKO 'jurek w zn 3c (zob.): Jurko to kawałek szmatki do motania nici biał-podl *PelcSł VII* 143; Przez jurko sie te nitki przepuszczało, żeby ręki nie pokalyczyć biał-podl *jw*. EP

JURKOWAĆ 'związywać snopy za pomocą jurka – zaostzonego kija lub pałaka': Jurkowany snop *Winnica [Ukr] Roczn* 204; *bl SW II* 187. [Por. *wijurkować*] EP

JURKOWICZE *n Forma*: typ jurchowicze: *kar S II* 112.

Znaczenia: 1. 'jurek w zn 1a (zob.): *kar jw*; *Kasz jw*.

2. 'jurek w zn 1b (zob.): *Kasz Ram* 63.

3. 'jurek w zn 2 (zob.): *Kasz jw*. EP

JURKOWIEC 1. 'jurek w zn 1a (zob.): *Kasz PF III* 394.

2. 'jurek w zn 1b (zob.): *Kasz Ram* 63.

3. 'jurek w zn 2 (zob.): *Kasz jw*. EP

JURKOWY 1. 'zrobiony z gałazek jurka – żarnowca miotlastego': čarovnica nǎřǎtně jeřzi na ĵurkově mǎotle. [...] v žěň svǎtěgo ĵana mǎtǎ ĵurkově sǎ pǎloně na sobotce, řocbǎ one bǎǎ nově *Kasz S II* 113.

2. 'przym od jurek w zn 2': ĵerkueve pǎřěće [pǎřćiki] *Kasz Ram* 63. EP

Jurlop zob. **URLOP**

Jurma zob. **URZMA**

***JURNIE**

JURNIK 'herbata wywołująca pożądanie': *kolb* 2. EP

***JURNOŚĆ**

JURNY *Forma*: typ jurny: *opol MPKJ IV* 286; *Śl SGŚ XIII* 196.

Znaczenia: 1. 'pełen temperamentu, żywotności, namiętny': ĵo še boĵa ĵurnyř ĵupǎř ryb *jw*; ĵag gdo mo ořpice na ĵymbǎ, to padajǎom, že je ĵurny ryb *I* 3; Lud wiejski z gór. Jaki on ci jes rozbuchany, jurny i ho ho *N-tar KąsPodh IV* 304; anteg fčora kuřy ĵurnygo koňa *koziel SGŚ XIII* 196; Je jurny jak królik *Cieszyn* 8 [Cz]; *ciesz* 15; *strzel-opol OIW* 76; *opol MPKJ IV* 286; *oles SGŚ XIII* 196; *Śl jw*; *ok Wa-*

dowic; myślen PJPAN 11 s 297; dąb-tar 5; kolb 2; zaw 1; kiel RĚTN XXII 267; opocz jw; łęcz PJPAN 37 s 351; mław 1; mrąg SGOWM III 109; [rzd] koniń 14; złotow B II 42; tcz 3; Kasz pd LPW IV 1401.

2. 'odważny, śmiały': niż RWF XX 428; łęcz PJPAN 37 s 351.

3. 'skory do zaczepki, do zwady; zawa-diacki, czupurny': łęcz jw; Kasz pd LPW IV 1401. EP

JUOK 'jurek w zn 3a (zob.)': kroś-odrz [Brześć Bruś] Fal I 346; międzycz [Wilno Lit] jw; strzel-kraj [Grodno Bruś] jw; draw-pom [Wilno Lit] jw. [Por. wirok] EP

JUOWAĆ 'mówić nieprawdę, opowiadać bajki': bl SW II 187. EP

JURY 'pełen temperamentu, żywotności, namiętny; jurny': dużo żęci zrobiu. iury жуор sier 5. EP

JURYDYKA 'w dawnej Polsce: osada, wieś zamieszkała przez drobną szlachtę; zaścianek': bl SW II 187. EP

JURYNIECZEK – tylko w połączeniu: **Juryneczku kandy!** 'ojej': Ciesz [Cz]; Ciesz. EP

JURYSZYKA *Forma: typ jur-zdyka*: Lit K II 274.

Zn a c z e n i e: 'osada położona na gruntach należących do instytucji Kościoła katolickiego': jw. EP

JURYSTA 1. 'adwokat': strzel-opol OIW 76.

2. 'sędzia': Brzeg SGŚ XIII 196. EP

JURZAĆ SIĘ 'wiercić się, kręcić się': Przesł'ań jurzać się Wilno [Lit] SLit 209. Por. **JORZAĆ SIĘ** EP

Jur-zdyka zob. **JURYSZYKA**

Jurzeń zob. **IRZEŃ**

JURZYCA 'samica jurzyka – jerzyka zwyczajnego (*Apus apus*)': i'ũřice [maja gniazda] zaż_n'a_muře, p'ũot_sřęřyom [...] i'ũřica – a dwe, řři i'ũřice Orawa [Sř] ZNUJ 151 s 104; n-tar [Orawa] KqśSř II 1 s 391. EP

JURZYCIEL 1. 'osoba podburzająca kogoś przeciw komuś; podżegacz, prowokator': to je taki iuřęcěl, że goršęgo ni ma pog Wej i Lęb S II 113.

2. 'osoba, która kusi, namawia do czegoś, zwłaszcza do czegoś złego; kusiciel': jas 3. EP

JURZYCIELKA 'kobieta podburzająca kogoś przeciw komuś; podżegaczka, prowokatorka': z to iuřęcělko le są lepě ne vdavãi pog Wej i Lęb S II 113. EP

JURZYCZEK 1. 'ptak': a. 'jaskółka': a. 'oknówka (*Delichon urbicum*)': Widzisz tam ty jurziczki na drutach? Ciesz SCiesz II 138; iuřiček 'jaskółka z białym gardłem' Cieszyn [Cz] AJŚ IV s 12; ~ w por: Francek, choć był jak jurziczek, nie boł sie nikogo Ciesz SCiesz II 138; b. 'brzegówka (*Riparia riparia*)': ok Żywca SKJ IV 356; b. 'jerzyk zwyczajny (*Apus apus*)': ciesz 9; ok Żywca SKJ IV 356; c. 'jer, zięba jer (*Fringilla montifringilla*)': bl SW II 188.

2. 'umorusany chłopiec': iuřiček, taki maury ħududany synek ciesz 13.

3. pog 'nieznośne dziecko': To je jurziczek, jo go ni móm rada ok Cieszyna SCiesz II 138. EP

JURZYCZKA 'ptak – jaskółka dymówka (*Hirundo rustica*)': Cieszyn [Cz] Kell II 187. EP

JURZYĆ (SIĘ) 'wywoływać w kimś wrogość, zniechęcać do kogoś lub czegoś; podburzać': ne słęřãi, on ce iuři Wej S II 113; Łona go tak jurzyła. iuży na nos pšed nim Lim; iešče řožiũ i iużyũ jędnęgo na drugigo łęcz PJPAN 37 s 351; kroś 4.

Jurzyć się 1. 'złościć się, gniewać się': ona są na me iuřęła całi rok Wej S II 113; Kar jw.

2. 'przygotowywać się do ataku': Tyn byk sie tak strasznie jurzi na niego, że tak jyny tóm głowóm do niego Cieszyn [Cz] Zwrot 162 s 10.

3. 'o ranach, wrzodach itp.: ropieć, nie goić się': rena mé są juřęła cali lato Wej S II 113.

4. 'ulegać fermentacji, fermentować': casto są juři. pivo są juři Wej jw. EP

JURZYK 1. 'ptak – jeryzik zwyczajny (Apus apus)': ty jużiki majō^u grōuzda v χlyvaχ prud PlutaDzierż 58; Orawa [Sł] KąśSł II 1 s 391; n-tar [Orawa] jw.

2. 'jaskółka brzegówka (Riparia riparia)': n-tar 8 [Orawa].

Por. **JERZYK** EP

JURZYKORZEŃ 'w wierzeniach ludowych: korzeń wykopywany przed dniem św. Jerzego, mający magiczną moc': [Czarownice] miały kopać przed świętym Jórzym jakieś korzenie, nazywały się Jórzykorzeń i z tego podobno krowy miały się dobrze doić *ciesz KwOp XIV 3–4 s 101*. EP

Jurzyna zob. **IRZYNA** [Supl.]

JURZYSTA 'popędliwy, krewki człowiek': z juřęstō né je letko žac kar S II 113. EP

JUSIA 'krew zwierzęca': olec MAGP IX s 61. EP

Justyszeć zob. **USŁYSZEC**

JUST I. przysłów 'dokładnie taki sam, identyczny': Mosz sukniym just jako moja. Taki podobny, nale just! *ciesz SCiesz II 138*.

II. wykrz 'okrzyk „reżysera” w przedstawieniu kolędniczym oznaczający koniec występu danej postaci': n-tar KąśPodh IV 304. EP

JUSTEK 'demon wodzący pijaków po bagnach lub bezdrożach': żiśō mé justek wożiū pszcz SGŚ XIII 197. EP

JUSTENESZ w męt: Dominek, chmiinek Justenesz, mament częs LS I B 76. EP

JUSTYC 'sędzia': Słup LPW I 312. EP

JUSTYCA pśn 'sąd – instytucja': Jest ich nā justycy [...] Sam ich sātan nie policy [...] Jādo we dwu od justycy Mr Kętrz 97–8. EP

Juszal zob. **USZAL**

Juszalisko zob. **USZALISKO**

JUSZCZAK 'młode krowy; cielę': mōm dve krovō i i'uščōka wej S II 113. EP

I. JUSZKA 1. 'krew zwierzęca': U zwierząt to krew albo juszka biał-podl PelcSł III 163; U krowy płynie w żyłach juszka, krowa ma juszke biał-podl jw; tyń s'wińok, co gu zabiłim, mōu barzo maōo juški koniń 14; juske ma zājonc, baran, žika s'fyńa ostroł 12; o, iak juška cęče biel-podl 1; do bošcu dać my juski gar 21; Śl SGŚ XIII 197; tarnob MAGP IX s 61; kraś PelcSł III 163; ok Pińczowa Zb IX 69; włod 4; puław PJPAN 48 s 42; [pśn] kozien Rad II 57; opocz 12; sier MAGP IX m 423 s 61; łęcz PJPAN 48 m 11, 12 s 42; grój AGM I m 20 s 101; luk 1; sied PJPAN 48 m 12; miń-maz AGM I m 20 s 101; węgr jw; wys-maz PF IV 824; os-maz PJPAN 48 m 12; Krp PKE XVI 40; tom AGM I m 20 s 101; białos Kudz 152; sokół MAGP IX s 59; graj PJPAN 48 m 12; suw MAGP IX s 59; os-wp jw m 423 s 61; kal PJPAN 48 m 12; rawic MAGP IX s 61; gtiń AJŚ III s 71; lesz jw; wolsz PJPAN 48 m 12; kościań jw; śrm 8; jaroc PJPAN 48 m 12 s 42; wrzes jw m 12; śr-wp MAGP IX m 423 s 61; poz SobWpśr 92; gnieź PJPAN 48 m 12; wąg PKJ XVI 134; czar PJPAN 48 m 11 s 42; inow MAGP IX s 59; st-szczec [tur, Lwów Ukr] PJPAN 48 s 42; gryfic [Grodno Bruś] jw m 12.

2. 'sok z buraka czerwonego': Burak czerwony utrzeć na tarku, juszke (sok otrzymany) zegrzać i płukać gardło [lekarstwo na ból gardła] Lwów [Ukr] Lud VIII 57.

3. 'zupa': a. 'z krwi zwierzęcej, zwykle z kaczkę lub gęsi; czernina, czarna polewka': żyź_dobry obat, bo_bapća gotuje barsc na_jusce biał-podl 1; A tedy dziesięć gensi powieźli, to nie pamientam, ci oni tam zabrali te Żydzi ten krew, ale my wziali i sprbowali z mamō, jak przywieźli,

oj jaka smaczna juszka była *Wilno* [Lit] *SLit* 209; *kęp AJW I m 91 s 133*; *raw-maz RLTN XXII 267*; *pias AGM VII s 45*; *białos Kudz 152*; *Grodno [Bruś] K II 274*; Lit jw; **b.** 'krupnik': Juszka to zupa z krupami i ziemniakami *hrub PelcSt VI 211*; Juszka to rzadka zupa z krupami *tom-lub jw*; Juszka to z krupami i maszczone *hrub jw*; Juszka to zupa zabelana mlekiem z kartoflami, ji kaszo jaglano abo jęczmiennie *hrub jw*; Juszka to krupnik jęczmienny z kartoflami *hrub jw*; *olk Zb X 196*; *bił PelcSt VI m 13*; *Tarnopol I [Ukr]*; **c.** 'ziemniaczana': Polewka z kartofli to juszka *włod PelcSt VI 211*; Juszka to woda i kartofle, no zupa z kartoflami, ale musowo było jo zaprawić mąko i tłuszczem *włod jw*; puserbajęci (posiorbajcie) sy trochę juški z baraboluę ('ziemniakiem') *chojeń [Tarnopol Ukr] NT II 376*; **d.** 'owocowa': Juszka to woda, czyreśnie rozgotowane i mąki troszki *włod PelcSt VI 211*; Juszke robiło sie z wiśni, dodawało sie mąke i śmietane *włod jw*; Juszka to zupa ze wszystkich owoców może być, jak byli jabka, to z jabłek była *włod jw 212*; Juszke robiło sie z różnych owoców, z wiśni, gruszek, śliwek, dodawało sie mąke i śmietane *włod jw*; *bił jw m 9*; *tom-lub jw 211, 212 m 9, 10, 11*; *kras Pelc III m 93*; *chłm PelcSt VI m 9, 10, 11*; *lubar jw 212*; *radz-podl jw m 9, 10, 11*; *bial-podl jw*; **e.** 'rosół na baze mięsa wołowego': Mięso wołowe tylko w najrzadszych pojawia się okazyach, a wygotowany zeń rosół, juszka zwany, należy do najarystokratyczniejszych wymysłów kuchni *pog Mp pd-wsch i Ukr Zawadz 63*; **f.** 'bliżej nieokreślona': Juszka – zupa o niezbyt określonej treści, w każdym razie na mięsie *siem I*; *lim 23*; *Słup LPW I 324*.

4. 'rzadkie, płynne jedzenie': Naniesi tam tych kisieluf, tu tegu; a cosz to to juszka na tegu. ²Ona tym karmi chłopca ji dzieci *tom-lub JP LXIII 104*. EP

II. JUSZKA 'zasuwa do przymykania kanału kominowego w celu regulacji ciągu powietrza; szyber': A juszka w kominie, dzie do komina idzi i tu choć i od ścianki idzi do komina czy tam od pieca jakiego *Wilno* [Lit] *SLit* 209; Juszka zakrywać trzeba, a odkryć, żeby dym szedby *Wilno* [Lit] jw; Juszka ta zamkni sie, tedy jak pali sia – odemknisz, a potem, już jak pieczy sie, zamkni sie *Kowno* [Lit] jw; *Juska* – zatyczka żelazna w lufcie starych pieców starej konstrukcji; bywało po dwie juszki, spodnia i zwierzchnia, czyli płaska i miskowata *wys-maz PF IV 824*; *siem RWil I 114*; *suw PKJP II 2 s 84*; *Lit K II 274*. EP

Juszko zob. **USZKO**

JUSZNIAK 'I. juszka w zn 3a (zob.)': *suw PIJP XXVIII s 103*. EP

JUSZNICA *Forma*: typ jucznica [?]: *tarnob PAE VI m 321*; *bił jw*.

Znaczenie: 'I. juszka w zn 3a (zob.)': *tarnob jw*; *bił jw*. EP

JUSZNICZEK 'I. juszka w zn 1 (zob.)': zaras ojćec pšerńe šyja vepšovi, żeby jušniček sxožil *suw 3*. EP

JUSZNIE 'przysłów od juszny w zn 2': *mā nasta všotk²o jezeńe za jušnie g²otuje Słup LPW I 324*. EP

JUSZNIK *Forma*: typ jušnik: *biel-podl RWil I 114*; *Aug K II 274*; *suw 1*; *szam 8*.

Znaczenia: **1.** 'I. juszka w zn 1 (zob.)': ućeła žup, jušnik tylko pulećał *suw 3*; *šf inški jušnik suw 11*.

2. 'I. juszka w zn 3a (zob.)': Gotowali taki jusznik, taka zupa z krwi, chleb tam razowy musiał być tak pokruszony na takich kawałkach i ta krew, na mięsie ta zupa, chyba troszka zakraszali jeszcze *Wilno* [Lit] *SLit* 209; Jusznik gotujim z kryw'i, moja synowa nie ja tej zupy. Ja z chlebam wytrza, wytrza ten krew, gdzie miensa gotowała, wleja ten krew i bardzo smaczna *Kowno* [Lit] jw; *Jusznik*, zupa kwasko-

wata, robiona ze krwi gęsiej lub prosięciej i gotowana z podrobami tychże. Potrawa ta podana na obiad, w czasie, gdy młodzian stara się o rękę córki gospodarza, jest znakiem ostatecznego odmówienia *Lit Juc 358; biel-podl RWil I 114; wys-maz PF IV 824; Aug K II 274; suw I*.

3. 'owad': a. 'skorek pospolity (*Forficula auricularia*): jušniłki v džěšvle, jag gniie ab^oe přoňněje, šez^o złotow *B II 42; b.* 'duży, ciemnej barwy chrząszcz, o odwłoku zakończonym kleszczami': szam 8. EP

JUSZNY 1. 'zawierający dużo tłuszczu': s^uońina jez jušna śrm 8; *N-tar SKJ V 364; kęp 7*.

2. 'rzadki, wodnisty': iušně iežeň Štup LPW I 324.

3. 'o skórze: wilgotna': Skóra juszna *bl SW II 189; N-tar SKJ V 364*. EP

Jusztrzenka zob. **JUTRZENKA**

JUSZYCA 'płynne odchody zwierzęce; gnojówka': rzesz 8. EP

JUSZYĆ (SIĘ) 1. 'o zwierzęciu: krwawić, broczyć': krova jusy, ze nie sposup wiel 6; pęz ugrys s^uivnoka i jušy koniń 14; *opol SGŚ XIII 197; oles jw*.

2. 'drażnić, jątrzyć, wzbudzać gniew, usiłować wywołać nieporozumienie, bójkę': žitr'uk, i'ušył jedn'ego na drug'ego, a 'ońi pub'lifi se jak pit'uży *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 155; pšestān jušić psa, bo niyt nie bańže mōk dojść do něgo Wr StefŚl 52; Azeby cie męcyło, jusyło i pokoju nie dało Zaw Fed 233*.

3. 'powodować zmęczenie, utratę sił; męczyć, wyczerpywać': ta robueta gue juši [sf] *Kasz S II 113*.

Juszyć się 1. 'złościć się, gniewać się': co są tak jušiš? *Kasz jw*.

2. 'wykonywać niespokojne ruchy': Ta ryba tam pod wierzchciem jak ona wtedy tak już juszy sie, to on sikierka wzioł, jak stukni i ogłuszy, i wybiera *Wilno [Lit] SLit 210*.

3. 'o morzu: burzyć się': moře są juši *Wej pn-wsch S II 113*.

4. 'ulegać fermentacji, fermentować': młozę ['drożdże'] są jušo *Kasz jw*. EP

Juszysko zob. **USZYSKO**

JUŚ 'w okrzyku odganiającym świnie': Juś *Wilno [Lit] SLit 209; A juś, a juś! Wilno [Lit] jw; A juś Grodno [Bruś] Wista III 379; Lit K I 7*. EP

JUŚCI *Forma: typ uści: bl SGOWM III 113*.

1. partykuła 1. 'komunikuje, że to, o czym mowa, nie budzi żadnych wątpliwości; rzecz jasna, naturalnie, oczywiście': Kupiłaście krowe? Juści, kupiėtak *N-tar ZborŚl 140; Juści, młody nie jechał sóm, jėno brał ji uojców, a jesce ji kogo z bliżsėj famieliji. [...] jak sie baby rozuochociėły, to dopiėr wyśpiėwėwały [...]. Juści, do rėna to wszyscy mieli cas tarnob AE XVIII 7–10; ska-ya ['szpara, szczelina'], ni? juści, jo, bo nie riytik byųy docongñune te deski, majster byų iixi szczyz SGOWM III 113; pszcz PJS IV 74; żyw RamŚl 24; wad Lud III 140; myślen PJPAN 11 s 211; n-sqd PPodegr 197; tarn MPKJ I 20; krak PJPAN 11 s 211; miech RŁTN XXII 268; opat jw; bus jw; piń jw; kiel jw; iłz jw; rad jw; Wiel PKJP X 103; Łow PF XIV 359; gar 4; łuk Was 241; radz-podl Pleszcz 35; gtnń Wista XVI 127; wys-maz 2; Mr i Wr SGOWM III 113; Kal K II 275; rawic PKJP III 3 s 46; koniń 14*.

2. 'wyraża zaskoczenie tym, co ktoś powiedział; no nie': jo juz vnycy melaž ne pude, neχ franek iže, uoń žiž niz jesce nie robou. juści, nie, ty jyno robis. jo ide žisog na zabave. juści, jesce ceguo ci se zakce gor 2.

3. 'komunikuje, że dany stan rzeczy zaczął się lub zakończył się; już': Juści, zaś idzie ku nom tyn zgaga *N-tar ZborŚl 140; Juźci konie w brykach stoją, a Marysię jesce stroją [pśn] sand Sand 60; Cas do*

domu cas, cas, nadobne dziewecki, Juści pogineli na niebzie gziodecki [pśn] *Mr i Wr SGOWM III 113*; juści nasprosaŋa, już bąże mić dośc *gar 1*; a juści, muŋ boże, nie vrucom še juś te mŋode lata *łecz PJPAN 33 s 13*; Zabrął sie [syn, który był księdzem] is po matke do piekła, có była tam zakłeta. Juści zased tam do jednego lasa; tam był zbójnik, có miał z trupów chaŋe budowaná [...] juści un sie tam na noc uobróciól, bo juz ni móŋ dali is. [...] Juści idzie z tom matkom na świat [...]. Wysłucháj [‘wyspowiadaj’] mie, bo sie mi juz cnie na świećie. Juści wźian potém i wysłucháł go *myślen Zb V 239–40*; Ty psy nic nie kćiały słuchać jéno tak sckały. Juści un mówi do swóik strzelców: „Pódźmy tam i zaźryjmy cŋó uny tam maja, cŋó tak sckają”. Juści zašli i widzą, ze som tam jaciśi ludzie [...] hańto kostowne pudło trza sjać. Juści zjéni *myślen jw VII 15*.

4. *pśn ‘komunikuje, że dany stan rzeczy skończy się w bliskiej przyszłości’*: A stojom koniki zycane Juści jutro bedom oddane *opocz MPTL VII 238*; plun nieśim plun, radujące še fsysey mńili orackovže, juści dożynaju pśilńe synackovže *Mr i Wr SGOWM III 113*.

5. *‘podkreśla, uwydatnia coś, dany stan rzeczy lub rolę, pozycję itd. kogoś’*: zrom še psy znoŋ dva. vłáz juści se gupi pŋoménzy niŋ *tarn MPKJI 32*; casami guo i mŋožysk^o braŋo, a nockami, výće, to go juści sodeŋko [‘*duch duszący we śnie*’] duśiŋo, ze ino, ino žiŋoŋ *lim JP L 56*.

6. *‘podkreśla niewielką odległość czasową między dwoma zdarzeniami’*: Juści jak go uwidziáł, zaraz sie go pytał, kany i po co idzie? *n-tar Zb V 189*.

W potączeniach: **A juści 1.** *‘rzecz jasna, naturalnie, oczywiście’*: A juści, tak go doł, dobrze se pamiyntom to wszystko *gor GwBug 195*; a juści, beže tak, jaŋ bede *χćoł opocz 3*; a juści, ze máŋ ŋo co

še gńivać *dąb-tar 5*; a juści, daŋam sama rade *skier 1*; żyw *RamŚl 24*; *wad Lud XII 24*; *myślen MPKJ V 344*; *rzesz 8*; *tarnob MPKJ II 283*; *opat 13*; *kiel RŁTN XXII 268*; *konec jw*; *iż jw*; *Łow PF XIV 344*; *łuk Was 239*; *gtnń Wista XVI 127*; *siem ME I 7*; *wys-maz 2*; *białos Wista XVI 60*; *wąŋ PKJ XVI 134*; *lip 2*.

2. *‘wyraża przeczenie, też odmowę podjęcia jakiegoś działania’*: pśyńesez *zimńokof?* a, juści! *jo ci bede zimńoki nośeŋ!* *n-tar 28*; a co, *žećum nie daliśće robić?* a juści, daŋam iim akurod *nygusovać* [‘*leniuchować, próźnować*’] *kal 24*; *wys-maz 2*.

3. *‘wyraża zaskoczenie tym, co ktoś powiedział; no nie!’*: na gure *jo žym nośiŋ keŋż dovńi peŋnutyńke vorki žyta*. a juści, *vłizeš po drabińe s peŋnym vorkim!* *łecz PJPAN 33 s 13*; a juści, *veźne pot paŋe vorek kartoffli!* *łecz jw 37 s 351*; *żyw RamŚl 24*.

4. *‘a więc, a zatem’*: A juści, skoro ni móŋ wyjechać, juz mu [*diabłu*] uobiecał, ze mu dá tó, có uo tém nie wié *myślen Zb V 239*.

Ano juści 1. *‘rzecz jasna, naturalnie, oczywiście’*: *opat 13*; *bus 10*.

2. *‘podtrzymuje tok opowiadania’*: [Oj-ciec] ^ooddoŋ mu puł [*gruntu*] *destamentem*. Ano juści jak *pszised* [syn] od wojska, tak sie dowiaduje [...], kany ten *destament lim ME XI 21*; Tak sie potem *wilg zgniwoł* na psa, i ^ootpowiedzioł, ze bedom *miedz* ze sobom *wojną* [...]. Ano juści *piez* mu *p’szi’rzeg* na to, *jaŋ* bedzie *wojna*, to *nieg* bedzie. Ano juści sie *wziéni strojidz* do te *wojny lim jw 23–4*.

Ba i juści *‘kończy wypowiedź lub jej fragment, podkreśla, że mówiący nie ma nic więcej do powiedzenia na dany temat, lub że to, o czym była mowa, zostało zakończone; i koniec, i tyle, i to wszystko’*: *Przyniesłam wody, ba i juści! Zjad...em*

objad, ba i juści! *ok Sandomierza Rad I 301; opat Kł VII 79.*

Ba juści 1. 'rzecz jasna, naturalnie, oczywiście': ba juści tak, ne inacy żyw 5; *ok Żywca SKJ IV 353.*

2. 'wyraża przeczenie': żyw ZNUJ 60 s 358; *ok Żywca SKJ IV 353.*

I juści 'kończy wypowiedź lub jej fragment, podkreśla, że mówiący nie ma nic więcej do powiedzenia na dany temat, lub że to, o czym była mowa, zostało zakończone; i koniec, i tyle, i to wszystko': Ozenił sie z tom królewnom i ostał królem, i juźci bl SW II 191.

Juści, juści 'rzecz jasna, naturalnie, oczywiście': alem se žiž narobōu, az me fšyske kuōści buolōm. juści, juści, ale tyz i majōm ce s_ceguō buolec, tyła puōla v jednym dnu zūorać gor 2.

No juści 1. 'jw': no juści, že ieżimy tęcz PJPAN 37 s 351; O ũon ta, jo wiy, do nos tak nie przychōdził, no juści ũonego pamiyntom, ale tam nie przychōdził gor GwBug 195; no juści, žežiz_vežāł ji tēm ięv_vyslāł tarnob JP XXXIV 211; Nō juści, takiēm tēm sik^uōniōm ['osobom niedoroślým'] to piwa nie dajali [podczas wesela] tarnob AE XVIII 30; Zahāło mu se zyiñacki, no juści, jak se zyiñić, to se zyiñić

N-tar RWF X 253; no juści, pšislo Spisz [Sł] ME VI 149; cy pužez_do košćuōa? nu juści, ze pude mław I; wad Lud III 140; rzesz 8.

2. 'podtrzymuje tok opowiadania': Przypatruje sie do tēj jaskinie i uwidziāl tam małego djeblika. No juści sie go pyta: co ty tam robis? *n-tar Zb V 189; Idzie do pana dziedzica i pyta ('prosi') go, zeby go tēz cem móg skrzepiēł ('wspomógł'). No juści pán dał mu wiertelik ('ćwierć korca') zyta. [...] Podžmy do zyda, przepijmy pół wiertelika, a pół zmielemy na maķe [...]. No juści pošli oba *n-tar Zaw 68.**

O juści 'jw': Polowy znowu go zaprásał na obiād. O juźci tan pán, niewiele myśląc, kázāl zarāz fornālowi konie zaprzāgnąć *n-tar jw 70.*

To juści 'rzecz jasna, naturalnie, oczywiście': *ostroł Ziemia V 219.*

II. wykrz 'wyraża zaskoczenie tym, co ktoś powiedział; no nie': ty přece vēs, iize či dobre zyce... – juści! żyw *RamŚl 24.*

W połączeniach: A juści 'rzecz jasna, naturalnie, oczywiście': cy ius po obžontku? a juści! *radz-podl NT I 205.*

Juści ze 'jw': pŕyñōzeš vody? juści ze. Jest to oczywiście skrócone zdanie zamiast: juści zegek pŕyñōš żyw *RamŚl 24. EP*

UZUPEŁNIENIE ŹRÓDEŁ DRUKOWANYCH

MPTL – Prace i Materiały Etnograficzne. Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego [od tomu VI]. Lublin, ..., Wrocław, od 1947.

MPTL XV 1 – Stanisław Wallis. Przysłowia i „pogodki” ludowe na Górnym Śląsku. 1960.

SFPS – Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej. Warszawa, od 1955.

SFPS XII 115–20 – Jadwiga Majowa. Z problematyki kaszubskich przymiotników. 1972.

Zwrot – Zwrot. Czeski Cieszyn, od 1949.

Zwrot 129 s 15 – Karol Piegza. Jak downi fojtowie sądzili. 1960.

Zwrot 412 s 52–5 – Na tropach folkloru. Piotrowice. 1984.

UZUPEŁNIENIE ŹRÓDEŁ RĘKOPIŚMIENNYCH

A. Miejscowości z opisem

Kowalewo kościań

Kruszwica inow

Lubomia ryb

Łaziska strzel-opol

Olecko Małe olec

Radziejów al-kuj

Rosochaty Róg suw – Wiktor Steffen

Wawrzeńczyce krak

Zalesie lim – Jerzy Reichan

B. Miejscowości z odpowiednią numeracją w powiatach

Kowalewo – kościań 19

Kruszwica – inow 5

Lubomia – ryb 20

Łaziska – strzel-opol 5

Olecko Małe – olec 11

Radziejów – al-kuj 1

Rosochaty Róg – suw 26

Wawrzeńczyce – krak 20

Zalesie – lim 33

C. Miejscowości według kolejności alfabetycznej powiatów

al-kuj – aleksandrowski

1. Radziejów

inow – inowrocławski

5. Kruszwica

kościań – kościański

19. Kowalewo

krak – krakowski

20. Wawrzeńczyce

lim – limanowski

33. Zalesie

olec – olecki

11. Olecko Małe

ryb – rybnicki

20. Lubomia

strzel-opol – strzelecki

5. Łaziska

suw – suwalski

26. Rosochaty Róg

WYKAZ HASEŁ, PODHASEŁ I ODSYŁACZY
DO „SŁOWNIKA GWAR POLSKICH”
TOM XI

Zeszyt 1 (36)
JEDYNA – JUŚCI

JEDYNA	Jedynować <i>zob.</i> JODYNOWAĆ
Jedyna <i>zob.</i> JEDYNY, I. JODYNA	JEDYNY
JEDYNACKI	<i>Jedyna</i>
*JEDYNACTWO	<i>Jedyny</i>
JEDYNACZEK	JEDYTA
JEDYNACZKA (<i>jedonaczka, jodynaczka</i>)	JEDZA
JEDYNAK	JEDZAK
<i>Po jedynaku</i>	JEDZĄCY
Jedynaki <i>zob.</i> JEDNAKI	Jedzelina <i>zob.</i> JADZELINA [<i>Supl.</i>]
Jedynakowy <i>zob.</i> JEDNAKOWY	JEDZENIE (<i>jadzenie, jedzenie, śmiedzenie</i>)
JEDYNAKSZY	JEDZIAK
<i>Jedynakszy</i>	Jedzić się <i>zob.</i> JADZIĆ (SIĘ)
JEDYNASZEK	Jedziela <i>zob.</i> NIEDZIELA
JEDYNASZKA	Jedzenie <i>zob.</i> JEDZENIE
JEDYNATKA	JEDZIN
JEDYNAŃCY	Jedzina <i>zob.</i> JEDZINY
JEDYNCZNY	JEDZINACZEK
JEDYNCZY	JEDZINAK
JEDYNECKI	JEDZINASZEK
JEDYNECZKA	JEDZINIACZEK
JEDYNEŃKI	JEDZINIACZKA
JEDYNI (<i>jodnyi</i>)	JEDZINIAK
<i>Jedynia</i>	JEDZINIE
Jedynia <i>zob.</i> JEDYNI	JEDZINY
JEDYNIACZEK	<i>Jedzina</i>
JEDYNIACZKA	<i>Jedziny</i>
JEDYNIAK	JEDZIONE CZKA
JEDYNIĄCY	Jedzioro <i>zob.</i> I. JEZIORO
JEDYNICA	JEDZKA
JEDYNICZEK	JEDZKAĆ
JEDYNICZKA	JEDZONE CZKO
*JEDYNIE	JEDZONKA
JEDYNIEC	JEDZONKO
JEDYNIK	JEDZU
JEDYNKA	JEDZUCHNO
<i>Na jedynkę</i>	JEDZYSKO
<i>W jedynkę</i>	JEDŹ
JEDYNKOWO	Jedźma <i>zob.</i> WIEDŹMA
JEDYNKOWY	JEE
JEDYNNY	Jefrejter <i>zob.</i> GEFRAJTER
JEDYNO	Jeftować <i>zob.</i> I. HAFTOWAĆ
JEDYNORNY	Jegel <i>zob.</i> JEGIEL

Jegelnik *zob.* IGIELNIK
 Jegelka *zob.* IGIELKA
 Jeger *zob.* JEGIER
 Jegerek *zob.* JEGIEREK
 Jegerhaus *zob.* JEGIERHAUS
 Jegerka *zob.* JEGIERKA
 Jegerski *zob.* JEGIERSKI
 JEGI
 JEGIEL (*jegel*)
 JEGIELKA
 Jegielnica *zob.* IGIELNICA
 Jegielniczka *zob.* IGIELNICZKA
 Jegielnik *zob.* IGIELNIK
 Jegielny *zob.* IGIELNY
 Jegieleczka *zob.* JAGIEŁECZKA
 Jegielka *zob.* IGIELKA
 JEGIENA
 JEGIER (*jeger, jejer, jejer, legier*)
 JEGIERCZYK (*legierczyk*)
 JEGIEREK (*jegerek, jejererek*)
 JEGIERHAUS (*jegerhaus*)
 JEGIERKA (*jegerka*)
 JEGIERSKI (*jegerski*)
 Jegijon *zob.* LEGION
 JEGŁA
 Jegłacz *zob.* IGLACZ
 Jegłacze *zob.* IGLACZE
 JEGŁACZEK
 JEGŁACZKA
 JEGŁAK I., II.
 Jegłanka *zob.* I. JAGŁANKA
 Jegłanny *zob.* IGLANNY, JAGŁANNY
 JEGŁANY
 Jegłany *zob.* IGLANY, JAGŁANY
 Jegłarka *zob.* IGLARKA
 JEGŁARZ
 Jegłarz *zob.* IGLARZ
 Jegłarzenie *zob.* IGLARZENIE
 Jegłarzki *zob.* IGLARSKI
 Jegłarzów *zob.* IGLARZOWY
 Jegłarstwo *zob.* IGLARSTWO
 Jegłarzyć *zob.* IGLARZYĆ
 JEGŁAS
 JEGŁASA
 JEGŁASIAK
 JEGŁASIUCZEK
 JEGŁASIUK
 JEGŁASKA (*jegłaska*)
 JEGŁASTY
 Jegłasty *zob.* IGLASTY

Jegłaszka *zob.* JEGŁASKA
 Jegłaty *zob.* IGLATY
 Jegłacze *zob.* IGLĄCZE
 Jegle *zob.* I. IGLE
 JEGLEINA
 JEGLEJ
 JEGLEJA
 JEGLEJKA
 JEGLENINA
 JEGLEWIE
 Jegli *zob.* IGLI
 JEGLIA (*gliglia*)
 JEGLICA (*jeklica*)
 Jeglica *zob.* I. IGLICA, I. JAGLICA
 Jeglicowy *zob.* IGLICOWY
 Jeglicze *zob.* IGLICZE
 Jegliczka *zob.* IGLICZKA
 Jegliczkowy *zob.* IGLICZKOWY
 JEGLIJ (*leglij*)
 JEGLIJA (*eglija, giglija, gleglija, gliglija, leglija*)
 JEGLIJAK
 JEGLIJASA
 JEGLIJINA (*jeglijna*)
 JEGLIJINKA
 JEGLIJKA (*leglijka*)
 Jeglijna *zob.* JEGLIJINA
 JEGLIJOWY (*gleglijowy, leglijowy*)
 Jeglik *zob.* IGLIK
 JEGLIN (*jeklin*)
 JEGLINA (*gleglina*)
 Jeglina *zob.* IGLINA
 JEGLINIANY
 JEGLINKA
 Jegliń *zob.* IGLIŃ
 JEGLISTY
 Jeglisty *zob.* IGLISTY
 Jegliszcze *zob.* IGLISZCZE
 Jegliście *zob.* IGLIŚCIE
 JEGLIWIE
 JEGLIWINA
 Jeglnik *zob.* IGLNIK
 JEGLOWY
 JEGŁA
 Jegła *zob.* I. IGŁA, I. JAGŁA
 JEGŁOWY
 Jegłowy *zob.* IGŁOWY
 Jegłwie *zob.* JAGŁWIE
 Jegnak *zob.* III. JEDNAK
 Jegniaczalek *zob.* JAGNIACZALEK
 Jegniaczek *zob.* JAGNIACZEK

Jegniaczy *zob.* JAGNIACZY
 Jegniak *zob.* JAGNIAK
 Jegnica *zob.* JAGNICA
 Jegniczka *zob.* JAGNICZKA
 Jegniuczek *zob.* JAGNIUCZEK
 Jegniuk *zob.* JAGNIUK
 Jego *zob.* JUGO
 Jegocina *zob.* JAGODZINA
 Jegoda *zob.* JAGODA
 Jegodka *zob.* JAGÓDKA
 Jegodnik *zob.* JAGODNIK
 Jegodobranie *zob.* JAGODOBRANIE
 Jegodowy *zob.* JAGODOWY
 Jegodziara *zob.* JAGODZIARA
 Jegodziarka *zob.* JAGODZIARKA
 Jegodziarz *zob.* JAGODZIARZ
 Jegodzina *zob.* JAGODZINA
 Jegodzinowy *zob.* JAGODZINOWY
 JEGOMOŚCICZEK
 JEGOMOŚCIENIEK
 JEGOMOŚCIK
 JEGOMOŚCIN
 JEGOMOŚCINEK
 JEGOMOŚCIOWY (*jegomościów*)
 Jegomościów *zob.* JEGOMOŚCIOWY
 JEGOMOŚCIULEK
 JEGOMOŚĆ (*jagomość*)
 Jegorgina *zob.* GEORGINA
 Jegorucja *zob.* REWOLUCJA
 JEGOZNA
 Jegódeczka *zob.* JAGÓDECZKA
 Jegódka *zob.* JAGÓDKA
 Jegrowa *zob.* JEGROWY
 JEGROWY (*jegrów*)
Jegrwa
 Jegrów *zob.* JEGROWY
 JEGRZYSKO
 Jegwent *zob.* ADWENT [*Supl.*]
 Jegwient *zob.* ADWENT
 Jegzekutarz *zob.* EGZEKUTARZ [*Supl.*]
 Jegzekutor *zob.* EGZEKUTOR [*Supl.*]
 Jehalt *zob.* GEHALT
 *JEHOWA
 JEHOWIEC (*wjehowiec*)
 JEHOWISTA
 JEHOWSKI
 JEHOWY (*wjehowy*)
Jehowy
 JEINGA
 JEIZNA

JEJ
 Jej *zob.* ON
 JEJA
 JEJBOGU
 JEJBOHU
 Jejca *zob.* JAJCE
 JEJCIU
 JEJE
 Jejecznicza *zob.* JAJECZNICA
 Jejecznik *zob.* JAJECZNIK
 JEJEJ
 JEJEJEJ
 Jejer *zob.* JEGIER
 Jejerek *zob.* JEGIEREK
 JEJEŚCI
 Jejger *zob.* JEGIER
 Jeji *zob.* ON
 JEJKA
 Jejko *zob.* JAJKO
 JEJKU
 JEJKUM
 JEJKUSIE
 JEJKUSIEŃKU
 JEJKUSIU
 JEJMOŚCINEK
 JEJN
 JEJO
 Jejo *zob.* JAJO
 Jejsz *zob.* I. JESZ
 Jejszcze *zob.* I. JESZCZE
 Jejszczy *zob.* I. JESZCZE
 Jeter *zob.* JETER
 Jektrować *zob.* JETROWAĆ
 JEJTUŚ
 JEJTY
 JEJTYŚCI
 JEJU
 JEJUSI
 Jezdoro *zob.* I. JEZIORO
 Jek *zob.* II. JAK
 Jeka *zob.* JAKA
 JEKAĆ
 Jekby *zob.* JAKBY
 Jeki *zob.* JAKI
 Jekikolwiek *zob.* JAKIKOLWIEK
 Jekiś *zob.* JAKIŚ
 Jekiścić *zob.* JAKIŚCIĆ
 Jekiż *zob.* JAKIŻ
 Jeklak *zob.* HEKLAK
 Jeklica *zob.* I. JEGLICA

Jeklin *zob.* J EGLIN
 Jeklować *zob.* HEKLOWAĆ
 Jeko *zob.* JAKO
 Jekoś *zob.* JAKOŚ
 Jekości *zob.* JAKOŚCI
 Jekość *zob.* II. JAKOŚĆ
 JEKOWAĆ
 Jekónóm *zob.* I. EKONOM
 Jekós *zob.* JAKOŚ
 Jekra *zob.* I. IKRA
 Jekro *zob.* I. IKRO
 Jekrut *zob.* REKRUT
 JEKS
 JEKSIU
 Jekurat *zob.* AKURAT
 Jekuratnie *zob.* AKURATNIE
 Jekże *zob.* JAKŹE
 JEL I., II.
 Jel *zob.* HYL
 Jela *zob.* ILA
 JELAK
 Jelarka *zob.* ILARKA [*Supl.*]
 Jelasty *zob.* ILASTY
 Jelaty *zob.* ILATY
 JELĄTKO
 JELCZAK (*jalczak*)
 JELCZYK
 JELE I., II.
 JELEC (*jalec, jedlec, jolec, lalec*)
 Jelegancki *zob.* ELEGANCKI
 Jelek *zob.* ILEK
 Jelektryka *zob.* ELEKTRYKA [*Supl.*]
 Jelemożny *zob.* WIELMOŻNY
 Jelen *zob.* JELEŃ
 JELENA
 JELENEK
 JELENI (*leleni*)
 JELENIA
 JELENIACKO
 JELENIACZY
 JELENIAK (*leleniaki*)
Jeleniaki
 Jeleniaki *zob.* JELENIAK
 JELENIARKA
 JELENIARZ
 JELENIASZEK (*leleniaszek*)
 JELENIATKI (*leleniatki*)
 JELENIATY
 JELENIĄTKO (*leleniątko*)
 JELENIC

JELENICA (*lelenica*)
 JELENIĆ SIĘ
 JELENIEC I., II.
 JELENIEK
 JELENIĘ
 JELENIOSZEK
 Jeleniowa *zob.* JELENIOWY
 JELENIOWY (*leleniowy, wjeleniowy*)
Jeleniowa
 JELENISZCZE
 Jelenk *zob.* GELENK
 JELENKA (*lelenka*)
 JELEŃ (*eleń, jaleń, jelen, lejen, lejeń, lenen, leleń, leluń, wjelen*)
 JELEŃKA (*lelenka*)
 JELEŃKOWY
 JELEŻNOŚĆ
 JELI (*dleli, eli, heli, wjeli*)
 JELIBY (*eliby*)
 JELICA (*jolica*)
 Jelica *zob.* ILICA [*Supl.*]
 JELICIANKA (*lelicianka*)
 JELICIANY
 Jelija *zob.* LILIA
 JELINIEC
 Jelinis *zob.* LENINIZM
 JELINKA
 Jelisty *zob.* ILISTY [*Supl.*]
 JELIT (*lelit*)
 Jelita *zob.* JELITO
 Jelitka *zob.* JELITKO
 JELITKI
 JELITKO (*lelitko*)
Jelitka
 JELITO (*eletto, elito, lelito, leluto*)
Jelita
 JELNA
 Jelniaczek *zob.* JEDLNIACZEK
 Jelniak *zob.* JEDLNIAK
 Jelniczka *zob.* IGIELNICZKA
 Jelnik *zob.* JEDLNIK
 JELOCH I., II.
 JELON
 JELONECZEK
 JELONEK (*lelonek*)
 JELONKA (*lelonka*)
 JELONKOWY (*lelonkowy*)
 JELOSZKA
 Jelska *zob.* HELSKA
 Jeltka *zob.* HELTKA

- JELŻYCA (*jalżyca*)
 Jeł *zob.* IŁ
 Jeła *zob.* IŁA
 JEŁCZEĆ (*jalczec, jilczec*)
 Jełeczka *zob.* JOŁECZKA
 Jełek *zob.* IŁEK
 Jełka *zob.* JODŁKA
 JEŁKI (*ilki*)
 JEŁKOŚĆ
 Jełkowaty *zob.* IŁKOWATY
 Jełkowy *zob.* JODŁKOWY
 Jełmużna *zob.* JAŁMUŻNA
 Jełocha *zob.* JAŁOCHA
 Jełochna *zob.* JAŁOCHNA
 Jełomiucha *zob.* JEMIOŁUCHA
 JEŁOP
 JEŁOPA
 Jełoszka *zob.* JAŁOSZKA
 Jełowa *zob.* JAŁÓWA
 Jełowaty *zob.* IŁOWATY
 Jełowcowy *zob.* JAŁOWCOWY
 Jełowiak *zob.* JAŁOWIAK
 Jełowica *zob.* JAŁOWICA
 Jełowiczka *zob.* JAŁOWICZKA
 Jełowiczy *zob.* JAŁOWICZY
 Jełowiec *zob.* I. JAŁOWIEC
 Jełowity *zob.* IŁOWITY
 Jełowizna *zob.* JAŁOWIZNA
 Jełownik *zob.* JAŁOWNIK
 Jełowy *zob.* JAŁOWY
 Jełoweczka *zob.* JAŁÓWECZKA
 Jełówek *zob.* I. JAŁÓWEK
 Jełówka *zob.* JAŁÓWKA
 Jełucha *zob.* JAŁUCHA
 Jełuchna *zob.* JAŁUCHNA
 Jema *zob.* JAMA
 Jembier *zob.* IMBIR
 Jembryk *zob.* IMBRYK
 JEMIEL
 JEMIELCE (*imielce*)
 JEMIELE (*aniele*)
 JEMIELINA (*amielina*)
 JEMIELNICA (*giemielnica, imielnice, lemielnica, niemielnice*)
Jemielnice
 Jemielnice *zob.* JEMIELNICA
 JEMIELUCH (*anieluch, imieluch*)
 JEMIELUCHA (*anielucha, imielucha, jemieniucha, wamnielucha, wanielucha*)
 JEMIELUSZ (*imieleusz*)
- JEMIELUSZA
 JEMIELUSZKA
 JEMIELUCHA (*imielucha, jemięłucha*)
 JEMIELUSZKA (*imieluszka, mieluszka*)
 Jemieniny *zob.* IMIENINY
 Jemieniucha *zob.* JEMIELUCHA
 Jemię *zob.* IMIĘ
 Jemięłucha *zob.* JEMIELUCHA
 JEMIOŁ (*imiol, nabioł*)
 JEMIOŁA (*amiola, aniola, anniola, imiola, jamioła, jamniola, janiola, jemniola, jeniola, jęmiola, niebiola, niemiola, nieniola*)
 JEMIOŁECZKA
 JEMIOŁEK (*aniołek, jamiołek*)
 JEMIOŁKA (*aniolka*)
 JEMIOŁKI (*imiolki*)
 JEMIOŁOWY
 JEMIOŁÓWKA
 JEMIOŁUCH
 JEMIOŁUCHA (*jełomiucha*)
 JEMIOŁUSZKA (*imiołuszka, jamiołuszka, lełomuszka, nieniołuszka*)
 JEMKI (*jomki*)
 JEMNIE
 Jemniola *zob.* JEMIOŁA
 JEMNIUTKI
 JEMNO
 JEMNOŚĆ
 JEMNY (*jamny, jomny*)
 Jemościna *zob.* IMOŚCINY
 Jemość *zob.* IMOŚĆ
 Jempet *zob.* IMPET
 JEMSKI
 Jemszczyk *zob.* JAMSZCZYK
 JEN
 Jena *zob.* JEDNA
 Jen *zob.* I. JEDEN, ON
 JENA
 Jenach *zob.* III. JEDNAK
 Jenacz *zob.* INACZ, JEDNACZ
 Jenacze *zob.* I. INACZE
 Jenaczej *zob.* I., II. INACZEJ
 Jenaczek *zob.* I. INACZEK
 Jenaczka *zob.* I. JEDNACZKA [*Supl.*]
 Jenaczki *zob.* INACZKI
 Jenaczy *zob.* II. INACZEJ, I. INACZY
 Jenaczyć *zob.* JEDNACZYĆ
 Jenać *zob.* JEDNAĆ (SIĘ)
 Jenak *zob.* I., II., III. JEDNAK
 Jenaki *zob.* JEDNAKI

- Jenako *zob.* I., II. JEDNAKO
 Jenakówo *zob.* II. JEDNAKOWO
 Jenaksze *zob.* I. INAKSZE
 Jenakszej *zob.* I. INAKSZEJ
 Jenakszy *zob.* I. INAKSZY
 JENALIJA
 Jenastny *zob.* JEDENASTNY
 Jenaście *zob.* JEDENAŚCIE
 Jenaściorak *zob.* JEDENAŚCIORAK
 Jenaścioraki *zob.* JEDENAŚCIORAKI
 Jenaścioro *zob.* JEDENAŚCIORO
 Jenbryczek *zob.* IMBRYCZEK
 Jenbryk *zob.* IMBRYK
 JENCIE
 Jenczary *zob.* JANCZARY
 JENCZKI
 Jencyj *zob.* INSZY
 Jendor *zob.* INDOR
 Jendora *zob.* INDORA
 Jendorek *zob.* INDOREK
 Jendorka *zob.* INDORKA
 Jendorzyć się *zob.* INDORZYĆ SIĘ
 Jendór *zob.* INDOR
 Jenducha *zob.* INDUCHA
 Jendwient *zob.* ADWENT
 Jendy *zob.* INDY
 Jendyca *zob.* INDYCA
 Jendych *zob.* INDYK
 Jendyczak *zob.* INDYCZAK
 Jendyczek *zob.* INDYCZEK
 Jendyczę *zob.* INDYCZĘ
 Jendyczka *zob.* INDYCZKA
 Jendyczuchna *zob.* INDYCZUCHNA
 Jendyczy *zob.* INDYCZY
 Jendyczyć się *zob.* INDYCZYĆ SIĘ
 Jendyk *zob.* INDYK
 Jendyka *zob.* INDYKA
 Jendzierz *zob.* INŻYNIER [*Supl.*]
 JENE
 JENECZKI
 JENECZKO *zob.* CO [*Supl.*]
 Jenen *zob.* I. JEDEN
 Jenaście *zob.* JEDENAŚCIE
 Jenepalczasty *zob.* JEDNEPALCZASTY
 Jeneral *zob.* GENERAL
 Jeneralnie *zob.* GENERALNIE
 Jeneralski *zob.* GENERALSKI
 Jeneralstwo *zob.* GENERALSTWO
 Jenerał *zob.* GENERAL
 Jenerała *zob.* GENERALA
 JENĘ
 JENGLA
 Jengrest *zob.* AGREST
 Jenica *zob.* JEDNICA
 *JENIEC
 Jeniecki *zob.* NIEMIECKI
 Jenik *zob.* JEDNIK
 Jenioła *zob.* JEMIOŁA
 JENIU
 JENIUCHNO
 Jenkasent *zob.* INKASENT
 Jenkast *zob.* INKAUST
 JENKI
 JENKIE
 Jenkorka *zob.* RANKORKA
 Jenkszy *zob.* INKSZY
 JENKU
 Jenkubator *zob.* INKUBATOR
 Jennak *zob.* III. JEDNAK
 Jennaki *zob.* JEDNAKI
 Jennako *zob.* I. JEDNAKO
 Jennakowy *zob.* JEDNAKOWY
 Jennerał *zob.* GENERAL
 Jennoralnie *zob.* GENERALNIE
 Jennoręczni *zob.* JEDNORĘCZNI
 Jenność *zob.* I. JEDNOŚĆ
 Jenny *zob.* INNY
 JENO (*eno*)
 Jeno(-) *zob.* JEDNO(-)
 JENOC
 JENOK
 Jenórko *zob.* JEDNÓRKO
 Jenóż *zob.* I., II. JEDNÓŻ
 Jenrałski *zob.* GENERALSKI
 Jenrałstwo *zob.* GENERALSTWO
 Jenrał *zob.* GENERAL
 Jenrała *zob.* GENERALA
 Jenrałów *zob.* GENERALOWY
 Jensień *zob.* JESIEŃ
 Jenspektor *zob.* INSPEKTOR
 Jenstrument *zob.* INSTRUMENT
 Jenszy *zob.* INSZY
 Jentałek *zob.* ANTAŁEK
 Jenteligencja *zob.* INTELIGENCJA
 Jenteligencyj *zob.* INTELIGENCYJ
 Jenteligent *zob.* INTELIGENT
 Jenteligentnie *zob.* INTELIGENTNIE
 Jenteligentnik *zob.* INTELIGENTNIK
 Jentencja *zob.* INTENCJA
 Jenteres *zob.* INTERES

Jenteresować (się) *zob.* INTERESOWAĆ (SIĘ)
 Jentkorka *zob.* RANKORKA
 JENU
 Jenwalidztwo *zob.* INWALIDZTWO
 Jenwentarz *zob.* INWENTARZ
 JENY (*eny*)
 Jeny *zob.* II. INY
 JENYSIEJĘ
 JENYSKA
 JENYSKU
 JENYSKUJKU
 Jenzinier *zob.* INŻYNIER
 JEŃ *zob.* IŃ
 JEŃCA
 Jeńczary *zob.* JANCZARY
 Jeńdor *zob.* INDOR
 Jeńdyczka *zob.* INDYCZKA
 JEO
 Jeometra *zob.* GEOMETRA
 Jeorgina *zob.* GEORGINA
 Jeoryna *zob.* GEORGINA
 Jeómetra *zob.* GEOMETRA
 Jepeczko *zob.* JABŁECZKO
 JEPKI
 Jepko *zob.* JOPKO
 JEPS
 JER I. (*ir*), II.
 Jer *zob.* I. IR
 JERAŁASZ
 Jerbarka *zob.* ERBARKA
 Jerbarz *zob.* ERBARZ, I. GARBARZ
 Jerbata *zob.* HERBATA
 Jerbować *zob.* ERBOWAĆ
 JERC
 JERCHA I., II.
 Jercha *zob.* IRCHA
 Jerchacz *zob.* IRCHACZ
 JERCHAĆ SIĘ
 JERCHATY
 JERCHOL
 Jerchować *zob.* IRCHOWAĆ
 Jerchowy *zob.* IRCHOWY
 JERCHY
 Jerczać *zob.* IRCZAĆ [*Supl.*]
 Jerczanie *zob.* IRCZANIE [*Supl.*]
 Jerczeć *zob.* IRCZEĆ
 Jerczenie *zob.* IRCZENIE
 JERDOŃ
 JERDYCZYĆ
 JERDYK

JERDYKAĆ (SIĘ)
 Jereczka *zob.* RECZKA
 JEREMIADA (*jereminada*)
 Jeremijas *zob.* REMIJASZ
 Jereminada *zob.* JEREMIADA
 Jeremko *zob.* JARZEMKO
 JERENPRYS
 Jerębina *zob.* JARZĘBINA
 Jerganista *zob.* ORGANISTA
 Jerganki *zob.* ORGANKI
 Jergany *zob.* ORGAN
 Jergaty *zob.* WIERZGATY
 Jergina *zob.* GEORGINA
 Jerginia *zob.* GEORGINIA
 Jerginie *zob.* GEORGINIA
 Jergiń *zob.* GEORGIŃ
 Jergotać *zob.* JARGOTAĆ (SIĘ)
 Jerka *zob.* II. JARKA
 Jerlik *zob.* JARŁYK
 Jerłyk *zob.* JARŁYK
 Jermaczek *zob.* JARMARCZEK
 Jermaczny *zob.* JARMARCZNY
 Jermak *zob.* JARMARK
 Jermakarz *zob.* JARMARKARZ
 Jermalek *zob.* JARMARK
 Jermałk *zob.* JARMARK
 Jermarczny *zob.* JARMARCZNY
 Jermarczyk *zob.* JARMARCZYK
 Jermarek *zob.* JARMARK
 Jermark *zob.* JARMARK
 Jermarkczysko *zob.* JARMARCZYSKO
 Jermaryja *zob.* ALMARIA [*Supl.*]
 Jermiak *zob.* ARMIAK [*Supl.*]
 Jermo *zob.* JARZMO
 Jermoń *zob.* HARMOŃ
 Jermońka *zob.* HARMOŃKA
 Jermułka *zob.* JARMUŁKA
 Jermus *zob.* I. HERMUS
 JERNICZKU
 JERNIK
 JERNIKA
 Jerny *zob.* JURNY
 JERODOWAĆ
 JEROMBOL
 Jeromie *zob.* JERONIE
 JEROMIN
 JEROMSIE
 JERONA
 JERONECZKU
 JERONIE (*jeromie*)

- JERONIEĆ
 Jeroplan *zob.* AEROPLAN [*Supl.*]
 Jeroplan *zob.* AEROPLAN [*Supl.*]
 JEROSZ
 Jerowy *zob.* JAROWY
 JEROZOLIMA *zob.* DROGA
 Jereszchnąć się *zob.* JERESZCHNĄĆ (SIĘ)
 Jerszchnienie *zob.* JERZCHNIENIE
 JERUCHA
 JERUCHU
 JERUZALEM *zob.* DROGA
 JERUZALEMKI
 JERUZALEMSKI *zob.* CESTA
 JERUZALEMY
 JERY
 Jerychman *zob.* GERYCHTSMAN [*Supl.*]
 Jerycht *zob.* I. GERYCHT
 JERYŁASZ
 JERYNA
 Jeryna *zob.* JARZYNA
 Jerynisko *zob.* JARZYNISKO
 Jerys *zob.* IRYS
 Jerytować *zob.* IRYTOWAĆ (SIĘ)
 Jerza *zob.* JARZA [*Supl.*]
 JERZAĆ SIĘ
 Jerzab *zob.* JARZĄB
 Jerzabatka *zob.* JARZĄBATKA
 Jerzabaty *zob.* JARZĄBATY
 Jerzabek *zob.* JARZĄBEK
 Jerzabina *zob.* JARZĄBINA
 Jerzabka *zob.* JARZĄBKA
 Jerzapina *zob.* JARZĄBINA
 Jerzba *zob.* JARZBA
 Jerzbina *zob.* JARZBINA
 Jerzbinia *zob.* JARZBINIA
 Jerzbinowy *zob.* JARZBINOWY [*Supl.*]
 JERZCH (*jirzch*)
 JERZCHAĆ (SIĘ)
 JERZCHANIE
 JERZCHLIĆ SIĘ
 JERZCHLISKO
 JERZCHNĄĆ (SIĘ) (*jerszchnąć się, jirzchnąć się*),
 wjerszchnąć)
 JERZCHNIC SIĘ (*jirzchnić się*)
 JERZCHNIENIE (*jerszchnienie*)
 JERZCHNIĘCIE (*jirzchnięcie*)
 JERZCHOWISZCZE
 Jerzeje *zob.* WIERZEJA
 JERZELKI
 Jerzemko *zob.* JARZEMKO
 Jerzemnik *zob.* JARZEMNIK
 JERZENŃ
 Jerzęba *zob.* JARZĘBA
 Jerzębaty *zob.* JARZĘBATY
 Jerzębek *zob.* JARZĘBEK
 Jerzębina *zob.* JARZĘBINA
 Jerzębinowy *zob.* JARZĘBINOWY
 Jerzębowy *zob.* JARZĘBOWY
 Jerzgościć się *zob.* JARGOLIĆ (SIĘ)
 JERZK
 JERZKNAĆ (SIĘ) (*jichknąć, jirzknąć się*)
 JERZKNIENIE
 JERZMAK
 Jerzmica *zob.* JARZMICA
 Jerzmię *zob.* JARZMIENŃ
 Jerzmię *zob.* JARZMIĘ
 Jerzmik *zob.* JARZMIK
 Jerzmo *zob.* JARZMO
 Jerzmować *zob.* BIERZMOWAĆ
 Jerzmowy *zob.* JARZMOWY
 Jerzny *zob.* JARZNY [*Supl.*]
 Jerzwo *zob.* JARZMO
 JERZY
 JERZYĆ (SIĘ)
 JERZYK (*język*)
 JERZYN
 JERZYNA I., II., III.
 Jerzyna *zob.* JARZYNA, JEŻYNA
 Jerzynek *zob.* JARZYNEK [*Supl.*]
 JERZYNIE
 Jerzynny *zob.* JARZYNNY
 Jerzynowy *zob.* JARZYNOWY
 JERZYSKO
 Jes *zob.* GIEZ
 JESI (*esi, si*)
 Jesianka *zob.* I. JESIONKA
 Jesiań *zob.* I., II. JESIEŃ
 JESIBY (*esiby, siby*)
 JESIECIARZ
 JESIEĆ
 JESIENEK
Na jesienku
 Jesieni *zob.* I. JESIEŃ
 JESIENIAK
 JESIENIARKA
 Jesienią *zob.* I. JESIEŃ
 JESIENIE I., II.
 JESIENIEC
 JESIENINA
 JESIENIOWANIE

- JESIENIOWISKO
 JESIENIOWY I., II.
 JESIENKA
 JESIENNIK
 JESIENNY (*jesieńny, wjesienny*)
Po jesiennemu
 JESIENY
 JESIENŃ I. (*esień, jasioń, jensień, jesiań, osień, wjesień*), II. (*jesiań*)
Bez jesień
Jesieni
Jesienią
Jeśniu
Na jesieni
Na jesieniu
Na jesień
Ob jesień
Pod jesienią
Pod jesień
W jesieni
W jesieniu
W jesień
Z jesieni
 JESIENICZARZ
 Jesieńny *zob.* JESIENNY
 JESION (*esien, jesioń, wjesion*)
Jesion biały
Jesion czarny
 JESIONCZĘ
 JESIONCZYNA
 JESIONECZEK
 JESIONECZKA
 JESIONECZNY
 JESIONEK
 JESIONINA
 JESIONKA I. (*jasionka, jesianka, wjesionka*), II. (*jasionka*)
Jesionki
W jesionki
 Jesionki *zob.* I. JESIONKA
 JESIONKOWY
 JESIONNY
 JESIONOWISKO
 *JESIONOWY
 JESIONYSZEK
 JESIONYSZKA
 Jesioń *zob.* JESION
 JESIORA I., II.
Wielka jesiora
 JESIORKA I. (*jesiórka*), II. (*jesiórka*)
 Jesioter *zob.* JESIOTR
 JESIOTKA (*jesiówka, osiówka*)
 JESIOTO (*jesito*)
 JESIOTR (*jasioter, jasiotr, jesioter, lesioter, niesiotr, osiotr*)
 JESIOTROWIZNA
 JESIOTROWY (*jasiotrowy*)
 JESIOTRZĘ
 Jesiórka *zob.* I., II. JESIORKA
 Jesiówka *zob.* JESIOTKA
 Jesito *zob.* JESIOTO
 Jeskinia *zob.* JASKINIA
 Jeskoła *zob.* OSKOŁA
 Jeskołka *zob.* JASKÓŁKA
 Jeskorta *zob.* ESKORTA
 Jeskowarnyczek *zob.* SKOWRONYCZEK
 Jeskowarnyk *zob.* SKOWRONYK
 Jeskowarnyków *zob.* SKOWRONYKÓW
 Jeskowarniński *zob.* SKOWROŃSKI
 Jeskólak *zob.* JASKÓŁAK
 Jeskóllica *zob.* JASKÓLICA
 Jeskóliczka *zob.* JASKÓLICZKA
 Jeskóliczyn *zob.* JASKÓLICZYNY
 Jeskólecza *zob.* JASKÓLECZKA
 Jeskółka *zob.* JASKÓŁKA
 Jeskracz *zob.* JASKRACZ
 Jeskrawy *zob.* JASKRAWY
 Jeskrować *zob.* JASKROWAĆ
 JESKUSIE
 Jesli *zob.* JEŚLI
 Jesno *zob.* II. JASNO
 Jesnota *zob.* JASNOTA
 JESNY (*isny, istry, izny*)
 Jest *zob.* I. BYĆ
 JESTA
 Jesta *zob.* I. JESZCZE
 Jeste *zob.* I. JESZCZE
 Jestek *zob.* I. ISTYK
 JESTESIU
 JESTKU
 Jestli *zob.* JEŚLI
 JESTNY (*istny, istry*)
 Jestrąb *zob.* JASTRZĄB
 Jestrąb *zob.* JASTRZĄB
 Jestrąbek *zob.* JASTRZĄBEK
 Jestrzęb *zob.* JASTRZĄB
 Jestrzębek *zob.* JASTRZĄBEK
 Jesty *zob.* I. JESZCZE
 Jestyk *zob.* I. ISTYK
 JESUSIU

- JESZ (*esz, hejsz, jejsz, jijsz*)
 Jesz *zob.* II. JEŻ
 Jeszaft *zob.* GESZEFT
 JESZCZE I. (*aszczę, eszczę, eszczy, esze, jechcy, jejszcze, jejszczy, jeszczō, jeszczy, jesta, jeste, jesty, jesze, jeszszę, jeszy, jiszczę, szcze, szczy, sze, szy*), II.
 JESZCZĘĆ (*eszczęć*)
 JESZCZEJ
 JESZCZEK (*eszczyk, jeszczych, jeszczyk*)
 Jeszczerzyca *zob.* JASZCZERZYCA [*Supl.*]
 Jeszczō *zob.* I. JESZCZE
 Jeszczor *zob.* JASZCZUR
 Jeszczorka *zob.* JASZCZURKA
 Jeszczur *zob.* JASZCZUR
 Jeszczura *zob.* JASZCZURA
 Jeszczurka *zob.* JASZCZURKA
 Jeszczurkowy *zob.* JASZCZURKOWY
 Jeszczy *zob.* I. JESZCZE
 Jeszczych *zob.* I. JESZCZE
 JESZCZYĆ (SIĘ)
 Jeszczyk *zob.* JESZCZEK
 JESZCZYSZ (*eszczysz*)
 Jesze *zob.* I. JESZCZE
 Jeszeft *zob.* GESZEFT
 Jezisz *zob.* JEZUS
 JESZKA
 Jeszle *zob.* JEŻLE
 Jeszli *zob.* JEŻLI
 Jeszliby *zob.* JEŻLIBY
 Jeszłógówka *zob.* JEŻOĞŁÓWKA
 Jeszszę *zob.* I. JESZCZE
 Jeszy *zob.* I. JESZCZE
 Jeszychta *zob.* GESZYCHTA
 Jeszyshta *zob.* GESZYCHTA
 Jeszysztowy *zob.* GESZYCHTOWY
 JEŚCI
 Jeści *zob.* JEŚĆ (SIĘ)
 JEŚCIE
 Jeściurka *zob.* JASZCZURKA
 JEŚĆ (SIĘ) (*ječ, jeści*)
 Jeść
 Jeśle *zob.* I. JAŚLE
 JEŚLI (*esli, ešli, jesli, jestli, ześli*)
 JEŚLIBY (*ešliby, išliby*)
 Jeślicarz *zob.* JAŚLICZARZ
 Jeśliczkarz *zob.* JAŚLICZKARZ
 Jeśnić *zob.* JAŚNICĆ (SIĘ)
 JEŚNIK
 Jeśniu *zob.* I. JESIEŃ
- JEŚNY I., II. (*wjeśny*)
 Jeźtrzęb *zob.* JASTRZĄB
 JETA I., II.
 JETELINKA
 JETER (*ijater, jejter*)
 Jeternica *zob.* JATERNICA
 Jeternit *zob.* ETERNIT
 JETKA
 Jetrok *zob.* OTROK
 JETROWAĆ (*jejtrować*)
 JETRUNIE
 Jetrzeć się *zob.* JAŹTRZEĆ (SIĘ)
 Jetrzyć *zob.* JAŹTRYĆ (SIĘ)
 JETY
 Jeuroplan *zob.* AEROPLAN
 Jew *zob.* I. HEW
 Jewa *zob.* I. EWA, I. IWA
 Jewangelia *zob.* EWANGELIA
 Jewangelicki *zob.* EWANGELICKI
 Jewangelik *zob.* EWANGELIK
 Jewangelista *zob.* EWANGELISTA
 Jewanielia *zob.* EWANGELIA
 Jewanieliczka *zob.* EWANGELICZKA
 Jewanielij *zob.* EWANGELIJ
 Jewanielijek *zob.* EWANGELIJEK
 Jewanielista *zob.* EWANGELISTA
 Jewdab *zob.* JEDWAB
 JEWEJ
 JEWEJKU
 JEWEJKUSIE
 Jewelb *zob.* GEWELB [*Supl.*]
 Jewelp *zob.* GEWELB [*Supl.*]
 Jewelta *zob.* HEWELTA
 Jewentarz *zob.* INWENTARZ
 Jewera *zob.* GEWERA
 JEWERYNA
 Jewica *zob.* EWICA
 Jewicht *zob.* GEWICHT
 JEWIR
 Jewka *zob.* EWKA, IWKA
 Jewnik *zob.* IWNIK
 Jewoha *zob.* IWOHA
 Jewor *zob.* I. JAWOR
 Jeworeniek *zob.* JAWORENIEK
 Jeworowy *zob.* JAWOROWY
 Jewór *zob.* I. JAWOR
 Jewrejta *zob.* GEFRAJTA [*Supl.*]
 JEWU
 Jewyrc *zob.* GEWYRC
 Jeza *zob.* EZA

- Jezba *zob.* IZBA
 JEZDER
 JEZDERKIŚ
 JEZDERKU
 JEZDERKUSIE
 JEZDERYNECZKI
 JEZDESICZKUSIE
 JEZDESIU
 *JEZDNIA
 JEZDNIANY (*jeźniany*)
 JEZDNIK
 JEZDNY (*jeźny*)
 JEZDOWAĆ
 JEZDUWAĆ
 JEZDYGA
 JEZDYGOŃ
 Jezela *zob.* GEZELA
 JEZENDERYNO
 JEZENUSIE
 JEZER
 JEZERKUSIE
 JEZERYJA
 JEZERYJKO
 JEZERYNA
 JEZERYNKO
 JEZERYNO
 Jezgar *zob.* I. JAZGAR
 Jezgarnik *zob.* JAZGARNIK
 Jezgarz *zob.* I. JAZGARZ
 Jezgiarz *zob.* I. JAZGARZ
 Jezgrzóka *zob.* JASKÓŁKA
 JEZI I., II. (*ezi, lezi*)
 Jezibaba *zob.* JEŽIBABA
 JEZIBY (*ezi*)
 Jezica *zob.* JAZICA
 JEZIĆ SIĘ
 JEZIERNY
 JEZIERO
 Jeziero *zob.* I. JEZIORO
 JEZIERSKI (*jezierzki*)
 JEZIERZANY
 Jezierzki *zob.* JEZIERSKI
 JEZIERZYSTO
 JEZIERZYSTY
 JEZIERZYSZCZE
 JEZIOR (*jeździor*)
 JEZIORA (*jeźziora*)
 JEZIORECZKO (*jeźzioreczko*)
 JEZIOREK
 JEZIOREŃKO (*jeźzioreńko*)
 JEZIORKO (*jeziorko, jeźziorko*)
 JEZIORNO
 JEZIORNY
 JEZIORO I. (*eździoro, eźzioro, jaziero, jazioro, je-
dzioro, jeździoro, jezioro, jeździoro, jeździoro,
jeźzioro, niezioro, ozioro, wiezioro, ziezioro*), II.
 *JEZIOROWY
 JEZIORSKI
 JEZIORZYSKO (*jeźziorzysko*)
 JEZIORZYSTO
 *JEZIORZYSTY
 JEZIORZYSZCZE
 JEZIÓR (*edziór, jeździór, jeźziór*)
 JEZIÓRECZKO
 JEZIÓREK
 JEZIÓRKO (*jeźziórko, jeździórko, jeźziórko*)
Ślepe jeziórko
 JEZIÓRNICA
 JEZIÓRNIK
 JEZIÓRNY
 JEZIÓRO (*jazióro*)
 Jezisz *zob.* JEZUS
 JEZIŚ
 JEZIULANKA
 JEZIURECZKU
 Jezka *zob.* GIEZKA
 JEZMER
 Jeźny *zob.* JEZDNY
 Jezofita *zob.* JEZUITA
 JEZUCHERKUSIE
 JEZUCHNA
 *JEZUICKI
 JEZUIT
 JEZUITA (*jezofita*)
 JEZULAJ
 JEZULAN
 JEZULANKO
 JEZUNIU
 JEZURECZKU
 JEZURKU
 JEZU
 JEZUS (*jeszisz, jezisz, jeźisz, jeźysz*)
 JEZUSECZEK
 JEZUSEK
 JEZUSICZEK
 JEZUSIENIEK
 JEZUSINEK
 JEZUSKORONA
 JEZUSMARYJOWAĆ
 JEZUSOWY *zob.* KORONA, KREWKA, TYDZIEŃ

Jezyban *zob.* AJZYBAN

Jezyk *zob.* JERZYK

JEŹDCA

JEŹDZIARNIA

JEŹDZICA

JEŹDZICHA

JEŹDZIĆ (SIĘ)

JEŹDZIEC

Jeżdżenica *zob.* UŹDZIENICA

JEŹDZIEWAĆ

JEŹDZIOCHA

Jeżdżior *zob.* JEZIOR

Jeżdżioro *zob.* I. JEZIORO

Jeżdżiór *zob.* JEZIÓR

Jeżdżiórko *zob.* JEZIÓRKO

JEŹDZIWAĆ

JEŹDŹCA

JEŹLI (*elzi, eźli, iżli, leźli, zeźli, źli, żeźli*)

JEŹLIBY (*eźliby, zeźliby, źliby*)

JEŹLIĆ (*eźlić*)

JEŹLIWY

Jeźniany *zob.* JEZDNIANY

JEŹ I. (*jęź, wjęź*), II. (*esz, jesz*)

Dziadowski jeź

Jeże

Na jeża

JEŻACZEK

JEŻAĆ

JEŻAK (*jężak*)

Na jeżaka

JEŻĄTECZKO

JEŻĄTKO

JEŻĄTUSZKO

JEŹDŹACZ

JEŹDŹAĆ

JEŹDŹADŁO

JEŹDŹANIE

JEŹDŹENIE

JEŹDŹEWAĆ

JEŹDŹOWAĆ

JEŹDŹYWAĆ

JEŹE

Jeże *zob.* I. JEŹ

JEŹEBY

JEŹECZKA (*jożeczka*)

JEŹECKOWY

JEŹEK

JEŹELI (*ezieli, eźeli, iżeli, leźeli, źeli, żeźli*)

JEŹELIBY (*eźeliby, źeliby*)

JEŹEWIEC

JEŹEWIKA (*iżewika*)

JEŹĘ

Jeźgar *zob.* I. JAZGAR

Jeźgaruk *zob.* JAZGARUK

Jeźgarz *zob.* I. JAZGARZ

JEŹIBABA (*jezibaba*)

Jeżisz *zob.* JEZUS

JEŹKI I., II.

JEŹLE (*eszle, eźle, ilże, iszle, iżle, jeszle, źle*)

JEŹLI (*elzi, eszli, eźli, iszli, iżli, jeszli, szli, źli*)

JEŹLIBY (*eźliby, jeszliby*)

JEŹNA

JEŹOGLÓWKA (*jeszoglówka*)

Jeżowa *zob.* JEŹOWY

JEŹOWINA (*jażowina, ożowina*)

JEŹOWNIK

Jeżownik lopianowy

JEŹOWY (*jeżów*)

Jeżowa

Jeżów *zob.* JEŹOWY

JEŻUCHA

JEŻY (*eży*)

JEŻYCA

JEŻYC (SIĘ)

JEŻYK

Na jeżyka

JEŻYNA (*geżyna, hożyna, jarżyna, jażyna, jążyna,*

jerżyna, jężyna, ożyna, wożyna)

JEŻYNECZKA

JEŻYNIAK (*ożyniak*)

JEŻYNIARKA (*ożyniarka*)

JEŻYNICZE (*jażynicze*)

JEŻYNIIE (*jażynie*)

JEŻYNIEC (*jażeniec*)

JEŻYNIK (*ożynik*)

JEŻYNNINA (*jężynina*)

JEŻYNSKO

JEŻYNOWY (*jażynowy*)

Jeżysz *zob.* JEZUS

Jeży *zob.* I. JECY

JĘCZAŁA

JĘCZAĆY

JĘCZEĆ (*ęczeć*)

JĘCZEK

JĘCZEMNY (*jęczenny*)

*JĘCZENIE

Jęczenny *zob.* JĘCZEMNY

JĘCZKA

Jęczka *zob.* DŹWIĘCZKA

JĘCZKATY

- JĘCZKOWSKA
 Jęczm *zob.* JĘCZMIENŃ
 JĘCZMA
 Jęczmenisko *zob.* JĘCZMIENISKO
 Jęczmeń *zob.* JĘCZMIENŃ
 Jęczmiana *zob.* JĘCZMIANY
 JĘCZMIANKA
 JĘCZMIANNY (*ęczmianny, jeczmianny*)
 JĘCZMIANY (*jęcmiany*)
Jęczmiana
 JĘCZMIECZANKA
 JĘCZMIEĆ SIĘ
 JĘCZMIENCZANKA
 JĘCZMIENCZYSKO
 JĘCZMIENEK
 JĘCZMIENI
 JĘCZMIENIAK
 JĘCZMIENIANKA
 JĘCZMIENIARKA (*jęczminiarka*)
 JĘCZMIENIARZ
 JĘCZMIENIE (*jeczemienie*)
 JĘCZMIENIEC
 JĘCZMIENIEK (*jączmieniek*)
 JĘCZMIENIOWY (*jeczmanowy*)
 JĘCZMIENISKO (*ęczmienisko, jaczmenisko, jacz-
 mienisko, jączmienisko, jeczmenisko, jęczmeni-
 sko*)
 JĘCZMIENISZCZE (*jęczmieńszcze*)
 JĘCZMIENIZNA
 JĘCZMIENKA
 JĘCZMIENNISKO
 JĘCZMIENNY (*ęczmienny, jaczmienny, jeczmienn-
 ny, jęczmieńny*)
 JĘCZMIENY (*ęczmieny, jęczminy*)
 JĘCZMIENŃ (*ęczmień, jeczmień, jęczmeń, jęczmiń,
 jęcznień, jęćmień*)
Goly jęczmień
 JĘCZMIEŃCISKO
 JĘCZMIEŃCYSKO
 JĘCZMIEŃCZYSKO
 JĘCZMIEŃCZYSZCZE
 JĘCZMIEŃKA
 Jęczmieńny *zob.* JĘCZMIENNY
 Jęczmieńszcze *zob.* JĘCZMIENISZCZE
 JĘCZMIK
 Jęczminiarka *zob.* JĘCZMIENIARKA
 Jęczminy *zob.* JĘCZMIENY
 Jęczmiń *zob.* JĘCZMIENŃ
 Jęczmioczysko *zob.* JĘCZMIONCZYSKO
 JĘCZMIONA
 JĘCZMIONCZYSKO (*ęczmionczysko, jęczmioczy-
 sko, jęczmiończysko, jęćmionczysko*)
 JĘCZMIONEK (*czemionek, czmionek*)
Koński jęczmionek
 JĘCZMIONISKO
 JĘCZMIONKA (*ęczmionka*)
 JĘCZMIONKO
 JĘCZMIONNY (*ęczmionny*)
 JĘCZMIONO
 JĘCZMIONY I., II.
 Jęczmiończysko *zob.* JĘCZMIONCZYSKO
 JĘCZMISKO
 JĘCZMISZCZE
 JĘCZMISZEK (*czmiszek*)
 JĘCZMIUSZEK
 JĘCZMO
 JĘCZMUSZEK (*jączmuszek*)
 Jęczmy *zob.* JĘCZMIENŃ
 JĘCZMYCA
 JĘCZMYCZEK
 JĘCZMYK
 JĘCZMYSZEK
 Jęcznica *zob.* JAJECZNICA
 JĘCZNICZE
 Jęcznień *zob.* JĘCZMIENŃ
 JĘCZNIK
 JĘCZNISKO (*jacznisko*)
 JĘCZNISZCZE
 JĘCZNISZCZO
 JĘCZNY
 JĘCZOCZA
 JĘCZYĆ
 JĘCZYDŁO
 JĘCZYDUSZA
 JĘCZYFLORA
 JĘCZYM
 JĘCZYWAĆ
 Jęć (się) *zob.* JAĆ (SIĘ)
 Jęćmiany *zob.* JĘCZMIANY
 Jęćmień *zob.* JĘCZMIENŃ
 Jęćmionczysko *zob.* JĘCZMIONCZYSKO
 Jęderny *zob.* JĘDRNY
 Jędlica *zob.* MIĘDLICA
 JĘDRA
 JĘDRAŚ
 JĘDREK
 Jędрка *zob.* JĘTKA
 JĘDRNIAĆ (*jędrzniać*)
 JĘDRNIC (*jędrznić*)
 JĘDRNIE (*jędrznie, jędrznie*)

JĘDRNIEĆ (*jędrzenieć*)
 JĘDRNO (*jędrzno*)
 JĘDRNOŚĆ (*jądrzność, jędrzność*)
 JĘDRNY (*jądrzny, jędermy, jędrzny*)
 Jędro *zob.* JĄDRO
 JĘDRULE
 JĘDRULKI
 Jędrus *zob.* ANDRUS [*i Supl.*]
 JĘDRUSIĆ
 JĘDRYS
 JĘDRYSMARYNA
 JĘDRYSMARYNKA
 JĘDRZEJ
Jędrzeje
 Jędrzeje *zob.* JĘDRZEJ
 Jędrzejki *zob.* JĘDRZEJKI
 JĘDRZEJKI (*jędrzejki*)
 JĘDRZEJÓWKI
 Jędrzniać *zob.* JĘDRNIAĆ
 Jędrznic *zob.* JĘDRNIC
 Jędrznie *zob.* JĘDRNIE
 Jędrzenieć *zob.* JĘDRNIEĆ
 Jędrzno *zob.* JĘDRNO
 Jędrzność *zob.* JĘDRNOŚĆ
 Jędrzny *zob.* JĘDRNY
 Jędrzyć się *zob.* JĄTRZYĆ SIĘ [*Supl.*]
 JĘDRZYŻNA
 JĘDZA (*ędza, jęza*)
Baba jędza
Jędza baba
 JĘDZE
 JĘDZIĆ (SIĘ)
 Jędzić się *zob.* JADZIĆ (SIĘ)
 Jędzioro *zob.* I. JEZIORO
 JĘDZONA
 JĘDZONIA
 JĘDZONKA
 JĘDZONKI
 Jędzony *zob.* BABA [*Supl.*]
 JĘDZOWAĆ SIĘ
 JĘDZOWATY
 JĘDZULA
 JĘDZULICA
 JĘDZUSIA
 JĘDZY *zob.* BABA [*Supl.*]
 JĘDZYBABA
 Jędzyk *zob.* JEŻYK
 JĘDZYN
 JĘDZYNA
 Jęgal *zob.* ŁĘGAL

JĘGOCIE
 JĘK
 JĘKA
 JĘKACZ
 JĘKAC (SIĘ)
 JĘKAL
 JĘKAŁ
 JĘKAŁA
 JĘKANIE
 JĘKATY
Jękaty
 JĘKAWKA
 JĘKAWY
 JĘKLACZ
 JĘKLIWY
Jękliwy
 JĘKNAĆ (SIĘ)
 JĘKOL
 JĘKOŁA
 JĘKOT
 JĘKOTA
 JĘKOTAĆ
 JĘKOTKA
 JĘKOTLIWY
 JĘKTAĆ
 JĘKTAK
 JĘKTAŁA
 JĘKUL
 JĘKUNIAĆ
 Jęmiola *zob.* JEMIOŁA
 Jęszmanowy *zob.* JEŹCZMIENIOWY
 JĘTA
 JĘTKA (*jątką, jędrką, miętka*)
Jętka krzepica
Jętki
 Jętki *zob.* JĘTKA
 Jętrza *zob.* JĄTRZA
 Jętrzeć się *zob.* JĄTRZEĆ (SIĘ)
 Jętrznica *zob.* JĄTRZNICA
 Jętrznicy *zob.* JĄTRZNICOWY
 Jętrznik *zob.* JĄTRZNIK
 Jętrzyć (się) *zob.* JĄTRZYĆ (SIĘ)
 JĘTY
 Jęza *zob.* JĘDZA
 Jęziora *zob.* JEZIORA
 Jęzioreczko *zob.* JEZIORE CZKO
 Jęzioreńko *zob.* JEZIOREŃKO
 Jęziorko *zob.* JEZIORKO
 Jęzioro *zob.* I. JEZIORO
 Jęziorzysko *zob.* JEZIORZYSKO

Jęziór *zob.* JEZIÓR
 Jęziórko *zob.* JEZIÓRKO
 JEZOR (*jęzór, lęzór*)
Jęzor koński
Jęzor psi
Jęzor wołowy
Jęzory
 JEZOREK
 JEZORNICA
Jęzory zob. JEZOR
 JEZORZYSKO
 JEZORZYSTA
 JEZOWNICA
Jęzór zob. JEZOR
 JEZULEK
 JEZYCZARA
 JEZYCZASZEK
 JEZYCZEK (*języczek*)
Języczek psi
Języczki
Języczki gęsie
Języczki krowie
Języczki polne
Języczki psie
Języczki ptasze
Języczki teściowej
Języczki zob. JEZYCZEK
 JEZYCZLIWIEC
 JEZYCZLIWOŚĆ
 JEZYCZLIWY
 JEZYCZNIK
 JEZYCZNY
 JEZYCZYĆ SIĘ
 JEZYCZYSKO
 JEZYK (*ęzyk, jazyk, jędzyk, język, lęzyk*)
Język babi
Język gadzi
Języki
Języki kocie
Języki lisie
Języki polne
Języki psie
Języki teściowej
Język jeleni
Język krówski
Język mały
Język polski
Język psi
Język woli
Język wołowy

W język
Języki zob. JEZYK
 JEZYKOWY
Jęź zob. I. JEŻ
Jężak zob. JEŻAK
Jężyk zob. JEZYK
Jężyna zob. JEŻYNA
Ji zob. JU
 JIAA
Jibać zob. GIBAĆ [*Supl.*]
Jiblaty zob. GIBLATY
Jibować zob. GIBOWAĆ
Jicht zob. GICHT [*Supl.*]
Jichta zob. I. GICHTA
Jichtaty zob. GICHTATY
Jichtowaty zob. GICHTOWATY
Jidka zob. JUDKA
Jidło zob. JADŁO
Jifciany zob. GIFCIANY
Jift zob. GIFT
Jiftać zob. GIFTAĆ
Jifteczny zob. GIFTECZNY
Jiftki zob. GIFTKI
Jiftny zob. GIFTNY
Jiftowany zob. GIFTOWANY
Jiftowato zob. GIFTOWATO
Jiftowaty zob. GIFTOWATY
Jiftownik zob. GIFTOWNIK
Jiftowny zob. GIFTOWNY
Jiłceć zob. JEŁCZEĆ
Jim zob. I. GIM
Jirtel zob. GIRTEL
Jirza zob. JARZA [*Supl.*]
Jirzch zob. JERZCH
Jirzchnąć (się) zob. JERZCHNAĆ (SIĘ)
Jirzchnić się zob. JERZCHNIĆ SIĘ
Jirzchnięcie zob. JERZCHNIĘCIE
Jirzknąć się zob. JERZKNAĆ (SIĘ)
Jiszczę zob. I. JESZCZE
Jiwantura zob. AWANTURA
Jizela zob. GEZELA
Jiżela zob. GEZELA
Jiżyna zob. JUŻYNA
 JO (*jó*)
Joachimowy zob. DIACHYLOWY [*Supl.*]
Joanki zob. JOHANKI
Jobać zob. JEBAĆ (SIĘ)
Jobek zob. JEBEK
Jobiecać zob. OBIECAĆ
Jobkać zob. JEBKAĆ [*Supl.*]

Jobnać *zob.* JEBNAĆ (SIĘ)
 JOCH (*zioch*)
 Jocha *zob.* JUCHA
 JOCHEL
 Jochim *zob.* JACHIM
 JOCHYM
 JOCZEK
 JOCZKA
 JOCZKAĆ
 JOCZKU
 JOD (*jód*)
 JODA
 JODAJKA
 Jodamek *zob.* ADAMEK
 JODAŚ
 JODELECZKA
 JODEŁKA (*jedelka*)
Jodelki
W jodelkę
 Jodelki *zob.* JODEŁKA
 JODEŁKO
 JODIS
 Jodka *zob.* JODŁKA
 Jodki *zob.* II. JEDKI
 Jodla *zob.* JEDLA
 JODLENIEC
 Jodlica *zob.* JEDLICA
 Jodliczka *zob.* JEDLICZKA
 Jodlina *zob.* JEDLINA
 Jodliniak *zob.* JEDLINIAK
 Jodlinka *zob.* JEDLINKA
 JODŁA (*jadła, jedła*)
 JODŁECZKA (*jódeczka*)
 JODŁECZKOWY (*jódeczkowy*)
 JODŁKA (*jelka, jodka, jolka, jódka*)
W jodłki
 JODŁKOWY (*jelkowy*)
 JODŁOWCOWY
 Jodłowe *zob.* JODŁOWY
 JODŁOWIEC (*jedłowiec*)
 JODŁOWINA
 JODŁOWO
 JODŁOWY (*jadłowy, jedłowy*)
Jodłowe
 Jodłowy *zob.* JADOWY [Supl.]
 JODŁÓWKA (*jedłówka*)
 JODŁÓWKI
 JODOFORM
 JODOFORMGAZA
 JODUŁKA

JODY
 JODYN
 JODYNA I. (*jadyna, jedyna, jódyna*), II.
 Jodynaczka *zob.* JEDYNACZKA
 Jodynini *zob.* JEDYNI
 JODYNOWAĆ (*jedynować, jódynować*)
 Jogier *zob.* OGIER
 Jogła *zob.* II. JAGŁA
 JOHANEKEJFER
 JOHANESBERA
 JOHANESBERY (*hanesbery*)
 JOHANISBERY
 JOHANISKEJFER
 JOHANISKRAUT
 JOHANKI (*joanki, jóhanki*)
 JOHANSBERY
 JOHANYSBERY
 JOHANYSKI
 JOHANYSKRAUT
 Johas *zob.* JUHAS
 Johasiczek *zob.* JUHASICZEK
 JOJ
 JOJCZEĆ
 JOJCZENIE
 JOJCZYĆ
 JOJDAĆ
 JOJDNAĆ
 JOJK
 JOJKAĆ
 JOJO *I., II.
 JOJO-ŻUŻU
 JOLA *I., II. (*jóla*)
 Jolec *zob.* JELEC
 Jolera *zob.* CHOLERA
 Jolica *zob.* I. JELICA
 JOLKA *I., II. (*jólka*)
 JOLO
 JOŁECZKA (*jeleczka*)
 Jołha *zob.* IWOHA
 Jołka *zob.* JODŁKA
 JOŁOP (*jalop*)
 JOŁOPA (*jalopa*)
 Jomki *zob.* JEMKI
 Jomny *zob.* JEMNY
 Jon *zob.* ON
 JONAT
 *JONATAN
 Jondór *zob.* INDOR
 JONLICE
 Jontarz *zob.* OŁTARZ

- Jopa *zob.* I. JUPA
 JOPAĆ
 JOPECZEK
 JOPEK
 JOPKO (*jepko*)
 JOPKUSZEK
 JORDAN
 JORDANOWY *zob.* KROPLA
 JORDEL
 Jorganista *zob.* ORGANISTA
 Jorgina *zob.* GEORGINA
 Jorgini *zob.* GEORGINI
 Jorginia *zob.* GEORGINIA [*Supl.*]
 Jorginie *zob.* GEORGINIA
 Jormark *zob.* JARMARK
 Joryna *zob.* GEORGINA
 JORZAĆ SIĘ
 JOTA
 Jotrocznica *zob.* OTROCZNICA
 Jotrocznik *zob.* OTROCZNIK
 Jotrok *zob.* OTROK
 Jotruc *zob.* OTRUĆ
 JOU
 JOWEJ I., II.
 JOWEJCZEĆ
 JOWEJCZENIE
 JOWEJCZYĆ
 JOZAFAT (*józafat, józefat*)
 Jozefek *zob.* JÓZEFEK
 Jozefleluja *zob.* JÓZEFLILIA
 Jozefilia *zob.* JÓZEFLILIA
 Jozefsleluja *zob.* JÓZEFSLILIA
 Jozefslilia *zob.* JÓZEFSLILIA
 JOZIK
 Jożeczka *zob.* JEŻECZKA
 Jożyna *zob.* JUŻYNA
 Jó *zob.* JO
 Jód *zob.* JOD
 Jódeczka *zob.* JODŁECZKA
 Jódeczkowy *zob.* JODŁECZKOWY
 Jódka *zob.* JODŁKA
 Jódyna *zob.* JODYNA
 Jódynować *zob.* JODYNOWAĆ
 Jóhanki *zob.* JOHANKI
 Jóla *zob.* II. JOLA
 Jólka *zob.* II. JOLKA
 Jómętra *zob.* GEOMETRA
 Jópa *zob.* I. JUPA
 Jópka *zob.* JUPKA
 Jórgina *zob.* GEORGINA
 Jórginia *zob.* GEORGINIA
 Jórginie *zob.* GEORGINIA
 Jórp *zob.* ORP
 Józafat *zob.* JOZAFAT
 JÓZCZYNIEC
 JÓZCZYNKA
 JÓZEF
Berło świętego Józefa
Józefy
Lilia świętego Józefa
Lilijka świętego Józefa
Stare Józefy
Stary Józef
Warsztat świętego Józefa
 Józefat *zob.* JOZAFAT
 JÓZEFEK (*jazefek, jozefek, józeppek, józofek*)
Józefki
Nagie józefki
 JÓZEFIA
 JÓZEFINKI
 JÓZEFKA
 Józefki *zob.* JÓZEFEK
 JÓZEFLILIA (*jozefleluja, jozefilia, józeflilija*)
 Józeflilija *zob.* JÓZEFLILIA
 JÓZEFÓWKA
 JÓZEFSKI *zob.* MIESIĄC
 JÓZEFSLILIA (*jozefsleluja, jozefsllilia, józefslilija*)
 Józefslilija *zob.* JÓZEFSLILIA
 Józefy *zob.* JÓZEF
 JÓZEK
Józki
 JÓZEPCIA
 Józeppek *zob.* JÓZEFEK
 JÓZICZEK
 JÓZKA
 JÓZKI
Kocie józki
 Józki *zob.* JÓZEK
 Józofek *zob.* JÓZEFEK
 JRZADŁKO (*irzadko*)
 JRZADŁO (*rządło*)
 JRZALEĆ
 JRZAŁY (*jrzdrzały*)
 Jrzdrzały *zob.* JRZAŁY
 JRZYĆ
 Jscać *zob.* SZCZAĆ
 Jscak *zob.* SZCZAK
 Jscanie *zob.* SZCZANIE
 JSCEJ
 Jscochy *zob.* SZCZOCHY

- Jscuła *zob.* SZCZULA
 Jszczać *zob.* SZCZAĆ
 Jszczanie *zob.* SZCZANIE
 Jszczaw *zob.* SZCZAW
 Jszczawowy *zob.* SZCZAWOWY
 Jszczoch *zob.* SZCZUCH
 Jszczochy *zob.* SZCZUCHY
 Jszczycza *zob.* CZCZYCA
 Jszczyc (się) *zob.* SZCZYĆ (SIĘ)
 Jszczyl *zob.* SZCZYL
 Jszczyny *zob.* SZCZYNY
 Jściaw *zob.* SZCZAW
 Jściawiony *zob.* SZCZAWIOWY
 Jściawowy *zob.* SZCZAWOWY
 Jszczaw *zob.* SZCZAW
 Jszczoch *zob.* SZCZUCH
 JU (*ji*)
 Juba *zob.* I. HUBA, I. JUPA
 JUBEK
 JUBEL
 JUBILAR
 *JUBILAT
 *JUBILATKA
 Jubilejusz *zob.* JUBILEUSZ
 Jubilejuszowy *zob.* JUBILEUSZOWY
 JUBILER (*juwylir, lubijer*)
 JUBILEUSZ (*ibileusz, imbileusz, jubilejusz, juble-
 jusz, lubeusz, lubiejusz, lubieleusz, lubieusz, lu-
 bijeusz, lubileusz, lubleusz, lublijasz*)
Jubileusz apostolski
 JUBILEUSZOWY (*jubilejuszowy, libiuszowy, lubie-
 uszowy*)
 Jubka *zob.* I. HUBKA
 Jublejusz *zob.* JUBILEUSZ
 JUCH I. (*jucht, jukt*), II. (*jucht*), III., IV.
 JUCHA (*jocha, jukra, ucha*)
Czarna jucha
Kwaśnica jucha
 JUCHACZ
 JUCHAĆ
 JUCHAJ
 JUCHAJA
 JUCHALINA
 JUCHANIE
 JUCHATKA
 JUCHCIAK (*jukciak*)
 JUCHCIĆ I., II.
 JUCHCIĆ (SIĘ) (*jukcić*)
 JUCHER
 JUCHHEIRASA
 JUCHKULA
 JUCHNAĆ I., II.
 JUCHNITY
 JUCHNOWY
 JUCHNY
 Jucho *zob.* UCHO
 JUCHON
 JUCHOWY (*juchtowy, juktowy*)
 JUCHRA
 JUCHT (*jukt*)
 Jucht *zob.* I., II. JUCH
 JUCHTA
 JUCHTARZ
 JUCHTER
 JUCHTERA
 JUCHTOWAĆ
 JUCHTOWANIE
 JUCHTOWY (*juktowy*)
 Juchtowy *zob.* JUCHOWY
 JUCHTRA
 JUCHU
 JUCHUCHU
 JUCZEK
 *JUCZNY
 JUCZYĆ I. (*wjuczyc*), II.
 JUD
 Jud *zob.* UD
 JUDA
 Juda *zob.* UDA
 Judać się *zob.* UDAĆ SIĘ
 JUDANA
 Judary *zob.* UDARY
 JUDASZ
 JUDASZEK
Judaszki
 Judaszki *zob.* JUDASZEK
 JUDASZNICA (*judaśnica*)
 JUDASZNIK (*judaśnik*)
 JUDASZOWAĆ
 JUDASZOWSKI
Po judaszowsku
 JUDASZOWY (*judaszów*)
 Judaszów *zob.* JUDASZOWY
 Judaśnica *zob.* JUDASZNICA
 Judaśnik *zob.* JUDASZNIK
 JUDEK
 Judek *zob.* UDEK
 JUDELEK
 JUDKA (*jidka*)
 Judko *zob.* UDKO

Judo *zob.* UDO
 JUDRA
 JUDZICIEL
 Judziczek *zob.* UDZICZEK
 JUDZIĆ (SIĘ)
 Judziec *zob.* UDZIEC
 Judzik *zob.* UDZIK
 JUG I., II.
 Jug *zob.* I. JUK
 JUGA
 Jugi *zob.* JUGO
 Jugła *zob.* I. IGLA
 JUGŁO
 JUGO (*jego, lugo, udo*)
Jugi
 JUGOWAĆ
 JUGOWY
 JUHAS (*johas, jukac*)
 JUHASECZKA
 JUHASEK
 JUHASICZEK (*johasiczek*)
 JUHASIĆ
 JUHASIENIE
 JUHASIK
 JUHASKA
 Juhaska *zob.* JUHASKI
 JUHASKI
Juhaska
Juhaski
Po juhasku
 JUHASOWAĆ
 JUHASOWANIE
 JUHASOWY
 JUJ
 JUJA
 JUJCZEĆ
 JUJU
 JUK I. (*jug, wjuk*), II.
 Jukac *zob.* JUHAS
 JUKAĆ
 JUKANIE
 Jukciak *zob.* JUCHCIAK
 Jukcić *zob.* JUCHCIĆ (SIĘ)
 JUKIEW
 Jukra *zob.* JUCHA
 Jukro *zob.* II. IKRO
 JUKS (*juksz*)
 JUKSOWAĆ
 JUKSZ
 Juksz *zob.* JUKS

Jukt *zob.* I. JUCH, I. JUCHT
 Juktowy *zob.* JUCHOWY, I. JUCHTOWY
 JUL
 JULI
 Julica *zob.* ULICA
 JULIK
 JULIUS
 JULOWY
 JULTKI
 Juł *zob.* IŁ
 JUŁA I., II.
 Juła *zob.* IŁA
 Jułt *zob.* IŁ
 JUN
 JUNACZNO
 JUNAK I., II.
 Junc *zob.* JUŃC
 JUNGA
 JUNGFER
 JUNGFERA (*ziungfera*)
Stara jungfera
 JUNGFERKA
Stara jungferka
 JUNGFRY (*juńfry*)
Stare jungfry
 JUNGS
Jungsy
 Jungsy *zob.* JUNGS
 JUNGZELA
Stary jungzela
 JUNI I. (*hiuni*), II.
 JUNICA
 JUNIEC
 *JUNIORKI
 JUNKIER I., II.
Stary junkier
 JUNOCH
 JUNOSZA
 JUNOSZEK
 JUNOWY
 JUNUSZEK
 JUŃ
 JUŃC (*junc*)
 JUŃCZYK
 Juńfry *zob.* JUNGFRY
 JUŃSKI
 JUPA I. (*jopa, jópa, juba, hiupa, ziupa*), II.
 Jupa *zob.* I. HUBA
 JUPEK I., II.
 JUPICA

JUPIĆ
 JUPITER I., II.
 JUPITKA
 JUPKA (*jópka*)
 JURA I., II.
 JURAĆ
 JURASZEK
 JURAŚNY
 JURAT
 JURCHLA
 Jurchowicze *zob.* JURKOWICZE
 JURCZEĆ
 JURCZY
 JURCZYK
 JUREK
Chlewny jurek
Jurek czarny
Lasowy jurek
Wodny jurek
 JURGAĆ
 JURKA
 JURKAĆ SIĘ
 JURKO
 JURKOWAĆ
 JURKOWICZE (*jurchowicze*)
 JURKOWIEC
 JURKOWY
 Jurlop *zob.* URLOP
 Jurma *zob.* URZMA
 *JURNIE
 JURNIK
 *JURNOŚĆ
 JURNY (*jerny*)
 JUROK
 JUROWAĆ
 JURY
 JURYDYKA
 JURYNECZEK
 JURYSDYKA (*jur-zdyka*)

JURYSTA
 JURZAĆ SIĘ
 Jur-zdyka *zob.* JURYSDYKA
 Jurzeń *zob.* IRZEŃ
 JURZYCA
 JURZYCIEL
 JURZYCIELKA
 JURZYCZEK
 JURZYCZKA
 JURZYĆ (SIĘ)
 JURZYK
 JURZYKORZEŃ
 Jurzyna *zob.* IRZYNA [*Supl.*]
 JURZYSTA
 JUSIA
 Juslyszeć *zob.* USŁYSZEĆ
 JUST
 JUSTEK
 JUSTENESZ
 JUSTYC
 JUSTYCA
 Juszał *zob.* USZAL
 Juszałisko *zob.* USZALISKO
 JUSZCZAK
 JUSZKA I., II.
 Juszko *zob.* USZKO
 JUSZNIAK
 JUSZNICA (*jucznicza*)
 JUSZNICZEK
 JUSZNIE
 JUSZNIK (*juśnik*)
 JUSZNY
 Jusztrzenka *zob.* JUTRZENKA
 JUSZYCA
 JUSZYĆ (SIĘ)
 Juszysko *zob.* USZYSKO
 JUŚ
 JUŚCI (*uści*)